

Jordbruksforhandlingene 2026

Krav til ramme og fordeling

Arbeidsdokument av 29. april
Jordbrukets forhandlingsutvalg

**Norsk Bonde-
og Småbrukarlag**

1	HOVEDPRIORITERINGER I ÅRETS KRAV	5
1.1	Inntektsløft	5
1.2	Matberedskap og sjølforsyning - totalforsvarsåret.....	5
1.3	Distriktene må løftes	6
1.4	Rekruttering – Ung bonde satsing.....	7
2	HOVEDAVTALEN FOR JORDBRUKET	8
3	POLITISK GRUNNLAG FOR JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2026.....	9
3.1	Mål i landbrukspolitikken	9
3.2	Inntektsmål for jordbruket.....	10
3.3	Strategi for økt sjølforsyning.....	10
3.4	Totalberedskap	11
3.5	Klima, miljø og utslippskutt i landbruket.....	12
4	IMPORTVERNET OG INTERNASJONALE FORHOLD	14
4.1	Utvikling og status i WTO (Verdens handelsorganisasjon).....	15
4.2	EØS-avtalen	15
4.3	EFTA-forhandlinger og bilaterale forhandlinger	16
5	UTVIKLING I JORDBRUKET	18
5.1	Sjølforsyning	18
5.2	Areal.....	19
5.3	Jordbruksbedrifter	20
5.4	Inntekter i jordbruket.....	21
5.5	Inntekt og inntektsutvikling for ulike produksjoner.....	25
5.6	Forbedre datagrunnlag i grunnlagsmaterialet.....	27
5.7	Vurdering av markedssituasjonen i 2026 og 2027	28
5.8	Prognosering av sentrale størrelser for 2027.....	33
6	KRAV TIL ØKONOMISK RAMME.....	43
6.1	Usikkerhet	43
6.2	Forutsetninger for inntektsjamstilling	44
6.3	Økonomisk ramme	45
6.4	Finansiering av kravet	46
6.5	Målpriser fra 1. juli 2026.....	48
6.6	Budsjettoverføringer.....	48
6.7	Økonomiske utslag av kravet	50
7	VIRKEMIDLER FOR LANDBRUK I HELE LANDET OG BEREDSKAP.....	52
7.1	Styrket matberedskap	52
7.2	Styrke områder med svak utvikling	52
7.3	Områdetiltaket Fjellandbruket.....	55
7.4	Beredskap i Nord-Norge er en forutsetning for beredskap i hele landet.....	55

7.5	Kornproduksjon i distriktene.....	59
7.6	Fraktordningene	61
8	REKRUTTERING - UNG BONDE SATSING	64
8.1	Bedre start på bondeyrket.....	64
8.2	Bedre velferdsordninger for unge og kvinnelige bønder.....	67
8.3	Bedre investeringsordninger for unge bønder	67
9	HUSDYRHOLD	68
9.1	Geitemelkproduksjon og ammegeit	68
9.2	Melkeproduksjon ku.....	71
9.3	Stølsdrift.....	72
9.4	Storfekjøtt.....	73
9.5	Bevaringsverdige husdyraser	76
9.6	Lammekjøttproduksjon	77
9.7	Hjort og alpakka.....	78
9.8	Svinekjøtt	79
9.9	Egg og fjørefkjøtt	80
9.10	Birøkt.....	80
9.11	Avlaste risiko ved dyresykdommer.....	82
9.12	Tilskudd til dyreavl, mm	84
10	PLANTEPRODUKSJON OG KRAFTFÔR.....	86
10.1	Frukt, bær, grønnsaker og poteter	86
10.2	Korn og kraftfôr	93
10.3	Tilskudd til frøavl og beredskapslager for såkorn.....	101
10.4	Utvikling av plantemateriale	106
10.5	Risikoreduksjon i planteproduksjon og tilskudd ved produksjonssvikt.....	107
11	VELFERDSORDNINGENE	111
11.1	Tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel mv.	111
11.2	Sjukepengeordningen.....	114
11.3	Avløsning ved ferie og fritid	115
11.4	Landbruksvikar.....	115
11.5	Tidligpensjon.....	116
11.6	Økonomiske utslag av kravet for velferdsordningene.....	117
11.7	Organisering av avløsertjenesten	117
11.8	Økt hjelp til bønder i krise.....	118
12	BÆREKRAFTIG MATPRODUKSJON	119
12.1	Virkemidler for klimatilpasning.....	121
12.2	Tilskudd til rådgivning – bidrag til bærekraftig landbruk.....	122
12.3	Virkemidler med klimaeffekt.....	123

12.4	Virkemidler med miljøeffekt.....	136
12.5	Økologisk landbruk.....	143
13	LUF OG NÆRINGSUTVIKLING.....	151
13.1	IBU- midlene.....	151
13.2	IBU-midlene – samla ramme	154
13.3	Kontaktforum. Jordbrukets avtaleparter – Innovasjon Norge.....	159
13.4	Tilskudd til melkesetre	159
13.5	Nasjonale tilretteleggingsmidler	159
13.6	Regionale tilretteleggingsmidler	161
13.7	Områderetta innsats.....	162
13.8	Rekruttering og kompetanse i landbruket	162
13.9	Forskning og utredning	163
13.10	Stiftelsen Norsk Mat.....	165
13.11	Utvikling av lokalmat.....	167
13.12	Støtte til Bondens Marked, Norsk Gardsost og REKO Norge	170
13.13	Skogbruk	171
13.14	Oppfølging av handlingsplanen mot villsvin	172
13.15	Konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	172
13.16	Kapitalsituasjonen i LUF	173
13.17	Oppsummering av LUF.....	174
14	ANNET.....	175
14.1	Oversikt over arbeidsgrupper, evalueringer og utredninger.....	175
15	Vedlegg 1. Fordeling av kravet på priser og tilskudd	178

1 HOVEDPRIORITERINGER I ÅRETS KRAV

Jordbruket og jordbruksforhandlingene skal svare ut mer enn endring i bondens rammebetingelser og tilrettelegging for inntektsmuligheter. Forhandlingene er også et viktig verktøy for å nå Stortingets politiske målsettinger om bl.a. beredskap og økt sjølforsyning, et landbruk over hele landet, bærekraft, klima og god dyrevelferd. Jordbruket gir positive ringvirkninger over hele landet og en betydelig verdiskaping i hele verdikjeden. Gjennom jordbruksforhandlingene må landbruket sikres inntektsmuligheter og sosiale vilkår på linje med resten av samfunnet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger med dette fram krav til ramme og fordeling ved jordbruksforhandlingene 2026. Kravet legges fram som grunnlag for forhandlinger.

1.1 Inntektsløft

Konkurransedyktige inntektsmuligheter er det viktigste virkemiddelet for å styrke norsk jordbruksproduksjon og oppfylle mange av Stortingets mål for landbruket. Inntektsambisjonen i Stortingsmelding 11 (2023-2024) er at inntektene i landbruket skal være på samme nivå som en sammenligningsgruppe av lønnsinntakere i 2027. Dette er også regjeringens klart uttrykte mål. Årets jordbruksforhandlinger må gi mulighet for inntekt og velferd på nivå med andre yrkesgrupper. Grunnlagsmaterialet viser at det gjennomsnittlige inntektsnivået i landbruket i 2026 er vesentlig lavere enn for sammenligningsgruppen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at årets jordbruksforhandlinger må legge til rette for et vesentlig inntektsløft for næringa, slik at jordbruket i gjennomsnitt kommer opp på samme inntektsnivå som sammenligningsgruppa i 2027.

Jordbruket kan stå overfor en mulig ny eskalerende kostnadsutvikling som følge av urolighetene i verden. Det gjelder særlig påvirkningen som konflikten i Midtøsten kan ha for tilgangen på viktige innsatsfaktorer i verdens matproduksjon. Dette skaper også stor usikkerhet blant norske bønder, og det er usikkert å prognosere utviklingen i faktorer som slår inn på inntekter og kostnader i 2027. Partene må ta inn over seg dette i årets oppgjør.

Også innen landbruket er inntektsforskjellene betydelige. Sau- og ammekunæringa gjør seg nytte av landets store utmarksressurser og har stor betydning for et aktivt landbruk og kulturlandskap over hele landet. Disse ligger klart lavest i inntekt. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at disse produksjonene må løftes betydelig i årets oppgjør, for å sikre aktiv bruk av gras- og beiteressursene.

1.2 Matberedskap og sjølforsyning - totalforsvarsåret

Vi lever i en verden hvor vi må ta høyde for det ukjente, hvor globale forsyningslinjer er satt under press som følger av krig, konflikter og naturkatastrofer. Energi, gjødsel og digital infrastruktur er avgjørende innsatsfaktorer som kan falle bort når kriser rammer. Samtidig har vi systemer for å håndtere denne risikoen, blant annet i den norske modellen med jordbruksforhandlinger. Risikofaktorene må håndteres på den enkelte gård og på samfunnsnivå, av hver enkelt bonde, og av jordbruket og staten som parter i stort.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker at i en tid med stor global usikkerhet påhviler det partene i jordbruksavtalen ansvar for å håndtere usikkerheten, slik at den påvirker norsk matproduksjon i minst mulig grad.

Norske bønder sikrer bosetting, verdiskaping og tilstedeværelse i hele Norge, og er avgjørende for suverenitetshevdelse, levende distrikter og et sterkt totalforsvar. Et aktivt landbruk er derfor en forutsetning for matsikkerhet, beredskap og et trygt samfunn.

Økt produksjon av korn, grønt og poteter er særlig viktig for å nå sjølforsyningsmålet. Grøntsektoren har store muligheter for økt verdiskaping og norskandel i årene som kommer. Ved å innføre et tilskudd til markedsleger stimulerer vi til økt grøntproduksjon også på mindre arealer. Det er positivt for beredskapen og for folkehelsen.

Mer og markedsstilpassa hvetedyrking er en nøkkel til økt sjølforsyning. Vi vil styrke beredskapen for såkorn gjennom å utvide såkornarealene, prioritere sortsutvikling på hvete og beredskapslagringa av såkorn.

Bondens bidrag til norsk matberedskap og -sikkerhet ligger i å forvalte de naturgitte ressursene for å produsere trygg mat. For å styrke norsk matberedskap må jordbrukspolitikken stimulere til økt produksjon av planter til menneskemat, og opprettholde den høye norskandelen vi har på animalske produkter.

Mer ekstremvær, nedbør og tørke skaper nye utfordringer for både plante og husdyrprodusenter. Dette utfordrer både samfunnets matberedskap, gjør bonden mer sårbar og synliggjør behovet for risikoreduserende tiltak om vi skal øke jordbruksproduksjonen. Landbruket bidrar også til å løse samfunnets klima- og miljøutfordringer. Tiltak på hver enkelt gård er viktig for å redusere næringsas samlede klimagassutslipp, sikre produksjon basert på ressursgrunnlaget, tilpasning for klimarisiko og for å innfri Landbrukets klimaavtale.

Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer tiltak for klimatilpassing i årets forhandlinger, sammen med tiltak som kutter utslipp per produserte enhet.

1.3 Distriktene må løftes

Landbruket er nøkkelen for bosetting og verdiskaping i store deler av landet. Det er stor variasjon i utvikling mellom regioner når det gjelder areal i drift, antall jordbruksforetak, og produksjon. Utviklingen av det grovfôrbaserte husdyrholdet i flere områder av landet har vært dårlig over tid. I disse områdene er produksjonsandelene svekket, jordbruksareal går ut av drift og nedgangen i antall jordbruksforetak har vært høy. En slik utvikling er svært uheldig med tanke på å nå det landbrukspolitiske målet om et landbruk over hele landet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg finner det svært bekymringsfullt at noen regioner over tid utvikler seg langt dårligere enn resten av landet.

Dette gjelder særlig områder nord for Saltfjellet i Nordland, store deler av Troms, kyst- og fjordområdene på Vestlandet fra Sunnmøre og sør til Sognefjorden samt deler av dalstrøkene på Østlandet (jf. beskrivelse kap 7.2). **Ved å styrke økonomien i det grovfôrbaserte husdyrholdet som sau og ammeku, mener jordbrukets forhandlingsutvalg at dette vil legge til rette for en mer positiv utvikling også i disse områdene som vi anser som sårbare. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil derfor i årets oppgjør prioritere å forsterke virkemidlene med satser differensiert etter distrikt. Vi vil styrke beiteordningene kraftig, da disse områdene har rike beiteressurser. I tillegg vil vi stimulere til matproduksjon på flere arealer og på mindre bruk gjennom struktur-differensiering av arealtilskuddet for frukt, grønt, og korn.**

Vi ønsker også å nedsette en partssammensatt arbeidsgruppe for å gi partene et bedre kunnskapsgrunnlag om årsakene til utviklingen i de sårbare områdene og hvilke tiltak som kan snu denne utviklingen over tid.

1.4 Rekruttering – Ung bonde satsing

Landbrukspolitikken skal sørge for matsikkerhet, beredskap, verdiskaping og et bærekraftig landbruk i hele landet. Disse landbrukspolitiske målene kan ikke oppnås uten rekruttering av unge og nye bønder.

Arbeidskraft kommer til å være en utfordring framover, og konkurransen om arbeidskraft i distriktene vil øke. Landbruket rekrutterer i det samme arbeidsmarkedet som andre næringer, og må fremstå attraktiv for ungdom i årene som kommer for at næringa skal kunne svare ut samfunnsoppdraget og det politiske målet om økt sjølforsyning.

Bønder som blir sjuke eller får barn har behov for avløsning for å ivareta det løpende arbeidet med dyrestell og andre oppgaver i drifta som ikke kan utsettes. Dagens regelverk innebærer at tilskudd til avløsning ved sjukdom, svangerskap og fødsel samordnes og avkortes mot lønnsinntekt utenom jordbruket og mot NAV-ytelser. Samordninga rammer særlig unge som ønsker å stifte familie.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at avkortningen ved samordning av tilskuddet til avløsning ved sjukdom, fødsel mv. fjernes og kostnaden dekkes over budsjettkapitler utenom jordbruksavtalen.

Landbrukspolitikken har allerede ordninger og virkemidler med formål å gjøre det lettere for bønder og unge familier på gård. For å løfte rekrutteringsarbeidet i næringa ytterligere – og for å møte framtidens behov – må unge og kvinnelige bønder gis et samlet løft i årets oppgjør utover bare disse ordningene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever derfor en ungdomspakke med tre overordnede tiltak:

- **En bedre start på bondeyrket**
- **Bedre velferdsordninger generelt, og spesielt for unge og kvinnelige bønder**
- **Bedre investeringsordninger**

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at årets forhandlinger må innebære en økt satsing på rekruttering til landbruket.

2 HOVEDAVTALEN FOR JORDBRUKET

Jordbruksforhandlingene er regulert gjennom Hovedavtalen for jordbruket. Avtalen hjemler organisasjonenes rett til forhandlinger om sentrale rammebetingelser for næringa. Gjennom Hovedavtalen påtar samtidig Jordbruket seg ansvar for å iverksette tiltak i samsvar med jordbruksavtalen (jf. § 4.2 i Hovedavtalen). Hovedavtalen bygger på at det skal være et samsvar mellom de rettigheter Jordbruket har, og de plikter og det ansvar Jordbruket påtar seg.

Gjennom Hovedavtalen for jordbruket har Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag forhandlingsrett med staten om priser og tiltak i jordbruket. Jordbruksoppgjøret kan ses på som et inntektsoppgjør for yrkesutøvere i næringa, der oppgjøret setter viktige rammer for inntektsmulighetene for sjølstendig næringsutøvende bønder.

Jordbruksforhandlingene skal føres med sikte på å nå de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp for utviklingen i næringa på kort og lang sikt.

Dette forutsetter at jordbruksforhandlingene må avklare både priser, tiltak og øvrige virkemidler på en slik måte at jordbruket kan oppnå en inntektsutvikling i tråd med Stortingets forutsetninger, og innfri øvrige landbrukspolitiske mål. Når det gjelder bevilgninger over statsbudsjettet, omfatter forhandlingene kalenderåret 2027 samt eventuelle omdisponeringer innenfor rammen for 2026. Videre skal det forhandles om målpriser for perioden 1. juli 2026 - 30. juni 2027.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at jordbruksforhandlingene gjennomføres i samsvar med Hovedavtalen. Det omforente grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket legges til grunn for forhandlingene.

3 POLITISK GRUNNLAG FOR JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2026

3.1 Mål i landbrukspolitikken

I mars 2024 la regjeringa fram stortingsmeldingen Meld. St. 11 (2023 – 2024) «Strategi for auka sjølforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmoglegheitene i jordbruket». Stortinget behandlet denne gjennom næringskomiteens Innst. 258 S (2023-2024) og fattet vedtak i plenum 18. april 2024. Meld. St. 11 (2023 – 2024) stadfester de samme fire mål, med delmål, for jordbrukspolitikken som Stortinget vedtok med behandlingen av Meld. St. 11 (2016 – 2017) «Endring og utvikling – En fremtidsrettet jordbruksproduksjon».

Tabell 1 Stortingets mål og delmål for jordbrukspolitikken

Matsikkerheit og beredskap	Landbruk over heile landet	Auka verdiskaping	Berekraftig landbruk med lågare utslepp av klimagassar
Sikre forbrukarane trygg mat Auka matvareberedskap God dyre- og plantehelse og god dyrevelferd Satse på avl, forskning og utdanning for å auke bruken av dei biologiske ressursane	Leggje til rette for bruk av jord- og beiteressursane Moglegheiter for busetjing og sysselsetjing Eit mangfaldig landbruk med ein variert bruksstruktur og geografisk produksjonsdeling Leggje til rette for rekruttering i heile landet Ei økologisk, økonomisk og kulturelt berekraftig reindrift	Utnytte marknadsbaserte produksjonsmoglegheiter Ei konkurransedyktig og kostnadseffektiv verdikjede for mat Ei effektiv og lønsam utnytting av garden sine samla ressursar Videreutvikle Noreg som matnasjon Leggje til rette for bonden sine inntektsmoglegheiter og evne til å investere i garden Berekraftig skogbruk og konkurransedyktige skog- og trebaserte verdikjeder	Redusert forureining frå landbruket Reduserte utslepp av klimagassar, auka opptak av CO ₂ og gode klimatilpassingar Berekraftig bruk og eit sterkt vern av landbruket sine areal og ressursgrunnlag Vareta kulturlandskapet og naturmangfaldet
Ei effektiv landbruks- og matforvaltning			
Forskning, innovasjon og kompetanse skal bidra til å nå hovudmåla i landbruks- og matpolitikken			
Vareta norske interesser og sikre framgang i internasjonale prosessar			

Som det fremkommer av figuren, skal norsk landbruk i dag utføre en rekke oppgaver: jordbrukets samfunnsoppdrag. Stortinget legger føringer for hvordan maten skal produseres og hva matproduksjonen skal oppnå utover å sikre befolkningen tilgang på mat. Norske bønder skal ivareta kulturlandskapet og biologisk mangfold, bidra til sysselsetting og økt verdiskaping; særlig i distriktet, bidra til å nå Norges klima- og miljøforpliktelser, og sørge for et jordbruk i hele landet som utnytter jord- og beiteressurser og gårdens ressursgrunnlag. I tillegg skal det legges til rette for bondens inntektsmuligheter og evne til å investere i gården.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger Stortingets mål for landbrukspolitikken til grunn for årets forhandlinger.

3.2 Inntektsmål for jordbruket

Siden 2017, etter behandlingen av Meld. St. 11 (2016 – 2017), har Stortinget hatt som mål å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper, først uten tallfestet nivå eller tidsfrist.

I Hurdalsplattformen slo Ap/Sp-regjeringen fast at de ville «...leggje fram ein forpliktande og tidfesta plan for å tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet.

Opptappinga skal skje i samarbeid med partane i jordbruksavtalen og baserast på nytt talgrunnlag.» Meld. St. 11 (2023 – 2024) «Strategi for auka sjølforsyning av jordbruksvarer og plan for opptapping av inntektsmoglegheitene i jordbruket» har følgende inntektsmålsetting:

«Med utgangspunkt i tala for 2021 i ein modifisert totalalkyle og elementa vist i tabell 7.1, legg regjeringa opp til å auke inntektsmoglegheitene med sikte på å lukke den gjennomsnittlege inntektsforskjellen til eit justert gjennomsnitt av løn for arbeidstakarar fram til 2027.»

I de etterfølgende proposisjonene om jordbruksoppgjøret (Prop. 105S (2023-2024) og Prop.149S (2024-2025)) heter det at:

«Den inngåtte avtalen tar utgangspunkt i regjeringens målsetting om at gapet mellom jordbrukets sammenligningsinntekt og andre grupper skal tettes innen 2027. Samtidig skal vilkårene for målsettingen vurderes.»

I Arbeiderpartiets program 2025-2029 er et av punktene:

«Regjeringen vil følge opp planen for å tette inntektsgapet for landbruket innen 2027.»

I regjeringens Plan for Norge slås det fast at regjeringen vil «videreføre innsatsen for å styrke selvforsyningen av mat, og den vil fortsatt gi forutsigbarhet for inntektsmuligheter i jordbruket». Dette ble ytterligere understreket av statsminister Jonas Gahr Støre da han under framleggingen av planen i Stortinget torsdag 8. januar 2026 redegjorde for planen. Der sa han følgende:

«La meg også si at en del av den norske modellen er at vi arbeider tett med landbrukets organisasjoner. Vi markerte 75 år for hovedavtale – og også avtale for hvordan vi arbeider med den viktige sektoren som produserer mat i landet vårt, hvor vi skal ha opp selvforsyningsgraden, og hvor vi også skal sikre et inntektsnivå i tråd med de målene vi har satt for denne viktige næringen, både for beredskap og for bosetting i landet vårt.»

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger i årets krav til grunn at regjeringen vil følge opp planen for å tette inntektsgapet for landbruket innen 2027. Vi forventer at Regjeringen i Statens tilbud følger opp at målsettingen skal nås i 2027, altså at jordbruket skal være inntektsmessig på nivå med lønsmottaker neste år.

3.3 Strategi for økt sjølforsyning

Meld St. 11 (2023 – 2024) beskriver en strategi for økt norsk sjølforsyning (I) og en plan for opptapping av inntektsmulighetene i landbruket (II). Stortinget fattet følgende vedtak: Vedtak 570 Meld. St. 11 (2023 – 2024) – Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer og plan for opptapping av inntektsmoglegheitene i jordbruket – vedlegges protokollen.

Om økt sjølforsyning og opptapping av inntektsmulighetene i jordbruket sier meldingen at «regjeringa vil lage ein opptappingsplan for matproduksjon og setje eit mål for sjølvforsyningsgrad av norske jordbruksmatvarer, korrigert for import av førråvarer, på 50 pst.

Regjeringa vil leggje til rette for at nivået på inntektsmoglegheitene i jordbruket kan kome på nivå med løn for samanlikningsgruppa innan 2027» Gjennom Stortingets debatt og behandling av stortingsmeldingen, er det nærmere konkretisert hvordan den økte sjølforsyninga skal oppnås og hvordan inntektsopptrappinga skal skje.

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til Stortingets målsettinger om inntektsopptrapping/jamstilling og om 50 prosent sjølforsyning av norske jordbruksvarer korrigert for import av fôrråvarer, og vil følge disse opp også gjennom årets forhandlinger.

3.3.1 Strategi for økt sjølforsyning i Norge

I behandlingen av meldingen tidfesta Stortinget når kravet om 50 prosent sjølforsyning skal nås: Vedtak 565 «*Stortinget ber regjeringen arbeide etter mål om at 50 prosent selvforsyning, korrigert for import av fôr, skal nås innen 2030.*» For å nå alle målene Stortinget har vedtatt må næringa, som påpekt av stortingsflertallet da den behandlet den nye stortingsmeldingen, ha et bredt sett av målretta virkemidler. Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til at næringskomitéen gjennom å utdype både mål og delmål i større grad vektlegger beredskap og klima. Viktigheten av å styrke bondens rammevilkår gjennom økt inntekt og investeringsevne, samt en mer rettferdig maktfordeling i verdikjeden for mat er løftet frem. Det samme er landbrukets avgjørende rolle for å sikre bosetting og sysselsetting over hele landet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at regjeringen følger opp dette gjennom:

- **å sikre og styrke tollvernet gjennom å bruke det handlingsrommet som er.**
- **å utvide krav om opprinnelsesmerking til storhusholdning og restauranter.**
- **å styrke bondens stilling i verdikjeden for mat gjennom å bedre konkurransesituasjonen i verdikjeden for mat.**
- **å benytte det utvidede handlingsrommet i lov om offentlige anskaffelser til å velge norsk og lokal mat.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker at en grunnleggende forutsetning for å opprettholde og øke produksjonen og sjølforsyningsgraden, er økt inntekt til bonden. Økt sjølforsyning forutsetter dessuten en satsing på økt produksjon av planteprodukter til mat, korn og grønt, og kjøtt-, egg- og melkeproduksjonen i størst mulig grad baseres på norske ressurser, gras, beite og norskprodusert fôrkorn.

3.4 Totalberedskap

Riksrevisjonen viser i sine rapporter til et gjentakende problem: arealressursene i jordbruket forvaltes ikke på en bærekraftig måte, og relevante departementer har ikke gjort en tilstrekkelig jobb for å sikre matvareberedskapen dersom det skulle oppstå svikt i tilgangen på mat eller fôr. I forbindelse med behandling av Riksrevisjonens rapport om matsikkerhet og beredskap (2023), stilte Stortinget seg bak rapportens kritikk og anbefaling, blant annet kritikken av at dagens virkemidler ikke er tilstrekkelige for å oppnå økt sjølforsyning - en forutsetning for å sikre god beredskap. Totalberedskapsmeldingen, Meld. St. 9 (2024-2025) ble lagt fram av regjeringen 14. januar 2025 og vedtatt av Stortinget 10. juni samme år. Meldingen beskriver hvordan det sivile samfunnet må bli bedre forberedt på krise og krig, og hvordan hele samfunnet må rigges for å understøtte militær innsats og motstå sammensatte trusler. Meldingen understreker at det å produsere nok, trygg og variert mat av god kvalitet er den viktigste oppgaven jordbruket løser for samfunnet. Videre slås det fast at landbruk i hele landet er avgjørende for Norges beredskap, og at kanaliseringspolitikken (geografisk produksjonsfordeling) er en forutsetning for norsk beredskap.

Én av sju utvalgte strategiske prioriteringer for regjeringens arbeid med sikkerhet og beredskap er å styrke forsyningssikkerheten, herunder matsikkerheten. Blant forutsetningene for bedre beredskap og mer trygghet i samfunnet, er økt sjølforsyning av mat, beredskapslagring av korn og et sterkt jordvern. I meldingen settes det derfor mål om 50 prosent sjølforsyningsgrad innen 2030, en opptrapping av beredskapslagringen av matkorn for tre måneder innen 2029 og redusert maks nedbygging av matproduserende jord fra 3 000 til 2 000 dekar i året. I behandlingen av meldingen påpekte en samlet justiskomiteé at matsikkerhet er en sentral del av forsyningssikkerheten, og et flertall i komiteen viste til at en vesentlig økning i selvforsyningen er avhengig av kosthold som tar utgangspunkt i hva som kan produseres basert på norske arealressurser. I tillegg vedtok Stortinget å be regjeringen legge til rette for mindre, lokale anlegg for spredt lagring av korn på gårdsbruk.

Totalberedskapsmeldingen viser til at bosetting, aktivitet og levende lokalsamfunn i hele landet er av avgjørende betydning for forsvaret av Norge. Det at folk bor i hele landet har en sjølstendig positiv effekt på landets forsvar, og er nødvendig for å kunne møte alvorlige kriser der de måtte oppstå. Forsvarskommisjonen (NOU 2023: 14) er inne på det samme når den slår fast at bosetting er viktig for suverenitetshevdelse, og kan heve terskelen for militær aggresjon. Lokalkunnskap er viktig for Forsvaret i hele landet, og særlig i Finnmark. Kommisjonen er av den grunn tydelig på at den negative befolkningsutviklinga i Finnmark fortjener særlig oppmerksomhet.

Riksrevisjonens rapport, Totalberedskapskommisjonens rapport og Totalberedskapsmeldinga peker på samme problemstilling: Norge er dårlig forberedt på en krisesituasjon.

Den nasjonale sikkerhetsstrategien som regjeringen la fram i Stortinget 8. mai 2025 slår fast at «*vi må ha god matvareberedskap og trygg mat- og vannforsyning*», og regjeringen har satt i gang et arbeid med å lage langtidsplaner for sivil beredskap innenfor kritiske samfunnsområder, hvor det er ventet å komme en langtidsplan som omhandler matforsyning.

5. februar 2026 vedtok Stortinget endringer i lov om offentlige anskaffelser Prop. 147 L (2024-2025) og økte innslagspunktet for når anbudskravet inntreffer og la inn et beredskapshensyn i lovens formålparagraf.

Jordbrukets forhandlingsutvalg merker seg både Stortingets og regjeringens sterke vektlegging av matsikkerhet, økt sjølforsyning, og nødvendigheten av et variert landbruk over hele landet for å opprettholde en god beredskap. Forhandlingsutvalget mener at å sikre matproduksjon i hele landet, inkludert i de nordligste og mest utsatte områdene, er kritisk for vår matsikkerhet og forsyningsevne i krisetider. **Forhandlingsutvalget legger til grunn at jordbruksforhandlingene er et viktig virkemiddel for å nå disse ambisiøse, nasjonale målene.**

3.5 Klima, miljø og utslippskutt i landbruket

Et bærekraftig landbruk er et av Stortingets fire hovedmål for landbrukspolitikken. Innunder dette målet vektlegges særlig redusert forurensning, bærekraftig bruk og vern av arealressursene og ivaretagelse av kulturlandskapet og naturmangfoldet, i tillegg til reduserte klimagassutslipp og klimatilpassing. Klimamelding 2035 – på vei mot lavutslippssamfunnet (Meld. St. 25, 2024–2025) ble lagt fram av Regjeringen 10. april 2025 og vedtatt av Stortinget 11. juni samme år. Den slår fast at det er klimaavtalen med jordbruket som legges til grunn for regjeringens klimaarbeid i sektoren framover, og at regjeringen vil vurdere å invitere jordbrukets organisasjoner til reforhandlinger av intensjonsavtalen om klima for perioden 2031 til 2035. Det er viktig at klimaavtalen får virke, og en videreføring vil ha stor betydning for rammevilkårene i næringen. Avtalen må derfor følges opp med tydelig politisk ansvarlighet og tett samarbeid med sektoren.

Klimaavtalen har så langt resultert i utslippskutt uten at matsikkerheten er svekket, og jordbruket har allerede redusert sine utslipp med over 10 prosent.

I klimameldingen legges det opp til nye politiske grep for å redusere utslipp i ikke kvotepliktig sektor, herunder jordbruket. Meldingen signaliserte økt bruk av avgifter. I Finansinnstillingen – nasjonalbudsjettet og statsbudsjettet 2026 Meld. St. 1 (2025-2026), Innst. 2 S (2025-2026) vedtak 59 ba imidlertid Stortinget regjeringen om ikke å sende forslag om mineralgjødselavgift på høring, og avslutte prosessen med å innføre en slik avgift.

Meldingen slår også fast at reduserte utslipp i jordbruket skal skje gjennom mer klimavennlig produksjon, ikke gjennom redusert produksjonsvolum, og uten at klimaomstilling fører til karbonlekkasje. Det legges derfor vekt på å redusere utslipp per produsert enhet. Retningen som trekkes opp, forutsetter målrettede virkemidler, investeringer i ny teknologi og forutsigbare rammer for næringen. Den 16. juni 2023 la Regjeringen frem Meld. St. 26 (2022–2023) Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn. Meldingen fremhever behovet for klimatilpasning i hele samfunnet, også i matproduksjonen. For jordbruket innebærer dette økt robusthet mot vær- og klimaendringer, men også at klimatiltak må gjennomføres uten å undergrave andre sentrale mål – som høyere selvforsyning, aktivt landbruk over hele landet og bedre inntektsmuligheter for bonden.

I jordbruksavtalen for 2025 ble partene enige om å vurdere kobling mellom husdyrtilskudd og bruk av metanreduserende fôrvarer, uten å innføre konkrete krav eller tilskuddsendringer. Formuleringen innebar at dokumenterte klimatiltak – herunder metanhemmere – *kunne* inngå i framtidige vurderinger av vilkår eller satser, men uten praktisk konsekvens i 2025-avtalen. 26. februar 2026 voterte Stortinget over representantforslag fra Frp om ikke å bruke metanhemmere i norsk landbruk, Dokument 8:57 S (2025-2026), og ba regjeringa legge til grunn at bruk av metanreduserende fôrråvare ikke skal være et krav for å motta husdyrtilskudd. Jordbrukets forhandlingsutvalg fastslår dermed at det ikke lenger er aktuelt å koble metanreduserende fôrvare til husdyrtilskuddet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker at jordbruket skal bidra til å nå klimamålene gjennom Landbrukets klimaplan og klimaavtalen med staten. For å lykkes med dette kreves forutsigbarhet, styrket virkemiddelbruk og målrettede insentiver, både innenfor og utenfor jordbruksavtalen. Det er avgjørende at bønder kompenseres for ressursbruk og kapasitet som kreves for å gjennomføre nødvendige klimatiltak.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at det ikke er aktuelt med nye særavgifter som vil svekke produksjon og selvforsyning og undergrave både klimaarbeidet og tilliten til avtaleverket. Landbruket må gis rammer som gjør det mulig å lykkes. Videre understreker Jordbrukets forhandlingsutvalg at klimaarbeidet må ta hensyn til at jordbruket har mål ut over å redusere klimagassutslipp, som bedre klimatilpasning, økt sjølforsyning, matsikkerhet, beredskap og landbruk over hele landet. Derfor må fremtidig klimapolitikk bygge på samarbeid, forutsigbarhet og tiltak som styrker både klima og matsikkerhet.

4 IMPORTVERNET OG INTERNASJONALE FORHOLD

Globale markeder og internasjonalt regelverk for handel påvirker økonomien til norske bønder og det politiske handlingsrommet for norsk landbrukspolitikk. Det siste året har vært preget av geopolitisk uro. Russlands angrepskrig mot Ukraina fortsetter. Samtidig skaper USAs president Donald Trump usikkerhet om USAs rolle i NATO. Han truer med invasjon av Grønland, kidnappet Venezuelas president, bruker tollvern som politisk våpen og nå sist har Trump gått til krig mot Iran. Internasjonale avtaler er satt til side, og demokratier med stor historisk makt forvalter denne på en måte som svekker deres legitimitet og forskyver maktstrukturene i verdenshandelen.

Iran-krigen og blokkering av Hormuzstredet har gitt høyere priser på energi og gjødsel, og har vanskeligjort tilgang på viktige råvarer for bonden. Ifølge FAO passerer rundt en fjerdedel av den globale råoljen og raffinerte produkt som kommer sjøveien Hormuzstredet. Rundt en femtedel av global LNG (liquefied petroleum gas) kommer fra Gulfen. Første dag av konflikten gikk råoljeprisene 20-35 prosent opp, og naturgass gikk opp rundt 50-75 prosent i Europa første uke av konflikten. Dette har økt kostnader for transport, industri og landbruk. Gulfen er også en viktig hub for global gjødselproduksjon og eksport. De siste årene har regionen stått for ca. 30-35 prosent av den globale urea-eksporten og 20-30 prosent av ammonium-eksporten. Rundt 30 prosent av den internasjonale gjødselhandelen går gjennom Hormuzstredet. I tillegg blir gjødselprisen sterkt påvirket av gassprisen. Det er utfordrende å estimere kostnadsveksten fremover.

Den urolige situasjonen for matvarepriser, priser på innsatsfaktorer og energi, og tilgang på råvarer har de siste årene gitt økt fokus på forsvar og beredskap. Flere land har mer fokus på egen matberedskap, stoler mindre på systemet for levering av matvarer «just in time» og vil gå mer over til en «just in case»-tilnærming med oppbygging av egne lager. Også i Norge har dette vært sentralt de siste årene, med egne utredninger og anbefalinger om styrking av norsk matsikkerhet og beredskap. Stortinget vedtok ved behandling av Meld. St. 11 (2023-2024) å øke selvforsyningsgraden av jordbruksprodukter basert på norske ressurser til 50 prosent innen 2030.

Norsk jordbruksproduksjon er avhengig av et sterkt import- og tollvern. Internasjonale handelsavtaler setter begrensinger for i hvilken grad Norge kan bruke disse virkemidlene for å beskytte egen matproduksjon, men alle land må kunne beskytte egen matproduksjon fra konkurranse på svært ulike vilkår. Det er derfor avgjørende med fortsatt bred, politisk støtte for å ivareta og styrke tollvernet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at regjeringen i den geopolitisk urolige situasjonen verden nå er i, styrker sin innsats for økt norsk beredskap og legger til rette for et solid tollvern, som er en forutsetning for landbruksproduksjon og foredling over hele landet. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at det til enhver tid må benyttes den formen for tollbeskyttelse, krone- eller prosenttoll for norske råvarer, som gir best beskyttelse.

USAs president Donald Trump har skapt usikkerhet rundt NATOs rolle og om internasjonal handel og bruk av tollvern. Dette har igjen skapt diskusjoner rundt norsk tilknytningsform til EU og om norsk tollvern. Samtidig ser vi at EUs bønder protesterer både mot Kommisjonens forslag til ny landbrukspolitikk etter 2027, som innebærer ca. 20 prosent kutt i garanterte midler til jordbruket, mot nye handelsavtaler og mot økt byråkrati.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ser det som avgjørende viktig at regjeringen i denne situasjonen holder fast ved betydningen av norsk tollvern som en av grunnpilarene i norsk landbruk. Regjeringen må også holde fast på at de ikke vil starte en ny debatt rundt norsk

EU-medlemskap. Et norsk EU-medlemskap ville undergrave den norske jordbruksmodellen med tollvern, samvirkestyrt markedsregulering og styring av egen landbrukspolitikk gjennom årlige jordbruksforhandlinger. Et EU-medlemskap ville undergrave regjeringens egen målsetting om et levedyktig jordbruk over hele landet og økt sjølforsyning.

4.1 Utvikling og status i WTO (Verdens handelsorganisasjon)

WTO legger rammene for norsk landbruk gjennom å fastsette øvre grenser for toll og regler for tollkvoter, samt regler for støtten til landbruket. Bortfall av eksportstøtte vedtatt ved ministermøtet i 2015 og tak for såkalt gul handelsforstyrrende støtte er eksempler på hvordan WTO direkte påvirker rammevilkårene for norske bønder. Taket i gul boks på 11,449 mrd. kroner indeksreguleres ikke, og verdien blir dermed lavere for hvert år. Som en konsekvens har flere produksjoner blitt tatt ut av målprissystemet, sist melk i jordbruksoppgjøret 2024.

Forhandlingene om en ny fullstendig WTO-avtale etter Uruguay-avtalen fra 1994 har pågått siden ministermøtet i Doha i 2001 og er enda ikke sluttført. USAs handelspolitikk under president Donald Trumps andre presidentperiode har også ført til en diskusjon om WTOs rolle. Sammen med manglende forhandlingsresultat og en appelldomstol ute av funksjon har behovet for reform av organisasjonen blitt satt på dagsordenen. Reform stod sentralt på dagsordenen på ministermøtet i Kamerun 26.-29.mars, men det ble ikke inngått en avtale hverken på reform eller landbruk i dette møtet. Diskusjonene holder nå fram i Genève.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at regjeringen ikke gir innrømmelser i WTO som svekker norsk tollvern og støtte til landbruket. Regjeringen må også bruke handlingsrommet Norge har i WTO til å bruke prosenttoll i stedet for kronetoll der det gir best beskyttelse.

4.2 EØS-avtalen

Landbruket er i prinsippet holdt utenfor EØS-avtalen, men berøres av artikkel 19 om handel med basis landbruksvarer, protokoll 3 om handel med bearbejdede landbruksvarer og EUs mat- og veterinærregelverk, samt regelverket for økologisk produksjon. Vi ser likevel at stadig mer av EUs politikk gjennom EØS-avtalen også får konsekvenser for landbruket. EU utvikler løpende regelverk på områder som mat, dyrehelse, dyrevelferd, miljø, klima, finans, offentlige innkjøp, kjemikalier og emballasje — og mye av dette regelverket er sektoroverskridende på en måte som treffer jordbruk og næringsmiddelindustri direkte. EUs avskogingsforordning er ett eksempel på et slikt regelverk som har fått mye oppmerksomhet siste året. Det er viktig å holde fast ved at landbruket skal holdes utenfor EØS-avtalen og bruke handlingsrommet som finnes innenfor EØS-avtalen. Opprettelsen av et EØS-forum for landbruket er positivt og må brukes til en tidlig diskusjon om relevant regelverk som er på trappene i EU.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at regjeringen bruker handlingsrommet innenfor EØS-avtalen og setter tydelige grenser for politikk som berører landbruket og ikke skal implementeres i Norge som følge av landbruksunntaket. Konsekvensene for norsk matproduksjonsevne og sjølforsyning må vurderes når nytt eller endra regelverk implementeres. For å gi mening må landbruksunntaket respekteres og reelt sett gi Norge handlingsrom for vår egen landbrukspolitikk. Landbruket må involveres så tidlig som mulig i prosessen rundt diskusjonen om vurdering av nytt EU-regelverk med relevans for landbruket.

4.2.1 Artikkel 19

EØS-avtalens artikkel 19 regulerer handel med basis landbruksvarer, som kjøtt, meieriprodukter, frukt og grønnsaker. Artikkelen slår fast at en gradvis liberalisering av handelen skal skje innenfor hver av partenes respektive landbrukspolitikk og på gjensidig fordelaktig basis. Siste forhandlingsrunde ble avsluttet i 2017 og ny avtale ble gjeldende fra 2018. Siden avtalen ble inngått i 1993 har det vært tre forhandlingsrunder med konsesjoner både i form av kvoter og tollreduksjoner.

Vel 60 prosent av landbruksvareimporten til Norge kommer fra EU. Vi har sett en stor økning i importen fra EU, både innenfor og utenfor kvoter siden avtalen ble inngått. I 1995 var importen av landbruksvarer fra EU på rundt 8 milliarder kroner, i 2006 på 17,6 mrd. kroner og i 2025 var importen oppe i 76 mrd. kroner. Eksporten til EU økte i perioden 2000 til 2025 kun fra 3,8 milliarder kroner til 11,6 mrd. kroner. Handelsunderskuddet med EU har siden år 2000 økt fra minus 8,4 milliarder kroner til minus 64,4 mrd. kroner i 2025. Dette er tapte muligheter for verdiskaping og arbeidsplasser både i norsk primærlandbruk og foredlingsindustri.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at regjeringen ikke starter opp nye forhandlinger med EU om artikkel 19 i EØS-avtalen. EU er største eksportør inn til Norge på landbruksvarer, og en økning vil gi reduserte muligheter for norsk verdiskaping og sysselsetting i norsk primærlandbruk og foredlingsindustri og gjøre det vanskeligere å nå økt sjølforsyning og styrket beredskap.

4.2.2 Protokoll 3 – RÅK-ordningen

Protokoll 3 i EØS-avtalen regulerer handel med bearbejdede varer. I utgangspunktet er det frihandel mellom EU og Norge på disse varene, men partene kan bruke toll og prisnedskrivning for å kompensere for ulik råvarepris gjennom den såkalte RÅK-ordningen (råvarepriskompensasjonsordningen). Tollen er ikke justert siden EØS-avtalen ble inngått. Norge har kompensert for økte råvarepriser med økte tilskudd gjennom jordbruksforhandlingene.

RÅK er viktig for at foredlingsindustrien skal benytte norske råvarer fremfor importerte varer, eksempelvis at potetstivelse brukes istedenfor tapiokastivelse. RÅK-industrien utgjør en betydelig del av norsk matproduksjon. I 2025 fikk 45 bedrifter utbetalt tilskudd gjennom ordningen på til sammen 202,2 mill. kroner for 108 079 tonn RÅK-varer. Sjokolade, pizza og meierivarer utgjør i den rekkefølgen største mengde ferdigvarer det er søkt tilskudd til. Råvareforbruket var i 2025 39 389 tonn. Meierivarer utgjorde største post med 29 459 tonn. Om lag 1/3 av norsk melk brukes til produksjon av produkter som faller inn under EØS-avtalens protokoll 3. Det ble importert rundt 659 000 tonn RÅK-varer til en verdi av ca. 25,6 mrd. kroner i 2025. Trekker vi fra mineralvann og øl utgjorde dette to prosent økning i importmengde fra 2024. Eksporten av RÅK-varer var i 2025 på 70 140 tonn. Det var omtrent på samme nivå som i 2024 og to prosent lavere enn i 2022.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det må brukes tilstrekkelige midler i RÅK-ordningen til å opprettholde norsk RÅK-industris konkurransekraft mot EU-importen.

4.3 EFTA-forhandlinger og bilaterale forhandlinger

I tillegg til protokoll 3 og artikkel 19 forhandler Norge frem frihandelsavtaler gjennom EFTA (European Free Trade Association) og bilateralt. Norge inngått 34 bilaterale frihandelsavtaler med 45 land og tollområder gjennom EFTA. Det pågår forhandlinger om nye frihandelsavtaler med Vietnam, Egypt og Palestina, og handelsavtaler med Moldova og India er nylig implementert. EFTA er ferdig med forhandlinger med Chile, Malaysia, Kosovo, Ukraina, Thailand og Mercosur. Norge er fremdeles i bilaterale forhandlinger med Kina, men det har ikke vært aktive

forhandlinger siden 2021. Når det gjelder USA, framforhandlet Norge en felleserklæring med amerikanske handelsrepresentanter sommeren 2025, men det ble ikke tatt en endelig beslutning i den amerikanske administrasjonen. Ifølge næringsministerens handelspolitiske redegjørelse i januar er regjeringen fortsatt i dialog med USA, men de inngår ikke en avtale med USA for enhver pris. Norge har fått en tilleggstoll mot USA på 15 prosent.

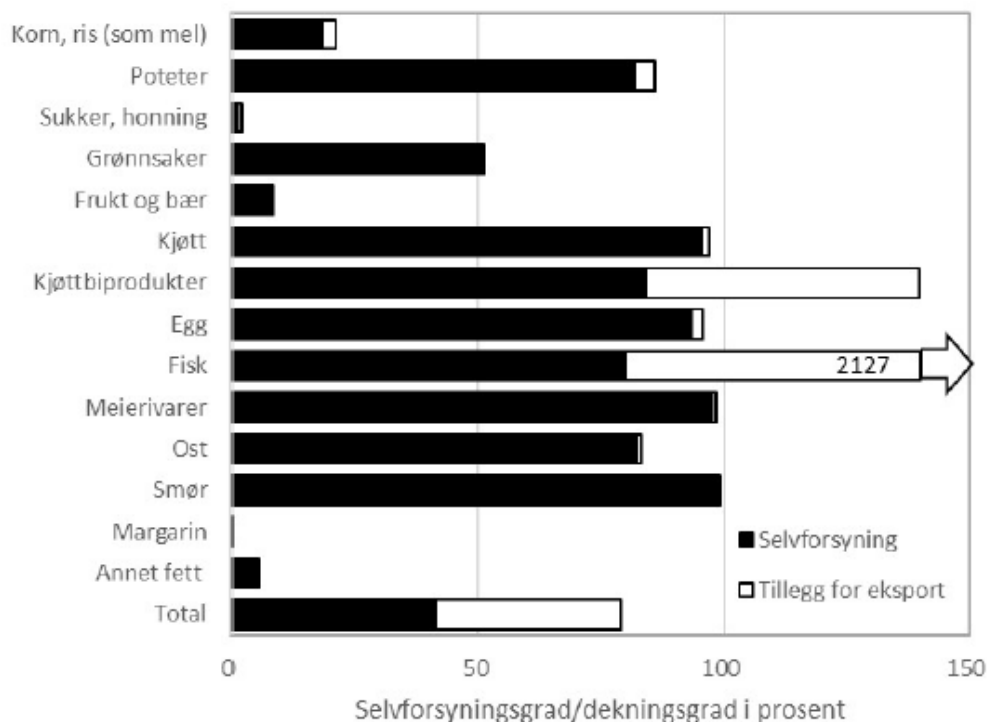
Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at regjeringen ikke inngår nye handelsavtaler som undergraver norsk landbruk og gir økt import. Norge må ikke gi etter for press fra USA og gi økt markedsadgang på landbruksprodukt fra USA inn på det norske markedet.

5 UTVIKLING I JORDBRUKET

5.1 Sjølforsyning

Ved Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2023-2024) ble det vedtatt å øke sjølforsyningsgraden av norske jordbruksvarer korrigert for import av førråvarer til 50 prosent innen 2030. Landbruksdirektoratet viser i «Omverdenen til norsk landbruk og matindustri» kapittel 3.1.9 til NIBIOs beregninger av selvforsyningsgraden på energibasis. Utviklingen siden 2000 viser store variasjoner mellom produktgrupper og år, men gir ikke grunnlag for å si at sjølforsyningsgraden samlet er på vei mot det vedtatte målet om 50 prosent. Sjølforsyningsgraden er definert som hjemmemarkedsandelen målt på energibasis. Den sier med andre ord hvor stor del av det totale forbruket på energibasis av ulike produktgrupper som er produsert i Norge. Den beregnes også ved at en korrigerer for import av kraftførråvarer. Sjølforsyningsgraden påvirkes av produksjonsforhold, priser, kvalitetskrav, landbrukspolitiske virkemidler, internasjonale handelsavtaler m.m. En høy sjølforsyningsgrad er en viktig forutsetning for å sikre en høy sjølforsyningsevne: evnen til å sette i verk tiltak i en krisesituasjon og brødfø egen befolkning med utgangspunkt i nasjonale ressurser og produksjon.

Resultatkontrollen for gjennomføring av landbrukspolitikken (BFJ U3/2026) viser en sjølforsyningsgrad eksklusive fisk på 41 prosent i 2024. Korrigert for import av førråvarer er vi nede i 34 prosent. Med andre ord, vi importerer nesten $\frac{2}{3}$ av kaloriene den norske befolkning spiser daglig. Det gjør oss svært sårbare. Sjølforsyningsgraden i 2024 er bare marginalt høyere enn 2019 da effektene av tørkeåret 2018 med enrom avlingssvikt i Sør-Norge virket kraftig negativt inn på sjølforsyningen. Sjølforsyningen for 2024 er også langt lavere enn de foregående årene etter tørkeåret 2018. Selv om vi ikke har tall for sjølforsyning etter at det politiske vedtaket om 50 prosent, er det så langt ingen ting som tyder på at sjølforsyningsgraden utvikler seg positivt. **På vegne av den norske befolkningen som lever i en urolig verden er jordbrukets forhandlingsutvalg svært bekymret for den lave sjølforsyningsgraden, og den negative utviklingen.**

Figur 1 Sjølforsyningsgrad brutt ned på ulike produkter. BFJ Utredning 3/26

Vi har høy selvforsyningsgrad for proteinrike husdyrprodukter som kjøtt- og meieriprodukter, og lav selvforsyningsgrad for energirike plantevekster til mat. Sjølvsyningsgraden for animalske produkter er på ca. 88 prosent. Variasjonen i kornavlingene er av spesielt stor betydning siden matkornandelen har stor påvirkning på den totale sjølvsyningsgraden. Vi er tilnærmet sjølvsynt med bygg og rug til mat, mens det importeres i mange år mye mathvete, men også mathavre. Korn står helt sentralt for sjølvsyningen fordi over ¼ av energien i kostholdet kommer fra korn og kornprodukter. For grønnsaker har sjølvsyningsgraden vært i underkant av 50 prosent de siste 15 årene, mens for frukt og bær har den bare vært i overkant av 5 prosent.

Hva husdyra føres med er også av betydning for sjølvsyningsgraden. For å øke sjølvsyningsgraden bør norske husdyr føres på mer planter produsert i Norge, og mindre planteprodukter fra utlandet. Den norskproduserte andelen av råvarer i kraftfôret varierer fra år til år. Foreløpige tall for 2025 viser en norskandel på 60 prosent. Tar vi også hensyn til at nesten alt vi bruker av grovfôr er norskprodusert, var norskandelen for alt for 84,9 prosent i 2025. Det er det høyeste på mange år (Kilde BFJ Utredning 3/26 Resultatkontrollen).

For å nå målet om økt sjølvsyning er det avgjørende at forholdet mellom plante- og husdyrproduksjon utvikler seg i en retning som bygger oppunder norsk produksjon av matkorn og fôrråvarer. Skal sjølvsyningsgraden korrigert for fôrimpport øke, må virkemiddelbruken i større grad understøtte både matkornproduksjon og en høyere norskandel i kraftfôret.

5.2 Areal

Jordbruksarealet i drift har stor betydning for sjølvsyningen. Bare litt over 3 prosent av landarealet i Norge er jordbruksareal. Kun en prosent av arealet ligger i et godt nok klimatisk område og er av god nok kvalitet til å drive kornproduksjon. Så mye som 13,5 prosent av jordbruksarealet i Norge kan være ute av drift¹. Med et mål om økt sjølvsyning må også marginale arealer kunne drives med lønnsomhet.

Totalt registrert jordbruksareal nådde et maksimum i 1998 med 10,4 mill. dekar. Fra 2005 til 2014 gikk det registrerte arealet ned med 4,7 prosent. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at innføring av nytt digitalt kartverk i perioden 2005–2014 innebar en reduksjon i arealet på ca. 3,4 prosent. Det er ikke mulig å si om nedgangen skyldes mer nøyaktige målinger, eller om tidligere nedgang ikke har blitt fanget opp før nytt kartverk ble tatt i bruk. Arealnedgang utenom nytt kartverk var på ca. 1,3 prosent i samme periode. Fra 2024 til 2025 økte jordbruksarealet i drift med om lag 25 000 dekar til 9 867 000 dekar, tilsvarende nivået i 2014.

I 2025 ble det omdisponert 1 927 dekar jordbruksjord til andre formål. Av dette gikk 20 prosent til boligbebyggelse, 25 prosent til samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur, og 11,6 prosent til næringsbebyggelse. Resterende areal ble fordelt på blant annet skogplanting, grønnstruktur og offentlig eller privat tjenesteyting. Nivået er noe lavere enn tidligere år, men presset på jordressursene er fortsatt betydelig.

Nydyrking har historisk veid opp for deler av det omdisponerte arealet, men utviklingen er fallende. I 2025 ble det nydyrket 12 575 dekar – en nedgang på 41,9 prosent fra 2020. Nydyrkingen er størst i Innlandet, Trøndelag og Rogaland, mens omdisponering er størst i Troms, Buskerud, Nordland og Trøndelag.

---

¹ https://www.nibio.no/tema/jord/arealressurser/andre-kart/jordbruksareal-som-kan-vaere-ute-av-drift/_attachment/inline/ea8cec68-a46e-4577-b05a-23e2142850a1:54c9754e8b7db2d7b6227b15c93578e47badc7cf/totalt_jordbruksareal_som_kan_vare_uteavdrift_2024.pdf

Andelen leid areal øker fortsatt. I 2024 hadde 68 prosent av jordbruksbedriftene jordleie, og 50 prosent av jordbruksarealet i drift er leid areal. Kostnadene til leid areal er en vesentlig kostnadspost for aktive næringsutøvere og har økt mye de siste årene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at nedgangen i jordbruksareal i drift har bremsset opp etter 2014, og stabilisert seg på et nivå på i underkant av 10 mill. dekar. Jorda er vår viktigste ressurs, og jordvernet må styrkes til den grad at det kun skal kunne vike for samfunnskritiske formål der alternativt areal ikke finnes. Det må derfor settes en nullvisjon for nedbygging av dyrka- og dyrkbar jord til bolig- og næringsformål. Dette er helt nødvendig for å ivareta denne knappe, kritiske og ikke-fornybare ressursen i Norge

Utvikling i økologisk areal

I 2025 utgjorde det økologiske arealet i Norge 4,2 prosent av det totale jordbruksarealet, og 4,5 prosent om areal i karens inkluderes. Det er en svak nedgang fra 2024. Til sammenligning utgjorde det økologiske arealet 13,7 prosent i Finland (2023), 18 prosent i Sverige (2024) og 11,4 prosent i Danmark (2023). I EU drives cirka 11 prosent av arealet økologisk. Globalt øker det økologiske arealet – det gjør også verdien av de økologiske varene som omsettes.

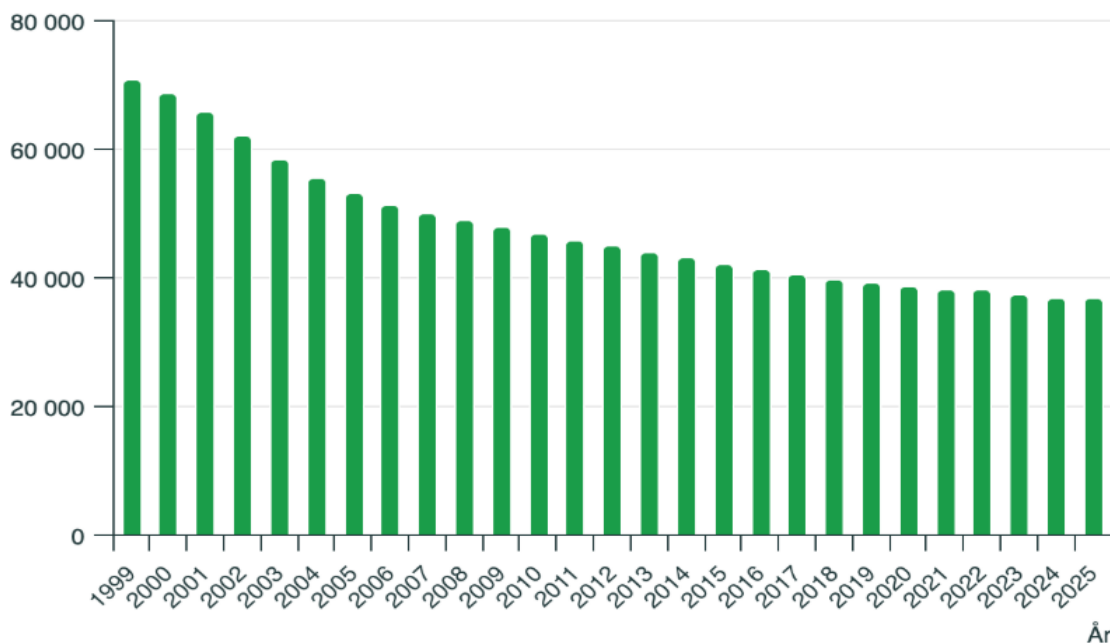
Det norske økologiske jordbruksarealet nådde en topp i 2011, med drøyt 500 000 dekar. I 2025 var det totale økologiske arealet på 415 280 dekar, med 31 838 dekar karensareal1. Arealer godkjent for økologisk produksjon sank med 1,8 prosent fra 2024 til 2025, mens sammen med karensarealene sank de samlede arealene med 2,2 prosent i perioden. Dersom vi skal nå målet om 10 prosent økologisk jordbruksareal innen 2032, må arealet mer enn doubles.

Andelen leid areal øker fortsatt. I 2024 hadde 68 prosent av jordbruksbedriftene jordleie, og 50 prosent av jordbruksarealet i drift er leid areal. Kostnadene til leid areal er en vesentlig kostnadspost for aktive næringsutøvere og har økt mye de siste årene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at nedgangen i jordbruksareal i drift har bremsset opp etter 2014, og stabilisert seg på et nivå på i underkant av 10 mill. dekar. Jorda er vår viktigste ressurs, og jordvernet må styrkes til den grad at det kun skal kunne vike for samfunnskritiske formål der alternativt areal ikke finnes. Det må også settes en nullvisjon for nedbygging av dyrka og dyrkbar jord til bolig- og næringsformål. Dette er helt nødvendig for å ivareta denne knappe, kritiske og ikke-fornybare ressursen i Norge.

5.3 Jordbruksbedrifter

De siste ti årene har det i snitt blitt lagt ned 45 gårder hver måned, mens produksjonsvolumet har forholdt seg på noenlunde samme nivå. I 2025 var det 36 627 gårdsbruk i drift. Bruksnedleggingen fortsetter, men nedgangen har flatet ut.

Figur 2 Antall gårdsbruk i drift. 1999-2005. Kilde SSB

Samtidig som antall bønder er blitt redusert, har hvert enkelt gårdsbruk blitt større. I 2025 hadde et gjennomsnittlig gårdsbruk 269,4 dekar jordbruksareal. Andelen gårdsbruk som har over 300 dekar har økt, samtidig som andelen mindre bruk (under 99 daa) er betydelig redusert.

I samme periode har behovet for importerte innsatsfaktorer som kunstgjødsel, kraftfôr, diesel og maskindeler økt. De siste års investeringer i roboter og automatisering, krever i større grad spesialister som kan gjennomføre nødvendig vedlikehold og reparasjoner.

Når gårdsbruk legges ned og bønder gir opp, svekkes lokale produsentmiljøer. Grunnlaget for å opprettholde det nødvendige apparatet rundt bonden forsvinner (veterinærtjenester, avløsere mm.), og det blir mindre kompetanseutveksling, maskinsamarbeid, og andre fellestiltak som beitetilsyn, sauesanking og gjerdehold. For bonden er det viktig å vite at det finnes et kompetent nettverk innen rimelig nærhet bestående av både veterinærer, avløsere, reparatører og kollegaer. Å ikke stå alene i kritiske situasjoner er viktig for alle, og bonden er ikke et unntak. Mangel på veterinærer på vakt dersom det oppstår en kritisk situasjon med husdyra er enormt belastende. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en styrking av veterinærvaktordningen er helt nødvendig. Vi ber regjeringen gjøre dette i forbindelse med statsbudsjettet for 2027.**

5.4 Inntekter i jordbruket

5.4.1 Beregningsprinsipper

Hovedprinsippene for grunnlagsmaterialet for jordbruksoppgjørene fastsettes av Stortinget. Innenfor disse rammene kan også avtalepartene komme med føringer til Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ). BFJ utarbeider årlig grunnlagsmateriale for jordbruksoppgjøret innenfor disse rammene.

Utredning 1 Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter er hovedmaterialet som danner grunnlaget for den økonomiske rammen til jordbruksforhandlingene. Hovedprinsippene for beregningsopplegget i denne tar utgangspunkt i:

- Meld. St. 11 (2023-2024) «Strategi for auka sjølvforsyning av jordbruksvarer og opptrapping av inntektsmoglegheitene i jordbruket» og Stortingets behandling av denne den 18. april 2024.
- Føringer gitt av avtalepartene 1. november 2023 og 19. april 2024.
- Meld. St. 10 (2024-2025) «Prinsipper for tallgrunnlag m.m. i jordbrukspolitikken» og Stortingets behandling av denne den 8. april 2025.

Meld. St. 10 (2024-2025) inneholder en avtale på 5 punkter mellom 5 partier. Punkt 2 heter: “Normeringsfaktoren, avsetning til investeringar i avskrivbar eigenkapital og samanlikningsgruppe ligg fast i talgrunnlaget slik det vart nytta ved jordbruksoppgjøret 2024”. Dette fikk flertall ved behandlingen i Stortinget. Utredning 1 er derfor beregnet etter disse prinsippene. Det innebærer at Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter i stor grad beregnes etter vanlige regnskapsprinsipper med bl.a. kostnadsføring av jord- og kvoteleie, innleid arbeid og avskrivninger etter historisk kost. Det er videre brukt samme oppsett for beregning av gjennomsnittlig jordbruksinntekt for nivåsammenlikning med lønsmottaker som angitt i Meld. St. 11 (2023-2024):

Oppsett for berekning av gjennomsnittleg jordbruksinntekt for nivåsammenlikning (Meld. St. 11 (2023-2024))

	Driftsresultat i modifisert totalkalkyle
-	Gjeldsrenter
=	Årsresultat familieårsverk jordbruk
+	Verdi av jordbruksfrådraget
=	Inntekt inkl. jordbruksfrådrag
-	Avsetning til investeringar i avskrivbar kapital
+	Justering med normeringsfaktor
=	Samanlikningsinntekt

Dette prinsippet for beregning av sammenligningsinntekt ble lagt til grunn for krav og tilbud i jordbruksoppjøret i 2024 og 2025 og godkjent av Stortinget ved behandlingen av jordbruksavtalen disse årene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger det omforente grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda for jordbruket til grunn for kravet.

5.4.2 Resultater fra totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter

I Utredning 1 «Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter» beregnes 3 resultatmål:

«Driftsresultat»: Summen av alle inntekter fratrukket alle kostnader inkludert kapitalslit.

«Årsresultat»: Driftsresultat fratrukket rentekostnader på lånt kapital i jordbruket.

«Årsresultat inkl. effekt av jordbruksfradraget»: Årsresultat påplussset en beregnet inntektseffekt regnet før skatt av jordbruksfradraget.

Ved å dividere disse resultatene på alt arbeid utført av familien, får en disse resultatene per familieårsverk.

Beregningen for 2026 er en prognose gjort av BFJ. BFJ understreker at det i år er heftet særlig stor usikkerhet til prognoseringen av 2026, bl.a. pga. usikkerhet rundt hva og hvor store effektene av krigen i Midtøsten vil innebære for norsk jordbruk.

Tabell 2 Resultat for aktive jordbruksbedrifter. Mill. kroner og kroner per familieårsverk

	2020	2021	2022	2023	2024	2025*	2026**
Sum produksjonsinntekter	35 166	38 236	41 874	42 576	44 313	48 070	50 765
<i>Herav pristilskudd</i>	2 317	2 296	2 363	2 568	3 223	3 707	3 936
+ Direkte tilskudd	12 095	12 081	14 677	17 128	19 756	21 548	22 276
Sum inntekter inkl. tilsk. A)	47 261	50 317	56 551	59 704	64 069	69 618	73 041
Sum ikke-varige produksjonsmidler	24 325	26 713	29 766	32 378	32 097	33 874	35 420
+ Sum leiekostnader	5 006	5 090	5 230	5 711	6 124	6 338	6 581
Sum kapitalkostnader	6 314	6 663	6 988	7 337	7 665	8 009	8 413
Sum kostnader (B)	35 646	38 466	41 983	45 427	45 887	48 222	50 413
Driftsresultat (A-B)	11 616	11 851	14 567	14 277	18 182	21 396	22 628
– Rente på lånt kapital (C)	1 866	1 717	2 170	3 442	4 033	3 960	3 839
Årsresultat (A-B-C)	9 750	10 134	12 398	10 836	14 149	17 436	18 789
Antall familieårsverk	31 700	31 800	31 300	31 400	31 050	31 600	32 400
Årsresultat pr familieårsverk. Kr	307 600	318 700	396 100	345 100	455 700	551 800	579 900
<i>Endring pr familieårsverk, kr</i>		11 100	77 400	-51 000	110 600	96 100	28 100
<i>Endring pr familieårsverk, prosent</i>		4	24	-13	32	21	5
Inntektseffekt pr fam.årsv. av jordbr.fradr, kr	33 200	34 200	46 700	47 700	47 200	48 700	48 800
Årsresultat pr fam.årsverk inkl. effekt av jordbruksfradraget, kr	340 800	352 900	442 800	392 800	502 900	600 500	628 700
<i>Endring pr familieårsverk, kr</i>		12 100	89 900	-50 000	110 100	97 600	28 200
<i>Endring pr familieårsverk, prosent</i>		4	25	-11	28	19	5
Avsetning til investeringer i avskrivbar kapital, mill. kr.	1 262	1 621	2 200	2 572	2 700	2 829	2 676
- Avsetning, kr pr familieårsverk	39 800	51 000	70 300	81 900	87 000	89 500	82 600
Årsresultat pr fam.årsverk inkl. j.fr etter avsetning, kr	301 000	301 900	372 500	310 900	415 900	511 000	546 100
+ Normeringsfaktor 20 prosent	60 200	60 400	74 500	62 200	83 200	102 200	109 200
Sammenligningsinntekt	361 200	362 300	447 000	373 100	499 100	613 200	655 300
<i>Sammenligningsinnt. beregnet i fjor</i>	<i>370 000</i>	<i>375 500</i>	<i>470 800</i>	<i>430 600</i>	<i>581 200</i>	<i>718 100</i>	<i>715 900²</i>

* Foreløpig regnskap ** Budsjett

¹⁾ Til og med årsresultat er i mill. kroner

²⁾ Beregnet av partene i jordbruksoppjøret

For 2024 er inntektsnivået senket med 82 100 kr/familieårsverk, for 2025 med hele 104 500 kr/familieårsverk og for 2026 med 60 600 kr/familieårsverk i forhold til det inntektsnivået partene i jordbruksavtalen anslo.

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at beregningene i år viser et betydelig lavere inntektsnivå for 2024 og 2025 enn beregnet i fjor. Det er også et svært stort avvik mellom inntektsnivået i 2026 anslått av partene i jordbruksoppgjøret i fjor, og årets prognose fra BFJ.

BFJ viser i Utredning 1 til at mye av det lavere inntektsnivået i årets beregninger kan forklares av nye opplysninger fra SSB i landbruksundersøkelsen 2025. Den viser at bøndene har hatt vesentlig større kostnader til investeringer og vedlikehold i 2024 enn BFJ hadde framregnet fra 2021 i fjorårets beregninger. Når investeringsnivået går opp, settes det inn mer kapital i næringa i form av mer gjeld og egenkapital. Dette gir økte kapitalkostnader. Når mer egenkapital settes inn, trengs det også en større avsetning til investeringer i avskrivbare driftsmidler for å opprettholde egenkapitalandelen ved framtidig fornying av driftsapparatet i en periode med prisstigning. Fallet i inntektsnivå fra fjorårets beregning for 2024 er på 2 234 mill. kroner til årets beregning. Det kan tallfestes slik, fordelt på ulike poster:

- Tall fra SSBs spørreundersøkelse til bønder i 2025 for 2024, som har gitt større kostnader enn BFJ framregnet fra forrige undersøkelse i 2021. Det gjelder:
  - vedlikehold, kapitalslit, avsetning til investeringer i avskrivbare driftsmidler, og reduserte leasingkostnader: 1 080 mill. kroner
  - økte forbruk av strøm, men litt lavere av diesel: 100 mill. kroner
- Redusert inntektsnivå for hagebrukssektoren
  - Dobbelføring av Crispi-salat i fjor: 219 mill. kroner
  - Lavere omsetning enn prognosert i fjor: 300 mill. kroner
- Vesentlig større økning jordleiepriser i driftsgranskingene fra regnskapsåret 2023 til regnskapsåret 2024 enn budsjettet i fjor: 312 mill. kroner
- Endelige arbeidsforbrukstall fra SSB som innebærer noe mer leid arbeid: 364 mill. Kroner
- Lavere normalårsavlinger for korn beregnet i år i forhold til beregnet i fjor: 143 mill. Kroner
- Litt lavere kjøttpriser enn lagt til grunn i fjor: 133 mill. Kroner
- Sum mindre avvik på andre poster: -417 mill. kroner

Når det for flere poster blir et høyere kostnadsnivå i 2024, påvirker det også årsresultatet negativt for årene 2025 og 2026 fordi kostnadene blir regnet fram fra et høyere nivå.

5.4.3 Sammenligningsgruppe av lønsmottakere.

BFJ har også beregnet inntektsnivået for sammenligningsgruppa for årene 2022 til 2026. Sammenligningsgruppa har Stortinget bestemt skal være gjennomsnittet av alle lønsmottakere, der de 10 prosent som tjener hhv. minst og mest holdes utenfor. Inntektsnivået for sammenligningsgruppa bygger på månedslønsstatistikken fra SSB. For 2026 er nivået fra 2025 regnet fram med forventet lønnsvekst på 4,5 prosent.

Tabell 3 Lønn for sammenligningsgruppa i kroner per lønsmottaker (heltidsekvivalenter)

	2022	2023	2024	2025*	2026**
Desil 2-9	591 800	624 700	658 800	687 800	718 600

5.4.4 Inntektssammenligning

Ser vi på forskjellene mellom inntektsnivået for sammenligningsinntekta for gjennomsnittet av alle aktive jordbruksbedrifter med årsinntekta for sammenligningsgruppa får vi følgende inntektsgap:

Tabell 4 Inntektssammenligning 2022 til 2026

	2022	2023	2024	2025	2026
Sammenligningsinntekt aktive jordbruksbedrifter	447200	373000	499100	613100	655500
Inntektsnivå lønnsinntaker	591800	624700	658800	687800	718600
Inntektsgap kr/familieårsverk	144800	251600	159700	74500	63300
Inntektsgap mill. kr 1)	3777	6584	4132	1962	1709

1) Hensyntatt en normering med 20 prosent

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at Budsjettnemnda for jordbruket har beregnet et inntektsgap for alle årene 2022 til 2026. Inntektsgapet i 2026 er prognosert til 63 300 kr/familieårsverk. Ved fjorårets jordbruksoppgjør forutsatte partene at sammenligningsinntekta til aktive jordbruksbedrifter ville komme til å ligge på 715 900 kr/familieårsverk når effektene av jordbruksavtalen var innarbeidet. Det skulle da ikke være noe inntektsgap i 2026. Dette er ikke tilfelle i årets materiale.

5.5 Inntekt og inntektsutvikling for ulike produksjoner

Referansebrukene

Gjennom referansebrukene får man et bilde av hvordan lønnsomheten varierer mellom ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser. Referansebrukene brukes til å vurdere økonomiske konsekvenser jordbruksoppgjøret får for ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser.

Totalt er det nå 30 referansebruk. Flere av disse består av bruk fra hele landet, resten er sortert etter ulike driftsformer, etter størrelse og geografi.

Referansebrukene bygger på NIBIOs driftsgranskinger, der det årlig innhentes skatteregnskaper og tilleggsopplysninger om areal, arbeid og arbeidsinnsats hos 900 jordbruksbedrifter over hele landet. Driftsgranskningene omfatter i hovedsak bruk der inntekten fra jordbruket har et vesentlig omfang (arbeidsinnsats på ett årsverk eller mer).

Referansebrukene representerer ikke hele jordbruket. Mange jordbruksbedrifter kan ha en produksjon som er dekket av referansebruksberegningene, men de vil likevel ikke kjenne seg igjen i referansebruksberegningene fordi en selv for eksempel har et annet produksjonsomfang, et annet investeringsomfang eller et annet investeringsår enn det gjennomsnittet et referansebruk viser.

I Utredning 2/26 fra BFJ står det: «Hensikten med referansebruksberegningene er blant annet å beregne virkninger av endringer som følge av jordbruksoppgjørene og å vise inntektsutviklingen. Beregningene er på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder.»

Referansebrukene skal altså ikke brukes til sammenligning av inntektsnivået for disse med lønsmottaker. Til det har vi Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter med beregningsoppdraget for sammenligningsinntekt mot lønsmottaker, jf. beskrivelse i kap. 5.3.1. For referansebrukene foretas det derfor heller ikke noe fratrukk fra årsresultatet av en avsetning til avskrivbare driftsmidler. Det foretas heller ingen normering. Tallene viser det faktiske årsresultatene som bøndene som har levert sine regnskaper til NIBIO i gjennomsnitt har oppnådd i regnskapsåret (2024).

Tabell 5 Referansebruksberegninger, gjennomsnitt for bruk over hele landet. Årsresultat inklusive beregnet inntektsløft før skatt av jordbruksfradraget, kroner per familieårsverk à 1 845 timer i 2024 1 810 timer i 2025 og 1 755 timer i 2026

Nr.	Ref. bruk Landet	2024	2025	2026	2025-2026	2024-2026
1	Melk, 35 årskyr	512 400	676 700	690 200	13 500	177 800
2	Korn, 559 dekar korn	788 500	901 500	751 300	-150 200	-37 200
3	Sau, 157 vinterføra sauer	250 000	355 200	383 500	28 300	133 500
4	Melkeproduksjon geit, 166 årsgeiter	599 800	686 400	695 900	9 500	96 100
5	Svin/korn, 50 avlssvin + 404 dekar korn	701 400	831 700	1 086 300	254 600	384 900
6	Egg/planteprodukter, 6325 høner + 288 daa korn	902 900	1 101 500	1 243 800	142 300	340 900
7	Poteter/korn, 134 dekar poteter + 259 daa korn	859 200	961 200	938 600	-22 600	79 400
8	Ammeku, 30 ammekyr	244 400	313 100	373 500	60 400	129 100
9	Frukt og bær, 60 dekar frukt og bær	783 600	884 500	983 600	99 100	200 000
10	Grønnsaker, 174 dekar grønns. + 273 daa korn	1 015 800	1 061 900	988 000	-73 900	-27 800
11	Fjørfekjøtt/planteprodukter, 149 786 fjørfeslakt	1 410 700	1 408 900	1 387 300	-21 600	-23 400

Kilde: Utredning nr. 2/26. Budsjettnemnda for jordbruket

Det ligger ikke inne prisendringer på målprisprodukter for 2026, men det ligger inne prisendringer for planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) og forventet prisvekst for andre produkter. Det forklarer blant annet (noe av) inntektsfallet for referansebruk 2, 7 og 10 fra 2025 til 2026.

2024 er regnskapstall fra NIBIO sine driftsgranskinger. Disse er regnet fram til 2025 og 2026 med forventet utvikling i priser på produkter og innsatsfaktorer, endringer i tilskuddssatser og forventet renteutvikling.

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at det er store inntektsforskjeller innad i jordbruket. Referansebruk 3 med sau og referansebruk 8 med ammeku ligger klart lavest. De forventes likevel å få en positiv inntektsutvikling, men den er mindre enn for melkebruk og klart mindre enn for de kraftförbaserte produksjonene. De siste henter en vesentlig del av inntekta fra markedet, mens det motsatte er tilfelle for brukene med sau og ammeku. Her er tilskuddene av avgjørende betydning for inntektsutvikling og nivå. Bruk med korn og grønnsaker viser en forventet inntektsnedgang fra 2025 til 2026. Dette har blant annet sammenheng med at det ikke er lagt inn økte priser på korn og grønnsaker som har målpris. Dette settes i jordbruksoppjøret, og vil få virkning for 2026. For de andre produksjonene er det fra BFJ lagt inn forventede prisendringer i 2026.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener inntektsnivået for sau og ammeku ligger for lavt. Vår høyeste prioritet i dette jordbruksoppjøret er å legge til rette for at disse produksjonene løftes vesentlig i inntekt.

Tabell 6 Referansebruksberegninger etter områder og bruksstørrelse. Årsresultat inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner pr familieårsverk à 1 845 timer i 2024, 1 810 timer i 2025 og 1 755 timer i 2026.

Nr.	Ref. bruk etter geografi og størrelse	2024	2025	2026	2025-2026	2024-2026
12	Økologisk melk, 35 årskyr. Landet	635 800	854 100	889 100	35 000	253 300
13	Melk, 17 årskyr. Landet	472 400	580 100	583 600	3 500	111 200
14	Melk, 56 årskyr. Landet	573 000	797 900	821 400	23 500	248 400
15	Melk, 73 årskyr. Landet	677 300	927 900	967 000	39 100	289 700
16	Melk, 43 årskyr. Arealzone 1 og 3	549 500	737 700	753 000	15 300	203 500
17	Melk, 33 årskyr. Arealzone 5A	499 900	659 600	664 200	4 600	164 300
18	Melk, 38 årskyr. Arealzone 2	536 100	695 400	719 900	24 500	183 800
19	Melk, 32 årskyr. Arealzone 5B	465 200	620 500	635 300	14 800	170 100
20	Melk, 46 årskyr. Arealzone 4	519 500	707 200	719 400	12 200	199 900
21	Melk, 33 årskyr. Arealzone 6 og 7	569 200	736 900	752 000	15 100	182 800
22	Korn, 367 dekar korn. Østlandet	688 100	839 000	700 800	-138 200	12 700
23	Korn, 882 dekar korn. Østlandet	1078 100	1 231 100	1 077 900	-153 200	-200
24	Sau, 156 vinterfôra sauer. Arealzone 5A og 5B	261 000	371 300	401 900	30 600	140 900
25	Sau, 150 vinterfôra sauer. Arealzone 6 og 7	198 200	282 900	296 700	13 800	98 500
26	Sau, 86 vinterfôra sauer. Landet	188 600	261 100	278 100	17 000	89 500
27	Sau, 262 vinterfôra sauer. Landet	354 900	491 200	535 200	44 000	180 300
28	Ammeku, 29 ammekyr. «Grasområder» (5A, 5B, 6 og 7)	296 300	361 700	426 500	64 800	130 200
29	Ammeku, 31 ammekyr. «Kornområder» (1, 3 og 4)	135 800	197 900	237 800	39 900	102 000
30	Ammeku, 42 ammekyr. Landet	304 700	394 100	473 400	79 300	168 700

Kilde: Utredning nr. 2/26. Budsjettnemnda for jordbruket

Mindre besetninger med melk ligger lavere i årsresultat pr familieårsverk enn større melkebruk. Etter geografi er årsresultatet lavest i arealzone 5B (Vestlandet) og 5A (dal og fjellbygder i Sør-Norge, samt Agder). Høyest på Østlandet og i Nord Norge. Større kornbruk har bedre årsresultat enn de mindre, det samme gjelder for sau og ammeku.

5.6 Forbedre datagrunnlag i grunnlagsmaterialet

Tallgrunnlaget fra Budsjettnemnda for jordbruket har stor betydning for jordbruksoppkjøret, og dermed også inntektene for bøndene. Tallgrunnlaget, både Totalkalkylen og referansebrukene, blir ikke bedre enn datagrunnlaget en bygger på. Referansebruk med få regnskap bak seg (15-20) viser seg å være ømfintlig for utskifting av bruk fra år til år. Inntektsnivåene kan da endres mye i forhold til framregningen gjort året før. I år ser vi det spesielt for referansebruk 25 (150 v.f.sau i arealzone 6 og 7). Referansebrukene bygger på driftsgranskingene. Et større omfang av bruk med ulike produksjoner, bruksstørrelser og geografisk plassering, ville gjort partene tryggere på at referansebrukene gir et representativt bilde av økonomien på de typer bruk referansebrukene representerer.

Totalkalkylen henter data fra mange kilder på makronivå. Flere større poster, særlig på kostnadssida, har usikre data og til dels mangelfulle data. Det gjelder f.eks. medisiner, plast, plantevernmidler og emballasje i hagebruket. Digitaliseringen i samfunnet går raskt framover. Landbrukets dataflyt samler mye data som muligens kunne vært benyttet i større grad. Skatteregnskapene, som bl.a. ble brukt som grunnlag for NOU 2022:14 «Inntektsmåling i jordbruket», kan være en annen kilde til data på mikronivå som muligens kan aggregeres opp på makronivå. Bedre data vil gi et mer presist verktøy for å måle sammenligningsinntekta for bønder.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil at partene gir BFJ en føring om å sette i gang et arbeid med å se etter alternative datakilder på poster en i dag har usikre data. Forhandlingsutvalget ber også om at det til statsbudsjettet for 2027 settes av mer midler til NIBIO for å utvide antall bruk med i driftsgranskningene, og sette i gang et arbeid med å se om det er mulig å bruke ulike dataløsninger for å hente inn regnskapsdata på en mest mulig kostnadseffektiv måte.

5.7 Vurdering av markedssituasjonen i 2026 og 2027

5.7.1 Kjøtt og egg

Prognose 2026 per mars 2026

	Norske tilførsler		Import- kvoter	Engrossalg		Balanse 2026	Reg.lager starten 2026 *
	tonn	Endring		tonn	Endring		
Storfe/kalv	85 600	+3 %	9 000 ¹⁾	101 100	0 %	-6 500	0
Lam	17 200	0 %	1 050 ²⁾	18 200	0 %	0	0
Sau	4 300	+1 %		4 800	+15 %	-500	900
Gris	132 400	0 %	1 650 ³⁾	135 300	-1 %	-1 300	0
Egg	69 600	+6 %		68 600	0 %	1 000	-

*) Reguleringslager ved starten på året inngår ikke i balansen for 2026

1. SACU-import på 4 256 tonn storfekjøtt m/ben. WTO-kvotepå 1 084 tonn, EU-kvotepå 2 500 tonn og GSP-kvotepå 665 tonn biffer og fileter (omregnet til storfekjøtt m/ben).
2. WTO-kvotepå 206 tonn, 600 tonn fra Island og 250 tonn av SACU-kvoten
3. Spekk på 600 tonn. EU-kvotepå 900 tonn) og kvotepå fra Storbritannia (150 tonn).

For 2026 prognoseres det med en betydelig underdekning av storfekjøtt. Hele 6 500 tonn, tilsvarende 7,5 prosent av den norske produksjonen. Dette er tapt verdiskaping i norsk jordbruk og gir i tillegg slakteriene mindre volum å fordele de faste kostnadene på. Også for svinestorfekjøtt er det prognosert med noe underdekning.

For lam er markedet i balanse, men det uttrykkes fra aktører i kjøttbransjen at det hadde vært mulig å selge mer lam i det norske markedet. Samtidig lå det sauekjøtt på reguleringslager ved inngangen av året, men dette var, ifølge markedsregulator tomt før påske. Sauekjøttet oppfattes likevel som langt tyngre å omsette enn lam.

Overskuddet i den norske eggproduksjonen mellom 2012 og 2022 snudde i 2023 til en periode med underdekning, som har vedvart inn i 2025. For egg har det vært betydelig med nyetableringer av produsenter etter en periode med underdekning av egg både i Norge og Europa. Nyetableringene forventes å gi økte tilførsler i 2026 med hele 6 prosent, mens eggssalg forventes å være konstant. For 2026 peker prognosene entydig i retning av en ny overskuddsperiode: Nortura prognoserer tilførsler på 69 500 tonn mot engrossalg på 68 600 tonn (+900 tonn), og

Norsk Egg- og Kjøtttråvare (NOEK) prognoserer en samlet overproduksjon for 2026 på 949 tonn. Markedsregulator oppfordret før sommeren 2024 til etablering av om lag 30 nye eggprodusenter, og det etableres nå minst 40 nye egghus. Samtidig satses det i næringa på økt levealder for hønene — fra 78 til 86–90 uker — drevet av avlsvikling og høyere innkjøpskostnader etter innføring av in-ovo-kjønnsortering.

For kylling er det ingen markedsregulator, og Nortura utarbeider derfor ingen prognose for kylling. Budsjettnemnda for jordbruket har basert seg på prognose fra Landbruksdirektoratet, og samtaler med bransjen. Det forventes en økt kyllingproduksjon på 4,4 prosent i 2026.

Nortura har ikke utarbeidet prognose for 2027. De har imidlertid sett på noen langtidsutsikter fram mot 2030. Det prognoseres da med 1 prosent årlig nedgang i innenlands forbruk av storfe, svin og småfe per innbygger. Hensyntatt forventet befolkningsvekst, vil dette medføre ca. 2 prosent nedgang i engrossalget av slik kjøtt i 2030 sammenlignet med 2026. **Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at en videreføring av tilførselsnivået av storfekjøtt fortsatt vil gi underdekning av norsk storfekjøtt på nær 5 000 tonn i 2030. I tillegg vil omlegging til løsdrift gi produktivitetsøkning og redusert antall mordyr. Dette kan forsterke underdekningen ytterligere med 2 000 tonn.**

For gris vurderer Nortura at dagens produksjonskapasitet er tilstrekkelig, på tross av bortfall av tilførsler som følge av endringer i konsesjonsregelverket fra 2025. For småfe mener Nortura at dagens bestand er et passe nivå også framover og at en eventuell økning i produksjonen av lammekjøtt må skje med flere kilo lam produsert per søye.

For egg prognoseres det en økning i forbruk per innbygger på 0,25 prosent. Hensyntatt befolkningsveksten forventes økning i salget fram mot 2030 på 3 prosent. For hvitt kjøtt prognoseres Nortura en økning i salget på 12 prosent frem mot 2030.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vurderer at markedssituasjonen tilsier at det er mulighet for å ta ut økte priser på kjøtt både i 2026 og 2027. På kjøttslag der internasjonale priser overstiger norske, gir dette større handlingsrom for prisvekst. For egg har stor og rask nyetablering skapt en liten overproduksjon. Dette begrenser prisveksten i 2026, og vil trolig også virke begrensende i 2027.

5.7.2 Ku- og geitemelk

Behovet for kumelk i 2026 er estimert til 1 486 mill. liter justert for bl.a. lagernedbygging. PGE er satt til 7,03 kr/ liter kumelk for 1. halvår 2026. For 2. halvår 2026 settes PGE for kumelk ned med 16 øre/liter til 6,87 kr/liter. Melkekvoteene for kumelk er fastsatt med et forholdstall på 1,01 for hele 2026. På grunn av det høye forholdstallet i 2025 og høy fart i melkeproduksjonen ut av 2025, forventes en høy kvotefylling i 2026.

For geitemelk er det prognosert en produksjon på ca. 18 mill. liter i 2026. Forholdstallet ble økt fra 0,95 til 1,00, fordi bl.a. salget av produkter til eksport øker og lønnsomheten i denne eksporten anses av Tine som bedre/akseptabel. For geitemelk økes PGE med 30 øre/liter til 7,50 kr/liter for 2. halvår 2026.

Melkeprisen i Europa steg betydelig fra 2022 til 2025, for så å stabilisere seg fram til september. Deretter har prisene falt hver måned, og lå i februar i år ca. 17 prosent lavere for EU i gjennomsnitt. Urolighetene i Midtøsten kan få utslag også på melkeprisen da produksjonskostnadene øker. På den annen side er tilbudet av melk for tiden høy, men forventes å synke med 0,9 prosent i EU. EU eksporterer også en god del melk og melkeprodukter til land i Midtøsten,

denne handelen kan forstyrres av krigshandlingene i regionen. Det vil da kunne føre til at denne melka enten må selges i EU og/eller finne sin anvendelse i andre eksportmarkeder til lavere pris. Begge disse forholdene trekker i retning av lavere melkepris i EU. Da kan vi risikere ytterligere reduksjon i PGE i 2027.

Importutviklingen i 2025 viser tydelig økning for yoghurt (underkant av 20 %) og smaksatt melk (nesten 50 %), samt drøye 600 tonn ost. Den samlede osteimporten overstiger de fastsatte tollfrie kvotene med forholdsvis stor margin.

Tine har valgt å fastsette PGE med utgangspunkt i en beregningsmodell der historisk prisutvikling siste halvår for matvarer vektes 10 prosent, kostnadsutviklingen for 4 innsatsfaktorer i melkeproduksjonen vektes 25 prosent og prisutviklingen i Sverige, Danmark og Tyskland vektes 10 prosent. Den generelle forventede prisveksten i Norge kommende halvår vektes 50 prosent. Dersom prisene internasjonalt ikke skulle fortsette å falle, tilsier dette at PGE for kumelk vil kunne øke noe i 2027. Sannsynligvis i nærheten av forventet generell prisvekst i Norge. Krig i Midtøsten og redusert eksport dit fra EU, kan gi fall i prisene i EU og potensielt videre redusert PGE i 2027. Usikkerheten rundt dette er stor. Etterbetalingen fra Tine nådde et nytt rekordnivå utbetalt nå i mai. Om Tine industri vil få et like godt resultat i 2026 som i 2025, er usikkert.

Tine har valgt å differensiere PGE for Ku- og geitemelk. PGE for geitemelk har økt mer enn PGE for kumelk, men basispris ligger lavere og har økt mindre for geitemelk enn for kumelk. Tine er trolig ikke ferdig med å fase inn kostnader knyttet til geitemelk som i dag ligger på kumelk, og det er derfor sannsynlig at PGE for geitemelk kan øke noe mer enn for kumelk, men at basisprisen øker mindre.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vurderer at det er mest sannsynlig med en noe lavere økning i PGE for melk enn forventet generell prisvekst i 2027, men at dette er svært usikkert og avhengig av konfliktnivået i Midtøsten og effekter den gir på melkepris i Europa. Etterbetalingen vurderer vi kan bli lavere enn siste rekordhøye etterbetaling utbetalt i 2026.

5.7.3 Frukt, bær, potet og grønnsaker

Målpriser og prisuttak

Produkt	Prisuttak mot målpris i 2025	Kommentar
Epler	Under målpris (store deler av sesongen)	Klart svakest prisuttak av alle målprisvarene innen grønt. Ligger tydelig og stabilt under målpris uten opphenting.
Blomkål	Under målpris (lange perioder)	Svake deler av sommeren. Pris ligger flere uker under målpris før noe bedring.
Purre	Under målpris (betydelige perioder)	Langvarig gap mellom notert pris og målpris gjennom sesongen.
Isbergsalat	Under målpris (betydelige perioder)	Notert pris ligger tydelig under målpris i store deler av perioden.
Gulrot, flowpack	Rundt målpris / noe over	Stabilt prisuttak, målpris nås eller overskrides.
Gulrot, bunt	Rundt målpris / noe over	Godt prisuttak, små avvik.
Kepaløk	Rundt målpris	Pris følger målpris relativt stabilt.
Knollselleri	Rundt målpris	Lite avvik, ligger stabilt nær målpris.
Agurk	Rundt målpris	Svinger litt, men totalt sett godt prisuttak.
Potet, ny	Rundt målpris	Ikke dominerende underuttak.
Potet, lagring	Rundt målpris	Pris følger målpris godt.
Hvitkål, ny	Rundt målpris	Ingen tydelig trend med vedvarende underuttak.
Hvitkål	Rundt målpris	Stabil utvikling, målpris i hovedsak oppnådd.

Landbruksdirektoratets ukentlige prisoppdateringer for frukt og grønt viser at målprisordningen fungerer godt for store deler av grøntsektoren. Produkter som gulrot (både flowpack og bunt), poteter (lagring), knollselleri, kepaløk, agurk og hvitkål ligger gjennom store deler av året tett på eller over målpris. Samtidig er det enkelte produkter med svakere prisuttak, særlig epler, som gjennom mesteparten av sesongen ligger tydelig under målpris. I tillegg er det notert lengre og stabile perioder med underuttak for blomkål, purre og isbergsalat. Det samlede bildet viser likevel at målprissystemet i hovedsak fungerer etter hensikten: det bidrar til at produsentene kan ta ut pris i markedet, styrker forutsigbarheten i verdikjeden og gir en effektiv ramme for prisdannelsen i grøntsektoren.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vurderer at det for de aller fleste målprisvarene innenfor grønt er rom for en økning i målpris, da noteringsprisen for mange varer i lengre perioder har ligget godt over målprisen.

5.7.4 Korn og råvarer til kraftfôr

Kornsesongen 2025-2026 ble et godt kornår, med jevnt over gode avlinger på Østlandet. Trøndelag hadde lavere avlinger enn normalt, hvor våronna var preget av regn og det ble sådd seint flere steder. I følge novemberprognosen fra Felleskjøpet Agri (FKA) ligger det an til en hveteproduksjon omtrent på 5-årsnittet og en estimert norskandel på rundt 60 prosent. Andelen av klasse 2 er høy og det er gitt signaler fra bransjen om at det er for mye opp mot industriens behov inneværende sesong. Tilgangen på fôrhvete ligger noe høyere enn 5-årsnittet, men betydelige under markedsbehovet med dagens prisforhold.

I 2025 var det en høyere tilgang til bygg enn industriens behov. Omsetningsrådet vedtok i oktober 2025 en midlertidig forskrift om tilskudd til kraftfôrprodusenter for kompensasjon for økt bruk av bygg i kraftfôret i inneværende sesong. Det er sammensatte årsaker til at det ble sådd mye bygg våren 2025. Dårlig vær gjorde at det var få som fikk sådd høsthvete høsten 2024. Og våren 2025 var det begrenset tilgang på såkorn av hvete, noe som medførte at bygg ble sådd i stedet for hvete.

Det har vært varierende havreavlinger denne sesongen og den totale avlingen ligger noe under 5-årsnittet. Det har vært problemer med lav hektolitervekt for noen partier, på grunn av varmen som kom i juli. Det har også vært noen utfordringer med DON i noen områder. Ifølge FKA er det i år med normale værforhold tilstrekkelig tilgang på havre til både kraftfôr og mathavre. Det har samtidig blitt importert havre til mat de siste årene. I følge FKA henger dette sammen med kapasitetsutfordringer på kornmottakene og utfordringer med DON.

Prognosen viser en tilgang på 28 000 tonn oljefrø og åkerbønner, noe som er rekordhøyt. Dette er svært positivt med tanke på økt norskandel i kraftfôret. Det er også prognosert 9 500 tonn erter, som er på høyde med rekordåret 2022-2023. I følge FKA er det rom for en dobling av produksjonen av olje- og proteinvekster.

FKA melder også om markedsrom for mer økologisk korn. I hovedsak er det behov for en økning for havre, fôrhvete og bygg, dvs. fôrkorn. For havre er det rom for en dobling av produksjonen fra om lag 4 000 tonn.

FKA oppsummerer i innspillet til avtalepartene med å synliggjøre estimert markedsbehov for ulike kornarter og kvaliteter. Den viser at det er behov for økt produksjon av hvete i klasse 3 og klasse 4, mens det er for mye i klasse 2. Det er også behov for økt produksjon av grynnavre og fôrhvete. For bygg er det behov for mindre enn det som ble produsert i år.

FKA har estimert at det er sådd et areal på 200 000 -230 000 dekar høstvekster i 2025, ut fra såkornsalget. I forrige sesong ble det sådd ca. 128 000 dekar. Overvintringen har vært variabel, og noe areal harves opp.

Statistikken viser at importen av bakevarer gjennom RÅK-ordningen øker også i 2025. Importen tilsvarer nå ca. 148 000 tonn matkorn. Konkurransen for norsk korn er blant annet avhengig av verdensmarkedspris og kronekurs. Økt prisforskjell mellom norsk pris og verdensmarkedspris vil svekke konkurransen for norsk korn. FKA peker på at styrket kronekurs og prisfall i internasjonale hvetepreiser, vil svekke konkurransen til norsk korn framover. FKA sitt innspill er sendt oss 10. mars og i ettertid har en sett at internasjonale kornpriser har styrket seg. Hvete handles rundt 610,48 USD/bushel per 31. mars 2026. Prisen har steget 6,26 prosent siste

måned og 12,95 prosent siste år, ifølge [\[tradingeconomics.com\]](https://tradingeconomics.com). Framover forventes en reduksjon og utflating av prisen ned mot 605,39 USD/bushel ved slutten av dette kvartalet. For perioden juli – desember forventes det at hveteprisen stiger til mellom 701,49 og 764,85 USD/bushel innen utgangen av 2026, jf. [\[litefinance.org\]](https://litefinance.org). Forventet prisoppgang forklares med følgende faktorer:

- Høy volatilitet i sommermånedene på grunn av værrelatert usikkerhet (tørke, hetebølger, nedbørmangel m.m.) [\[litefinance.org\]](https://litefinance.org)
- Stramme globale lagre, særlig når forbruket vokser marginalt raskere enn produksjonen (FAO/USDA). [\[agrixmarketplace.com\]](https://agrixmarketplace.com)
- Fortsatte geopolitisk betingede transportforstyrrelser, spesielt i Svartehavet og Hormuz.

Hvordan internasjonale hvetepriser og kronekurs utvikler seg de siste månedene i 2026 og videre inn i 2027 er imidlertid usikkert. Pengepolitisk rapport 1/2026 fra Norges Bank beskriver situasjon for jordbruksprodukter slik:

Prisene på jordbruksprodukter ventes også å øke. Landene rundt Persiabukta er viktige eksportører av gjødsel og innsatsfaktorer til gjødselproduksjon. Samtidig er naturgass en viktig innsatsfaktor i gjødselproduksjonen. Verdikjeden for jordbruksprodukter er i tillegg gjennomgående energiintensiv.

Norges Bank forventer en økning i hveteprisen fra 197 USD/tonn i 2025 til 216 USD/tonn i 2026, og videre til 240 USD/tonn. Tilsvarende forventes en økning i maisprisen fra 173 USD/tonn i 2025 til 182 USD/tonn i 2026 og 196 USD/tonn i 2027.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vurderer at det er rom for målprisøkninger på både matkorn og fôrkorn. For å opprettholde konkurransekraften for norske bakevarer må økt pris på matkorn kompenseres med økt matkorntilskudd.

5.8 Prognosering av sentrale størrelser for 2027

Ved oppbygging av krav og tilbud prognoserer forhandlingspartene kostnads- og inntektsutviklingen til året etter budsjettåret fra materialet til budsjettnemnda. Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) bruker nå Norges Banks pengepolitiske rapport for å prognosere utviklingen av sentrale makroøkonomiske størrelser som konsumprisindeks, lønnsvekst og utvikling av lånerente. De makroøkonomiske størrelsene i prognosene henger sammen. Å plukke enkeltstørrelser fra de ulike prognosene, kan innebære mindre presis prognosering. **For å få god konsistens mellom grunnlagstallene fra BFJ og forventet utvikling i 2027 legger Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn Norges Banks pengepolitiske rapport av 26. mars for dette kravet.**

De siste ukers uroligheter i Midtøsten, sammen med krigen som har pågått i Ukraina i mer enn 4 år, gjør det spesielt utfordrende å prognosere utviklingen for 2027. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at usikkerheten i størrelsene som vil inngå i den økonomiske ramma for dette kravet er større enn i tidligere jordbruksoppgjør, og legger til grunn at denne usikkerheten ikke må bæres av bonden alene.**

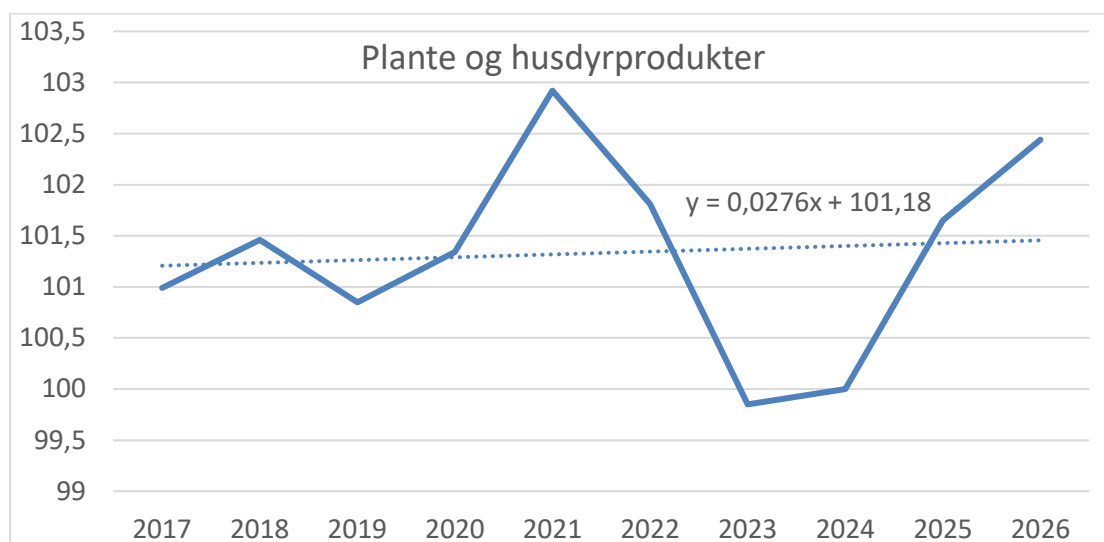
5.8.1 Lønnsutvikling for sammenligningsgruppa

Frontfagene ble 12. april 2026 enig om et lønnsoppgjør som innebærer en lønnsvekst på 4,4 prosent for inneværende år. For 2027 prognoserer Norges Bank med en lønnsvekst på 3,9 prosent.

Med utgangspunkt i BFJs beregnede inntektsnivå i 2026 for sammenligningsgruppa på 718 900 kroner, gir det **en inntektsvekst for sammenligningsgruppa på 28 000 kroner i 2027. Inntektsnivået for sammenligningsgruppa blir da på 746 900 kroner.**

5.8.2 Produksjon av jordbruksprodukter i 2027

Gjennom Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2023-2024) er det satt et mål om en sjølforsyning på 50 prosent på jordbruksprodukter fratrukket førimport innen 2030. Skal dette målet nås, må produksjonen opp, særlig av planteprodukter.

Figur 3 Utvikling av volumet av produksjonen av sum plante- og husdyrprodukter i jordbruket fra 2017 til 2026. Indeks: 2024=100

BFJ har utarbeidet volumindekser for Totalkalkylen for de aktive jordbruksbedriftene. Den viser en trend der volumet av plante- og husdyrprodukter i perioden 2017 til 2026 øker med 0,28 prosent per år. Forutsatt en jamstilling av økonomien i norsk jordbruk med sammenligningsgruppa i 2027, legger Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn at produksjonsvolumet vil kunne fortsette å gå opp også i 2027.

Ut fra en samlet vurdering legger Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn en volumvekst i 2027 på 0,3 prosent.

5.8.3 Prisendringer i markedet for ikke-målprisprodukter

Av en samlet omsetning på 46 829 mill. kroner i 2026, utgjør ikke-målprisproduktene 37 948 mill. kroner, tilsvarende i overkant av 80 prosent. De største produktene uten målpris er melk, svinekjøtt, storfekjøtt, sau- og lammekjøtt, fjørfekjøtt, egg, blomster og diverse hagebruksprodukter. For å oppnå nødvendig inntektsvekst må det tas ut høyere priser i engrosmarkedet.

Det vises til kapittel 5.5 om markedssituasjonen. Norges Bank har i Pengepolitisk rapport av 26. mars prognosert en generell prisvekst i 2027 på 2,3 prosent. Med utgangspunkt i vurderinger forhandlingsutvalget har gjort om markedssituasjonen legger vi til grunn at det er sannsynlig at prisene på ikke-målprisprodukter vil utvikle seg følgende i 2027:

- Melk: I underkant av KPI, anslått til 1,5 prosent
- Storfekjøtt: I overkant av KPI, anslått til 3,0 prosent
- Lam og svinekjøtt: I overkant av KPI, anslått til 2,5 prosent

- Egg: En marginal prisvekst på 1,0 prosent.
- Alle andre ikke-målprisprodukter: Tilsvarende KPI-anslaget fra Norges Bank (2,3 %)

Ved beregning av inntektsutslag av jordbruksoppkjøret legger vi disse prisendringene inn på referansebrukene.

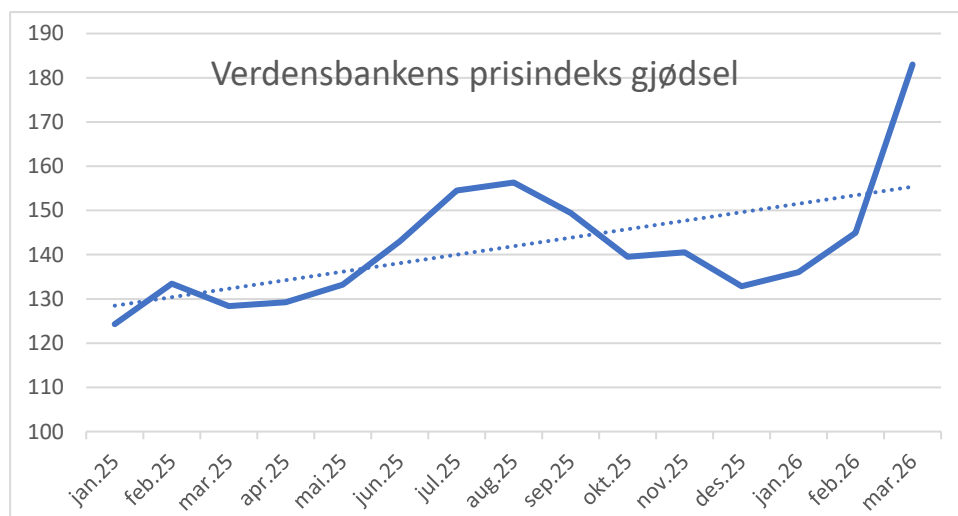
Gjennomsnittlig prisvekst for ikke-målprisprodukter og andre inntekter i 2027 er beregnet til 2,1 prosent. En slik gjennomsnittlig prisstigning som vil gi jordbruket økte markedsinntekter på knappe 800 mill. kroner.

5.8.4 Kostnader for ikke-varige driftsmidler

Gjødsel

Gjødsel kjøpt inn etter 1. juli regnes å skulle brukes til neste års vekstsesong. For 2027 skal en altså anslå pris og volum fra 1. juli 2026 til 30. juni 2027.

Prisutviklingen på gjødsel har vært turbulent de siste årene. Fra 2021 til 2022 steg gjennomsnittsprisen på all gjødsel med mer enn 90 prosent. Så falt prisene litt, men gjennomsnittsprisen for gjødsel brukt i 2023 lå likevel 20 prosent høyere enn året før. For gjødselåret 2024 falt prisene med ca. 30 prosent, og lå på om lag samme nivå også året etter. For gjødsel kjøpt inn til vekstsesongen 2026 har budsjettneemnda prognosert med en gjennomsnittlig prisøkning på 17 prosent. Dette er 10 prosentpoeng mer enn forutsatt i fjorårets jordbruksavtale. Prisen har steget mye gjennom sesongen.

Figur 4 Verdensbankens prisindeks for gjødsel

Utgangspunktet for prisutviklingen i gjødselåret 2027 er en videre prisvekst drevet av økte gasspriser internasjonalt og effekter av krigen i Midtøsten. Etter at USA og Israel startet bombing av Iran 28. februar, har prisene på gjødsel skutt i været internasjonalt. Fra februar til mars viser Verdensbankens prisindeks til og med mars, at gjødselprisene fram til da hadde steget med 26 prosent. Prisene ligger nå på om lag samme nivå som ved årsskiftet 2022/2023. De er likevel betydelig lavere enn de var på det høyeste våren 2022 rett etter Russlands invasjon av Ukraina.

Figur 5 Prisutvikling Urea siste år (Kilde Trading Economics). Ca 55 prosent prisøkning på urea fra krigen brøt ut til 16. april.

Urea brukes det lite av i Norge, men gir en god pekepinn på hvordan Nitrogen er priset internasjonalt. Fra krigen brøt ut har Ureaprisen steget ca. 55 prosent. I Norge ble handelen av gjødsel stanset i 4 dager i begynnelsen av mars. Yara og aktører som selger gjødsel til bøndene, reforhandlet da prisene. På det tidspunktet hadde verdensmarkedsprisen på Urea steget knappe 30 prosent. Dersom ikke noe helt særskilt inntreffer vil dagens prisnivå i Norge holdes ut dette gjødselåret (ut juni).

Det er stor usikkerhet hvordan prisene vil utvikle seg videre. Det avhenger av om man får en varig løsning på konflikten i Midtøsten, eller om den vil eskalere. En stor andel av produksjonen av Urea foregår i denne regionen, og $\frac{1}{3}$ av all gjødsel som handles i verden skipes ut gjennom Hormuzstredet. I Europa brukes det ammonium nitrat (AN og CAN). Prisene på CAN og AN har seget med 30-40 prosent siden krigen brøt ut. Altså noe mindre enn urea, men likevel en stor prisøkning. Prisveksten har trolig vært mindre fordi betalingsviljen ikke har vært til stede for høyere pris og India har dratt prisen på Urea opp gjennom store innkjøp. I praksis følger gjødselprisen i Norge prisene internasjonalt, selv om prisene oppleves noe mer stabile fordi en forhandler om priser ett halvår av gangen for fullgjødsel.

Ingen tør per nå å spå utviklingen i gjødselpris for neste års vekstsesong, men jo lenger konflikten varer, jo større er sannsynligheten for økte priser over lengre tid. Prisoppgangen en så langt har sett, skyldes minst tre forhold:

1. Mindre tilgjengelig gjødsel fordi Hormuzstredet i praksis har vært stengt.
2. Lavere produksjon fordi anlegg enten har fått skader eller det vurderes som utrygt å produsere der.
3. India har hatt produksjonsproblemer og har lagt inn store ordre/ønsker om å kjøpe store mengder Urea

Det første forholdet har bare kortsiktig effekt dersom skipsfarten vil gå som normalt framover. De andre kan ha mer langsiktige konsekvenser for gjødselprisene. Sentrale aktører mener gjødselvolumet sannsynligvis vil bli om lag uendret, selv om gjødselprisen skulle bli høy, fordi priselastisiteten på gjødsel er lav.

Vårt inntrykk er at det er mer sannsynlig at gjødselprisen det nærmeste halvåret vil ligge en god del høyere enn dagens pris. Gjødsel som omsettes i april 2026, har en pris som ligger ytterligere 8-14 prosent høyere enn gjennomsnittsprisen som budsjettneemnda har beregnet for denne vekstsesongen.

Gjødsel i Norge handles i euro. Krona har styrket seg i det siste, og dette vil isolert sett gi billigere gjødsel. I prognosen fra Norges Bank ligger det inne en helt marginal styrking av krona i 2027, så om dette slår til vil valutakursendringer bare ha minimal betydning for gjødselprisen i Norge.

Priselastisiteten på gjødsel er lav, slik at volumet i liten grad påvirkes av prisendringer, hvertfall så lenge en har positive dekningsbidrag i planteproduksjonen.

Ut fra en totalvurdering, på et svært usikkert grunnlag, legger Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn en prisøkning på gjødsel i forhold til beregnet gjennomsnittspris på gjødsel på 20 prosent. Vi legger videre til grunn at volumet vil stabilisere seg på volumet i 2026.

Andre ikke-varige driftsmidler

I Norges Bank sin Pengepolitiske rapport av 26.mars er det prognosert en generell prisvekst (KPI) på 2,3 prosent. Nedgangen er på 1,1 prosentpoeng fra 2026. I KPI-indeksen ligger energi inne. Det prognoseres også med en prisindeks uten energiinnsatsfaktorer (KPI-JAE). Denne er prognosert til 2,8 prosent i 2027, ned 0,5 prosentpoeng fra 2026. Ut fra utviklingen i disse to indeksene kan vi lese at Norges Bank sin forventning om redusert råoljepris fra et gjennomsnitt på 91dollar fatet i 2026 til 82 dollar fatet i 2027 trekker KPI-indeksen mye ned fra 2026.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger Norges Bank sin prognose for KPI på 2,3 prosent for 2027 som utgangspunkt for å anslå en prisvekst på andre ikke-varige driftsmidler enn gjødsel.

I de siste fem jordbruksoppgjørene har partene lagt inn en merprisvekst på ikke-varige driftsmidler utover KPI-anslaget. Dette er gjort fordi sammensetningen av driftsmidler til jordbruket er helt annerledes enn innkjøpene forbrukerne gjør og at en har observert at prisveksten på driftsmidler til jordbruket har ligget gjennomgående høyere enn den generelle prisstigningen i samfunnet.

Med grunnlag i Utredning nr. 1 og utviklingen i prisindeksene som BFJ har beregnet, ser vi at fra 2017 til 2025 har den gjennomsnittlige årlige prisveksten for ikke-varige driftsmidler til jordbruket vært på 5,0 prosent. Den gjennomsnittlige årlige prisstigningen har vært på 3,4 prosent. **Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at for denne perioden har den årlige prisveksten vært vesentlig høyere for driftsmidler til jordbruket enn generell prisstigning (1,6 prosentpoeng høyere).**

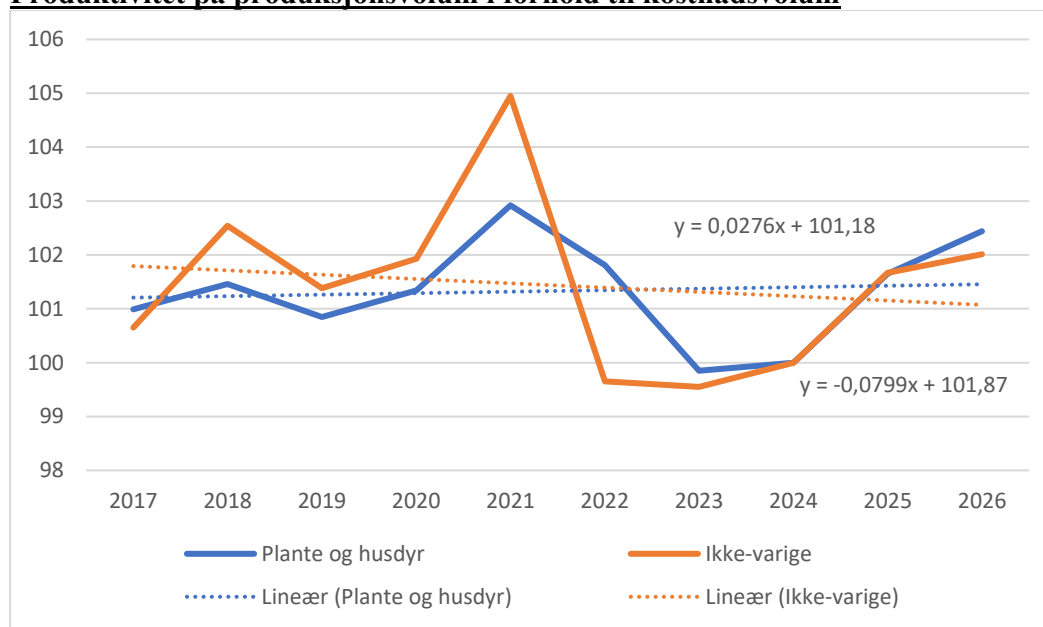
Mye av avviket oppsto imidlertid i første del av perioden. Ser vi på de tre siste enkeltårene får vi:
2023-2024: 1,4 % svakere vekst i pris på disse driftsmidlene i forhold til KPI
2024-2025: 1,3 % sterkere vekst i pris på disse driftsmidlene i forhold til KPI
2025-2026: (prognose): Tilnærmet lik prisvekst på disse driftsmidlene i forhold til KPI

Usikkerheten rundt hvilke effekter urolighetene i Persiabukta vil ha for kostnadsutviklingen på driftsmidler i jordbruket er stor. Høye drivstoffpriser vil definitivt påvirke fraktkostnadene. Høyere gjødselkostnader vil påvirke kostnadene internasjonalt i planteproduksjonen, og vil trolig trekke prisene på importerte kraftfôrråvarer opp.

Ved fjorårets jordbruksavtale ble partene enige om å legge seg 0,6 prosent over prognosen for den generelle prisveksten for ikke-varige driftsmidler.

Ut fra en samlet vurdering av drøftingen over, legger Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn at prisveksten på ikke-varige driftsmidler i 2027 vil ligge 0,6 prosentpoeng over forventet generell prisvekst i samfunnet. Vi legger derfor til grunn en prisvekst på ikke-varige driftsmidler på 2,9 prosent for 2027.

Produktivitet på produksjonsvolum i forhold til kostnadsvolum

Figur 6 Utvikling av volum av planteprodukter (blå kurve) sammenlignet med innsatsfaktorer (oransje kurve)

Tidligere beregninger fra BFJ har vist en produktivitetsframgang knyttet til innsatsfaktorer og produksjon på ca. 0,5 prosent per år. Årets grunnlagstall gir ikke lenger grunnlag for at jordbruket har en like høy produktivitetsframgang knyttet til innsatsfaktorene. Figuren viser at omfanget av innsatsfaktorer i 2026 i forhold til produsert mengde, bare er marginalt mindre enn i 2017.

I dyrevelferdsmeldingen som Stortinget behandlet skrev Regjeringen: «Følge med på bransjens planlagte omlegging til mindre hurtigvoksende slaktekyllinghybrider, og vurdere strengere regulering dersom ikke omleggingen gjennomføres som planlagt». Nortura og Den Stolte Hane planlegger å fase inn saktevoksende kyllinger i løpet av 2027. Disse bruker 15 til 20 prosent mer kraftfôr per kilo kjøtt. Dette vil innebære at det vil gå med om lag 30 000 tonn mer kraftfôr for å produsere samme volum av kylling som i dag. Dette innebærer isolert sett en lavere produktivitet av innsatsfaktorer i forhold til produksjon, noe også Stortinget har bidratt til gjennom behandlingen av dyrevelferdsmeldinga og signalene de gir der.

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at produktivitetsveksten på ikke-varige driftsmidler har vært svak, men likevel styrket seg noe fra 2024. Vi legger til grunn en produktivitetsframgang på 0,4 prosent i 2027.

5.8.5 Kapitalkostnader

Kapitalkostnadene består av rente på lån, kapitalslit (avskrivninger) og leasing. I tillegg kommer en avsetning til investeringer i avskrivbare driftsmidler for at en ikke skal tære på egenkapitalen.

BFJ har framregnet gjennomsnittlig rente for bønder fra skattestatistikken i 2024 med den absolutte endringen i Norges Banks Pengepolitiske rapport for kvartalsvis utlånsrente på boliglån. For 2026 innebærer prognosen en nedgang i renta på 0,36 prosentpoeng fra 2025.

På oppdrag fra Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag har NIBIO (sekretariatet for BFJ) prognosert kapitalkostnadene for 2027. Vi ba de forutsette:

- Samme investeringsvolum som i 2026 og tegningsvolum av leasingkontrakter.
- En generell prisstigning på 2,3 prosent, jfr. Norges Bank.
- Lønnsvekst på 3,9 prosent, jf. Norges Bank.
- En renteøkning på 0,21 prosentpoeng.

Tabell 7 Utvikling av kapitalkostnader fra 2026 til 2027. Mill. kroner og prosent. BFJ Utredning nr 1 og beregninger gjort av sekretariatet for BFJ.

	2026	2027	Utvikling fra 2026 til 2027
Jordbruksgjeld	75 095	78 630	3 535 (4,7%)
Renteprosent	5,11	5,32	+0,21
Rentekostnader	3 838	4 180	342
Kapitalslit	7 011	7 349	338
Leasing	1 401	1 550	149

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger beregningen fra sekretariatet for Budsjettnemnda for jordbruket til grunn for utviklingen av kapitalkostnader fra 2026 til 2027. Det innebærer økte kostnader til leasing og kapitalslit på til sammen 487 mill. kroner og en økning av rentekostnadene med 342 mill. kroner fra 2026 til 2027.

5.8.6 Prisutvikling for driftsmidler det skal regnes avsetning til investering i avskrivbar kapital på.

I beregningen NIBIO har gjort for oss har de også beregnet investeringer i 2027 når investeringsvolumet er det samme som i 2026. For å beregne avsetningen til investeringer i avskrivbar kapital for 2027, er det tatt utgangspunkt i bokført kapital for 2026. Det er brukt samme egenkapitalprosent som i 2026 (50 prosent). Det er regnet 5 års gjennomsnittlig prisvekst. Det er lagt til grunn en prisvekst på 3,18 prosent for bygninger, grøfter og hydrotekniske anlegg. For maskiner og biler er det brukt 2,3 prosent. Det gir da følgende avsetning til avskrivbare driftsmidler for 2026.

Tabell 8 Avsetning til investeringer i avskrivbar kapital. Mill. kroner

	Avsetning 2026	Avsetning 2027
Driftsbygninger	1297	1065
Bygningsinventar	406	346
Fast tekniske installasjoner	125	106
Maskiner, redskap	734	596
Biler	10	10
Grøfter	82	66
Hydrotekniske anlegg	22	20
SUM mill. kroner	2676	2208
Pr familieårsverk a 1755/1700 timer	82.600	66 400

Avsetningen til investeringer i avskrivbar kapital går ned med 468 mill. kroner eller 16 200 kroner per familieårsverk à 1 700 timer i 2027. Grunnen til at avsetningen går så mye ned, skyldes 2022 med svært høy prisstigning går ut av 5-årsgjennomsnittet, og erstattes med 2027 med forventninger om langt lavere prisstigning, bl.a. ingen svekket krone og økte importpriser som følge av det.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn sekretariatet for Budsjettnemnda for jordbruket sin beregning av avsetning til investeringer i avskrivbare driftsmidler i 2027 på 2 208 mill. kroner.

5.8.7 Arbeidsforbruk

Et flertall på Stortinget vedtok den 8. april 2025 at antall timer i ett årsverk i jordbruket skal trappes ned i like deler til 1 700 timer i 2027. Det innebærer at det fram tom. 2024 er regnet 1 845 timer i ett årsverk, for 2025 1 810 timer, for 2026 1 755 timer og for 2027 regnes det 1 700 timer. BFJ har da beregnet følgende familieårsverk i jordbruket:

Tabell 9 Arbeidsforbruk i jordbruket. Timeverk og antall familieårsverk og endring fra året før

	Totalt arbeidsforbruk. Mill. timer	Prosent endring	Arbeid utført av familien. Årsverk	Prosent endring	Timer i et årsverk
2013	85,2		35300	-3,4 %	1845
2014	83,9	-1,5	34800	-1,4 %	
2015	82,6	-1,6	34300	-1,4 %	
2016	81,2	-1,7	33850	-1,3 %	
2017	79,9	-1,6	32900	-2,8 %	
2018	79,0	-1,1	32800	-0,3 %	
2019	78,1	-1,1	31900	-2,7 %	
2020	78,7	0,9	31700	-0,6 %	
2021	78,8	0,1	31800	0,3 %	
2022	77,8	-1,3	31300	-1,6 %	
2023	77,9	0,0	31400	0,3 %	
2024	77,0	-1,1	31050	-1,1 %	
2025	76,9	-0,2	31600	1,8 %	
2026	76,4	-0,6	32400	2,5 %	1755
2027	76,0	-0,6	33250	2,6 %	1700

Arbeid utført av familien er definert som arbeid utført av bonden, ektefelle/samboer, barn og foreldre. SSB har kommet fram til at 18,8 prosent av arbeid utført av andre familiemedlemmer enn bruker og ektefelle var betalt i 2023. Dette er trukket ut av kostnaden for leid arbeid og timene dette utgjør inngår i familieårsverket. Siste tellingsresultat fra SSB er 2023. BFJ har framregnet arbeidsforbruket fra dette året basert på en vurdering av den trendmessige utviklingen i arbeidsforbruk fra 2020 til 2023 og endringer i dyretall og areal etter 2023.

Antall arbeidstimer som settes inn i jordbruket synker, slik situasjonen har vært etter 2. verdenskrig. Over tid har kapitalinnsats erstattet mye av arbeidsinnsatsen. I dag har maskiner, roboter og en stadig større automatisering av landbruksproduksjonen bidratt til å forflytte 80 prosent av innsatsfaktoren fra arbeid til kapital.

For 2027 er det prognosert en reduksjon i arbeidet utført av familien på 0,5 prosent. Antall familieårsverk stiger likevel med 2,6 prosent. Det skyldes at timetallet i ett årsverk reduseres fra 1 755 til 1 700 timer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn Budsjettnemnda for jordbrukets prognose for arbeidsforbruk for 2027, og 33 250 årsverk for arbeid utført av familien.

5.8.8 Leieposter

Leid arbeid

For leid arbeid i jordbruket har Budsjettnemnda for jordbruket prognosert med en lønnsvekst på 3,9 prosent, og en endring i antall årsverk innleid prosentvis likt som endringen i familieårsverk. Arbeidsproduktivitetsframgang gir imidlertid en svak nedgang i antall timer leid arbeid. **Med utgangspunkt i litt færre timeverk utført av leid arbeid og en lønnsvekst på 3,9 prosent øker kostandene til leid arbeid med 178 mill. kroner i 2027. Jordbrukets forhandlingsutvalg legger dette til grunn.**

Jordleie

Omfanget av jordleie øker med om lag 1 prosentpoeng per år. Ved innføring av nye forskrifter for gjødselvarer, forventer vi at etterspørselen etter leid areal vil øke for at bønder skal få nok spredeareal. Dette vil påvirke både omfanget av jordleie og pris. De siste årene ser vi at jordleieprisene har økt langt mer enn KPI. En trend de siste tre årene viser en prisvekst på 6,6 prosent per år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en økning i omfanget av jordleie med 1,3 prosent, og en økning i jordleieprisene på 6,6 prosent for 2027.

Kvoteleie

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn samme utvikling i kostnadene kvoteleie som for jordleie.

Arbeids- og kapitalproduktivitet

I perioden etter forrige opptrappingsvedtak i 1975 har jordbruket hatt en betydelig produktivitetsvekst sammenlignet med andre næringer. Effektiviseringsgevinsten har også tilfalt samfunnet i form av lave matpriser, sett i sammenheng med konsumevne og tilgjengelig arbeidskraft i andre næringer.

Den økte kapitalinnsatsen har gitt en betydelig gjeldsbelastning hos den enkelte bonde. Gjeldsnivået i norsk landbruk er firedoblet i perioden 1990–2024, samtidig som lønnsomheten i næringa har holdt seg lav.

BFJ har beregnet en samlet arbeid- og kapitalproduktivitet på 0,6 prosent per år. Dette er lavere enn fjorårets beregning over en 10-års periode. En viktig forklaring er at 2014 skiftes ut med 2015 som startår i trendberegningen. 2015 var et svært godt år, og det påvirker at stigningstallet blir lavere.

5.8.9 Oppsummering av prognosering av utviklingen til 2027

Tabell 10 Oppsummering av forutsetninger for krav til økonomisk ramme

Størrelse	År		Kilde
	2026	2027	
Konsumprisindeks endring	3,4 %	2,3 %	<i>Pengepolitisk rapport 1/2026, Norges Bank</i>
Årslønn endring	4,5 %	3,9 %	<i>Pengepolitisk rapport 1/2026, Norges Bank</i>
Endring i rente	-0,36 %	+0,21 %	<i>Pengepolitisk rapport 1/2026, Norges Bank</i>
Byggekostnadsindeks		3,18 %	<i>Gjennomsnittlig prisvekst siste fem år</i>
Indeks for maskiner og redskaper		2,3 %	<i>Gjennomsnittlig prisvekst siste fem år</i>
Volumendring <i>Handelsgjødsel</i> <i>Ikke-varige driftsmidler</i>		0 % 0,2 %	<i>Egne beregninger av produktivetsframgang på ikke-varige driftsmidler</i>
Prisendring <i>Handelsgjødsel</i> <i>Ikke-varige driftsmidler</i>		20 % 2,9 %	<i>Egne beregninger av prisutvikling på ikke-varige driftsmidler i forhold til KPI</i>
Endret arbeidsforbruk	2,5 %	2.6 %	<i>Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter, Utredning</i>
Antall familieårsverk	32 400	33 250	<i>Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter, Utredning 1</i>
Endring i pris på produkter uten målpris		2,1 %	Egen vurdering av de ulike produktene
Jord- og kvoteleie		1,3%/6,6 %	Hhv volum og prisvekst. Egne vurderinger
Volumendring total jordbruksproduksjon		0,30 %	Egen vurdering basert på historisk utvikling

6 KRAV TIL ØKONOMISK RAMME

Regjeringens inntektsmål er at inntektsgapet skal være tettet i 2027. Det er dette målet både tidligere regjering og nåværende regjering har styrt etter så lenge den nye modellen for beregning av sammenligningsinntekt har vært brukt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at for å kunne nå Stortingets mål om en sjølforsyning av jordbruksvarer på 50 prosent korrigert for fôr, må bønder gis inntektsmuligheter på linje med lønsmottaker.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at jordbruket i 2027 skal være jamstilte med sammenligningsgruppa av lønsmottakere. Dette legges til grunn i dimensjoneringen av den økonomiske ramma for dette jordbruksoppgjøret.

6.1 Usikkerhet

Da Russland invaderte Ukraina vinteren 2022, skapte dette betydelig usikkerhet i de internasjonale markedene. Prisene på energi, særlig gass, steg betydelig. Dette ga stor kostnadsvekst, noe også norske bønder i aller høyeste grad merket. Kostnadsveksten for gjødsel og byggevarer startet imidlertid allerede før innovasjonen. Høsten 2021 ble det gjennomført tilleggsforhandlinger på grunn av ekstraordinær kostnadsvekst for disse innsatsvarene. En kostnadsvekst som ikke var tatt hensyn til i forutsetningene for jordbruksoppgjøret 2021. Tilleggsforhandlingene resulterte i en tilleggsbevilgning på 754 mill. kroner utbetalt sammen med produksjonstilskuddet i februar 2022. Den sterke kostnadsveksten ble også tatt hensyn til i jordbruksoppgjørene 2022 og 2023 gjennom høye økonomiske rammer og en tilleggsbevilgning i 2022 med ekstraordinær utbetaling.

Den 28. februar i år startet Israel og USA kraftige angrep mot Iran. Iran svarte med rakett- og droneangrep mot Israel, amerikanske baser og en rekke naboland i regionen. Mye av verdens energiproduksjon foregår i dette området, og det har vært store problemer med å frakte olje ut fra Hormuzstredet. Som i 2022 reagerte de internasjonale markedene umiddelbart. Prisen på råolje steg fra rundt 65 dollar fatet til over 110 dollar fatet. Så langt har norske bønder merket konsekvensene av krigen gjennom kraftig vekst i prisene på diesel, og økte gjødsel- og gasspriser. Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har i sitt grunnlagsmateriale understreket at prognosen for 2026 er heftet med langt større usikkerhet enn vanlig for budsjettåret, grunnet konflikten i Midtøsten.

Fjorårets jordbruksavtale la til grunn at jordbruket for 2026 skulle få en sammenligningsinntekt på linje med inntektsnivået for lønsmottakerne. Prognosen fra Budsjettnemnda viser som redegjort for i kapittel 5.4.2 at den prognoserte sammenligningsinntekten forventes å ligge 63 300 kr/famillieårsverk lavere enn sammenligningsgruppa av lønsmottakere.

BFJ understreker stor usikkerhet knyttet til budsjettåret. Materialet støtter seg i stor grad på de prognosene som Norges Bank utarbeidet i mars. De har for 2026 prognosert en vekst i råoljeprisen i dollar, men lavere vekst i kroner pga. forventning om styrket krone i forhold til 2025. For 2027 synker råoljeprisene noe i forhold til 2026. Prognosene bygger på forutsetning om begrenset varighet av krigen og små ødeleggelser på olje- og gassanlegg. Om disse forutsetningene svikter, er det grunn til å tro at energiprisene vil stige ytterligere. Det vil kunne føre til kostnadsvekst på de fleste innsatsfaktorene i matproduksjonen, ikke bare diesel, gass og gjødsel.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at den internasjonale situasjonen gjør det svært krevende å prognosere særlig utviklingen av kostnadssiden i den økonomiske ramma for 2027 (linje 5 til 10 i tabell 11). Jordbrukets forhandlingsutvalg vil følge nøye med på kostnadsutviklingen framover.

6.2 Forutsetninger for inntektsjamstilling

I Meld. St. 11 (2023-2024) legges det opp til å lukke den gjennomsnittlige inntektsforskjellen mellom bønder og gjennomsnittslønn for en definert gruppe lønnsinntakere innen 2027. Det er satt noen vilkår for dette (kap. 7,6 i nevnte melding).

- Produksjonen må være godt tilpasset etterspørselen fra forbrukerne. Det skal være balanse i råvaremarkedene, og jordbruket skal fortsatt ha det økonomiske ansvaret for overproduksjon. Inntektssvikt som følge av overproduksjon kan ikke kreves kompensert, og må håndteres innenfor det enkelte jordbruksoppgjør.
- Opptrappingsplanen skal gjennomføres slik at man får best mulig uttelling for de ressursene man setter inn både for bondens inntekt og for samfunnet.
- Produktivitetsutviklingen og omstillingen må fortsette.
- Budsjettstøtta må utformes på en måte som opprettholder incentiver til effektiv drift.
- Konkurranseskraften mot import og substitutter må styrkes.
- Offentlige bidrag må være innenfor rammene av WTO-avtalen.
- De større brukene bør over tid hente mest mulig av inntekten gjennom markedet.
- Gjennomføringen av opptrappingsplanen skal ta hensyn til de samlede målene som er satt for jordbruket. Klimagassutslipp, -binding, klimatilpassing, miljø og dyrevelferdshensyn må inngå som et sentralt premiss for utformingen også av inntektspolitikken.
- Budsjettstøtten må fastsettes innenfor en samlet vurdering av hele det økonomiske handlingsrommet. Skulle forutsetningene for planen endre seg vesentlig, vil dette kunne ha konsekvenser for gjennomføringen av planen.
- Gjennomføringen av planen forutsetter tett samarbeid mellom jordbruket og staten.

Ved utformingen av dette kravet konstaterer jordbrukets forhandlingsutvalg at:

- Det er god markedsbalanse i så og si alle markeder for jordbruksprodukter. For egg er det et mindre overskudd, men dette har foreløpig ikke hatt større innvirkning på pris og omsetningsavgift.
- Budsjettnemnda for jordbruket har beregnet en samlet arbeid- og kapitalproduktivitet på 0,6 prosent per år. Dette er lavere enn fjorårets beregning over en 10-års periode. 2014 skiftes ut med 2015 som startår i trendberegningen. 2015 var et svært godt år, og det påvirker at stigningstallet blir lavere. Det er lagt inn fortsatt produktivitetsvekst i kravet. Bunnfradraget økes, og det legges inn en ytterligere avgrensning mot hobbypreget produksjon av ammegeiter. Dette vil kunne styrke produktiviteten.
- I kravet er det vektlagt å særlig styrke tilskuddsordninger som virker produktjonsstimulerende.
- Det legges til grunn at myndighetene utnytter mulighetene som ligger i tollvernet, blant annet bruk av prosenttoll.
- Tak for husdyrtilskudd beholdes, men løftes noe for at også større bruk skal gis mulighet til å dekke opp forventet høy kostnadsvekst.
- Klima- og miljøtiltak inngår som en sentral del av dette kravet.

Ut fra dette vurderer Jordbrukets forhandlingsutvalg at vilkårene for å tette inntektsgapet er oppfylt. Forhandlingsutvalget krever derfor at jordbruket skal være jamstilt inntektsmessig i 2027.

6.3 Økonomisk ramme

På bakgrunn av prognoseringen av sentrale størrelser i kapittel 5.8 og kravet om jamstilling i 2027, gir dette følgende økonomisk ramme for kravet.

Tabell 11 Beregning av økonomisk ramme for kravet

	2026 Mill. kr	Volum	Pris	Endring Mill. kr	2027 Mill. kr
1. Markedsinntekter	50 765	0,30 %		152	
Herav varer uten målpris	37 948		2,1 %	797	
2. Sum markedsinntekter	50 765			949	51 714
3. Direkte tilskudd	22 276				22 276
4. Sum inntekter	73 041			949	73 990
Gjødsel	3 025	0,00 %	20,0 %	605	
Andre driftskostnader	32 395	-0,10 %	2,9 %	906	
5. Sum ikke-varige produksjonsmidler	35 420			1 511	36 931
6. Leie av jord og kvoter	1 313	1,3 %	6,6 %	105	
7. Innleid arbeid	5 268	-0,5 %	3,9 %	178	
8. Kapitalslit og leasing	8 412			487	
9. Rentekostnad	3 839			342	
10. Sum kostnader	54 252			2 623	56 875
11. Årsresultat (4 -10)	18 789			-1 674	17 115
12. Avsetning til investeringer	2 676			-468	2 208
13. Jordbruksfradrag	1 580			0	1 580
14. Justert årsresultat (11-12+13)	17 693			-1 206	16 487
Familieårsverk ¹⁾	32 400				33 250

Beregning av økonomisk ramme

Normerte tall, normeringsfaktor 20%	2026, kr/fam.årsv.	Endring i pst.	2027, kr/fam.årsv.	2027, mill. kr 2)
A. Sammenligningsinntekt per familieårsverk 1)	655 300		595 000	
B. Årslønn andre grupper	718 600	3,9 %	746 600	
C. Inntektsgap før krav	-63 300		-151 600	
D. Kostnadskomp. og redusert inntektsgap			151 600	
Endring av sammenligningsinntekta før krav			60 300	1 670
Økte inntektsmuligheter			91 300	2 530
E. Sammenligningsinntekt etter krav			746 600	
F. Sum ramme, mill. kroner				4 200

1) Linje 14 dividert på antall familieårsverk multiplisert med normeringsfaktor 20 %

2) Endring i kr/familieårsverk multiplisert med familieårsverk dividert på normeringsfaktor på 20 %

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økonomisk ramme på 4,2 mrd. kroner for avtaleåret 2026/2027.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at denne rammestørrelsen er nødvendig for å dimensjonere oppgjøret i tråd med Stortingets mål om inntektsjamstilling i 2027.

Beregningen gjelder sektorens samlede inntektsgap slik dette framkommer i grunnlagsmaterialet

- **Tette inntektsgapet fra 2026 (63 300 kr/familieårsverk à 1 755 timer)**
- **Dekke opp for beregnet kostnadsvekst i 2027, fratrukket økte markedsinntekter gjennom økt produksjon og prisvekst på varer ikke fastsatt i jordbruksoppgjøret og produktivitetsvekst (60 300 kr/familieårsverk à 1 700 timer)**
- **Dekke opp for Stortingets vedtak om å redusere timetallet i et årsverk fra 1 755 timer til 1 700 timer (gir beregningsmessig flere årsverk å dele inntektene ut på, og da lavere årsresultat pr årsverk)**
- **Dekke opp for forventet inntektsvekst for sammenligningsgruppa av lønsmottakere (3,9 % = 28 000 kroner)**

I rammeoppsettet er det gjort en prognose for utviklingen i Totalkalkylen for aktive jordbruksbedrifter fra 2026 til 2027. Den viser at før effekter av dette kravet, går sammenligningsinntekta ned med 60 300 kr/familieårsverk. Kostnadsdekning for ikke-varige driftsmidler (handelsgjødsel, kraftfôr, energi mm.) og kapitalslit, leasing og gjeldsrenter er anslått til 2 623 mill. kroner. Av kravet på 4 200 mill. kroner, brukes 1 670 mill. kroner for å bringe sammenligningsinntekta opp på 2026 nivå (655 300 kr/familieårsverk à 1 700 timer). De resterende 2 530 mill. kronene trengs for å løfte inntektsnivået med 91 300 kr/familieårsverk à 1 700 timer. Inntektsnivået løftes da opp til 746 600 kr/familieårsverk som er inntektsnivået for sammenligningsgruppa i 2027 når en har tatt hensyn til at de får en inntektsvekst på 3,9 prosent eller 28.000 kroner (utgjør 777 mill. kroner av de 2 530 mill. kronene for å løfte inntektsnivået).

Kravet gir grunnlag for en normert inntektsvekst i 2027 på 91 300 kroner per familieårsverk à 1 700 timer sammenlignet med inntektsnivået i 2026.

6.4 Finansiering av kravet

Den økonomiske rammen finansieres gjennom målpriser, budsjettoverføringer over kapittel 1150 i statsbudsjettet, ubrukte midler overført fra 2025, og en økning i inntektseffekten regnet før skatt av jordbruksfradraget. Økningen i jordbruksfradraget er beregnet til 3,4 prosentvis endring av driftsoverskuddet for 2027.

Tabell 12 Finansiering av rammekravet

	Mill. kr
Målpris	233
Budsjettmidler	3 775
Inntektsvirkning av jordbruksfradraget	98
Ledige midler	94
SUM FINANSIERING	4 200

Målprisene kreves økt med 233 mill. kroner målt som helårsvirkning. Budsjettoverføringer for 2027 kreves økt med 3 775 mill. kroner. 94 mill. kroner i ledige midler fra 2025 inngår i finansiering av ramma. Som følge av at kravet gir grunnlag for økte inntekter, er det beregnet at jordbruksfradraget vil få økt inntektsvirkning med 98 mill. kroner regnet før skatt.

Økte målpriser gir en inntektseffekt allerede i 2026. De sammen med overførte ledige midler vil kunne løfte inntekta i 2026 med om lag 10 000 kr/familieårsverk à 1 755 timer.

6.4.1 Ledige midler og omdisponering av midler for 2026

Det vises til forbruksprognose fra Landbruksdirektoratet av 24. februar 2026 med oppdatering 10. april, og fordelingsskjema oversendt fra LMD 17. april 2026. **Overførbare midler fra 2025 utgjør 94,1 mill. kroner.** Av dette stammer 14,9 mill. kroner fra post 21 Spesielle driftsutgifter. Landbruksdirektoratet ønsker at 12,7 mill. kroner av disse tildeles på nytt. Dette er midler til arbeidsgrupper og en rekke dataprojekter som direktoratet er bedt om å gjennomføre. Blant annet ble det satt av midler både til Mattilsynet (4 mill. kr) og Landbruksdirektoratet (1,2 mill. kr) for å starte opp arbeidet med omlegging av systemet for avvikling av telledato for storfe. Nesten ikke noe av dette er brukt i 2025, og Landbruksdirektoratet har ikke startet opp arbeidet fordi de har brukt ressursene på annet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at vi forventer at telledato for storfe skal avvikles innen 2028 slik partene er enig om, og at arbeidet med å få på plass gode datasystemer må prioriteres. Vi støtter at 12,7 mill. kroner av ledige midler på post 21 tildeles Landbruksdirektoratet på nytt i 2026.

I tillegg kan man omdisponere midler som man tror blir ledige i 2026.

Tabell 13 Prognose 2026

Post	Budsjett 2026	Prognose 2026	Overførbart
21 Spesielle driftsutgifter (kan overføres)	39,2	42,7	-3,5
50 Fondsavsetninger	2 640,3	2640,3	
70 Markedstiltak (kan overføres)	317,55	379,9	-62,35
71 Tilskudd ved produksjonssvikt. (overslagsbevilgning)	104,4	104,4	
73 Pristilskudd (overslagsbevilgning)	6 601,3	6727,2	
74 Direkte tilskudd (kan overføres)	17 886,45	17833,1	53,35
77 Utviklingstiltak (kan overføres)	452,79	435,1	17,70
78 Velferdsordninger (kan overføres)	2 041,74	2061,71	-19,97
Sum overførbart			-14,8

Prognosen for 2026 viser at det ikke vil oppstå ledige midler. I stedet trengs det 14,8 mill. kroner for å dekke opp behovet. Det er særlig RÅK-ordningen som trenger mer midler enn budsjettet pga. endringer i internasjonale priser og valuta.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at 79,3 mill. kroner kan disponeres i 2026 til ulike tiltak.

6.4.2 Bruk av ledige midler

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil disponere de ledige midlene for 2026 slik:

- 18,2 mill. kroner til Post 71 Tilskudd ved produksjonssvikt, for å dekke opp for økte satser for avlingsskadeåret 2026 som følge av oppdaterte priser.

- 32,1 mill. kroner til post 73.19 Pristilskudd korn, for å dekke opp økte satser for prisnedskrivning av korn, herunder økologisk og oljevekster, og økt matkorntilskudd fra 1. juli 2026.
- 2,0 mill. kroner til post 78.11 Avløsertilskudd ferie og fritid, for en organisasjonsprosess i Norske Landbrukstjenester.
- 5,0 mill. kroner for å videreutvikle søknadsportalen i RMP slik at det kan gis støtte til småskifter i RMP
- 4,8 mill. kroner til økt bevilgning til drenering i 2026

6.5 Målpriser fra 1. juli 2026

Jordbrukets forhandlingsutvalg har blant annet lagt vekt på de innspill vi har fått fra Felleskjøpet Agri og Gartnerhallen om muligheter for å ta ut økte priser i markedet for korn, potet, epler og grønnsaker. I tillegg har vi vurdert effekter av økte gjødselpriser som har kommet etter at markedsregulatorene kom med sine innspill. For korn øker vi matkorntilskuddet for å kompensere for økt målpris.

For korn krever Jordbrukets forhandlingsutvalg følgende endringer i målpris fra 1. juli 2026:

- Målpris på hvete økes med 33 øre per kilo.
- Målpris på bygg økes med 10 øre per kilo og havre med 7 øre per kilo.

Gjennom dette gis det ytterligere stimulans til dyrking av hvete på bekostning av bygg og havre. Verdien av havre i forhold til bygg reduseres noe bransjen har ønsket.

For grønnsaker, frukt og potet krever Jordbrukets forhandlingsutvalg følgende endringer i målpris fra 1. juli 2026:

- Målprisene for frukt, bær og grønnsaker økes med 5 prosent.
- Målprisen for matpotet økes med 35 øre per kilo.

Oppsummert gir dette følgende endring i målpriser og hvor mye det utgjør i millioner kroner.

Tabell 14 Målpriser fra 1. juli 2026

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Poteter	93,8	7,51	0,35	32,8
Grønnsaker og frukt	2 774,2		5,0%	138,7
Norsk matkorn	185,9	5,37	0,33	61,3
Sum målprisendringer				232,9

6.6 Budsjettoverføringer

Totalkalkylen Utredning 1 viser at jordbruket henter i underkant av $\frac{2}{3}$ av inntektene fra markedet, mens i overkant av 30 prosent er budsjettoverføringer. Bevilgninger over statsbudsjettet må brukes for å sikre inntektsutvikling og de samfunnsmessige mål som markedsprisene ikke ivaretar.

For å videreutvikle et landbruk over hele landet må en tilføre landbruket tilstrekkelig med budsjettstøtte. Styrsa virkemidler må innrettes for å utjevne inntekter mellom produksjoner,

områder og bruksstørrelser. Dette er i tråd med flertallsmerknaden fra Innst. 148 S (2021-2022): «Flertallet viser videre til flertallets enighet i budsjettforliket høsten 2021 om at regjeringen skal legge frem en forpliktende og tidfestet plan i løpet av 2022 for å tette inntektsgapet mellom bønder og andre grupper i samfunnet uavhengig av bruksstørrelse, produksjon og landsdel.». En slik utjevning gir mulighet for god arealutnyttelse, som er en forutsetning for en bærekraftig og klimasmart matproduksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at budsjettoverføringer er helt avgjørende for å kompensere bønder som har driftsulemper knyttet til topografi, klima og bruksstørrelse. De er også helt avgjørende for å drive inntektsutjevning og løfte de produksjoner som ligger lavest inntektsmessig. Uten tilstrekkelig budsjettstøtte vil det være umulig å oppnå de landbrukspolitiske målene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever økte budsjettmidler med 3 775 mill. kroner for 2027.

6.6.1 Bunnfradrag

Fra alle som mottar produksjonstilskudd trekkes det et bunnfradrag på 6 000 kroner per foretak. Hensikten med fradraget er å sørge for at grunnvilkåret om at produksjonstilskudd kun skal gis til foretak som har et næringsmessig preg. Det innebærer at de som driver i svært liten skala og ikke er berettiget mer enn 6 000 kroner i produksjonstilskudd., ikke har et forretningsmessig preg.

Bunnfradraget har stått uendret på 6 000 kroner per foretak siden 2014. Den gang utgjorde post 74 Direktetilskudd 8,4 mrd. kroner. Inkludert innarbeiding av dette kravet, vil direktetilskuddene for 2027 utgjøre 20,2 mrd. kroner (17,9 mrd. kroner for 2026). Direktetilskuddene er altså mer enn doblet fra 2014, mens bunnfradraget har stått i ro. Det betyr at man gir tilskudd til foretak med vesentlig lavere produksjon i dag enn i 2014. Den generelle prisveksten i samfunnet fra 2014 til 2027 er om lag 50 prosent. Ut fra dette bør bunnfradraget heves til 9.000 kroner pr foretak.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener jordbruksavtalen er en næringsavtale for næringsutøvere innen jordbruk. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning av bunnfradraget med 3 000 kroner/foretak, til 9 000 kroner/foretak, for å sikre at de som mottar produksjonstilskudd har et næringsmessig preg.

6.6.2 Avgrensing av ekstensiv grovfôrproduksjon

For å unngå at grovfôrareal drives for ekstensivt stilles det i jordbruksavtalens bestemmelser vilkår om et minimum antall dyr per dekar (Jordbruksavtalen kap. 7.7, tabell 7.12) for å ikke få avkortning i arealtilskuddet for grovfôr. I 2018 ble disse faktorene redusert med 25 prosent for sone 5 og oppover. Det er høyere satser for arealtilskudd grovfôr i de høyere tilskuddssonene. Kombinasjonen høye tilskuddssatser kombinert med svake krav til produksjon vil stimulere til ekstensiv drift og dårlig agronomi. Dette vil kunne gå ut over sjølforsyningen, samlet fôrproduksjon, og heller ikke være positivt i klimasammenheng.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at avlingskravet til grovfôrproduksjon strammes inn og at man for sone 5 og oppover går tilbake til de kriteriene som gjaldt før endringen i 2018.

6.7 Økonomiske utslag av kravet

Det er foretatt beregninger av sekretariatet i Budsjettnemnda for jordbruket på referansebrukene som viser utslag i helårsvirkning av kravet. I disse beregningene er det lagt inn:

- Prisøkninger på ikke-målprisprodukter:
  - Melk: 1,5 %
  - Storfekjøtt: 3,0 % + 0,3 % pga. økt frakttilskudd slakt
  - Sau/lam: 2,5 % + 0,3 % pga. økt frakttilskudd slakt
  - Svinekjøtt: +2,5 %
  - Egg: 1,0 %
  - Andre ikke-målprisprodukter: 2,3 % = anslag KPI
- Prisøkninger kostnader
  - Handelsgjødsel: +20 %
  - Kraftfôr: 2,9 % + 3,4 øre/kg som effekt av økt fôrkornpris hensyntatt økt prisnedskrivning.
  - Jord- og kvoteleie: 6,6 %
  - Innleid arbeid: 3,9 % = anslag lønnsvekst
  - Rente på jordbruksgjeld: +0,21 prosentpoeng
  - Avskrivninger: +4,8 prosent
  - Andre kostnadsposter: +2,9 % (unntatt såkorn, settepoteter og livdyr som regnes fram særskilt)

For referansebruk med grønnsaker er det lagt inn en veid prisøkning av målprisøkning og KPI for produkter uten målpris på knappe 4 prosent. For poteter er det også regnet fram en veid prisøkning på matpoteter (målprisøkning) og industripoteter (KPI 2,3%).

For referansebruk med målprisproduktene korn, matpotet, epler og grønnsaker (ref. bruk 2, 7, 9, 10, 22 og 23, samt delvis ref. bruk 5,6 og 11) er 2026 (CC) regnet med uendret målpris. En bør derfor vektlegge utslagene D-BB (grønn kolonne) i vurderingen av inntektsutslaget. For de andre referansebrukene er det regnet inn prisstigning på ikke-målprisprodukter for 2026. Her bør en vektlegge D-CC (blå kolonne) i vurdering av inntektsutslagene.

Alle inntektsutslag er regnet per årsverk à 1 700 timer for å få det sammenlignbart. Det er ikke regnet inn en inntektsnedgangseffekt per familieårsverk av at det blir flere årsverk å dividere årsresultatet ut på som følge av nedgangen i antall timer i årsverket. For inntektsnivåer i 2024 til 2026 med årsverkstall på hhv. 1 845, 1810 og 1 755 timer per årsverk, vises det til tabell 5 og 6.

Tabell 15 Årsresultat inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per familieårsverk à 1 700 timer i alle år.

REF. BRUK	2025 årsv.korr. BB	2026 årsv.korr. CC	2027 Inkl. skatt* D	2027- 2026 D-CC	2027- 2025 D-BB
1 Melk, 35 årskyr.	635 600	668 600	703 600	35 000	68 000
2 Korn, 559 dekar korn.	846 700	727 800	849 800	122 000	3 100
3 Sau, 157 vinterfôra sauer.	333 600	371 500	505 500	134 000	171 900
4 Melkeproduksjon geit, 166 årsgeiter.	644 700	674 100	769 700	95 600	125 000
5 Svin og korn, 50 avlssvin + 404 dekar korn.	781 200	1 052 300	1 089 200	36 900	308 000
6 Egg og planteprod., 6325 høner + 288 daa korn.	1 034 600	1 204 800	1 207 800	3 000	173 200
7 Poteter og korn, 134 daa poteter + 259 daa korn.	902 800	909 200	960 000	50 800	57 200
8 Ammeku, 30 ammekyr.	294 100	361 800	503 200	141 400	209 100
9 Frukt og bær, 60 dekar frukt og bær.	830 700	952 800	1 019 400	66 600	188 700
10 Grønnsaker, 174 dekar grønnsaker + 273 daa korn.	997 400	957 000	1 008 300	51 300	10 900
11 Fjorfekjøtt og planteprodukter, 149 786 fjørfeslakt.	1 323 300	1 343 800	1 344 500	700	21 200
12 Økologisk melk, 35 årskyr.	802 200	861 200	911 500	50 300	109 300
13 Melk, 17 årskyr.	544 800	565 300	600 000	34 700	55 200
14 Melk, 56 årskyr.	749 400	795 700	830 000	34 300	80 600
15 Melk, 73 årskyr.	871 500	936 700	987 800	51 100	116 300
16 Melk, 43 årskyr. Arealsoner 1 og 3	692 900	729 400	738 800	9 400	45 900
17 Melk, 33 årskyr. Arealsoner 5A	619 500	643 400	662 300	18 900	42 800
18 Melk, 38 årskyr. Arealsoner 2	653 100	697 300	720 300	23 000	67 200
19 Melk, 32 årskyr. Arealsoner 5B	582 800	615 400	657 200	41 800	74 400
20 Melk, 46 årskyr. Arealsoner 4	664 200	696 900	717 800	20 900	53 600
21 Melk, 33 årskyr. Arealsoner 6 og 7	692 100	728 400	777 400	49 000	85 300
22 Korn, 367 dekar korn. Østlandet	788 000	678 800	817 600	138 800	29 600
23 Korn, 882 dekar korn. Østlandet	1 156 300	1 044 100	1 158 700	114 600	2 400
24 Sau, 156 vinterfôra sauer. Arealsoner 5A og 5B	348 700	389 300	535 600	146 300	186 900
25 Sau, 150 vinterfôra sauer. Arealsoner 6 og 7	265 700	287 400	397 600	110 200	131 900
26 Sau, 86 vinterfôra sauer.	245 200	269 400	368 100	98 700	122 900
27 Sau, 262 vinterfôra sauer.	461 300	518 400	692 000	173 600	230 700
28 Ammeku, 29 ammekyr. "Grasområder" (5A, 5B, 6, 7)	339 700	413 100	540 600	127 500	200 900
29 Ammeku, 31 ammekyr. "Kornområder" (1, 3, 4)	185 900	230 300	397 200	166 900	211 300
30 Ammeku, 42 ammekyr.	370 100	458 600	640 300	181 700	270 200

Referansebruk 1 – 15, samt 26, 27 og 30 er gjennomsnittstall for landet.

7 VIRKEMIDLER FOR LANDBRUK I HELE LANDET OG BEREDSKAP

7.1 Styrket matberedskap

Matberedskap handler om evnen til å produsere og lagre nok mat i en tid der landegrensene er stengt og tilgangen på arbeidskraft, energi, drivstoff og innsatsfaktorer utenfra er begrenset eller brutt. De siste årenes geopolitiske uro har demonstrert at avhengigheten av globale verdikjeder gjør oss sårbare. For Norge, med vår lange kystlinje, krevende geografi og lite dyrkbart areal, er evnen til nasjonal matproduksjon et grunnleggende samfunnssikkerhetsspørsmål. Dette var noe av bakgrunnen for at Stortinget har vedtatt et mål om å øke sjølforsyningsgraden av jordbruksvarer, korrigert for kraftförråvareimport, til 50 prosent innen 2030.

Jordbruket i Norge og resten av verden er sårbart overfor krig, konflikt og andre hendelser som påvirker markedet. Over flere generasjoner har vi gått fra et arbeidsintensivt jordbruk til et mer kapitalintensivt. Det gjør oss mer sårbare fordi der en rekke essensielle driftsmidler må importeres. Et landbruk over hele landet gjør oss mindre sårbare dersom infrastruktur ødelegges i en krise.

En robust matberedskap forutsetter et mangfoldig landbruk og foredling over hele landet. Primærprodusentenes rolle i beredskapsstrukturen må formaliseres og anerkjennes. Det må utvikles forpliktende beredskapsplaner i samarbeid mellom faglagene i jordbruket, kommunene og beredskapsmyndighetene.

En beredskap som bare eksisterer på papiret, eller som forutsetter at alt går som normalt, er ingen reell beredskap. Dette er også noe av kritikken Riksrevisjonen kom med i sin rapport (jf. kap. 3). Et trygt, robust og bærekraftig norsk matsystem bygges nedenfra.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at løpende matproduksjon spredd over hele landet, god agronomi og lønnsom foredlingsindustri er avgjørende for å sikre god matberedskap. Da må en ha treffsikre, målrettede virkemidler. Gjennom jordbruksavtalen har partene et særlig ansvar for å utvikle strategier og tiltak som vedlikeholder og styrker beredskapsevnen innen primærproduksjonen i jordbruket.

Selv om antall jordbruksforetak er halvert på under 30 år, utgjør fortsatt landbruket en bærebjelke i distriktene, både som næring og samfunnsbygger. Drift på gårdsbruk bidrar til bosetting, verdiskaping og levende lokalsamfunn. Landbruket sørger ikke bare for mat, men også for at arealer holdes i hevd, infrastruktur opprettholdes og at det finnes folk og ressurser lokalt som kan mobiliseres ved behov.

Ringvirkningsanalyser viser at landbruket skaper betydelig aktivitet og sysselsetting i en rekke tilknyttede næringer, som transport, foredling, varehandel og tjenesteyting. Uten landbruk svekkes også grunnlaget for andre tjenester og tilbud i lokalsamfunnet, noe som igjen påvirker bosetting og utvikling. Å styrke landbruket i distriktene er ikke bare næringspolitikk, men også god distrikts- og beredskapspolitikk i praksis. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er nødvendig med virkemidler som fanger opp lokale forskjeller, legger til rette for bruk av arealet og gir insentiver for matproduksjon over hele landet.**

7.2 Styrke områder med svak utvikling

Selv om utviklingen har vist at produksjon og arealbruk opprettholdes i stort, er produksjonsmiljø og arealbruk sårbart i flere områder med redusert aktivitet, ressursutnyttelse og verdiskaping. I 2013 avga en partssammensatt arbeidsgruppe rapporten «*Tydeligere distriktsprofil*». Arbeids-

gruppa delte landet inn i 48 regioner. For hver region ble utviklingen fra 1999 til 2010 for 6 jordbruksindikatorer og 2 distriktsindikatorer kartlagt. Regionene som samlet hadde størst relativ nedgang i analysen av jordbruksindikatorer, var områdene mot svenskegrensen i Hedmark, deler av Agder og Telemark, Vestlandskysten fra Midt-Hordaland til og med Sunnmøre, midtre deler av Sør-Trøndelag, Salten, Troms og Vest-Finnmark.

I vinter har Norges Bondelag gjort et tilsvarende arbeid der utviklingen fra 2013 til 2024 ble undersøkt. Det ble tatt utgangspunkt i den samme regionalstrukturen som i rapporten fra 2012, men utvidet med 2 regioner; Indre Troms og Rørosregionen. I tillegg så rapporten på noen flere jordbruksparametere, blant annet utviklingen av produksjonen fra kraftfôrbasert husdyrhold og arealutviklingen av grønnsaker, poteter, frukt og bær. Analysen viste at flere av de samme regionene som hadde dårlig utvikling fra 1999-2010, fortsatt hadde dårlig utvikling. For noen regioner var det derimot en klar bedring. Særlig Agder og deler av Telemark kom betydelig bedre ut nå. Også tidligere Hordaland fylke og Vest-Finnmark kom relativt sett bedre ut. Derimot er det flere regioner i Nordland som i denne perioden viser svært dårlig utvikling. Også Romerike, Hallingdal og Valdres kommer ganske dårlig ut i denne analysen i forhold til forrige gang.

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at det er store forskjeller i utvikling mellom regioner, også internt i samme landsdel. Det er særlig bekymringsfullt at noen regioner over lengre tid viser relativt sett vesentlig svakere utvikling enn for landet ellers. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er på høy tid å ta tak i dette, og vil i årets jordbruksoppgjør prioritere å forsterke distriktsprofilen på virkemidlene for å sikre et levedyktig landbruk over hele landet.

Hovedprinsippet for de distriktspolitiske virkemidlene i landbrukspolitikken for å nå målet om landbruk over hele landet, har vært å bidra til inntektsutjevning gjennom å kompensere for geografisk betingede driftsulempes. Graden av differensiering i tilskuddssatser varierer imidlertid mellom ulike produksjoner. Sterkest er differensieringen er det innen grovfôrbaserte produksjoner. **Utover å vektlegge ulikheter i produksjonsvilkårene mener Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en også må vurdere hvordan utviklingen har vært og vektlegge dette forholdet i dimensjonering av distriktsprofilen på virkemidlene framover.**

De grovfôrbaserte husdyrproduksjonene er sjølve ryggraden i landbruket i distrikts-Norge. Når vi avgrensner oss til å se på den relative utviklingen av de 5 parameterne: Produksjon av ku- og geitemelk, produksjon av storfekjøtt, produksjon av kjøtt fra småfe, jordbruksareal i drift og antall foretak, får vi følgende områder som kommer svakest ut når utviklingen i områdene er rangert fra 1 til 50 for hver av parameterne og summert:

- Lofoten
- Nord-Troms
- Salten
- Sør-Østerdalen
- Ofoten og Vesterålen
- Nordfjord
- Sunnmøre
- Sunnfjord
- Indre Troms
- Midt- og Sør-Gudbrandsdalen
- Valdres

Parameterne er vektet likt.

Av disse var Nord-Troms/Indre Troms og Sunnmøre, også blant regioner som var blant de 10 svakeste regionene i rapporten «*Tydeligere distriktsprofil*». Disse regionene har altså over lang tid hatt den relativt sett svakeste utviklingen i forhold til resten av landet over lang tid.

Salten, Sunnfjord og Sør-Østerdal hadde også relativ svak utvikling i rapporten fra 2013.

Oppsummert ser vi at det er 4 sammenhengende områder med svært dårlig utvikling for parametere knyttet til det grovfôrbaserte husdyrholdet. Det er:

- Nordlige og indre deler av Troms
- Nordland nord for Saltfjellet
- Kyst- og fjordstrøkene på Vestlandet fra Sognefjorden til og med Sunnmøre
- Et belte i fjell- og dalbygder på Østlandet som strekker seg fra svenskegrensa, over de sørlige deler av Gudbrandsdalen og over til Valdres

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at det er store forskjeller i utvikling mellom regioner. Forhandlingsutvalget ser særlig med bekymring på at noen regioner over lengre tid viser relativt sett vesentlig svakere utvikling enn for landet ellers.

I rapporten «*Tydeligere distriktsprofil*» ble det blant annet gjort en vurdering av å legge distriktsprofil inn i eksisterende tilskuddsordninger som ikke har satser differensiert etter områder. 2 tilskuddsordninger pekte seg ut som aktuelle:

- Husdyrtilskuddet
- Beitetilskuddene

Husdyrtilskuddet er i dag geografisk differensiert for de kraftfôrbaserte produksjonene, men ikke for de grovfôrbaserte. Gjennom ordningene driftstilskudd melk (ku og geit) og driftstilskudd ammeku ligger det inne en geografisk differensiering i satser etter sonene for arealtilskudd.

En annen mulighet er å legge inn en faktor større enn 1,0 som multipliseres opp med utregnet produksjonstilskudd for nærmere definerte områder. F.eks. dersom en produsent i utgangspunktet er berettiget 300 000 kroner i produksjonstilskudd med gjeldende satser, får produsenten i dette området utbetalt 330 000 kroner i tilskudd dersom faktoren settes til 1,1.

Rapporten fra 2013 vurderte også å endre på distriktstilskudd kjøtt til å få samme inndeling som distriktstilskuddsone melk. Det ble pekt på også å være en forenkling. Det er da færre soneoppdelinger (melk, kjøtt og areal) å forholde seg til. Det må imidlertid gjøres et bedre forarbeid med å kartlegge volumproduksjonen i sonene A-J for storfe og sau/lam og deretter dimensjonere satser i disse 10 sonene enn vi har hatt mulighet for inn mot dette jordbruksoppgjøret.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det nedsettes en partssammensatt arbeidsgruppe som skal se på forsterking av distriktsprofilen på virkemidlene for å sikre et levedyktig landbruk over hele landet. Grunnlaget for eventuelle endringer skal være svakere utvikling i området enn landet ellers.

Arbeidsgruppa skal kartlegge områder med svak utvikling og innhente et best mulig kunnskapsgrunnlag for å vurdere driverne for den svake utviklingen i disse områdene. Kartleggingen skal også belyse hvordan utviklingen fordeler seg på ulike bruksstørrelser innenfor de samme områdene. Arbeidsgruppa skal videre vurdere aktuelle målrettede tiltak i områder med svak utvikling, inkludert følgende:

- Splitte opp soner for distriktstilskudd og arealtilskudd, herunder utforme satser der en har samme sonegrenser for distriktstilskudd kjøtt som for distriktstilskudd melk.
- Andre virkemidler som målrettet treffer disse områdene kan også inngå.
- Vurdere og analysere virkningene av å:
  - Innføre distriktdifferensiering av husdyrtilskudd
  - Innføre distriktdifferensiering av beitetilskuddene

Tiltak skal vurderes opp mot det landbrukspolitiske målet om et landbruk over hele landet, med opprettholdelse av produksjonsmiljø, arealbruk og bosetting i utsatte distrikter.

7.3 Områdetiltaket Fjellandbruket

Omtrent 42 prosent av landarealet i Norge ligger i fjellareal. I disse områdene finner vi 17 prosent av dyrka mark i Norge og om lag 20 prosent av aktive gårdsbruk (NIBIO 2018). Små og bratte driftsarealer gjør det utfordrende å sikre lønnsom drift, og fjellkommunene opplever befolkningsnedgang som også merkes i landbruket og tilhørende næringer.

Områderettet innsats til fjellandbruket er ei satsing som omfatter fjellandbruket i 77 kommuner i Trøndelag, Innlandet, Buskerud og Telemark. Midlene skal bidra til å styrke grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellområdene innenfor tradisjonelt landbruk og bygdenæringer. Det å ta vare på stølene og stølskulturen er spesielt nevnt som mål og satsingsområde. I jordbruksoppgjøret i 2024 ble det enighet om å forlenge satsinga med 3 år, til og med 2027, og bevilgningsramma økte til 4 mill. kroner for 2026. Opprinnelig start for tiltaket var i 2012. I perioden 2012 til 2026 er det over jordbruksavtalen tildelt 45 mill. kroner til Fjellandbruket.

Ansvar for satsinga er lagt til Trøndelag fylkeskommune etter først å ha vært lagt til statsforvalterembetet i samme region. Målet med flyttinga har vært å få en mer tydelig regional forankring i partnerskapet, likt det en legger opp til for områdetiltaket i Nord-Norge.

Evalueringa «[Spissere og bedre? Evaluering av den områderettede satsingen Fjellandbruk og Arktisk landbruk](#)», utført i 2022 av Oxford Research, konkluderte med at midlene er brukt etter intensjonen og har ført til mange gode, men små prosjekter. Videre påpekte den at det er behov for å samkjøre mer mellom de ulike prosjektene som har fått støtte og kunnskapsoverføring fra prosjektene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til områdetiltak Fjellandbruket opprettholdes på 4 mill. kroner for 2027. Fylkeskommunene bør supplere med egne midler for å styrke satsinga ytterligere.

Områdetiltaket bør evalueres i tide til jordbruksforhandlingene i 2027. En viktig del av den evalueringa bør være å vise utvikling over tid for de relevante parameterne blant de samme åtte som er pekt på i kapittel 7.2 *Styrke områder med sårbar utvikling*.

7.4 Beredskap i Nord-Norge er en forutsetning for beredskap i hele landet

Nord-Norge står i en særstilling i beredskapssammenheng. Situasjonen for jordbruket i regionen er utfordrende, samtidig er løpende matproduksjon i Nord-Norge et av de viktigste sikkerhetspolitiske tiltakene og helt avgjørende i et beredskapsperspektiv.

Nord-Norge har store beiteressurser, og beitebruk i regionen er viktig for matproduksjon i nord. Økt beitebruk i Nord-Norge krever en kombinasjon av økt lønnsomhet og å håndtere utfordringene beitebrukerne står ovenfor, som rovvilt.

De siste åras jordbruksavtaler har bidratt til økt optimisme og framtidstro i nord, men det er nødvendig å opprettholde trykket hvis vi skal greie å styrke primærproduksjonen, foredlingsanleggene og fagmiljøene i næringa etter mange års nedgang i antall bruk og redusert grovførbasert produksjon i mange områder

For landets beredskap, sjølforsyning og bosetting må det fortsatt tas grep for å sikre landbruket i Nord-Norge. Stortinget ba regjeringa om “ei kraftig prioritering av Nord-Noreg i jordbruksoppgjøret 2025”. Dette er en oppgave som tar tid, og jordbrukets forhandlingsutvalg vil følge dette opp også gjennom årets jordbruksforhandlinger.

7.4.1 Områdetiltaket for bærekraftig matproduksjon og verdiskapning i nord

Områdetiltaket ble vedtatt i jordbruksoppgjøret 2022 og er siden videreført. Formålet er å legge til rette for ei satsing som skal styrke sårbare produsentmiljøer i Finnmark, Troms og Nordland, motvirke bruksnedgang, øke arealbruken, og heve kompetansen til landbruksnæringa og verdikjeden for mat, samt å utnytte regionale fortrinn og muligheter innen arktisk landbruk. Troms fylkeskommune har forvaltningsansvaret. Utforming av planer og tiltak skjer i et samarbeid med Nordnorsk partnerskap landbruk.

For 2026 er det satt av 20 mill. kroner til ordningen. 5 mill. kroner av ramma avsettes til forskning og øvrig kunnskapsutvikling i regi av NIBIO. De fylkeskommunale bidragene til ordningen som utgjorde 6,5 mill. kroner i 2025, er falt bort for 2026.

I 2025 og 2026 er prøveordningen til teigbasert tilskudd i Troms og Finnmark finansiert over denne tiltaksramma, med 5 mill. kroner for hvert av de to åra.

Områdetiltaket er nå evaluert av Ruralis, rapport nr. 8/2026: «*Nyttig, men begrenset: Evaluering av satsingen på bærekraftig matproduksjon og verdiskapning i nord.*». Ruralis anbefaler videreføring av tiltaket, men peker samtidig på at ambisjonene i målsettingene for satsinga er høye, mens målene ikke er konkretisert til hva som er god eller dårlig måloppfyllelse. I evalueringen løftes en rekke vedvarende barrierer for utvikling av landbruket i Nord-Norge fram, blant annet knyttet til lønnsomhet, tilgang på areal og beiteressurser, rovdyr, klimatiske forhold, svakt støtteapparat og kompetanse. Prosjekter koblet til satsinga vil samla sett ikke kunne snu de strukturelle utfordringene for jordbruket i landsdelen. Ordningen framstår dermed som lite treffsikker i møte med de utfordringene den er ment å bidra til å løse.

Oppsummert skriver Ruralis:

«Målene for områdesatsingen er ambisiøse. Selv om satsingen treffer et behov som bidrar i retning av målene, er ramma for ordningen ikke tilstrekkelig for å imøtekomme grunnleggende strukturelle utfordringer for landbruket i Nord-Norge, inkludert klima, lange avstander, spredt foredlingsindustri og høye byggekostnader. I en videreføring bør dette gripes sterkere fatt i, også utenfor dagens ordning, i et mer kraftfullt forsøk på å snu den negative trenden i landbruket i regionen. Nordnorsk landbruk har en viktig stilling i lys av landbrukets og matsystemets funksjon i en totalberedskap. Vi anbefaler derfor en utvidet ordning som ser all fôr- og matproduksjon i landsdelen – som et matsystem – i sammenheng.»

Det blir dermed et dilemma for jordbruksavtalens parter når evalueringa tilrår at områdetiltaket må utvides for å lykkes, samtidig som hovedfunnet er at det må brukes ressurser på å løse konkrete og allerede godt kjente strukturelle utfordringer for næringa. Innenfor jordbruksavtalens ramme blir det derfor et valg hvorvidt en skal finansiere helt eller i et spleiselag, ei videreføring og helst en utvidelse av områdetiltaket, eller i stedet sette de samme midlene direkte inn i driftsøkonomien i landsdelens jordbruk. Fylkeskommunenes standpunkt om ikke lenger å medfinansiere områdetiltaket trekker også i retning av at tiltaket bør avsluttes nå i 2026.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at områdetiltaket avsluttes i 2026, og at midler prioriteres til produksjonsrettede ordninger som gir direkte uttelling til primærprodusentene. Forhandlingsutvalget ser det som nødvendig å forsterke tiltak og ordninger som øker lønnsomheten og produksjonen i nordnorsk landbruk.

Inntekt, lønnsomhet og investeringsvirkemidler er avgjørende for å beholde de bøndene en har i landsdelen og for å sikre rekruttering. Kunnskapen som er oppnådd gjennom utredninger, datainnsamling og forskning understreker dette poenget. **Forhandlingsutvalget viser videre til at midler som frigjøres ved avvikling av områdetiltaket skal benyttes til tiltak med direkte og målbar effekt for bønder i Nord-Norge, herunder økte lønnsomhet eller reduksjon av kostnader. Rekruttering prioriteres særskilt, og forhandlingsutvalget krever dobbel sats for det foreslåtte etableringstilskuddet til unge bønder i landsdelen, jf. kap. 8.**

7.4.2 Teigbaserte tilskudd – prøveordning

I jordbruksavtalen 2024 ble partene enige om å sette i gang en prøveordning i utvalgte kommuner i Nord-Norge med stor andel areal som det ikke søkes tilskudd til. Formålet med prøveprosjektet var å forhindre gjengroing av areal, og målet med prosjektet må være å lage gode systemer og prøve ut ordninger som kan forvaltes på en god måte. I jordbruksavtalen 2025 ble prøveordningen forlenget med ett år, og evalueringen flyttet fram ett år. Ordningen finansieres over områdetiltaket.

I den foreløpige evalueringen etter første prøveår slår Landbruksdirektoratet fast at det ikke er mulig å konkludere med at tilskuddene har hatt en effekt på målet om å hindre gjengroing.

Det er videre Landbruksdirektoratets vurdering at prøveprosjektet ikke har bidratt til gode systemer for teigbasert tilskudd, da det innenfor rammene for prosjektet ikke har vært hverken tid eller penger til å utvikle et eget fagsystem for dette formålet. Det har heller ikke vært anledning til å prøve ut kartbasert søknad i prøveprosjektet. Dette har svekket nytten og innsikten prøveordningen har gitt i hvordan man kan lage gode systemer for teigbasert tilskudd.

På grunnlag av evalueringsrapporten fra Landbruksdirektoratet, mener jordbrukets forhandlingsutvalg at prøveordningen ikke bør forlenges til 2027.

7.4.3 Investeringsstøtte

Transportavstander, svak konkurranse på leverandørleddet og barskt klima er faktorer som fordyrer landbrukets investeringer i Nord-Norge. Derfor er det satt enkelte egne vilkår for IBU-tilskudd som ytes i denne landsdelen, sammenligna med landet ellers. Det gjelder maksimal støtteprosent og kronetaket:

Type investering	Vilkår
Løsdrift storfe opp til 30 kyr	Maks 65 % Ikke tak
Løsdrift storfe over 30 kyr	Maks 65 % Ikke tak
Svin	Maks 65 % Ikke tak
Øvrige	Maks 40 % Ikke tak

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil opprettholde gjeldende maks-grenser for IBU-tilskudd i Nord-Norge, og beholde landsdelens unntak fra et maksimum kronetak på tilskuddet.

Tiltak i beiteområder

Digitalisering av utmarka vil være et viktig bidrag til å redusere konflikter, redusere kostnader og arbeid til gjerding og gjøre det enklere å forebygge og håndtere rovdyrangrep. For mange sauebønder er økonomien et hinder for å ta i bruk de nye mulighetene teknologien gir, slik som radiobjeller, Nofence, Monil o.l.

I tråd med forskriftens § 2 åpnes det for at dette tilskuddet kan gis foretak som kan gis produksjonstilskudd, der naturgitte eller driftsmessige forhold ikke ligger til rette for samarbeid, gjennom beitelag o.l. Krav om organisering må ikke være til hinder mot å gi støtte til tiltak i områder som faller inn under formålet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det settes av 9 mill. kroner til å «digitalisere utmarka» i Nord-Norge, innenfor LUF-posten «Tiltak i beiteområder» (jf. kap. 12.4.5 og 13.17).

7.4.4 Rekrutteringskvote i Troms og Finnmark

I siste jordbruksoppgjør ble det satt av 4 mill. liter til rekrutteringskvote i Troms og Finnmark. Nylig fastsatte departementet endringer i forskrift om kvoteordningen for melk der en ny paragraf 6A omhandler rekrutteringskvote for Troms og Finnmark. Første ledd sier: *«Innenfor rammer fastsatt i jordbruksavtalen kan Landbruksdirektoratet etter søknad gi tilsagn om kjøp av kumelkkvote til enhver som er i prosess med å etablere seg som kumelk-produsent i Troms eller Finnmark, og som ikke har disponert grunnkvote i løpet av de siste tre kvoteårene. Tilsagnshaver kan realisere tilsagnet innen tre år dersom vedkommende har finansering til å etablere seg som kumelkprodusent, og er eier av landbrukseiendom som det ikke ligger kvote til.»* Kvotepris er satt til 1 kr/l. Selv om kvoteprisen er lav, krever det likevel store investeringer å etablere melkeproduksjon helt fra bunn.

Mange gårdsbruk i Troms og Finnmark har blitt lagt ned de siste årene fordi neste generasjon ikke har ønsket å overta. Å stimulere til generasjonsskifte ved å øke kvotegrunnlaget, er den lavest hengende frukten for å hindre ytterligere bruksnedgang i regionen. Dette kan være gulroten som trengs for å ta steget til omlegging og utbygging fra bås fjøs til løsdrift. Det hjelper lite å rekruttere inn helt nye melkeprodusenter dersom melkeproduksjonen på eksisterende melkeforetak reduseres.

For å sikre et høyere volum av melk i Nord-Norge, mener jordbrukets forhandlingsutvalg at ordningen også må åpne for at det kan tildeles rekrutteringskvoter ved gårdsoverdragelse og til små og mellomstore melkebruk ved ombygging til løsdrift. Dette vil bidra til å nå målsettingen for ordningen. Rekruttering handler ikke bare om å starte nytt – det handler også om å gi eksisterende, unge produsenter mulighet til å bygge bærekraftig drift og utvikle gården de allerede har tatt ansvar for.

Søknadsfrist er satt til 1. mai. Dersom ikke hele tilgjengelig kvotemengde er fordelt, kan det gjennomføres ny fordeling med søknadsfrist 1. oktober. **Dersom søknadsomfanget innen søknadsfristen 1. mai utgjør under 3 mill. liter, mener Jordbrukets forhandlingsutvalg at en ny søknadsrunde med frist 1. oktober med samme avgrensinger, er lite målretta. Da må avtalepartene i dette jordbruksoppgjøret utvide ordningen med rekrutteringskvoter til søknadsomgangen 1. oktober til også å omfatte generasjonsskifte og som en ekstra stimulans for ombygging fra bås til løsdrift.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at ordningen med rekrutteringskvote i Troms og Finnmark utvides med ytterligere ett år og et volum på 4 mill. liter. Denne mengden hentes fra solgt kvote til staten innenfor den ordinære omsetningsrunden for melkekvoter. Tildelingskriteriene utvides i tråd med avsnittene over.

7.4.5 Tiltak Nord-Norge - oppsummering

Tabellen nedenfor oppsummerer tiltak med direkte effekt på produsentøkonomien til bønder i Nord-Norge utover de generelle tilskuddsøkningene:

Tiltak/tilskudd	Sum
Digitalisering av utmarka (OBB)	9 mill. kr
Distriktstilskudd kjøtt	24 mill. kr
Pristilskudd melk	17 mill. kr(+ NN andel av 38 mill. kr. til sone E og F)
Arealtilskudd grovfôr 6 og 7	30 mill. kr
Rekrutteringstilskudd	Dobbel sats i NN
Utgjør minst	80 mill. kr

Utover dette er frakttilskuddene for slakt og kraftfôr styrket betydelig. Disse er særlig viktig for Nord-Norge med lange avstander.

7.5 Kornproduksjon i distriktene

Det er nødvendig å opprettholde og utvikle kornproduksjonen også i randsonene for å øke sjølforsyningsgraden. Skal vi lykkes med sjølforsyninga, må hvetedyrkinga økes, og det er spesielt viktig å lykkes med hvetedyrkinga i sone 1 og 3. Økt hvete og mindre bygg i sone 1 og 3 innebærer at bygg- og havredyrkinga må styrkes i randsonene, hvor forutsetningen for hvetedyrking er dårligere. Økonomien i bygg- og havredyrkinga er viktig for å ta vare på kornproduksjonen i disse områdene. Her er avlingene lavere og utviklingen i pris på bygg er begrenset fordi det må gi insentiv til å dyrke hvete. Det må derfor gjøres tiltak for å bidra til at kornarealet i disse sonene ikke går ut av drift.

I jordbruksforhandlingene 2025 var partene enig om å utrede en ordning der det gis tilskudd for frakt fra kornprodusent. Dette kan være et virkemiddel for å bedre økonomien i kornproduksjonen i disse områdene. Økt stedskorrigerer har gjort kornproduksjonen i randsonene mindre lønnsom de siste årene.

I Rapport nr. 6/2026 *Vurdering av virkemidler for kornproduksjon i randsonene* har Landbruksdirektoratet vurdert følgende virkemidler som kan bidra til økt lønnsomhet i randsonene:

- a) Frakttilskudd
- b) Arealtilskudd
- c) Pristilskudd

Landbruksdirektoratet skriver blant annet følgende om frakttilskudd i kap. 4.4 Oppsummering av tiltakene:

«En fraktordning vil kunne styrke lønnsomheten i form av å redusere kostnadene for frakt til kornmottak. Det kan bidra til økt pris for produsent, og gjøre det mer attraktivt å produsere korn i randsonen. Det kan dermed bidra til å opprettholde produksjonsgrunnlaget og legge til rette for kornproduksjon i disse områdene. Tilskuddet vil samtidig kunne bidra negativt til en konkurransedyktig og kostnadseffektiv verdikjede med mer urasjonell frakt og øker risikoen for ubalanse i markedet.»

Direktoratet skriver videre i kap. 4.5:

«Tiltak for å øke kornproduksjonen bør først iverksettes der markedsmulighetene er størst og risikoen i markedet minst. Det innebærer å innføre virkemidler for å øke produksjonen av hvete. Det er allerede innført noen virkemidler som skal stimulere til dette. En mulighet er å overvåke utviklingen i kornproduksjonen, evaluere markedssituasjonen og anbefale tiltak for å styrke kornproduksjonen i randsonen når målsettingene for hveteproduksjonen er oppnådd. Å iverksette tiltak i riktig rekkefølge kan bidra til å redusere risiko i markedet.»

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er et viktig prinsipp at det skal være noenlunde like muligheter for en god kornøkonomi både i de beste kornområdene og i randsonene.

Forhandlingsutvalget mener det derfor er nødvendig å utvikle virkemidler for at kornbøndene i randsonene kan utvikle sin økonomi og satse på framtidig kornproduksjon.

Tiltak for å øke hvetedyrkinga er allerede innført, og gir insentiv til at hveteproduksjonen økes. Det vil ta noe tid før politikk virker. Samtidig tar det tid å utvikle og iverksette nye tiltak. Arbeidet med å bevare kornproduksjonen i randsonene må derfor startes nå.

Et innfrakttilskudd til produsent kan styrke lønnsomheten for produsenter som er lokalisert langt fra kornmottak. Det kan bidra til økt pris til produsent i disse områdene, og gjøre det mer attraktivt å beholde kornproduksjonen i randsonene. Vi har tilsvarende innfraktordninger også i andre produksjoner, for å bidra til at bonden skal kunne oppnå om lag like inntektsmuligheter uavhengig av om produsenten er lokalisert like ved et mottaksanlegg eller har lang avstand.

I rapportens punkt 4.1.1 er det skissert hvordan et frakttilskudd kan tilskuddet kan innrettes:

«Ordningen er inspirert av innretningen av ordningen for frakt av kraftfôr og bygger på følgende elementer:

- *Det etableres et system med en tilskuddssats per tonn fraktet korn per kommune*
- *Tilskuddssatsen er basert på en kalkyle over kostnader til frakt fra kommunesenter til nærmeste kornmottak. Alle kornmottak legges inn som «basissteder»*
- *Det etableres en egenandelone rundt hvert anlegg. Forvaltningen fastsetter en egenandel som produsenten selv må bekoste, og når kostnaden for frakt fra kommunesenter til nærmeste kornmottak overstiger egenandelen, vil kornprodusenten være tilskuddsberettiget.»*

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at et innfrakttilskudd til produsent utredes nærmere. Det forutsettes en egenandelone på 50 km – 60 km ut fra målprisanlegg eller sluttbruksanlegg. Det gis kompensasjon til bonde for fraktavstander utover nullsonen.

7.5.1 Innfrakt økologisk korn

Rapport nr.6/2026 *Vurdering av virkemidler for kornproduksjon i randsonene* omhandler også frakt av økologisk korn. Direktoratet skriver i rapporten at de har prioritert å analysere konsekvensene av å etablere egne basissteder for økologisk kraftfôr. Dvs. at frakt av økologisk korn til mottaksanlegg ikke er analysert. Ordningen for innfrakt av økologisk korn bør imidlertid også endres ut fra samme logikk som endringer i basisstedene for frakt av kraftfôr.

Betingelsene for mottak av økologisk korn er endret fra sesongen 2025-2026, noe som gir produsentene økte fraktkostnader. For å få til økt produksjon av økologisk korn, er det avgjørende at det økologiske pristillegget overstiger fraktkostnadene og stedstrekket. Hvis ikke kan økologisk korn bli avregnet som konvensjonelt, noe som kan medføre at bonden legger om til konvensjonell drift. For å bidra til økt økologisk kornproduksjon er det derfor avgjørende å øke tilskuddssatser for innfrakt av økologisk korn. I 2025 ble det brukt 904 113 kroner på frakt av økologisk korn.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at satsene økes med 30 prosent fra 1. januar 2027. Kostnaden anslås til 0,3 mill. kroner. Videre ber vi om at Landbruksdirektoratet utreder en mer finmasket soneinndeling i innfraktordningen, med sikte på innføring, til neste års jordbruksoppgjør, slik Fellekjøpet har foreslått.

7.6 Fraktordningene

Fraktordningene er et distriktpolitisk virkemiddel. Fraktutjevningsordningene er et av de mest sentrale landbrukspolitiske virkemidlene for å sikre like konkurransevilkår ved produksjon i hele Norge. Tilskuddene bidrar til at kostnader til husdyrhold i distriktene utjevnes og bidrar til kanaliseringspolitikken og til lønnsomhet i husdyrproduksjonen i distriktene. Et viktig premiss for ordningene er at det er tilstrekkelig kompensasjon for frakt, da dette indirekte eller direkte påvirker aktørenes mulighet til å jevne ut prisene mellom produsenter. Økt tilskudd til frakt bidrar i stor grad til økt lønnsomhet for alle husdyrprodusenter fordi det reduserer fraktkostnadene likt for alle.

Fraktkostnadene har økt betydelig (3,5 % siste år jf. SSBs transportindeks), og påvirkes framover av den store usikkerheten rundt drivstoffpriser og kostnadsøkninger. Prisene justeres etterskuddsvis, så de endringene som har kommet som følge av den internasjonale situasjonen nå er ikke fanga opp enda.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at fraktordningene må styrkes til et nivå som sikrer likeverdige konkurranseforhold mellom produsenter i sentrale områder og distriktene.

7.6.1 Frakttilskudd slaktedyr

Tilskudd til frakt av slaktedyr er en nødvendig grunnpilar for å sikre spredt og variert husdyrproduksjon i hele landet. Avtalepartene har i de senere år bevilget penger til å styrke ordningen med frakttilskudd for slaktedyr. Nortura har anslått kostnadsøkningene framover til ca. 3 prosent.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at tilskudd til frakt av slaktedyr økes med 30 mill. kroner, fra 240 mill. kroner til 270 mill. kroner.

7.6.2 Frakttilskudd egg

Dagens tilskudd til frakt av egg bidrar til å utjevne kostnadene ved produksjon ulike steder i landet, det er viktig for å ivareta distriktsproduksjonen av egg. Frakttilskuddet på egg er på 14 mill. kroner.

EU jobber med innføring av et regelverk om holdbarhet på egg, som potensielt har dramatiske konsekvenser for norsk eggproduksjon. Det vil øke fraktkostnadene med 50-70 mill. kroner årlig og vanskeliggjøre pakking av egg fra produsenter langt unna pakkeriene, innen holdbarhetsfristen. Det vil gjøre det utfordrende å opprettholde eggproduksjon over hele landet og bety mer matsvinn.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at frakttilskudd egg økes med 1 mill. kroner til 15 mill. kroner. Dersom Norge må tilpasse seg nytt EU-regelverk for holdbarhet for egg, må jordbruksavtalen gi et handlingsrom for å håndtere en slik endring

7.6.3 Frakttilskudd kraftfôr

Tilskudd til frakt av kraftfôr skal jevne ut prisen på kraftfôr. Felleskjøpet Agri oppgir at kompensasjonen for frakt av kraftfôr henger etter, og bør økes. For 2026 er bevilgningen til frakt av kraftfôr på 209,3 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever endringer i ordningen for frakt av økologisk kraftfôr, jf. kap. 12.5. Landbruksdirektoratet² har anslått kostnadene til 8,5 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning av bevilgningen til frakt av kraftfôr på totalt 18,5 mill. kroner for 2027.

7.6.4 Frakttilskudd korn

Tilskudd til frakt av korn spiller en viktig rolle i kanaliseringspolitikken. Det gis tilskudd for frakt av korn fra overskuddsområder til produksjonsanlegg i underskuddsområdet på fastsatte steder langs kysten. Felleskjøpet Agri spiller inn at det er underdekning i kompensasjonen på om lag 30 kroner per tonn.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning av satsene til frakt av økologisk korn, jf. kap.12.5. Kostnadsøkningen er anslått til 0,3 mill. kroner. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning av bevilgningen til frakt av korn på 6,3 mill. kroner totalt for 2027.

7.6.5 Veterinære reiser

Ordningen med skyssrefusjon og tilskudd til veterinære reiser er avgjørende for både dyrevelferd, bondens økonomi og for å sikre veterinærtilgang i hele landet. Veterinærtilgang og veterinærvakt er truet i mange områder.

Styrkingen som kom i forrige jordbruksoppgjør, der både skyssrefusjon, høyere satser til vaktreiser og økte satser for reise- og ventetid ble prioritert, bidrar til å utjevne kostnader og til å utjevne deler av de økonomiske konkurranseelementene mellom vakt-distrikter når det gjelder rekruttering av veterinærer.

Målet med ordningen er å hindre at bønder påføres uforholdsmessig høye kostnader fordi veterinæren må kjøre langt. Skyssrefusjonen gjør at veterinærer i hovedsak bruker enhetssatser for reisegodtgjørelse, slik at bøndene i et område betaler det samme uavhengig av avstanden til

---

² Rapport nr. 6/2026: Vurdering av virkemidler for kornproduksjonen i randsonene

veterinærkontoret. Dette gir forutsigbarhet, og bidrar til at hensynet til reisekostnader i mindre grad kommer i konflikt med hensynet til dyrehelse eller dyrevelferd.

Dagens ordning treffer godt og fungerer etter hensikten, men den er fortsatt noe underfinansiert. Skall bondens kostnader utjevnes ytterligere mellom distrikter, må ordningen styrkes slik at den dekker de reelle reiseutgiftene for veterinærene. Veterinærforeningen oppgir at realistisk gjennomsnittshastighet er 50 km/time. Kilometergodtgjørelsen på hverdager må opp på 26,00 kroner per kilometer, og for vaktreiser 31,00 kroner per kilometer for å gjøre distrikter med mye reisetid konkurransedyktig økonomisk mot områder med lite reiser dersom ikke store reisekostnader skal faktureres bøndene.

(kjøregodtgjørelse – statens satser) x gjennomsnittshastighet = godtgjørelse for tidsbruk
(26,00 – 5,30) kr/km x 50 km/t = 1 035 kr/time for bilkøyring på dagtid
(31,00 – 5,30) kr/km x 50 km/t = 1 285 kr/time for bilkøyring på vakt (kveld/natt/helg)

Når dette nivået nås, opplyser veterinærforeningen at de vurderer at satsene deretter kan følge lønnsvekst eller i samfunnet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener ordningen må styrkes for å sikre et trygt, tilgjengelig og bærekraftig veterinærtilbud i hele landet – til beste for bonden, dyra og norsk matproduksjon. Det må tas utgangspunkt i lik timesats for alle typer reiser innenfor ordinær arbeidstid, slik at reisetid kompenseres likt uavhengig av fremkomstmiddel. Dette prinsippet lå til grunn for resultatet av forhandlingene i 2024, og en ytterligere økning av timesatsen er nødvendig for å ytterligere oppnå formålet med ordningen.

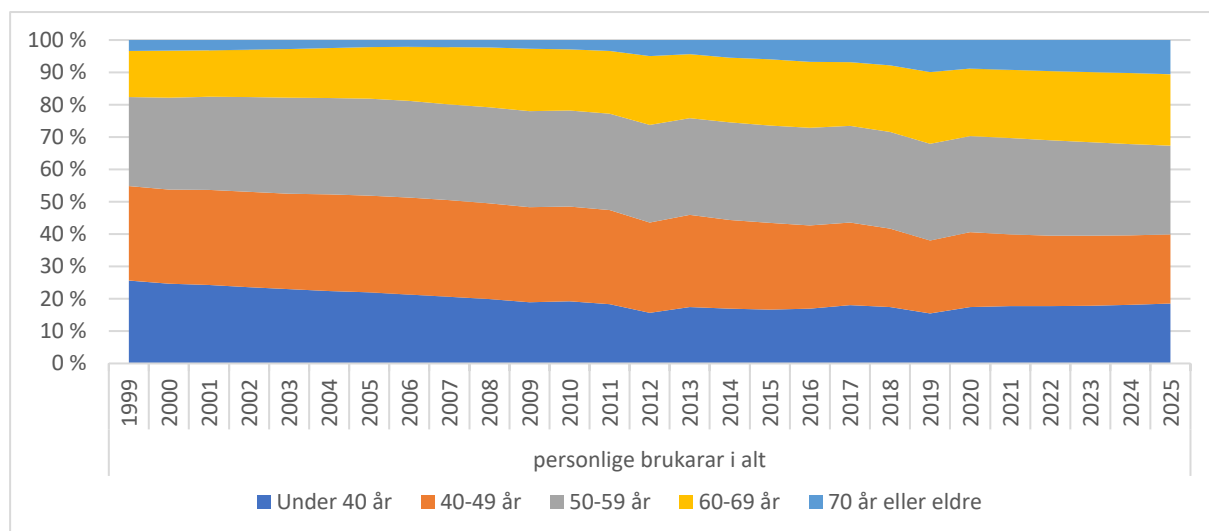
Jordbrukets forhandlingsutvalg krever å øke:

- **Ordinær sats fra 20,15 kroner til 22,15 kroner per kilometer**
- **Ordinær sats på vakt fra 29,63 kroner til kr 31 kroner per kilometer**

Dette innebærer en økt bevilgning på 6,1 mill. kroner for 2027.

8 REKRUTTERING - UNG BONDE SATSING

Stabil rekruttering til landbruket er en forutsetning for et bærekraftig landbruk over hele landet. Over de siste 25 årene har utviklingen pekt i en retning av færre yngre bønder, og økende gjennomsnittsalder. Gjennomsnittsalderen blant bønder var økende i årene 1999 til 2019, og har siden stabilisert seg på 53 år. Andelen brukere under 40 år har blitt redusert fra 26 prosent i 1999 og stabilisert seg på 18 prosent, etter bunn i 2019 på 15,5 prosent. Andelen bønder som er over 70 år har tilsvarende økt fra 3 prosent i 1999 til 11 prosent i 2025.

Figur 7 Fordeling av bønder etter alder

Antall jordbruksbedrifter er i samme tidsrom halvert. Samtidig har næringa hatt stor produktivitetsvekst, og næringa har i stor grad opprettholdt jordbruksarealet i drift. Forutsetningene for et godt yrkesliv som bonde reduseres når antallet kollegaer blir færre, og avstanden mellom dem større. Andelen kvinnelige bønder er lav og stabil. Det er et særskilt behov for å gjøre tiltak som løfter fram denne gruppen kommende bønder.

For å møte en framtid der det skal produseres mer mat på norske ressurser, samtidig som arbeidskraft kommer til å være ettertraktet i andre næringer og offentlig sektor, må landbruket øke sin status blant ungdommen, og tilpasse seg nye bønders behov.

Ungdom som vil inn i landbruket peker tydelig på økonomi og velferdsordninger som forutsetninger for å satse på næringa. Tilsvarende er investeringsordninger viktig for å redusere etableringshindre, og ta ned kostnaden ved å starte som matprodusent. **Jordbrukets forhandlingsutvalg ser behov for å gjøre det lettere å etablere seg i landbruket og legger fram forslag om følgende tiltak for å styrke rekrutteringa til landbruket:**

8.1 Bedre start på bondeyrket

Jordbrukets forhandlingsutvalg ser et særlig behov for å fremme ordninger som er innrettet mot nye bønder, og som gjør det lettere å få en god start på arbeidet som bonde. Unge bønder som starter opp møter en stor mengde krav og regelverk som man må sette seg inn i. Samtidig er det en svært sårbar periode der mange produsenter har dårlig likviditet. I møte med et mer komplekst jordbruk med større krav til bonden, samtidig som bonden møter mer krevende dyrkingsforhold, understreker viktigheten av støttespillerne rundt bonden. Staten har tidligere vist vilje til å prioritere denne gruppen, blant annet i forbindelse med rekrutteringskvote for melkeproduksjon i

Troms og Finnmark der unge produsenter er prioritert. Vi henviser til kap. 7.4.4 for omtale av denne ordningen.

8.1.1 Etableringstilskudd

Når man starter opp som bonde i dag tar man på seg et viktig oppdrag for samfunnet: å produsere rein og trygg mat basert på naturgitte ressurser. For å sikre at matproduksjon skjer på den måten som samfunnet krever, har staten og næringa utarbeidet krav og systemer som krever kunnskap og kompetanse å etterleve. Det er viktig at disse systemene er på plass. Samtidig anerkjenner jordbrukets forhandlingsutvalg at det er omfattende krav for nye matprodusenter.

I jordbruket går det ofte lang tid fra investering til salgsinntekt. Ytterligere har mange bønder en større andel av inntekten sin over produksjonstilskudd som utbetales i februar året etter. Gjennomgående peker nye bønder på at likviditeten det første produksjonsåret er utfordrende. En lite likvid økonomi gjør det vanskelig for nye bønder å gjøre kloke og gode valg for drifta.

Gjennom EUs CAP har flere av våre naboland ordninger i landbrukspolitikken som stimulerer overdragelse og gjør starten på bondelivet lettere. Danmark, Finland og Sverige har alle ordninger som gir rene tilskudd, eller en kombinasjon av rene tilskudd og rentestøtte til unge som etablerer seg i landbruket. I Danmark har unge bønder som etablerer seg mulighet til å søke om et etableringstilskudd på 100 000 euro for heltidsbruk. Formålet er å styrke unges mulighet for etablering i landbruket og deres mulighet til å bli i næringa, gjennom å styrke egenkapitalen til unge bønder. Ordningen er populær blant unge bønder, og blant 626 søkere fikk 580 tilsagn i 2023. Landboudom, organisasjonen for unge bønder i Danmark, er tydelige på at en slik ordning gir unge bønder nødvendig støtte i en tid med dårlig likviditet.

Disse landene har ikke jordbruksforhandlinger slik vi har i Norge. Jordbrukets forhandlingsutvalg erkjenner at jordbruksavtalen heller ikke har tiltak som i tilstrekkelig nok grad adresserer utfordringene som nye bønder møter første driftsår med anstrengt likviditet. Norges Bygdeungdomslag er av de som har pekt på behovet for en ordning med formål å avhjelpe likviditetsutfordringene for nye bønder i Norge.

Nye bønder må kunne møte kravene som stilles av samfunnet og næringa, og de store likviditetsutfordringene nye bønder møter. Jordbruksavtalens parter er tjent med å gi en anerkjennelse til de som tar på seg å drive jorda videre, og det vil gi nye bønder en positiv giv når de tar på seg mye og viktig arbeid det første driftsåret.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det etableres et etableringstilskudd for unge bønder, med formål å stimulere til overdragelse av landbrukseiendom og bedre likviditeten for nye bønder. Tilskuddet skal gjelde nye produsenter og utbetales i første driftsår.

Tilskuddet skal være som et flatt engangstilskudd på 50 000 kroner til nye produsenter under 35 år. Ordningen anslås å omfatte om lag 550 brukere, og gir en beregnet budsjettkostnad for 2027 på om lag 30 mill. kroner, inkludert dobbel sats for unge bønder i Nord-Norge, jf. kap. 7.4.

Vi legger til grunn som vilkår for å motta etableringstilskudd:

- At ny bruker er under 35 år, eller fyller 35 inneværende år. Med «bruker» menes fysisk person som har driftsansvar og eierandel i foretak som søker
- At tilskuddet bare kan mottas en gang
- At foretaket er merverdiavgiftsregistrert
- At brukere i Nord-Norge kan dokumentere drift i regionen

- Søknad godkjent av Statsforvalter, utbetales av Landbruksdirektoratet som også er klageorgan jf. ordningen med klimarådgiving

For å motta tilskudd skal man i søknad oppgi plan for drifta for de fem neste årene. Brudd på vilkårene kan medføre avkortning eller krav om tilbakebetaling.

8.1.2 *Styrka mentorordning*

Mentorordningen i landbruket trekkes frem som viktig for mange unge bønder. Målet med ordningen er å bistå unge produsenter under 35 år, eller nye produsenter innenfor landbruket eller landbruksbaserte næringer, med kompetanseheving gjennom personlig veiledning i en oppstarts- eller utviklingsfase.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ser behov for å gi flere nye bønder tilgang til mentorordningen og ber om at dette tydeliggjøres i årets oppgjør. Norsk Landbruksrådgiving melder at de får flere søkere enn de kan tilby plass i mentorordninga. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at partene bør tilstrebe at halvparten av nye bønder får tilbud om plass i mentorordninga.

8.1.3 *Kompetanse og opplæring*

For en god og bærekraftig rekruttering er opplæring og kompetansetiltak essensielt. For at ungdom skal ønske inn i næringa må de kjenne seg trygge på at de har kompetanse, og at de har muligheter til å tilegne seg kompetanse når de har startet opp som bonde.

Agronomutdanninga er grunnleggende for å utdanne fagfolk som driver jorda og produserer mat med et høyt kunnskapsnivå og på en bærekraftig måte. Når nye læreplaner har vært på høring og opplæringsmodell med læretid og fagbrev er i ferd med å tre i kraft, er det særlig viktig med fokus på å rekruttere lærlingebedrifter. Agronomutdanning med fagbrev vil være et løft for utdanninga og for de som ønsker å bli fagarbeidere i landbruksfaget. **Vi viser til kap.13.8.1 for omtale av agronomutdanning.**

For bønder eller kommende bønder som ikke har tatt agronomutdanning på videregående nivå, er voksenagronom- og -gartnerutdanningen viktig. Det er gjennomgående høy søkning i ordningen, og vekst i tilbudet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker å styrke nasjonal modell for voksenagronom og voksengartner, og viser til kap. 13.8.2 for omtale av ordningen.**

I et mer sammensatt verdensbilde, med et klima i utvikling og i en næring som er utsatt for stor risiko, vil det være behov for bonden å tilegne seg kunnskap fra starten av, også gjennom yrkesløpet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg framholder viktigheten av et godt rådgiverapparat som kan svare ut bondens behov, og som kan gi trygghet til nye bønder. Vi viser til kap. 12.2 for omtale av tilskudd til rådgiving.**

Gjennom Nasjonale tilretteleggingsmidler (NT) har aktører i år hatt mulighet til å søke om midler til prosjekter som bidrar til rekruttering til landbruksfaget. Gjennom Regionale tilretteleggingsmidler (RT) har regionale aktører mulighet til å få støtte til prosjekter og tiltak for å fremme rekruttering og kompetanseheving hos næringsutøvere. Det vises til kap. 13.5. og 13.6 for omtale av ordningene. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener NT og RT er viktige ordninger som er med å gi, ikke minst unge, bønder relevante tilbud innen kompetanseheving.**

For unge bønder som ønsker å gjøre gården til en arbeidsplass for en eller begge i familien, er en utvidelse av drifta gjennom tilleggsnæringer, lokalmat eller lignende en god mulighet til å øke

verdiskapinga på gården. Innovasjon Norge tilbyr tjenester for å styrke bondens kompetanse og nettverk, gjennom blant annet FRAM Agro og FRAM Mat-Reiseliv. De regionale kompetansenettverkene for lokalmat arbeider tett med bønder som ønsker å utvikle gården og skape unike produkter på lokale råvarer. **Jordbrukets forhandlingsutvalg ser positivt på slike kompetansetilbud, og mener de bidrar til å styrke rekrutteringa til næringa og bondens mulighet til å øke verdiskapinga på gården.**

Forhandlingsutvalget mener kompetansetilbudet i landbruket er en viktig forutsetning for rekruttering til næringa.

8.2 Bedre velferdsordninger for unge og kvinnelige bønder

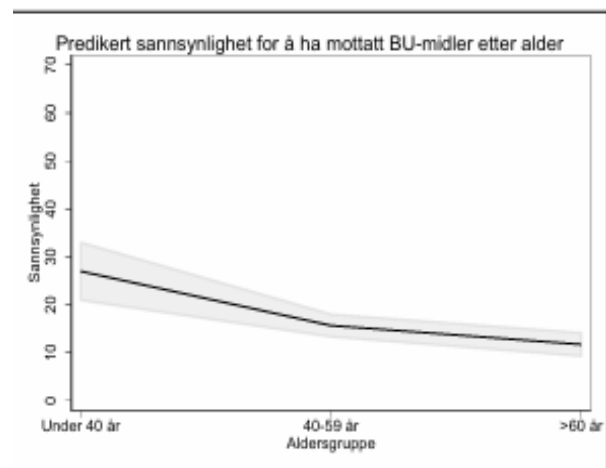
Velferdsordninger har vært en prioritet i jordbruksforhandlingene de siste årene. Bondens sikkerhetsnett i form av velferdsordninger er og har vært viktig for unge bønder som skal inn i næringa, og bønder for øvrig. **Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at bondens sikkerhetsnett fortsatt prioriteres i årets jordbruksforhandlinger. Vi viser til kap. 11 for nærmere omtale, endrede satser og bevilgninger i velferdsordningene.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever blant annet følgende endringer for å styrke sikkerhetsnettet for bønder som får barn, og for å bidra til mulighet for ferie og fritid:

- Styrke satsene for avløsning ved sykdom og svangerskap med 6 prosent
- Styrke satser og tak for tilskudd til avløsning ved ferie og fritid med 6 prosent
- Styrke avløserordningen og styrke tilskuddet til avløserkurs.

8.3 Bedre investeringsordninger for unge bønder

Unge bønder investerer mye i gården og drifta, og investeringer skjer ofte i forbindelse med gårdsoverdragelse. Evalueringen av IBU-ordningen foran jordbruksforhandlingene i 2026 viser at vesentlig flere unge bønder har mottatt tilskudd over IBU-ordningen de siste ti årene, enn eldre bønder. Dette understreker hvordan ordninger som letter investeringsbyrden også tar ned etableringshinder for unge bønder. Investeringsordningene er derfor spesielt viktig for nye og unge bønder. Vi viser til kapittel 13 for konkrete endringer i bevilgninger.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en styrking av følgende investeringsordninger som treffer unge bønder:

- Investerings- og bedriftsutviklingsordningen i landbruket
- Generasjonsskiftetilskuddet til gårdsoverdragelser for bønder under 35 år

Ordningen med risikolån fra Innovasjon Norge er viktig for å få gjennomført investeringsprosjekter i distriktsjordbruket i årene som kommer. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det må gjøres lettere å investere i hele landet, og krever at denne ordningen videreføres, jf. kap. 13.2.4. Oppsummering av føringer for IBU.**

9 HUSDYRHOLD

9.1 Geitemelkproduksjon og ammegeit

Melkegeita er en viktig del av norsk landbruk, er godt egnet til å nyttiggjøre seg utmarksbeite, og har en viktig rolle i landskapsforvaltninga. Geitemelkproduksjonen er ei næring med lang tradisjon og historie i Norge.

Etter jordbruksoppkjøret i fjor ble det satt ned ei partssammensatt arbeidsgruppe som skulle gjøre en fullstendig gjennomgang av geiteholdet i Norge. Rapporten peker på at mange geitebruk sliter med høye kostnader og små produksjonsvolumer, noe som gjør drifta krevende og gir lav lønnsomhet. Produksjonen av geitemelk er arbeidsintensiv og en har begrensede teknologiske hjelpemidler, blant annet eksisterer ikke melkerobot for denne produksjonen, og dette gjør situasjonen ekstra utfordrende. Motsatt er produksjonen av ammegeit arbeidsekstensiv, og kapitalbehovet lavt. Markedet for geitemelk er synkende innenlands, og noe geitemelk går til ulønnsom fôrproduksjon, men det er større interesse for norske geitemelkprodukter internasjonalt og lønnsomheten ved eksport er bedret. Det har vært en sterk vekst i antall ammegeiter siste årene, men veksten har i stor grad kommet i veldig små besetninger som kan bære preg av å være hobbyrelatert.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil i dette kravet følge opp flere av tiltakene som arbeidsgruppa foreslår. Forhandlingsutvalget vil:

- styrke produsentmiljøet ved at kvotereguleringen kan åpne for å legge til rette for nyetablering av geitemelkprodusenter langs etablerte henteruter.
- tilby produsenter som ligger utenfor satsingsområdene og som ikke driver lokalforedling av geitemelk en frivillig utkjøpsordning/omstillingsordning for å unngå produksjon av geitemelk til fôr. Dette finansieres med omsetningsavgiftsmidler.
- sette en grense på 20 ammegeit for å motta husdyrtilskudd for ammegeit. Foretak med flere enn 20 ammegeit gis tilskudd fra ammegeit nr. 1.
- styrke helsearbeidet for geit for å hindre evt. smitte fra ammegeitbesetninger til melkegeitbesetninger som har vært gjennom et saneringsopplegg. Se kap. 9.1.1.
- videreføre dagens praksis med støtte til investeringer som et tiltak for å opprettholde nåværende produksjon og bevare geitenæringen som kulturarv.
- støtte/finansiere markedsføringstiltak av kjekjøtt samt produktutvikling og uttesting over Utviklingsprogrammet, f.eks., etter modell for reinkjøtt over Reindriftsavtalen

Kjekjøtt

For kjekjøtt er markedet lite og delvis sesongbetont. Det fødes langt flere kje enn det som føres fram til slakt. Slaktene er små og slaktekostnadene per kilo er høye. Oppfôring av kje er en arbeids- og ressurskrevende del av geiteholdet. I en gjennomsnittlig besetning med 136 geiter og 1,8 kje per geit må nær 250 kje lære å drikke på smokkeautomat i løpet av kort tid – i samme periode som bonden skal ivareta melking, fôring og oppfølging av melkeproduksjon ved oppstart av ny laktasjon. Arbeidsbelastningen er dokumentert betydelig høyere i geiteholdet enn i melkeproduksjon basert på ku; referansebrukstallene viser 27 liter melk per arbeidstime for geit mot 63 liter for ku.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil styrke tilskuddet til kjeslakt med 70 kroner per slakt

Ammegeit

Ammegeit for kjøtt- og ullproduksjon samt landskapspleie er en liten, men raskt voksende næring i Norge. Antall besetninger med ammegeit har økt raskt de siste årene. Ammegeita har en viktig

funksjon i forvaltningen av gjengroingstruede kystlyngheier og andre marginale beitearealer, og kan være et verdifullt virkemiddel i ivaretagelse av biologisk mangfold og kulturlandskap.

Det er likevel tre bekymringer knyttet til det økende ammegeitholdet.

1. Markedet for geit- og kjekjøtt allerede under press. Rapporten *Gjennomgang av geiteholdet i Norge (2026)* fastslår at det per i dag ikke foreligger et stort nok marked for kjekjøtt fra norsk geitehold, og at det eksisterer et overskudd i markedet som er vanskelig å utnytte. Det er i denne konteksten særlig relevant å understreke grunnforholdet: melkegeita må kjee for å produsere melk, men ikke alle kje føres opp for slakt. Næringa har selv gjort betydelig innsats for å øke omsetningen av kjekjøtt, men lav slaktepris, høye førkostnader og et arbeidskrevende kjeoppdrett har gjort lønnsomheten svært lav, spesielt i melkeproduksjonen. Konsekvensen er at omtrent halvparten av alle kje avlives — et forhold som er uforsvarlig med tanke på ressursutnytting og sjølforsyning, og som utgjør en omdømmerisiko for næringa. For ammegeit er markedssituasjonen ytterligere usikker: ulikt melkegeita, hvis kje i det minste representerer et potensielt slaktevolum som kan tas inn i eksisterende verdikjede for kjekjøtt, er ammegeit i sin helhet avhengig av et kjøttmarked som per i dag mangler tilstrekkelig etterspørsel.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at virkemidlene ikke bør utformes på en måte som stimulerer til ytterligere vekst i ammegeitbestanden uten at forholdene for avsetning av kjøttet er lagt til rette.

2. Det er registrert en tiltagende ubalanse i tilskuddsstrukturen mellom ammegeit og melkegeit, der ammegeit mottar høyere dyretilskudd enn melkegeit, til tross for at melkegeita er den produksjonsformen som bidrar mest til verdiskaping og utnyttelse av førressurser. Det er 857 ammegeitebesetninger mot 251 melkegeitbruk i 2024 — det vil si mer enn tre ganger flere besetninger med ammegeit enn med melkegeit.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at ubalansen i tilskuddsstrukturen må ikke forsterkes ytterligere.

3. Det raskt voksende antallet ammegeitbesetninger, mange av dem med svært få dyr og begrenset faglig oppfølging, utgjør en potensiell smitterisiko mot den helsestatusen som er oppnådd gjennom det kostnadskrevede saneringsprogrammet «Friskere geiter». Det er avgjørende at ammegeitholdet underlegges tilsvarende helsekrav og oppfølging som melkegeitholdet, og at dette skjer i regi av den nylig etablerte helsetjenesten for geit. Inntil et tilfredsstillende helsekontrollregime er på plass for alle geiteholdere, bør virkemidlene ikke utformes på en måte som stimulerer til ytterligere vekst i ammegeitbestanden uten tilsvarende økning i kapasiteten til smittevern og dyrehelsekontroll.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever å styrke helsetjenesten for geit med 1,2 mill. kroner over jordbruksavtalen. Det settes et innslagspunkt på 20 ammegeit for å motta husdyrtilskudd for ammegeit. Foretak med flere enn 20 ammegeit gis tilskudd fra ammegeit nr. 1.

For å sikre økonomien i geitemelkproduksjonen foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg konkret å øke satsene for:

- **Pristilskudd ku- og geitemelk med 9 øre/l i sone C, 18 øre/liter i sone D og 23 øre/liter i sone E til J.**
- **Utmarksbeitetilskudd med 280 kroner per geit og kje**
- **Det generelle beitetilskuddet med 90 kroner per geit og kje**
- **Driftstilskudd melk med 6 000 kroner per foretak**
- **Husdyrtilskudd melkegeit styrkes med 180 kr/geit i intervallet 1-125 geiter.**
- **Arealtilskudd grovfôr i sone 1-4 øker med 3 kr/daa, sone 5A med 13 kroner per dekar og sone 5B-7 med 38 kroner per dekar**
- **Styrke kjeslakttilskuddet med 70 kr/slakt**
- **Innføre et tilskudd til melk levert fra seter med 1 kr/liter.**
- **Øke avløsertilskudd ferie og fritid og sjukdom, svangerskap og fødsel med 6 prosent**

9.1.1 Helsetjenesten for geit

I jordbruksavtalen 2025 ble det satt av 1 mill. kroner til en helsetjeneste for geit (HT geit) for 2025 og 1,4 mill. kroner for 2026. I tilskuddsbrevet til Animalia fra Landbruksdirektoratet står følgende: *«Helsetjenesten for geit skal etableres i 2025. Kostnadene knyttet til melkegeit dekkes med omsetningsavgift på geitemelk, mens kostnadene vedrørende ammegeit finansieres over jordbruksavtalen. Kostnadene til etablering og drift av tjenesten bør fordeles likt mellom de to driftsformene melke- og ammegeit.»*

HT geit ble etablert i Animalia 1. august 2025. Etableringen gikk raskt fordi Animalia inngikk leieavtale med Tine SA om en medarbeider (veterinær) med svært god kjennskap til melkegeitenæringa, spisskompetanse innen geitehelse og med en doktorgrad innen bakteriologi og diagnostikk på drøvtyggere. Avtalen innebærer innleie i 50 prosent stilling fra oppstart og foreløpig ut 2026.

I perioden siden oppstart av HT geit har arbeidet med å etablere et dyrevelferdsprogram for geit og smittevernarbeid hatt prioritet, noe som også lå i forventningene fra jordbruksavtalen. I tillegg er det satt sammen en arbeidsgruppe som utvikler dyrevelferdsprogram geit (DVP geit), og rammer samt aktuelle punkter i en besøksprotokoll er under utarbeidelse. Informasjonsarbeid i form av undervisning, teammøter og fagsamlinger er gjennomført.

Smittsomme sykdommer tar ikke hensyn til varemottaker eller driftsform. Friskere geiter var et prosjekt drevet av Tine og retta mot melkegeit, men har kommet både ammegeiter og sauer til gode. Smittepresset er redusert og det er lagt en enorm innsats i å etablere diagnostiske verktøy for de aktuelle smittestoffene. Det er langt flere ammegeit-produsenter enn melkegeit-produsenter, og svært mange av ammegeitprodusentene har få dyr og nås ikke gjennom de samme kanalene som de større besetningene og melkegeitbesetningene. Det ser ut til at det kreves vesentlig større innsats mot hver enkelt ammegeitprodusent for å oppnå økt kunnskap om smittebeskyttelse, dyrehelse og dyrevelferd og gjennomføring av DVP geit. Et viktig mål med HT geit er å øke andelen ammegeitbesetninger som har oppdatert status for «Friskere geiter-sjukdommene». Det er derfor satt av penger til en kampanje rettet mot ammegeitprodusenter for å få flere til å utnytte diagnostikken etablert i Friskere geiter. Videre planlegges en egen webinarserie som har som mål å øke generell kunnskap i ammegeitholdet, der en også inkluderer smittevern som tema på hvert møte.

Som kjent er det ikke omsetningsavgift på geitekjøtt, og tilgjengelige OA-midler fra geit er allerede i dag mindre enn det som brukes på aktiviteter mot geiteholdet. I praksis er det melkeku-

produsenter som vil finansiere aktivitet mot ammegeitprodusenter med prinsippet om deling av finansiering av HT geit mellom jordbruksavtalemidler og omsetningsmidler.

Etablering av HT geit basert på kryss-subsidiering av omsetningsavgift fra andre produksjoner er ikke en god løsning. HT geit må sikres forutsigbar og varig finansiering for å drifte med et langsiktig perspektiv.

Kostnadsoverslag (Animalia):

	Sum	Kommentar (alle tall må indeksreguleres)
Lønn inkl. overhead*	1 550 000	Årlig
Ledelse, rapportering	100 000	Personalledelse, separat regnskap/rapportering
Driftsmidler (reiser m.m.)	300 000	Årlig
Etablering av velferdsportal geit (IT og utviklingsledelse)**	650 000	Fordelt over 2026 og avsluttes 2027
Totalt 2027	2 600 000	

* Overhead inkluderer alt som kreves for å ha en ansatt med IT, kontor osv.

** Kostnadsestimat for utvikling av VP geit i 2027 er tatt noe ned i forhold til tidligere estimater, basert på synergieffekter og ytterligere erfaring med etablering og drift av VP fjørfe/geit/sau.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at helsetjenesten for geit finansierer over jordbruksavtalen og ikke av omsetningsavgiftsmidler melk. Vi krever at det settes av 2,6 mill. kroner over tilskudd til dyreavl i 2027.

9.2 Melkeproduksjon ku

Melkeproduksjonen er både arbeids- og kapitalintensiv. Den er selve ryggraden i distriktsjordbruket, og bærebjelken i mange lokalsamfunn. Produksjonsøkonomien er styrket gjennom økt pris og innføring av pristilskudd, men som referansebrukene viser er det en del variasjon mellom bruksstørrelser og geografisk beliggenhet.

Dyrevelferdsmeldingen (Meld. St. 8. 2024-2025) stadfester 2034 som frist for omlegging til løsdrift for alt storfe. Det er viktig for norsk melkeproduksjon at så mange som mulig velger å fornye sitt driftsapparat og bli med videre som melkeprodusenter. For å nå kommende krav knyttet til dyrevelferd, og samtidig sikre melkeproduksjon i hele landet, er det behov for å øke investeringstakten slik at gårder i hele landet kan modernisere sitt driftsapparat i tråd med gårdens ressursgrunnlag, jf. kap. 13.2.4.

RÅK-ordningen, jf. kap.4.2.2, er spesielt viktig for melk og meieriprodukter hvor mange av produktene er omfattet av RÅK-importregimet med lave tollsatser. Om lag 1/3 av all norsk melk brukes til produkter som faller inn under EØS-avtalens protokoll 3. Vi ser en sterk importøkning for både yoghurt med smak (13 %) og smaksatte melkedrikker (49 %) fra 2024 til 2025. Vi opplever nå svært lave melkepriser i Europa, og det er derfor viktig at vi kan bidra til styrket konkurransekraft og avsetning av norsk melk gjennom ordningen.

Endringer i melkeprisene i EU har stor betydning for konkurransekraften for norsk melk. Fra 1. juli i år setter Tine ned PGE for melk med 16 øre per liter, blant annet for å styrke konkurransekraften for norsk melk. Hva som skjer med internasjonal melkepris og PGE i 2027 er usikkert på grunn av den urolige verdenssituasjonen som vi nå står i. For å bidra til at satsene i RÅK-ordningen er mest mulig oppdatert i verden med store prissvingninger, vil halvårlige justeringer av satsene bidra til økt forutsigbarhet for konkurransekraften til norsk melk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at satsene i RÅK-ordningen justeres hvert halvår, med virkning fra 1. januar og 1. juli hvert år. Bevilgningen økes i tråd med forbruksprognosen fra Landbruksdirektoratet for å utbetale tilskudd for andre halvår 2026.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil i årets oppgjør prioritere virkemidler som legger til rette for fortsatt omstilling til løsdrift i melkeproduksjonen, og sikre inntektsutvikling for alle typer melkebruk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever endringer i satsene for følgende virkemidler som slår inn på melkeproduksjonen:

- Pristilskudd ku- og geitemelk med 2 øre/l i sone A og B, 9 øre/l i sone C, 18 øre/liter i sone D og 23 øre/liter i sone E til J.
- Distriktstilskudd kjøtt med 25 øre/kg i sone 2, 95 øre/kg i sone 3, 1,95 kr/kg i sone 4 og 2,10 kr/kg i sone 5.
- Kvalitetstilskuddet for storfekjøtt med 1,75 kr/kg for O og O+ og med 6 kr/kg for R- og bedre
- Driftstilskudd melk med 6 000 kroner i alle soner
- Husdyrtilskudd melkekyr med 300 kr/ku for intervallene 1-14 kyr og 15 til 30 kyr
- Tilskudd til små og mellomstore bruk med 6-50 melkekyr med 1800 kr/ku for 1-23 kyr og minus 1479 kr/ku for 24-50 kyr.
- Husdyrtilskudd øvrige storfe med 200 kr/dyr
- Bevaringsverdige melkekyr med forhøyet sats til 7000 kr/ku
- Utmarksbeitetilskuddet med 280 kr/ku og storfe
- Det generelle beitetilskuddet med 280 kroner/ku og storfe
- Innføre et tilskudd til melk levert fra seter med 1 kr/liter.
- Arealtilskudd grovfôr i sone 1-4 med 3 kr/daa, sone 5A med 13 kr/daa og sone 5B-7 med 38 kr/daa
- Avløsertilskudd ferie og fritid med 6 prosent

9.3 Stølsdrift

Seterdrifta er en viktig del av norsk kulturarv og utmarksbruk, og for omverdenen en spesielt verdsatt del av norsk landbruk. Den nordiske seterkulturen er skrevet inn på UNESCO sin representative liste for immateriell kulturarv. Dette understreker viktigheten av verdiene som er knyttet til denne levende kulturarven. Antall setre har gått kraftig ned, og omtrent halvert på 20 år. I perioden 2022 til 2024 kunne det se ut som om antallet stabiliserte seg, men i 2025 har antall setre igjen falt med 22 (-3 %) til 721 setre. 16 av disse er besøkssetre.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ser stor verdi i aktiv stølsdrift og mener det trengs ytterligere stimuli for å opprettholde og helst øke antall setre.

Over RMP er det minstesatser for setring. Disse er på:

- 120 000 kr/seter for setring i 4-6 uker
- 140 000 kr/seter for setring mer enn 6 uker.

Fylkene står fritt til å gi ytterligere stimulans utover disse minstesatsene.

Det stilles et minstekrav til produksjon på 45 liter per dag. I realiteten er stimulansen til setring derfor like stor enten man har en stor eller liten besetning på setra. Det er også større kostnader og

merarbeid knyttet til å produsere mye melk på setra kontra noen få liter i døgn. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig også å stimulere til en økning i antall kyr som melker på setra. Med utgangspunkt i dette krever forhandlingsutvalget at det *i tillegg til minstesatsene over RMP etableres et grunntilskudd per liter melk levert fra setra.* Tilskuddet betales ut via mottaker av melka og forvaltes på samme måte som grunntilskudd for geitemelk og distriktstilskudd melk. Dette er ordninger med små forvaltningskostnader. Også melk brukt til foredling på setra skal omfattes av ordningen. **Tilskuddet innføres fra 2027, og det foreslås en sats på 1 kr/liter ku- og geitemelk. Ut fra beregninger gjort av Tine på melkevolum levert fra setre, forventes en budsjettmessig kostnad på 8,5 mill. kroner.****

Ved fjorårets jordbruksavtale ble det vedtatt å innføre et eget investeringstilskudd til setre med melkeproduksjon. Tilskuddsramma er satt til 6 mill. kroner og det skal kunne gis inntil 0,5 mill. kroner per seter i tilskudd. Ordningen har ikke tredd i kraft, men det er skissert at søknadsfrist er i juni 2026. Per nå er derfor etterspørselen etter midlene i denne ordningen ikke kjent. Måten ordningen er utformet på innebærer uansett at det kun er et fåtall seterbrukere som kommer i posisjon til å motta tilskudd hvert år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at ordningen med investeringstilskudd til setre avvikles etter 2026 (jf. kap. 13.4), til fordel for overnevnte pristilskudd.

For de ordinære IBU-midlene foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg at følgende føring videreføres: «Investeringstilskudd til seterfjøs og tilhørende infrastruktur til seterdrift skal prioriteres», med et nytt tillegg: «For foretak med stølsdrift kan det gis investeringsstøtte til begge driftsteder.»

9.4 Storfekjøtt

Økonomien i storfekjøttproduksjonen har vært svak over lengre tid. Referansebrukene viser at også for perioden 2024 til 2026 er økonomien svak, og referansebruk 8 med ammeku er sammen med sau den produksjonen med svakest årsresultat per familieårsverk. Riktignok har økonomien bedret seg noe i 2025, og det forventes en ytterligere forbedring i 2026, men inntektsnivået forventes likevel å ligge langt bak.

Samtidig viser markedet for storfekjøtt at det for tiden er underdekning som må dekkes opp med importert vare. Pris på storfekjøtt ute i Europa er for tiden høy. I mars ligger prisene ca. 30 prosent høyere enn gjennomsnittet for 2023-2025 og det er dyrere å importere storfekjøtt enn norsk vare.

Spesialisert storfekjøttproduksjon bidrar til aktive gårdsbruk, levende kulturlandskap og utnytting av gras- og beiteressurser over hele landet. 97 prosent av fôret til ammekua er grovfôr dyrket i Norge, hvor mye av fôret er dyrket på landbruksareal uegnet til produksjon av menneskeføde.

Produksjon av storfekjøtt foregår over hele landet på lokale ressurser, og med bruk av kraftfôr med norske råvarer. Norturas bærekraftsrapport av 2023 viser at norsk storfekjøttproduksjon har lavere utslipp enn produksjonen i de land som det importeres storfekjøtt fra. Analysen er gjennomført av Norsus, og den fastslår at norsk storfekjøttproduksjon har om lag en tredjedel av klimagassutslippet sammenlignet med andre land. Norsk storfekjøtt bidrar til et nødvendig volum for å opprettholde lønnsomme og effektive foredlingsledd nasjonalt og regionalt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer høyt å løfte økonomien i spesialisert storfekjøttproduksjon i årets oppgjør. For å få til dette mener forhandlingsutvalget at en

økning i budsjettmidlene må rettes inn mot ordninger som er målrettet mot spesialisert storfekjøttproduksjon.

Innføring av tilskudd til ku med kalv på beite

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener et målrettet tiltak for å styrke økonomien i spesialisert storfehold er å innføre et tilskudd til ku med kalv på beite. Tilskuddet skal stimulere til mer beiting og er tenkt som et målrettet virkemiddel mot spesialisert kjøttfe-produksjon. Mer beiting bidrar til økt dyrevelferd, og er positivt for omdømmet til norsk landbruk. En sannsynlig positiv tilleggseffekt av et slik tilskudd, er at også oksekalver som er født seinvinter og vår vil få en beitesommer ute sammen med kua. Tilskuddet knyttes til beitekravet på 8 uker.

Videre vil kua få en større andel av fôret som beitegras, da fôrbehovet til kua er størst etter kalving. Økt beiting har også positiv klimaeffekt ved redusert utslipp fra gjødsel, som har lavere lystgassutslipp på beite. Ut fra tall i Storfekjøttkontrollen (SFK) er det ca. 68 prosent av kalvene som er født i perioden februar til og med juli, og dermed kan komme inn under en ordning «ku med kalv på beite».

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever innført et tilskudd til ku med kalv på beite i minimum 8 uker med en sats på 2 000 kroner per ku med kalv, med et anslått budsjettbehov på om lag 144 mill. kroner.

I forhold til endringer i virkemidler som slår inn på storfekjøttproduksjonen krever forhandlingsutvalget i tillegg følgende økninger i satser for:

- **Distriktstilskudd kjøtt med 25 øre/kg i sone 2, 95 øre/kg i sone 3, 1,95 kr/kg i sone 4 og 2,10 kr/kg i sone 5.**
- **Kvalitetstilskuddet for storfekjøtt med 1,75 kr/kg for O og O+ og med 6 kr/kg for R- og bedre**
- **Driftstilskudd ammeku med 2 500 kr/dyr opp til 40 kyr og 100 000 per foretak over 40 kyr.**
- **Husdyrtilskudd ammekyr med 500 kr/ku for opptil 50 ammekyr 300 kr/ku for mer enn 50 ammekyr**
- **Husdyrtilskudd øvrige storfe med 200 kr/dyr**
- **Utmarksbeitetilskuddet med 280 kr/ku og storfe**
- **Det generelle beitetilskuddet med 280 kroner/ku og storfe**
- **Arealtilskudd grovfôr i sone 1-4 øker med 3 kr/daa, i sone 5A med 13 kr/daa og sone 5B-7 med 38 kr/daa**
- **Avløsertilskudd ferie og fritid med 6 prosent**

9.4.1 *Vurdering av tak på kvalitetstilskudd storfekjøtt og distriktstilskudd storfekjøtt*

Landbruksdirektoratet har levert rapporten «*Utredning av innretningen av kvalitets- og distriktstilskudd for storfekjøtt*». Landbruksdirektoratet mener innretningen av kvalitetstilskudd for storfekjøtt og distriktstilskudd for storfekjøtt er i tråd med og understøtter formålet med ordningene. Analysen av arealgrunnlaget og dyretallene viser at framføringsenheter ikke skiller seg ut fra resten av storfekjøttprodusenter når det gjelder arealgrunnlaget målt i antall dekar per storfeenhet og antall øvrig storfe per mordyr. I forhold til om det er behov for å sette tak på kvalitetstilskuddet og/eller distriktstilskuddet for storfekjøtt, mener direktoratet at omfanget av store utbetalinger til enkeltforetak synes å være marginalt. De mener gjennomgangen viser at alle mulige løsninger knyttet til innføring av tak, har omfattende konsekvenser, både forvaltningsmessige, systemtekniske og rettslige. I tillegg mener de gjennomføringen potensielt

også vil komme i strid med tilskuddenes formål. Direktoratet konkluderer med å fraråde å gjøre endringer i innretningen av kvalitets- og distriktstilskudd for storfekjøtt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er opptatt av at tilskuddssystemet både ivaretar hensynet til distriktsproduksjon, god ressursutnyttelse og bærekraftig storfekjøttproduksjon, og er derfor kraftig bekymret over en utvikling i retning av svært store oppføringsenheter vi tradisjonelt ikke har sett tidligere i Norge. For å avgrense mulighetene for å stimulere via tilskudd til oppføring av storfe i svært store enheter, mener forhandlingsutvalget at det bør settes tak både på kvalitetstilskuddet for storfekjøtt og distriktstilskuddet for storfekjøtt. Vi har imidlertid merket oss direktoratets tydelige anbefaling om å fraråde å gjøre endringer i innretningen av kvalitets- og distriktstilskudd for storfekjøtt, hovedsakelig av forvaltningsmessige hensyn. På denne bakgrunn vil ikke Jordbrukets forhandlingsutvalg kreve endringer i innretningen på disse to ordningene i årets jordbruksoppgjør.

9.4.2 Kvalitetstilskuddet for storfekjøtt og fettklassifisering

Dagens kvalitetstilskudd og fettklassifisering tar i liten grad hensyn til den biologiske sammenhengen mellom intramuskulært fett (marmorering) og depotfett i storfekjøtt. Mangelen på operative og standardiserte målemetoder for marmorering ved norske slakterier gjør at ønsket kvalitet ikke kan skilles fra uønsket fett, noe som gir økonomiske trekk for slakt med høy spisekvalitet. Samtidig er kvalitetstilskuddet volumbegrenset, og en endring som åpner for fettklasse 4 kan imidlertid føre til at WTO-begrensningen overskrides. Uten sikre målemetoder for marmorering og oversikt over volumvirkninger, er det derfor for tidlig å endre fettklassegrenser og kvalitetstilskudd. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at eventuelle justeringer bør vurderes først når nødvendige verktøy er på plass.**

Utviklingen i markedet er at det er økende oppmerksomhet rundt kjøttets spisekvalitet og behovet for bedre kunnskap om sammenhengen mellom intramuskulært fett og uønsket depotfett. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å stimulere til arbeid som kan legge til rette for utvikling av mer presise og operative målemetoder for intramuskulært fett i storfekjøtt, tilpasset norske forhold. Slike målemetoder vil kunne bidra til et bedre kunnskapsgrunnlag for avlsarbeid, mer treffsikker prissetting og økt verdiskaping i norsk storfeproduksjon, og legge til rette for at bonden får sin del av den merverdien som skapes gjennom bedre spisekvalitet. Et slikt kunnskapsgrunnlag er samtidig en forutsetning for å kunne vurdere hvordan klassifiseringssystemet og kvalitetstilskuddet på sikt kan videreutvikles, slik at ønsket spisekvalitet bedre kan skilles fra uønsket fett, uten å gi utilsiktede produksjons- eller volumsignaler, herunder målretta størrelse på stykningsdeler. Inntil dette foreligger, mener forhandlingsutvalget at dagens innretning og avgrensninger av kvalitetstilskuddet bør videreføres fram til det eventuelt foreligger en ny felles standard for slakteribransjen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det øremerkes inntil 3 millioner av FoU-potten til et nasjonalt utviklings- og pilotprosjekt for å fremskaffe et bedre kunnskapsgrunnlag for videre utvikling av kvalitetstilskuddet.

9.4.3 Talledato for storfekjøtt

Talledato for storfe skal utvikles og erstattes med tilskuddsberegning basert på registerdata (Husdyrregisteret). Den nye ordningen skal gjelde fra søknadsomgangen 2028. I og med at tilskudd skal beregnes automatisk og ikke på grunnlag av bondens registreringer i PT-søknaden, er det behov for justeringer og klargjøring av regelverket. Landbruksdirektoratet har på oppdrag fra partene identifisert og foreslått nødvendige endringer og presiseringer. Landbruksdirektoratet har fire anbefalinger som partene må ta stilling til.

- Kategorisering av amme-/melkeku skal gjøres på besetningsnivå, og ikke på individnivå.
- Det aksepteres en oppholdstid (dager uten melkeleveranse) på 90 dager, hvor oppholdstiden deles i to: Inntil 60 dager etter siste leveranse, og inntil 60 dager før neste leveranse.
- Vurdering av om grunnvilkåret om vanlig jordbruksproduksjon er oppfylt skal fortsatt være en skjønnsmessig vurdering.
- Gjennomsnittet av antall dyr foretaket disponerer i perioden mai-oktober (6 måneder) skal legges til grunn for maksimalavgrensning for innmarksbeiteareal.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er enig i Landbruksdirektoratets analyser og vurderinger. (side 31-32 i rapporten) Det legges til grunn at dagens ordning med telledato avvikes fra og med søknadsomgangen 2028. Ubrukte midler til Landbruksdirektoratet og Mattilsynet fra 2025 for å utvikle husdyrregisteret overføres til 2026 (post 21), jf. kap 6.4.2 Ledige midler. Vi legger til grunn god framdrift og fortsatt tett dialog mellom partene i den videre prosessen.

9.5 Bevaringsverdige husdyraser

De seks historiske norske storferasene Telemarkfe, Sidet Trønder og Nordlandsfe (STN), Vestlandsk Fjordfe, Østlandsk Raukolle, Vestlandsk Raukolle og Dølafe er definert som genetisk bevaringsverdige. Det har vært en økning siden bevaringsarbeidet for disse rasene startet på 1980-tallet, og siden 2023 er ingen av storferasene lenger kritisk utrydningstruet (dvs. under 300 hunddyr i avl), men defineres nå som utrydningstruet. Virkemidlene for å øke antall dyr har hatt effekt.

De bevaringsverdige storferasene er lettere og produserer mindre volum, men de er mer nøysomme i kostholdet, lever godt på høy andel grovfôr i dietten og er gode «beitepusserere». De er gode i utmarka og holder krattskogen nede, hindrer gjengroing og sikrer gode vekstforhold for lyssvake planter og urter. I Norge er alle de gamle rasene opprinnelig melkeraser. Over tid holdes likevel relativt sett flere bevaringsverdige storfe i ammekuproduksjon og færre i melkeproduksjon. Som ammekyr er det andre egenskaper enn melkeegenskaper som registreres og avles på for å få lønnsomhet i drifta, og over tid vil det føre til at de gamle rasenes egenskaper endres. Resultatet kan bli at noen av de viktige egenskapene bevaringsarbeidet har til hensikt å bevare, melkeegenskapene, ikke blir bevart. FAO anbefaler in situ bevaring av truede husdyraser, og vi ser i Norge at fagmiljøet for melkeproduksjon på gamle raser er kritisk lavt. In situ-bevaring innebærer at ikke bare det genetiske mangfoldet skal bevares, men også den kulturelle og landskapsmessige betydning disse husdyra har for å ivareta et mangfold av raser og driftsformer i jordbruket.

Andelen melkekyr har falt kraftig, fra 55 prosent i 2014 til 23 prosent i 2024. I absolutte tall tilsvarer dette en nedgang fra 1 424 melkekyr i 2014 til 1 260 melkekyr i 2024. I 2024 var det kun 269 besetninger med melkekyr av de bevaringsverdige storferasene, en nedgang fra året før. Bare 29 mjølkebesetninger har utelukkende kyr av bevaringsverdig rase, og det er betydelige utfordringer knyttet til å rekruttere nye besetninger. Tine har sammenliknet og beregnet differansen i dekningsbidrag per ku i 23- og 37-kyrbesetninger for besetninger med kyr av rasen NRF og bevaringsverdig storferase. Differansen var i februar 2026 ca. 22 500 kroner per ku i disfavør av bevaringsverdig raser. Differansen påvirkes lite av besetningsstørrelse.

Dette viser at tiltakene for å øke antall dyr i liten grad har truffet melkeproduksjonen. Situasjonen er nå kritisk for fagmiljøet knyttet til melkeproduksjon på disse rasene.

Det er mulig å stimulere til å registrere melkeegenskaper samtidig som man avler på alle hunddyrene i populasjonen. Da vet man hvilke fenotyper man avler på, og for raser med nok individer kan man tillate seg å avle på egenskaper. Målet er at alle rasene skal kunne avle på egenskaper på sikt. Det er derfor ingen motsetning mellom å differensiere tilskuddet og det å øke antallet dyr.

Forslag til kriterier for å få produksjonstilskudd til mjølkekyr av bevaringsverdig storferase: Kua må være berettiget produksjonstilskudd til bevaringsverdig storferase. For å dokumentere at kua er melkeku må kua være registrert som årsku melk i Kukontrollen. De kyrne som ikke er medlem i Kukontrollen, men der produsenten likevel mener de er tilskuddsberettiget for mjølkeproduksjon, kan kontrolleres ved risikobasert kontroll av kommunen.

For å stimulere til melkeproduksjon på bevaringsverdige raser foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg at det innføres differensierte satser til bevaringsverdige raser. Satsen for melkeku økes til 7000 kroner per ku per år. Tilskuddet til bevaringsverdige raser som ikke melkes opprettholdes satsen på 4 010 kroner.

Norsk genressurssenter utfører viktige oppgaver med overvåking og koordinering av arbeidet med bevaringsverdige raser, og må sikres tilstrekkelige budsjettmidler over statsbudsjettet.

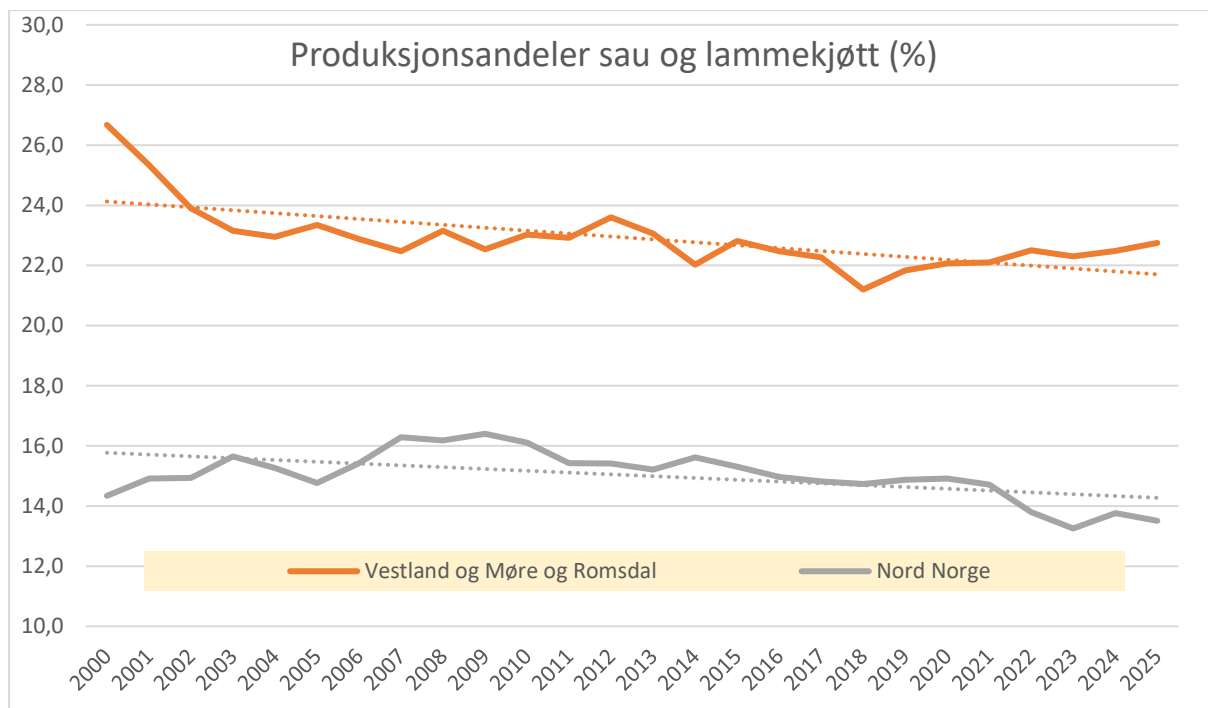
9.6 Lammekjøttproduksjon

Småfeholdet spiller en viktig rolle for å opprettholde næringsvirksomhet og bosetting i hele landet. Dette er nøkkelproduksjoner i utnyttelsen av norske beiteressurser, både i innmarksbeite og i utmark, og bidrar til å holde kulturlandskapet åpent, ta vare på artsmangfoldet og omdanne grovfôr som mennesker ikke kan spise til mat vi kan bruke. De grovfôrbaserte produksjonene har over lang tid hatt de svakeste inntektsforholdene i norsk jordbruk, og saueholdet har jevnlig ligget nederst på inntektsstatistikken. De siste jordbruksoppgjørene har ikke løftet grovfôrbaserte produksjoner nok. Referansebruksberegningene viser at saueholdet fortsatt, sammen med ammeku, ligger lavest i årsresultat.

Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer høyt å løfte økonomien i saueholdet i årets oppgjør.

Ved fjorårets jordbruksoppgjør prioriterte partene å stimulere til noe tyngre lammeslakt og økt produksjon per sau. Tilskuddet til lammeslakt ble lagt om med satsintervaller etter vekt. Lam under 11 kilo får fra 1. januar 2026 ikke dette tilskuddet, og det gis en relativt lav sats for lam mellom 11 og 15 kilo, mens lam over 15 kilo får høyest sats. Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker også i år en prioritering i denne retningen, men fordi omleggingen av tilskuddet ikke har fått virke, vil vi ikke gjøre ytterligere grep med innretningen på lammeslakttilskuddet.

Over tid har produksjonsandelen av sau/lam mellom områder i landet endret seg. Resultatkontrollen Utredning 3/26 viser at produksjonsandelen har gått ned på Vestlandet og i Nord Norge.

Samlet ber vi om at virkemidlene for saueholdet endres:

- **Innretningen på lammeslakttilskuddet videreføres. Satser økes med 100 kroner for lam mellom 11-15 kg og 225 kroner for lam over 15 kg.**
- **Distriktstilskuddet for kjøtt økes med 0,25 kr/kg i sone 2, 0,95 kr/kg i sone 3, 1,95 kr/kg i sone 4 og 2,10 kr/kg i sone 5.**
- **Utmarksbeitetilskudd øker med 280 kroner per dyr**
- **Det generelle beitetilskuddet øker med 90 kroner per dyr.**
- **Husdyrtilskudd sau økes med 150 kr/sau for intervallet 1-75 dyr**
- **Satser og tak for tilskudd til avløsning ferie og fritid økes med 6 prosent.**
- **Tilskudd til ull øker med 5 kroner/kilo.**
- **Arealtilskudd grovfôr i sone 1-4 økes med 3 kr/daa, i sone 5A øker med 13 kr/daa og i sone 5B-7 med 38 kr/daa**

9.7 Hjort og alpakka

Hjort

Hjort drives ofte på arealer lite egnet for intensivt husdyrhold. Hjorteoppdrett har kostnader knyttet til fôring, gjerdehold, maskinpark, m.m. Budsjettnemnda for jordbruket har ikke tallgrunnlag for hjort, men Hjorteavlforeningen har sammen med Norsk Landbruksrådgiving jobbet for å få frem tall som belyser økonomien i næringa.

Driftsgreinsanalysen for 2023 og 2024 viser en negativ lønnssevne for 2023 som har forbedret seg til litt over 0 i 2024. Hjort inngår ikke i referansebrukene, men denne rapporten viser med tydelighet at økonomien i hjorteoppdrett er svært lav. At økonomien er svært krevende understøttes av at det de siste 2 årene er blitt færre hjorteoppdrettere. Over jordbruksavtalen finnes det ett spesifikt målrettet tilskudd mot hjort; egen sats under husdyrtilskudd til hjort over 1 år. Satsen er på 1 224 kr/dyr, og ble økt med 100 kr/dyr ved fjorårets oppgjør.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at husdyrtilskuddet for hjort økes med 100 kroner per dyr, tilsvarende 0,5 mill. kroner. I tillegg vil hjorteoppdrettere få økte tilskudd gjennom andre ordninger, slik som beitetilskudd.

Alpakka

Antall alpakkaer er nå på ca. 7 000 dyr fordelt på om lag 300 gårder. Alpakka er et produksjonsdyr som må innfri alle krav som stilles fra mattilsynet og KSL. En særlig utfordring er at alpakka ikke omfattes av ordningen for utjevning av kostnader til veterinære reiser, da ordningen er knyttet opp mot avløsertilskudd for sjukdom og alpakkabonden ikke er berettiget dette tilskuddet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at alpakka gis avløsertilskudd ved sjukdom som sau og ammegeit.

9.8 Svinekjøtt

Økonomien i svineproduksjon er i all hovedsak markedsbasert og svært sensitiv for førkostnadsendringer. Kraftfôr er den klart største kostnaden i svineproduksjonen, og økonomien i disse produksjonene er derfor direkte avhengig av prisnedskrivning av korn. Økonomisk lønnsomhet forutsetter at råvareprisene til kraftfôr holdes nede gjennom prisnedskrivning for korn. Markedsreguleringen i svinekjøttsektoren, som Nortura forvalter, er viktig for økonomisk forutsigbarhet og avsetningsvilkår. Økte kostnader i verdikjeden må i størst mulig grad tas ut gjennom markedsprising.

Svineproduksjonen er samtidig en sentral avtaker av norske kornråvarer, særlig bygg og korn som ikke holder matkornkvalitet. En lønnsom svinenæring er derfor avgjørende for avsetning av norsk kornproduksjon over hele landet, og spiller en viktig rolle i et selvforsynings- og beredskapsperspektiv. Uten en økonomisk bærekraftig husdyrproduksjon som etterspør norsk korn, svekkes både kornøkonomien og den samlede matsikkerheten.

Svineproduksjonen utgjør store volumer som er avgjørende for slakteri- og foredlingsstruktur, kraftfôrindustri og tilhørende servicebransjer over hele landet. Produksjon i både sentrale og distriktsnære områder bidrar til kontinuerlig slakting gjennom hele året, og er samtidig en viktig forutsetning for å opprettholde annen husdyrproduksjon, særlig i områder der grovfôrbasert drift er det naturlige driftsgrunnlaget.

Overgangen til SPF-besetninger er et av de største helseløftene i norsk svineproduksjon, og et viktig virkemiddel for redusert antibiotikabruk, bedre dyrevelferd, redusert klimaavtrykk per produsert enhet, og økt produksjonseffektivitet. Omlegging til SPF hadde med 2020 som utgangspunkt potensiale for å bidra med klimakutt på til sammen 249 301 CO₂-ekv. ved en omleggingstakt på 9 prosent i året fram til 2030. Denne takten har vi ikke klart å holde, men det er fremdeles potensiale for klimakutt ved omlegging.

Med utgangspunkt i 2020 og dagens tempo på omlegging, vil vi nå 100 prosent SPF i 2043. Dersom målet fortsatt er 100 prosent SPF innen 2030, og vi ligger på 40 prosent SPF i dag, må omleggingstakten økes til 17,5 prosent per år fram til 2030.

IBU-ordningen kan i dag brukes til å støtte omlegging til SPF. Når denne omleggingen skjer, må investeringstilskudd inkludere nødvendige bygningsmessige oppgraderinger, smittebarrierer, helserom, ventilasjon og tekniske løsninger for fôrhåndtering. Når nytt

regelverk som følger av dyrevelferdsmeldingen trer i kraft, vil krav om større plass, mer aktivitetsmateriale og bedre miljøløsninger gi økte investeringskostnader. Disse må kompenseres gjennom prioriteringer innenfor IBU.

Utjevning av fraktkostnader for slakt og kraftfôr er et sentralt virkemiddel for å motvirke regionale kostnadsulemper og sikre svineproduksjon i hele landet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at distriktstilskuddet for gris økes med 0,50 kroner per kilo i sone 4, 0,75 kr/kg i sone 4 Troms og sone 5, samt 0,25 kr/kg i Agder, Vestland og Møre og Romsdal for å ivareta produksjonen i områder med høyere frakt- og produksjonskostnader.

9.9 Egg og fjørfekjøtt

Kraftfôr er den klart største kostnaden i fjørfeproduksjonene, og økonomien i disse næringene er derfor direkte avhengig av prisnedskrivning av korn. Prisnedskrivning på korn kommer alle fjørfeproduksjoner til gode, frakttilskuddet for kraftfôr og fraktstøtte til egg er avgjørende virkemidler som jevner ut strukturelle kostnadsulemper og sikrer konkurransekraft i en sektor som i liten grad mottar direkte husdyrtilskudd. Begrenset økning i kraftfôrprisen er nødvendig for å opprettholde lønnsom drift i produksjoner som fjørfekjøtt og egg, der mesteparten av inntektene hentes i markedet.

Det er positivt at hele verdikjeden er opptatt av en overgang til vesentlig høyere andel norskprodusert kraftfôrråvare for egg og fjørfe, det vil øke norsk sjølforsyningsgrad.

Eggproduksjonen har stor betydning for verdiskaping og bosetting i distriktene. Frakttilskuddet for egg er et avgjørende virkemiddel for geografisk spredning av produksjonen og for å sikre effektiv avsetning gjennom registrerte eggpakkerier. **For å opprettholde produksjon i hele landet krever Jordbrukets forhandlingsutvalg at frakttilskuddene videreføres og styrkes i takt med økte transportkostnader.** Dersom Norge må gjennomføre EUs regler for holdbarhet på egg vil behovet for å kompensere fraktkostnader øke betydelig, jf. omtale under fraktordningene (kap7.6)

Investeringer knyttet til nye krav om naturlig lys til kylling (vinduer i nybygg, lysarmatur med dagslysspektrum i eksisterende hus) medfører betydelige kostnader, anslått til om lag 0,1 mill. kroner per 1 000 m² fjøs, og må hensyntas ved utmåling av investeringsstøtte.

Videre kreves det at distriktstilskuddet for egg økes med 0,15 kr/kg til 0,73 kr/kg for Vestlandet og 0,15 kr/kg til 1,75 kr/kg i Nord Norge, i samsvar med kostnadsutfordringene og behovet for å opprettholde produksjon i hele landet.

9.10 Birøkt

I tillegg til å produsere honning, skaper honningproduksjonen betydelige verdier for norsk landbruk gjennom pollinering av frukt, bær og oljevekster. Pollineringsverdien utgjør trolig mer enn 230 mill. kroner (beregnet i 2022). Birøkt bidrar også til pollinering av ville vekster og dermed artsmangfoldet. Arealet av norske nyttevekster tilsier et behov for rundt 70 000 bifolk til 64 pollinering, mens vi i dag har rundt 50 000 bifolk fordelt på 4 000 birøktere. Av disse var det i 2025 1 153 birøktere som søkte produksjonstilskudd.

9.10.1 Produksjonssviktordningen

Innenfor ordningen tilskudd ved produksjonssvikt i plante og honningproduksjonen gis det tilskudd ved klimabetinga produksjonssvikt. Satsene skal oppdateres hvert tredje år, og landbruksdirektoratet anbefaler å øke satsen for honning med 6,56 prosent til 160 kr/kg, jf. kap. 10.5.1 der ordningen for produksjonssvikt omtales.

9.10.2 Merkenøytral opplysningsvirksomhet – fremme salg av norsk honning

Norsk honning klarer ikke å konkurrere prismessig med importert honning, og i dag er man derfor helt avhengig av markedets preferanse for norsk honning. Den etablerte opplysningstjenesten for honning gjennom Matprat gir merkenøytral rådgivning til forbruker, informerer om ulike bruksområder for produktene, samt informerer om verdien av å velge norske produkter fremfor importerte. Tall fra dagligvarebransjen tyder på en omsetningsøkning for honning på godt over 10 prosent fra september 2024 til september 2025. Det sies at forbrukerne bruker honning i flere sammenhenger enn tidligere, noe Matprat bidrar til ved å vise og dele flere oppskrifter som inneholder honning. Økningen gjelder honningsalg totalt, og vi må styrke innsatsen for økt honningforbruk og økt etterspørsel av norsk honning fremfor importert honning.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning på 0,5 mill. kroner til Norges Birøkterlag for å finansiere en opplysningsordning for honning og andre bieprodukter gjennom Matprat. Totalt 2 mill. kroner settes av under markedstiltak grønt (post 70.11).

9.10.3 Helsetjeneste for bier

Honningbiene spiller en viktig i norsk matproduksjon gjennom pollinering av frukt, bær og engvekster. Samtidig er birøktneringa kjennetegnet av variert bruksstruktur med både profesjonelle næringsbirøktere og et stort antall hobbybirøktere. Med klimaendringer er bifolk i økende grad utsatt for smittsomme sykdommer og parasitter, som kan spre seg raskt mellom bigårder fordi bier beveger seg fritt i landskapet. Biene flyr lange trekkruiter, og kan derfor spre smitte uten at birøktere har direkte kontakt eller kontakt via utstyr. Sykdommer som åpen og lukket yngelrâte kan i dag forbli uoppdaget i flere år, både fordi kliniske symptomer er vanskelige å se og fordi mange birøktere mangler nødvendig diagnostisk kompetanse. Birøkterlagets interne høring viser bred enighet om at dagens kursordning ikke gir tilstrekkelig ferdigheter, og at manglende kunnskap hos både hobby- og næringsbirøktere utgjør en reell risiko. Erfaringer fra utlandet viser at dedikerte bi-inspektører finner langt flere sykdomstilfeller enn birøktere selv, og at et system for profesjonell klinisk kontroll gir vesentlig bedre sykdomsberedskap.

For å styrke dyrehelsen i birøkten og sikre en sterk pollineringsberedskap **foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg at det etableres et nasjonalt prosjekt Helsetjeneste for bier**, forankret i Norges Birøkterlag og i dialog med Mattilsynet. Denne skal bidra til tidlig oppdagelse av sykdommer, bedre smittesporing og en kompetent førstelinje ved sykdomsutbrudd. En strukturert helsetjeneste for bier vil redusere risikoen for store sykdomsutbrudd, sikre stabile bifolk og styrke landbrukets egen pollineringskapasitet. Dette er avgjørende for trygg matproduksjon, god dyrehelse og bærekraftig forvaltning av økosystemene. Prosjektbeskrivelse ligger [her](#).

Hovedelementene i prosjektet som leder fram til etablering av en helsetjeneste:

- Øke kompetansen hos birøktere. Utvikle et nytt opplæringskurs med fokus på kliniske ferdigheter for å oppdage meldepliktige sykdommer og parasitter.
- Tilbud om opplæring og sertifisering for alle birøktere, uavhengig av driftsstørrelse.
- Utvikle et risikobasert overvåkingssystem og en beredskapsplan for nye parasitter og skadedyr.

- Lage anbefalinger og veiledere for forebyggende helsearbeid og sykdomsbekjempelse som svar på klimaendringer og ønske om å redusere sykdomsrisikoen.
- Etablere Helsetjeneste. Organisere en strukturert helsetjeneste for birøkt, inkludert regionale rådgivere og knytte til seg lokale veterinærer

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at prosjekt Helsetjeneste for bier opprettes og finansieres gjennom omsetningsrådets regelverk. Ettersom det ikke er omsetningsavgift på honning foreslår vi finansiering under post 70.11, markeditiltak grønt, kollektiv dekning av omsetningsavgift. Kostnaden med prosjektet er kr 1,5 mill. kroner per år i 3 år.

9.11 Avlaste risiko ved dyresykdommer

9.11.1 Erstatning ved sanering - forskriftsendringer

De siste årene har det vært flere tilfeller av smittsom dyresykdom med påfølgende sanering på flere dyrearter. Kontroll og bekjempelse av smittsomme sykdommer forutsetter økonomiske ordninger som gjør det mulig å sanere uten store tap. Frykten for de økonomiske følgene av et smitteutbrudd kan påvirke evne og vilje til å teste og varsle om mistanke om dyresykdommer, og vil også kunne påvirke viljen til å opplyse om kontakter mot andre besetninger. Dette er stikk i strid med formålet med den statlige erstatningsordningen, som er å sikre bonden mot de mest alvorlige følgene av å varsle om allmennfarlig, smittsom dyresykdom.

I årenes løp har erstatningsordningene ved dyresykdommer vært oppe til diskusjon gjentatte ganger. I februar 2025 fikk Landbruksdirektoratet i oppdrag å foreslå endringer i forskrift om erstatning etter offentlige pålegg for å tette et av flere hull i erstatningsordningen, slik at bonden kan få kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd som skyldes pålegg om sanering. Rapporten og forslag ble utarbeidet av Landbruksdirektoratet i november 2025, og ligger hos LMD for vurdering. **Jordbrukets forhandlingsutvalg sin vurdering er at forslaget fra Landbruksdirektoratet må justeres for at ordningen skal oppnå sitt formål.**

Også ved endring av forskriften, slik at tapt produksjonstilskudd som skyldes pålegg om sanering dekkes, er det flere alvorlige mangler ved erstatningsordningen. Hvis driftstapet etter vedtak om sanering fra Mattilsynet varer over 12 måneder, dekkes tapet verken av offentlige erstatnings- eller kompensasjonsordninger eller private forsikringsordninger, og bonden bærer risikoen og tapet alene (se figur under).

Når saksbehandlingen hos Mattilsynet, Statsforvalteren eller Landbruksdirektoratet erfaringsmessig viser seg å trekke ut i tid og forsinkes sanering og gjenopptakelse av normal drift utover disse første 12 månedene, står bonden igjen alene med et betydelig driftstap som det ikke er mulig å forsikre seg mot. Mangel på erstatningsordning gir i praksis staten svake økonomiske insentiver til å sikre rask saksbehandling, ettersom det er bonden som bærer tapet som skyldes lang saksbehandlingstid hos forvaltningen. Det betyr at lang saksbehandlingstid hos forvaltningen skaper et reelt hull i bondens sikkerhetsnett.

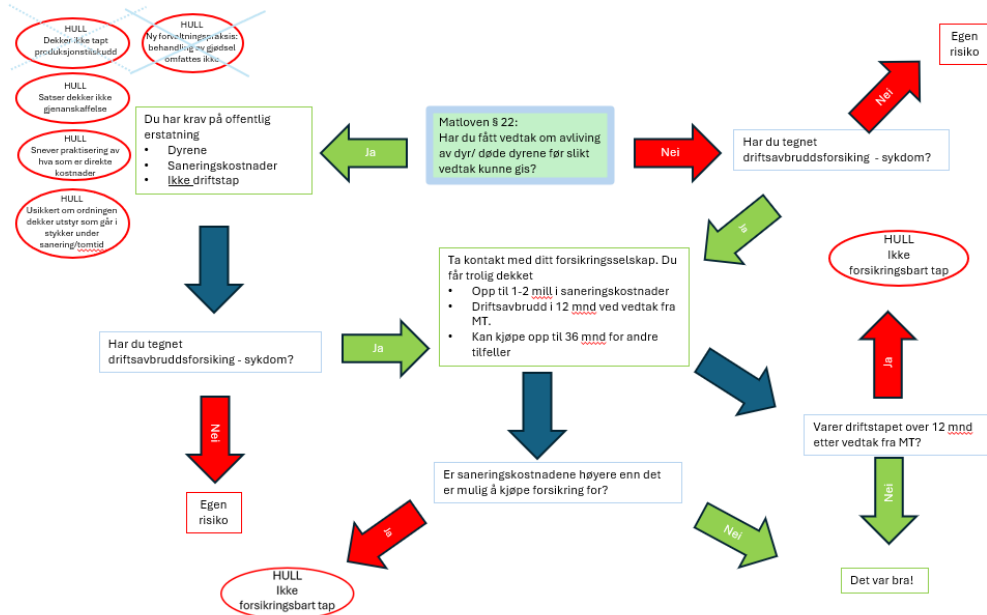
Jordbrukets forhandlingsutvalg mener dette må rettes opp i. Staten må ta ansvar for å dekke dokumentert driftstap som overstiger 12 måneder når driftsavbruddet skyldes forvaltningsmessig forsinkelse.

Gjeldende regler for utmåling av erstatning gjør også at bonden bare får dekket en del av det reelle tapet ved pålegg om nedslakt. Særlig lave er satser for fjørfe og dekker ikke gjenanskaffelse. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er nødvendig å revidere dagens**

erstatningsordninger etter matloven og ber om at regjeringen inkluderer prinsippet om at husdyr erstattes etter verdien på påleggstidspunktet, alternativt må satsene justeres årlig.

Figur 6, oversikt over økonomiske ordninger knyttet til sanering for dyresykdom i en husdyrbesetning, oppdatert april 2026 etter juridiske avklaringer knyttet til gjødsel, og forslag til regelverksendringer for tapt produksjonstilskudd.

Økonomiske ordninger knyttet til sanering for smittsom dyresykdom i en husdyrbesetning

Figur 8 Oversikt over økonomiske ordninger knyttet til sanering for dyresykdom

9.11.2 Kostnadsrefusjon ved ringormvaksinerings

I jordbruksforhandlingene 2025 ble det bevilget 2,1 mill. kroner til å refusjon av kostnader ved langvarig vaksinerings mot ringorm i besetninger der ringorm har vært påvist. Ordningen skal være midlertidig. Vaksinerings er en viktig del av sanering etter påvising. Storfehold med påvist ringorm anbefales å vaksinere i 5 år etter sanering og blir som hovedregel pålagt 3 års vaksinerings fra Mattilsynet.

Det ble i 2024 etablert avtaler og rutiner for refusjon av vaksinerings med Animalia i samarbeid med Norges Bondelag og Landbruksdirektoratet. Produsentene har fått tilbud om refusjon for mai-desember 2024 og 2025. For 2024 ble det utbetalt 881 750 kroner, basert på refusjon per dyr på 450 kroner. Søknadsrunden for 2025 pågår og vil avsluttes og rapporteres til Landbruksdirektoratet med frist 1. april 2026. For 2025 vil refusjonen per dyr være 550 kroner. Utbetaling pågår og totalsummen for 2025 vil ligge på ca. 800 000 kroner.

Situasjonen rundt ringorm i Trøndelag ser ut til å være under god kontroll, og det har ikke vært nye tilfeller siden mars 2024. Det vil si at det har gått 2 beitesesonger med tilhørende høst uten nye påvisninger. Det har vært tett samarbeid mellom Mattilsynet og ei samla husdyrnæring. Det gjenstår noen besetninger som ikke er ferdig sanert, og husdyrnæringa har fortsatt røde soner i Trøndelag.

Rogaland og Agder hadde begge ett tilfelle i 2025. I områder med tidligere tilfeller må det påregnes spredte tilfeller etter et litt større utbrudd, selv om vi anser situasjonen som under relativ god kontroll. Per 15.april 2026 er det påvist fem tilfeller av ringorm på Østlandet og Sørlandet. To

av besetningene består til sammen av ca. 4 000 fôringsdyr. Situasjonen er i skrivende stund uavklart, og det kan komme flere tilfeller etter hvert som kontakter kartlegges. **Det er derfor nødvendig med begrensinger i dagens refusjonsordning.**

Kostnadene til sanering for ringorm er svært store og muligheten til å få refundert noen utgifter er av stor betydning. I henhold til kriteriene som er utarbeidet og antall kjente tilfeller er det per i dag 13 besetninger i Trøndelag, 5 besetninger i Rogaland og 1 i Agder som kan søke om refusjon og vil bli vurdert ut fra gitte kriterier i 2027. Antallet er betydelig redusert for 2027 da flere i Trøndelag dessverre har avviklet, og vi satte en 5-årsgrense etter påvisning som innebærer at de fleste i Rogaland ikke har krav på refusjon i 2027.

For å kunne tilby refusjon på samme nivå som tidligere også i 2027, **ber Jordbrukets forhandlingsutvalg om at det settes av 2,1 mill. kroner til ringormvaksineringskostnader over tilskudd til dyreavl, mm. i 2027, hvorav 100 000 kroner avsettes til å dekke deler av administrasjonskostnadene i Animalia.** Da dette også er en betydelig jobb for Animalia å administrere, som til dels er uavhengig av antall produsenter, foreslås det at disse midlene benyttes til formålet.

9.12 Tilskudd til dyreavl, mm

9.12.1 Semin

Tilskudd til utjamning av kostbare inseminasjonsreiser er et målrettet tilskudd for å sikre likt tilbud av avlsmateriale med god kvalitet over hele landet. Midlene brukes for å utjevne de svært varierende kostnadene ved sæddistribusjon og inseminasjonsarbeid som skyldes distriktvis og lokale forskjeller i reiseavstander og ku-tetthet og sikrer at alle produsenter får lik tilgang til det beste avlsmaterialet til en mer lik pris uansett bosted. Dette er utjevning som ikke fanges opp av andre tilskuddsordninger i landbruket. Avtalemidlene brukes ikke til å dekke noe av den ordinære drifta i Geno.

Kostnadene ved inseminering er ulik i fylkene. Eksempelvis var det i 2025 en gjennomsnittlig kostnadsforskjell på 342 kroner på en inseminasjon i Troms og Finnmark kontra en inseminasjon i Rogaland. I 2023 var kostnadsforskjellen mellom disse to 307 kroner. Differansen mellom fylkene skyldes reiseavstanden mellom besetningene. Forskriften sier at det er det rimeligste fylket som skal legges til grunn for beregningene av skyssutjevning.

For at avlsframgangen skal gi klimaeffekt ut i hele landet, må alle få tilgang til avlsrådgivning og benytte seg av semin i avlen. Kostnadene ved bruk av genetisk materiale holdes nede.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever økte seminutjamningsmidler med 9,1 mill. kroner, slik at bønder i alle regioner kan ta del i klimaeffektene av avlsarbeidet. I tillegg ber forhandlingsutvalget om at avlsrådgivning inkluderes i Klimarådgivningen, og at tilskuddsordningen styrkes slik at avlsbaserte klimatiltak blir en integrert del av bondens klimaarbeid på gården.

Sammen med tilskudd til avlsorganisasjoner og støtten til Geno over Klima og miljøprogrammet utgjør disse tiltakene en målrettet og nødvendig satsing som gir høy samfunnsøkonomisk avkastning, styrker norsk matberedskap og sikrer varige utslippskutt i landbruket. Avl er et av de mest kraftfulle verktøyene vi har for å nå klimaavtalen – og tilskuddsordningene må dimensjoneres deretter.

9.12.2 Tilskudd til avlsorganisasjoner

Tilskudd til avlsorganisasjoner kan gis til Norsk Sau og Geit, Norges Birøkerlag, TYR, Norsk Fjølfe, Landslaget for Telemarksfe og Avlslaget for sidet trønderfe og nordlandsfe.

Avlsarbeidet i norsk husdyrproduksjon er et av landbrukets mest kostnadseffektive og varige klimatiltak i husdyrproduksjonen. De genetiske forbedringene som skjer hvert år gir kumulative utslippsreduksjoner, bedre ressursutnyttelse, økt dyrehelse og robusthet, og styrket beredskap i hele verdikjeden. Innspill fra både NSG og Geno viser at avlsorganisasjonene allerede leverer dokumenterte klimaeffekter.

Avlsframgangen for NRF har de siste ti årene redusert klimagassutslippene fra melkeproduksjonen med 16 prosent. Siden 2012 har melkemengden økt med over 900 kilo per ku, og genetisk forbedring av jurets holdbarhet har gitt 178 dager lengre levetid siden 2010. Kalvingsintervallet er redusert med 12 dager siden 2000, tilsvarende rundt 2 000 kroner i årlig verdi per ku. I samme periode har framføringstida gått ned med 50 dager for okser og 110 dager for kviger, noe som gir om lag 20 prosent lavere metanutslipp for disse slaktene og forbedrer økonomien for produsentene. Geno har i en målrettet satsing på bærekraftsegenskaper i NRF-avlen, inkludert videreutvikling av avlsverdier for metan og føreffektivitet. For å oppnå raskest mulig resultater for klima implementeres disse klimaegenskapene i avlen, og utviklingen av avlsverdiene skjer gjennom et treårig prosjekt. Prosjektsøknad er sendt fra Geno til avtalepartene, og har en ramme på 36,5 mill. kroner. Geno søker om 24,5 mill. kroner over jordbruksavtalen, fordelt på tre år. Genos egenandel vil være 12 mill. kroner.

Direkte kostnader føreffektivitet og metan	År 2027	År 2028	År 2029
Forskningsstøtte til forsøksbesetningene - timearbeid	2 088 358	2 159 363	2 228 462
Kostnader til forskningsutstyr i forsøksbesetninger	5 112 838	5 286 675	5 455 848
Interne timer i Geno for drift av forskningsutstyr 1,7 årsverk	2 036 568	2 105 812	2 173 198
Interne FOU timer Geno avlsforskere og IT utviklere 2 årsverk	2 547 630	2 634 249	2 718 545
Sum	11 785 395	12 186 098	12 576 053

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det øremerkes 8,2 mill. kroner per år i 3 år til utvikling og implementering av disse klimaegenskapene. Midlene må komme på toppen av ordinær finansiering av avlsframgang fra kundene. Midlene settes av under Klima og miljøprogrammet, se kapittel 12.3.14 om Klima- og miljøprogrammet.

Fremdeles finnes det stort potensial for videre kutt gjennom genetiske tiltak for redusert metan hos storfe og småfe. Samtidig er dagens finansiering langt fra tilstrekkelig til å møte økte kostnader til datainnsamling, genotyping, klimamålinger og teknologiinvesteringer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever derfor at tilskuddet til avlsorganisasjonene styrkes med 7 mill. kroner, for at avlsorganisasjonene skal kunne levere på nasjonale klima- og beredskapsmål. Videre foreslår forhandlingsutvalget at 2,5 mill. kroner øremerkes «Metanavl på sau og geit», slik at klimakammerkapasiteten kan utvides til flere raser.

10 PLANTEPRODUKSJON OG KRAFTFØR

10.1 Frukt, bær, grønnsaker og poteter

Produksjon av frukt, bær, grønnsaker, poteter, blomster og planter, heretter omtalt som grøntsektoren, er en svært arealeffektiv og arbeidskrevende del av norsk jordbruk, med stor verdiskaping på lite areal. Det er også en sektor som er utsatt for stor risiko i form av vær og hvor markedstilgang påvirker produsentene svært direkte. Økt produksjon i grøntsektoren er viktig for økt sjølforsyning og for norsk matberedskap.

Grøntsektoren skiller seg videre fra resten av norsk landbruk ved at:

- Hoveddelen av inntektene kommer fra markedet
- Det er et betydelig svakere tollvern som gir svært sterk konkurranse fra import.

I mange kulturer er det et stort potensial for å øke norskandelen. Norskandelen for grønnsaker er på 55 prosent og frukt og bær ligger på rundt 4 prosent. Variasjonene er store fra produkt til produkt. Flere grønnsaker har en norskandel på over 80 og 90 prosent av totalforbruket, mens den er overraskende lav for enkelte grønnsaker og frukt, slik som løk (ca. 55 prosent).

Utfordrende markedstilgang har ført til spesialisering og geografisk konsentrasjon av produksjon, men også til økt risiko for økonomiske og avlingsmessige tap og at produsentmiljøer forsvinner.

Å øke andelen norsk frukt og grønt i offentlige anskaffelser vil være viktig for å øke produksjonen av norsk frukt og grønt. Faktorer som synes å bidra til en lav norskandel handler om budsjettinnskrenkninger og prispress på etterspørselssiden, strukturelle forhold på tilbudssiden, og om utformingen av de offentlige anbudene, ifølge NIBIO (2022).

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener styrket tollvern og økt andel av norske varer i offentlige innkjøp er nødvendig for å øke volumet av norske frukt, grønt, bær og potet.

I 2024 ble kronetollen på issalat, knollselleri, rødbeter, kålrot og potet/potetflak/potetgranulat erstattet med prosenttoll. Det overordnede målet var å øke norsk sjølforsyning, og tiltaket skulle styrke konkurransevnen til norsk produksjon slik at markedet i større grad kunne dekkes av norske råvarer.

Innføringen av prosenttoll på potet har gitt positive resultater. De gode avlingene i 2025 bidro til høy tilgang på norsk potet og stabile, lave forbrukerpriser. På bakgrunn av de positive erfaringene med overgang til prosenttoll, bør det arbeides videre med omlegging også for andre varer der det er behov for å styrke konkurransekraften til norsk produksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at tollinnretningen for løk og epler bør endres til prosenttoll for å legge til rette for sterkere konkurransekraft for norske varer, økt produksjon og høyere sjølforsyning av disse varene.

10.1.1 Målpriser

Målprisene for frukt, bær og grønnsaker ble økt med 4,2 prosent ved siste oppgjør mens målprisen for poteter ble økt med 40 øre per kg.

Den kraftige kostnadsutviklingen i grøntnæringen de siste årene skyldes særlig økte arbeidskraftkostnader, som er den største enkeltutgiften i produksjonen, drevet av jevn lønnsvekst nasjonalt, svak kronekurs og generell velferdsvekst i landene som sesongarbeiderne tradisjonelt kommer fra. I tillegg har prisene på maskiner og annet teknisk utstyr steget, noe som gir høyere

kapitalkostnader i en næring med store investeringer per dekar. Samtidig øker kostnadene til andre innsatsfaktorer og plantevernmidler, som bidrar ytterligere til et presset økonomisk handlingsrom.

Målpris vil være direkte førende for prisoppnåelse i konsummarkedet for flere av produktene som omfattes av målprissystemet. Det er viktig at målprisen settes på et nivå som gir styrket inntektsmulighet uten at etterspørselen svekkes. En prisøkning på inntil 5 prosent vurderes som markedsmessig bærekraftig.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i målpris:

- **Målprisene for frukt, bær og grønnsaker økes med 5,0 prosent**
- **Målprisen for matpotet økes med 35 øre per kg.**

10.1.2 Distriktstilskudd for frukt, bær og veksthusgrønnsaker (post 73.17)

Bevilgningen på post 73.17 er på 379,7 mill. kroner, en økning på 18,6 mill. kr. fra 2025.

Bærproduksjon i Norge er i dag særlig krevende, og antallet produsenter er i betydelig nedgang. Næringen møter store utfordringer knyttet til tilgang på og kostnader ved sesongarbeidskraft, samtidig som flere sentrale plantevernmidler tas ut av markedet og ikke lenger er tillatt brukt i Norge. Dette svekker produsentenes mulighet til å beskytte avlingene på en forsvarlig måte. I tillegg bidrar et stadig mer uforutsigbart og ekstremt klima til økte produksjonsrisikoer.

Jordbærproduksjon på friland er særlig utsatt fordi dyrkingen skjer direkte i jord, noe som gir høyere risiko for jordboende patogener. Når plantene samtidig står helt ubeskyttet mot både ekstremnedbør og langvarig fuktighet, forsterkes smittepresset ytterligere. Mange produsenter ser seg derfor nødt til å investere i tunellproduksjon for å sikre avling og kvalitet, noe som innebærer svært høye kostnader. Samtidig er det begrenset rom for å hente inn økte kostnader gjennom markedsprisen, da prisnivået allerede oppleves som høyt for forbrukerne. Samlet gir dette en svekket økonomisk bærekraft for norsk bærproduksjon, og et klart behov for en økning i tilskudd til bær for å kompensere for risikoen næringen opplever.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å flytte plommer og kirsebær over i produksjonsgruppen som i dag kun omfatter moreller. Ved å organisere steinfrukt i én egen produksjonsgruppe og kjernefrukt i en annen, etableres en mer hensiktsmessig struktur for tildeling av tilskudd, ettersom disse kulturene har betydelig ulike driftskostnader.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende:

- **Distriktstilskuddet for epler og pærer økes med 5 prosent for alle soner og alle produktgruppene.**
- **Bær økes med 15 prosent i alle soner.**
- **Plommer og kirsebær flyttes til samme satsgruppe som moreller slik at kjernefrukt og steinfrukt får hver sin kategori.**
- **Distriktstilskudd veksthusgrønnsaker økes med 5 prosent for alle vekster og soner.**
- **Det ekstra tilskuddet til industribær økes med 1,20 kr/kg til 9,20 kr/kg.**

10.1.3 Distriktstilskudd for potet- og grøntproduksjon i Nord-Norge

For å bidra til potet- og grøntproduksjon i Nord-Norge, gis det et distriktstilskudd på 4,24 kroner per kilo. For å motta distriktstilskuddet må foretaket disponere arealet produksjonen har foregått på. Produktene må være produsert i Nord-Norge.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at satsen økes med 30 øre per kg. Dette gjelder også sertifiserte settepoteter.

10.1.4 Arealtilskudd (74.17)

For å stimulere til grøntproduksjon på mindre arealer og på flere bruk, må arealtilskuddene differensieres ytterligere slik at det gis mest støtte til de første dekanene. Spredt produksjon og en desentralisert bruksstruktur er mer robust mot sykdommer og ekstremvær, og gir bedre norsk matvareberedskap også i grøntsektoren.

For å sikre likeverdige produksjonsvilkår og styrke lønnsomheten i potet- og grøntproduksjon i områder med krevende klimatiske forhold, foreslås det å endre soneinndelingen for arealtilskudd slik at sone 5 gis samme satser som sone 6 og 7 for potet og grønnsaker, på samme måte som for frukt og bær. Dagens soneinndeling gir ikke tilstrekkelig kompensasjon for økte kostnader og produksjonsrisiko i sone 5, der vekstsesong, avlingspotensial og klimavariasjon har store likhetstrekk med de høyere sonene. En slik justering vil bidra til mer målrettet bruk av tilskuddsmidler, bedre samsvar mellom tilskuddsnivå og faktiske produksjonsforhold, samt styrke bærekraft, selvforsyning og regional produksjon av potet og grønnsaker.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever endringer i arealtilskuddet for potet, grønnsaker, frukt og bær slik:

- **Soneinndelingen i arealtilskuddene endres slik at sone 5 vil få lik sats som sone 6-7.**
- **De laveste arealintervallene for frukt, bær og grønnsaker deles i 2, med høyeste sats i laveste intervall.**

Med den foreslåtte soneinndelingen vil satsene fordele seg slik:

Sats for potet		
	Sone 1-4	Sone 5-7
	733 kr/daa	1 520 kr/daa

Sats for grønnsaker		
	Sone 1-4	Sone 5-7
1-50 daa	2050 kr/daa	3090 kr/daa
51-300 daa	1 550 kr/daa	2 590 kr/daa
300+ daa	1 200 kr/daa	2 250 kr/daa

Sats for frukt		
	Sone 1-4	Sone 5-7
1-25 daa	2 600 kr/daa	3 380 kr/daa
26-74 daa	2 100 kr/daa	2 880 kr/daa
75- daa	1 840 kr/daa	2 620 kr/daa

Sats for bær		
	Sone 1-4	Sone 5-7
1-40 daa	2 700 kr/daa	3170 kr/daa
31-150 daa	2 200 kr/daa	2670 kr/daa
151+ daa	1 940 kr/daa	2 410 kr/daa

10.1.5 Tilskudd til fellesanlegg for frukt og innfrysingsanlegg for industribær

Markedstilgang er svært utfordrende for mange frukt og grønt produsenter, og denne situasjonen er i særstilling for disse produksjonene. Varemottakerne har stor makt i verdikjedene for frukt, grønt og bær. Tilskudd til fellesanlegg for frukt er ett av få virkemidler i jordbruksavtalen mot vertikal integrering i grøntsektoren. Fruktlagrene er en kritisk del av verdikjeden for norsk fruktproduksjon og utgjør en helt nødvendig infrastruktur for å sikre mottak, sortering, lagring og distribusjon av frukt gjennom hele sesongen. Dette er særlig viktig for å opprettholde fruktproduksjon også i distriktene, der avstand til markedene gjør fruktlagrene avgjørende for at produksjonen i det hele tatt kan opprettholdes. For å sikre denne infrastrukturen og møte økte kostnader knyttet til energi, arbeidskraft og tekniske krav, er det nødvendig å styrke fruktlagrenes økonomiske bærekraft. En økning i totalrammen for fruktlagertilskuddet på 5 prosent vil bidra til å opprettholde både sentrale og distriktsbaserte fruktmiljøer, og sikre fortsatt avsetning, konkurransekraft og verdiskaping i hele norsk fruktsektor.

For norsk bærproduksjon, er situasjonen svært alvorlig, med sterk negativ utvikling over tid for produksjon av bær på friland og tilførsel av frosne norske bær til industriformål. Det er få produsenter igjen, og utfordringer knyttet til arbeidskraft, markedsadgang og risiko øker fare for at flere faller fra.

Det er i dag 5 fellesanlegg for innfrysing av bær og industri i Norge. Felles for disse er at de alle opplever fallende volum inn, noe som fører til økende kostnader per kilo innfrost bær. En egen tilskuddsordning for fellesanlegg for innfrysing av bær til industri anbefales som målrettet støtte for bærprodusenter som i dag har en svært presset økonomi. Norske industribær er avgjørende for å forlenge norsk sesong, styrke selvforsyningen og sikre råvaretilgang til norsk næringsmiddelindustri. Produksjon av bær på friland innebærer høy risiko knyttet til vær, sykdommer og kvalitet, og muligheten til å levere bær til industri gir viktig risikoavlastning ved at også bær som ikke oppfyller kravene til ferskkonsum kan utnyttes. Felles innfrysingsanlegg er i seg selv risikoavlastende ved at produsenter deler investeringer og driftskostnader knyttet til innfrysing, kvalitetssikring og logistikk – kostnader som er krevende å bære for den enkelte bonde alene. Uten en slik ordning står eksisterende fellesanlegg i fare for nedleggelse, noe som vil forsterke nedgangen i norsk produksjon av bær til industri, øke importavhengigheten og svekke verdiskaping og beredskap i norsk landbruk.

Tilskuddsordningen kan utformes som en volum- og aktivitetsbasert modell, etter mal/som en del av forskrift om tilskudd til fellespakkeri for frukt. Tilskudd skal kunne tildeles fellesanlegg for innfrysing av bær som er registrert i Enhetsregisteret, og som kan dokumentere mottak av minimum 500 kilo norskproduserte bær fra hver av minst fem ulike bærprodusenter foregående kalenderår. Videre må anlegget ha fryst inn og omsatt minimum 20 tonn norskproduserte bær til industriformål. Tilskuddet foreslås fordelt per kilo bær som fryses inn og selges til industri, innenfor en årlig samlet ramme på 8 mill. kroner, der satsen per kilo varierer med totalt volum i ordningen. En slik modell sikrer at tilskuddet gir størst effekt i år med lavt volum og høy økonomisk belastning, samtidig som den stimulerer til samarbeid mellom produsenter og bidrar til å opprettholde nødvendige volum for drift av fellesanleggene. Denne tilskuddordningen kan eventuelt ses på som en utvidelse av tilskuddsordningen for fellesanlegg for frukt, men med egne krav.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at fruktlagertilskuddet økes med 1,3 mill. kroner (5 %) til 28 mill. kroner. I tillegg krever forhandlingsutvalget at ordningen utvides for tilskudd til fellesanlegg for innfrysing av bær til industri. Dette innføres etter forslaget beskrevet, med en ekstra kostnad på 8,0 mill. kroner.

10.1.6 Poteter

Det vises til Rapport nr. 11/2025 fra Landbruksdirektoratet «*Utredning av potetmarkedet*». Utredningen viser at det er en klart dårligere økonomi i produksjon av industripoteter kontra konsumpoteter. Differansen i produsentøkonomi er >1 kr/kg. Målprisen omfatter kun poteter til konsum, og dermed bare 20 prosent av potetproduksjonen. Poteter til industri utgjør 50 prosent av potetproduksjonen.

Det er samtidig av betydning å opprettholde den beredskapskapasiteten som ligger i en nasjonal produksjon av industripoteter. Dette inkluderer produsentmiljø, lagringskapasitet, agronomisk kompetanse og råvaretilgang for norsk matindustri. Denne infrastrukturen er samfunnskritisk og bæres i stor grad av produsentene uten særskilte kompensasjonsordninger. Årets prisforhandlinger viser at prosenttollen ikke har styrket industriens betalingsvilje, og et pristilskudd per kontrahert volum anses derfor som et nødvendig virkemiddel for å redusere inntektsgapet og bidra til større transparens i verdikjeden.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det etableres et pristilskudd til industripotet etter alternativ 1 beskrevet i Rapport nr. 23/2024 fra Landbruksdirektoratet: «*Utredning av pristilskudd til produsenter av poteter til industri*». Et pristilskudd til industripotet vil i tillegg gi forvaltningen bedre oversikt over volumene i industrien, ettersom produsentene må søke tilskudd per kontrahert volum og dermed rapportere inn sin omsatte mengde.

Følgende vilkår legges til grunn:

- Industripoteter er poteter som blir bearbeidet. Poteter som blir vasket regnes ikke som industripoteter.
- Potetene må være dyrket på kontrakt med en industriaktør.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det innføres et pristilskudd på 25 øre per kilo levert vare til produksjon av poteter til industri fra 1. juli 2026. Kostnad vil være ca. 35,2 mill. kroner i 2027.

10.1.7 Prisedskrivning potetsprit og potetstivelse

For å sikre en bærekraftig og fremtidsrettet bruk av norske poteter er det nødvendig å justere satsene for prisedskrivning (PNS). HOFF har måtte gjøre tilpasninger i kundeporteføljen for å redusere økonomisk risiko, og vurderer det som riktig å prioritere stivelsesproduksjon fremfor sprit. Selskapet har stivelsesanlegg i alle regioner, og potetstivelse inngår som en viktig ingrediens i en rekke norske næringsmiddelbedrifters produkter. Foredlingen av avrenspotet og denne industrien er viktig også for å ivareta reguleringsmulighetene for potet framover.

Markedet for stivelse er større og mer robust enn markedet for potetsprit. Samtidig møter norsk stivelsesproduksjon sterk konkurranse fra rimeligere stivelser som tapioka. For å styrke den økonomiske bærekraften i norsk potetstivelse – og sikre både produksjon og avsetning i årene som kommer – er det nødvendig med målrettede tiltak som øker konkurransekraften og stabiliserer markedet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever å omprioritere 5,5 mill. kroner fra PNS sprit til PNS stivelse og å øke satsen for potetstivelse fra 5,43 til 6,40 kroner. Kravet innebærer ingen økte bevilgninger, men gir nødvendig omstillingsevne i verdikjeden, da Hoff vil redusere sin produksjon av sprit tilpasset satsendringen. Endringen gjennomføres fra 1.juli 2026.

10.1.8 Markedstiltak grønt (70.11)

For 2026 bevilges det 44,9 mill. kroner som forvaltes av Omsetningsrådet. Bevilgningen er redusert med 2,5 mill. kroner i 2026, basert på en feilføring og dermed ikke en reell endring.

Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker (OFG)

Opplysningskontoret for frukt og grønt (OFG) kan anvende inntil 30,92 mill. Kroner for 2026. OFG har for perioden 1. januar 2023-31. desember 2025 mottatt tilskudd fra Nasjonale tilretteleggingsmidler til et Dialog- og innsiktsdashboard.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning av bevilgningen til OFG med 700.000 kroner til 31,6 mill. kroner. Det forventes en plan for evt. videre drift av dashboard innafor ordinære budsjetter, som en del av leveransen fra prosjektet.

Grøntprodusentenes samarbeidsråd - GPS

GPS gjør en svært viktig jobb med å balansere markedet, og dermed sørge for en best mulig pris til produsentene. GPS sitt arbeid er helt avgjørende for å lykkes med den ønskede og offensive satsingen i grøntsektoren. Tett samarbeid innad i næringa gjør det mulig å hente ut riktige priser i diskusjon med våre samarbeidspartnere.

GPS-industri ble etablert høsten 2023. Det er fortsatt i en tidlig fase av arbeidet. Et felles datagrunnlag for produsentene, som et felles verktøy til bruk i inn i forhandlingene med industrien er et mål, herunder kostnadsindekser. Et slikt datagrunnlag vil gi større oversikt over kostnadsutvikling og produsentøkonomi, noe som også vil gi gunstige effekter for konsumpotetmarkedet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at arbeidet med kostnads-indekser finansieres innenfor post 70.11 “Faglige tiltak, opplysningsvirksomhet og administrasjon av avsetningstiltak” med en økt bevilgning på 1 mill. kroner. GPS kan da søke Omsetningsrådet om utvidede midler til videre oppfølging av deres arbeid innfor industrimarkedet.

Fagforum potet

Fagforum potet får tildelt 250 000 kroner. Med satsing på norsk produksjon av potet krever Jordbrukets forhandlingsutvalg at dette økes med 50 000 kr til 300 000 kroner.

Oppsummering:

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende:

- Det øremerkes en bevilgning på 31,6 mill. kroner til OFG – en økning på 0,7 mill. kroner.
- GPS økes med 1 mill. kroner
- Fagforum potet økes med 50 000 kroner
- Post 70.11 Markedstiltak grønt økes med 1,75 mill. kroner pluss opplysningsvirksomhet honning og helsetjenesten bier på 2 mill. kroner. Totalt 3,8 mill. kroner.

10.1.9 Det store norske Grøntløftet

Ved jordbruksforhandlingene 2024 ble partene enige om at det avsettes 5 mill. kroner per år i tre år til «Det store norske Grøntløftet» over Landbrukets utviklingsfond. Bevilgning er tildelt OFG

som driver prosjektet i samarbeid med Stiftelsen Norsk Mat. 2027 er siste år innenfor denne perioden. **Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at prosjektet, i tråd med god prosjektstyring, planlegger for avslutning eller overføring til driftsfase innenfor ordinære budsjetter etter denne perioden.** Effekten av prosjektet må vurderes i det siste prosjektåret, 2027.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at bevilgningen, som forutsatt, opprettholdes på samme nivå i 2027 som årene før på 5 mill. kroner.

Se ellers kapittel 13.17, tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF).

10.1.10 Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grønt

Prosjektet «Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntproduksjon» har fått 8 mill. kroner i årlig støtte i tre år over jordbruksavtalen. Prosjektet startet opp våren 2023 og avsluttes sommeren 2026. Det skal leveres en sluttrapport til Landbruksdirektoratet.

Prosjektet har etablert et solid kunnskapsgrunnlag og satt i gang sentrale tiltak som nå må følges opp for å sikre varige effekter etter prosjektavslutningen i 2026. Det gjelder særlig oppfølging av klimaveikartet, herunder arbeidet med klimatiltaksplaner innen 2027, videre utvikling av dokumentasjon og rapportering, samt eventuell utrulling av FSA Gull etter evaluert pilot.

For å sikre implementering kreves også videreføring av pådriverressurser og faglige nettverksgrupper som skal understøtte kompetanse og erfaringsdeling i næringen. Prosjektet foreslår å finansiere oppfølgingen med 2 mill. kroner årlig over nasjonale tilretteleggingsmidler i tre år, administrert av Gartnerhallen og styrt av samme partnerskap som i hovedprosjektet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det settes av 2 mill. kroner årlig i ytterligere tre år over Klima og miljøprogrammet til oppfølging av bærekraftsprosjektet, etter vilkårene fra prosjektets innspill.

10.1.11 Tilskudd til markedshager

Markedshager er definert som småskala grønnsaksdyrking for salg direkte til forbruker. Produksjonen er desentralisert og fungerer i stor grad uavhengig av den etablerte infrastrukturen for landbruket.

Det er avgjørende å sikre økt rekruttering til sektoren, flere produsenter og større geografisk spredning av grøntproduksjonen for å oppnå økt sjølforsyningsgrad i Norge og i grøntsektoren, med en struktur som gir redusert klimarisiko og bedre klimatilpasning. Et tilskudd til markedshager vil gi insentiv til etablering for nye produsenter, vil generere ny og bredere kunnskap om grøntproduksjon, fungere som tilleggsnæring som kan gi økte inntekter og markedsmuligheter på hvert enkeltbruk.

Produsenter som satser på markedshage legger ned arbeid i en arbeidsintensiv produksjon, med stor risiko knyttet til markedstilgang og klima – og værpåvirkning. Et markedshagetilskudd vil være et viktig risikoavlastende grep for å få nye produsenter til å begynne med grøntproduksjon, og for å sikre kontinuitet for produsenter som har bygget seg opp kapasitet og kunnskap. Markedshageproduksjon krever mye manuelt arbeid, men gir likevel en høy avling per dekar. Markedshager etableres både av etablerte bønder som ønsker flere ben å stå på og av nye som ønsker å skape seg en inntekt på små arealer.

Markedshager gir god utnyttelse av arealer, en høy verdiskapning per dekar, samt bidrar til økt selvforsyning. Produksjonen benytter seg i liten grad av fossile innsatsmidler. Produksjonsformen bidrar derfor til matproduksjon med lave utslipp.

Basert på en spørreundersøkelse gjennomført av *Markedshager i Norge* svarte 170 produsenter at de drev med grøntproduksjon på arealer tilsvarende markedshager. Vi anslår at kun 150 av disse vil kvalifisere til tilskudd basert på størrelse og omsetning.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det innføres et tilleggstilskudd til markedshager på 10.000 kr per daa på arealtilskuddet til grønt, mellom 1-10 daa. De første 5 daa har et trappetrinnstilskudd på 10.000 kroner/daa. Markedshager mellom 5-10 daa mottar 50.000 kroner. Dette utgjør totalt 8,0 mill. kroner i 2027 dersom 150 markedshager søker tilskuddet.

Tabell 16 Modell for tilskudd til markedshage

1 daa	2 daa	3 daa	4 daa	5 –10 daa
10.000 kr	20.000 kr	30.000 kr	40.000 kr	50.000 kr

Foreslåtte kriterier for å søke om tilskudd til markedshage er:

- Det blir dyrka minst 15 ulike sorter bær og/eller grønnsaker.
- Arealet er 1-10 dekar.
- Det er direktesalg til kunde (ikke grossist).
- Omsetningskrav på 50 000 kroner

Søkerne må oppfylle de samme vilkårene til produksjonstilskudd som andre søkere til produksjonstilskudd, herunder krav om næringsmessig produksjon.

10.2 Korn og kraftfôr

God lønnsomhet i kornproduksjonen er viktig for å nå Stortingets mål om å øke sjølforsyninga til 50 prosent. For å nå målet er hveteproduksjonen nøkkelen. Vi importerer i dag hvete til både mat og fôr. Ved å produsere denne hveten selv, vil vi bidra til å øke sjølforsyninga. I årets krav til jordbruksoppjøret foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg tiltak som kan bidra til økt sjølforsyning.

Fra 1970 til 1990 økte kornarealet med om lag 1 mill. dekar som ledd i en målbevisst oppbygging, og nådde et toppnivå på 3,7 mill. dekar. Fra 1992 snudde utviklingen, og arealet falt til et bunnivå på 2,5 mill. dekar omkring 2010. Siden har arealet økt og stabilisert seg på vel 2,9 mill. dekar. Disse tallene viser at politikk påvirker produksjonsevne og -vilje, både opp og ned.

Stortinget har ambisiøse mål for kornsektoren, herunder målsettingen om 10 prosent økologisk areal innen 2032, 50 prosent sjølforsyning korrigeret for import av forråvare, 70 prosent norskandel i kraftforet innen 2034 og 90 prosent norsk mathvete fra 2030. For å oppnå disse målene kreves langsiktig og målrettet arbeid, faglig i næringa, med landbrukspolitiske virkemiddel over jordbruksavtalen, og behov for midler over statsbudsjett.

10.2.1 Målprisendringer for korn

Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer å stimulere til økt mathvetedyrking og proteinvekster i årets oppgjør. Det er et stort potensial for å øke produksjonen. Prisdifferansen mellom hvete og bygg må økes. Samtidig, ettersom gjødselkostnadene har økt betydelig og bygg og havre er de viktigste kornartene i mer marginale kornområder, er det viktig at bygg- og havreprisen løftes. Det er viktig at det er lønnsomt å dyrke bygg og havre i de områdene der hvete ikke er aktuelt.

Det er gjort grep for å stimulere til mer hveteproduksjon de siste åra. En begrensing har vært tilgangen på såkorn, og vi har ikke sett de fulle effekter av disse enda. Jordbrukets forhandlingsutvalg er likevel av den mening at ytterligere stimulans på hvete trengs.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning i målpris på mathvete på 33 øre per kilo. Videre krever vi en prisøkning på 10 øre per kilo for bygg og 7 øre per kilo for havre.

For endringer i målpris, se kap 6.5

10.2.2 Nytt klassifiseringssystem for mathvete – Basiskvalitetskriterier for noteringsvare hvete

Et nytt klassifiseringssystem vil gi muligheter for økt matandel i hvetedyrkinga og økt norskandel i matmelet. Dette er helt i tråd med både næringsas ønske om økt matproduksjon og det politiske ønsket om økt norskandel og økt selvforsyning. Matkornpartnerskapet la fram forslag til nytt klassifiseringssystem for mathvete i fjor. Bransjen har jobbet videre med dette forslaget for å finne en løsning som kan implementeres. Det er viktig at jobben med nytt klassifiseringssystem videreføres og landes så snart som mulig.

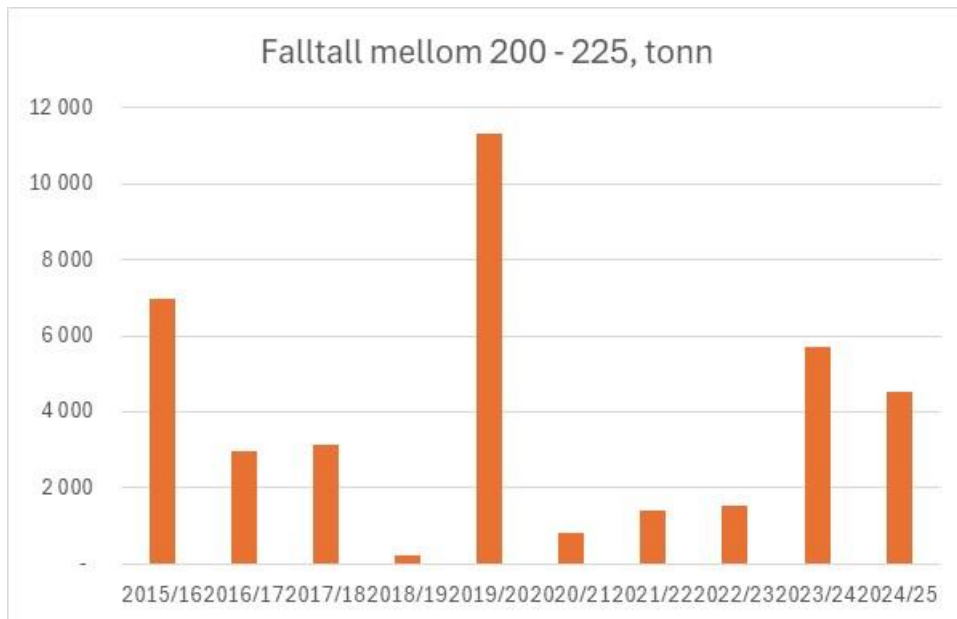
Økt norskandel gir økte krav til markedsretting av hveteproduksjonen og økte krav til møllene for å faktisk utnytte de kvalitetene norsk hveteproduksjon tilbyr. Forslaget til klassifiseringssystem som Matkornpartnerskapet la fram i 2024 bidrar på flere måter til at den norskproduserte hveten kan utnyttes bedre. Det gjelder både at flere høsthvetesorter kan klassifiseres til mat, men også justering av proteinkrav. Det nye foreslåtte klassifiseringssystemet, med en svak reduksjon i krav til proteininnhold, vil bidra til at risikoen ved hvetedyrking reduseres noe.

Felleskjøpet Agri (FKA) har i sitt innspill til Jordbruksforhandlingene foreslått at falltallsgrensa økes til 225 fra jordbruksoppgjøret 2027. FKA begrunner dette med at økt falltallsgrense vil gjøre det mulig å komme videre med et klassifiseringssystem som tilfredsstiller markedets behov og legger til rette for å øke norskandelen. Økt falltall forutsetter at bransjen må gjennomgå og ferdigstille forslaget til klassifiseringssystem før jordbruksforhandlingene 2027 med utgangspunkt i tabellen under:

Klasse	Mølle	Vår/høst	Protein ** Basis (min – max)	Falltall *	Ønsket andel	Ønsket kvanta (1000t)	Vårhvete sorter	Høsthvete sorter	Tillegg Protein?	Klasse-tillegg
Import (IMP)	M1		>15,0		5-15	13-39				
1	M2	Vår	11,5 (11,0 – 13,0)	225*	10-20	26-52	Mirakel Betong Seniorita		11,6–13,5	-
2	M3	Vår	11,5 (11,0 – 12,5)		35-45	91-117	Bjarne, Helmi Krabat, Zebra		11,6–13,5	+
3	M3	Høst	11,5 (11,0 – 12,5)					Kuban, Magnifik Bernstein Praktik, Alomar, Informor og Lizzie?	11,6–12,5	
4	M4	Vår	11,5 (11,0 – 12,5)		15-25	39-65	Festus, Caress		11,6–12,5	-
Hvis Behov (HB)	M5	Høst	10,0-11,5		10-20	26-52		Julius, Etana, Ellvis, Jantarka		

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at falltall er en svært viktig risikofaktor for hveteproduksjon. Forhandlingsutvalget peker på at heving av falltallsgrensa vil slå uheldig ut med hensyn til risiko for hvetedyrkerne, og isolert sett gjøre hveteproduksjon utenfor de beste kornområdene mindre aktuelt.

Figuren under viser kvantum hvete som er avregnet med falltall mellom 200 og 225 de siste 10 sesongene. Vi ser at det er stor variasjon mellom sesonger. Tørkesommeren 2018 ble det kun avregnet 218 tonn hvete med falltall i området 200-225, mens det året etter ble avregnet 11 317 tonn hvete med falltall i dette området. Gjennomsnitt for 10 årsperioden er 3 858 tonn.

Kilde: Landbruksdirektoratet

Økt falltallsgrense innebærer at i gjennomsnitt må 3 858 tonn mer årlig avregnes som fôr i stedet for mat, sammenlignet med dagens situasjon hvor falltallskravet er 200. Prisforskjellen mellom målpris på hvete og pris på hvete i tollkalkylen ($1,08 \cdot \text{byggpris}$) er: $5,37 \text{ kr/kg} - 4,41 \text{ kr/kg}$ ($1,08 \cdot 4,08 \text{ kr/kg}$) = $0,96 \text{ kr/kg}$. Gjennomsnittlig verditap og dermed økt risiko for kornprodusentene kan da estimeres til 3,7 mill. kroner

Videre er det viktig at det er godt tilbud av norsk såkorn av riktige sorter. Bonden er avhengig av å kunne kjøpe såkorn av de sortene markedet etterspør. Styrking av tilgjengelighet og beredskap på norsk såkorn er en svært viktig del av norsk selvforsyning på mathvete, jf. omtale av såkornberedskap kap. 10.3.2.

På tross av at nytt klassifiseringssystem for mathvete isolert sett kan øke risikoen for kornprodusenten, støtter Jordbrukets forhandlingsutvalg at nytt system innføres. Særlig i år med høy norsk produksjon og stor andel korn med lavt falltall vil endringen ivareta kvalitetskravene i industrien, og gi mulighet for økt norskandel. Det forutsettes at endringen medfører en teknisk oppjustering av målprisen.

En forutsetter at bransjen også gjennomgår andre forhold av betydning for økt bruk av norsk mathvete som bla kravet til hektolitervekt.

10.2.3 Prisnedskrivning av norsk korn til kraftfôr og mat

Prisnedskrivningstilskuddet for korn bidrar til at kornprisen kan holdes på et høyere nivå enn uten dette tilskuddet. Tilskuddet bidrar til lønnsomhet i kornproduksjonen uten å velte alle kostnadene over på husdyrbonden. Sånn sett er tilskuddet viktig i kanaliseringspolitikken og lønnsomhet i husdyrproduksjonen i distrikter hvor en ikke kan dyrke korn.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at PNS økes 1,0 øre per kilo.

Produsentøkonomi og pris er alltid viktig for å stimulere til produksjon. Siden en ikke har målpris på økologisk korn, kan en stimulere pris indirekte ved å øke prisnedskrivning (PNS) for økologisk korn. Økt PNS vil kunne bidra til økt pris fra kornkjøper. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at PNS øker med 28 øre per kilo for økologisk korn.**

For å stimulere til mer protein- og belgvekster bør prisnedskrivningstilskuddet til disse vekstene økes, med sikte på å ta ut en høyere produsentpris for disse vekstene. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever økt PNS på 17 øre per kilo for oljevekster.**

10.2.4 Matkorntilskudd

Matkorntilskuddet er begrunnet i konkurransesituasjonen for bakevarer. Bakevarer har lavt tollvern inn i Norge og matkorntilskuddet bidrar til å redusere råvareprisulempen for norsk industri og bakeribransje som bruker norskprodusert matkorn i sin produksjon av brød og bakevarer. Det er viktig å jobbe for økt norskandel i alle ledd. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å ivareta konkurransekraften for norsk melbasert næringsmiddelindustri, og foreslår derfor å øke matkorntilskuddet i takt med prisøkning på mathvete. Vi foreslår derfor en økning i matkorntilskuddet på 32 øre per kilo.**

I fjorårets jordbruksoppgjør ble partene enige om å utrede et virkemiddel tilsvarende matkorntilskuddet for å øke matindustriens forbruk av norskproduserte modne oljefrø, erter og belgvekster. Landbruksdirektoratet leverte Rapport nr. 26/3-26 *Åkerbønner, erter og oljefrø – Vurdering av tilskudd for å øke norskandelen i matindustrien*, hvor nytt virkemiddel ble utredet. Direktoratets gjennomgang viser at matindustrien med dagens rammebetingelser ikke har en konkurranseulempen framfor import i sin produksjon. Det vises i rapporten til at eksempel den norske rapsoljeproduksjonen vi har til mat, selges til en betydelig høyere pris enn substituerende importert vare. Når det likevel ikke produseres mer i Norge (til fôr og mat), skyldes det nok derfor andre forhold, både på produksjonssiden og etterspørselssiden.

10.2.5 Arealtilskudd – redusert risiko, styrking av distrikt og struktur

Arealtilskudd bidrar til å redusere risikoen i kornproduksjonen. I kornproduksjonen er det få andre tilskudd, slik at arealtilskuddet er viktig for å bidra til inntekt. Arealtilskuddene skal bidra til å jevne ut geografiske forutsetninger for produksjon og bidra til lønnsomhet også i de områdene hvor avlingsnivåene er lavere på grunn av naturgitte forutsetninger. Den store usikkerheten rundt kostnadsutviklingen på gjødsel gjør at det trengs styrkede arealtilskudd for alle i årets jordbruksoppgjør.

Arealtilskudd korn – generelt arealtilskudd til all kornproduksjon

De som har kornbruket sitt på arealer hvor det ikke er laglig for hvetedyrking, må dyrke bygg og havre. Dette gjelder i første rekke områder i arealsone 4 og 5, samt enkelte områder i sone

3. I disse områdene er det lavere lønnsomhet i kornproduksjonen på grunn av kortere vekstsesong, høyere høyde over havet eller at produksjonen er lokalisert lenger mot nord. Vi ser at lønnsomheten er spesielt utsatt i AK-sone 4-7, hvor avlingspotensialet er lavere enn i sone 1 og 3 og hvetedyrking er mer krevende. F.eks. er medianavlingene om lag 100 kilo per dekar lavere i Trøndelag enn på Østlandet. Vi mener det derfor er nødvendig med en betydelig styrking av arealtilskuddene i sone 4 og oppover. Også i sone 3 trengs det økte arealtilskudd, spesielt for de områdene hvor en ikke kan dyrke hvete og proteinvekster.

For å ivareta strukturen i korn videreføres taket på 3 000 dekar for arealtilskuddet. I Norge er det nødvendig med mange enheter for å sikre vår- og høstarbeid innenfor korte sesonger, og rask innhøsting er avgjørende for kvaliteten. Mindre kornbruk har naturlig høyere enhetskostnader enn større bruk. Virkemidlene må ivareta slike forskjeller. I jordbruksoppgjøret 2024 ble det innført et tak på 3 000 daa for arealtilskuddsberettiget kornareal. I år krever vi ytterligere struktur i kornproduksjonen. Alle produsenter har areal i bunnen av skalaen. Økt arealtilskudd for areal opp til et visst nivå kommer dermed alle til gode, men de mindre produsentene relativt sett mest

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det innføres et trappetrinn i arealtilskudd korn på 1- 600 daa og ett fra 601-3000 daa.

Arealtilskudd – tillegg for hvete og tillegg for proteinvekster

I hveteproduksjonen er risikoen stor for at været kan slå feil i innhøstinga og da kan avlinga bli til fôr i stedet for mat, noe som medfører at lønnsomheten reduseres betydelig. Økt norsk kornandel i matmelet vil dessuten stille større krav til kvaliteten av matkornet. Både krav til falltall og hektolitervekt representerer risikofaktorer i mathvetedyrkinga.

Også for dyrking av proteinvekster er det høy risiko. For å få flere til å dyrke mathvete og proteinvekster, og mindre bygg i de beste kornområdene, er det fortsatt nødvendig med treffsikker risikoavlastning slik dette tilskuddet er.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i arealtilskuddene:

Tabell 17 Endringer i satser for arealtilskudd i kornsektoren, kr/dekar fordelt på soner

		Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa
Arealtilskudd korn				
Sone 1	1-600 da	309	165	474
	601 -3 000 daa	309	85	394
Sone 2 og 3	1-600 da	442	205	647
	601 -3 000 daa	442	125	567
Sone 4	1-600 da	552	235	787
	601 -3 000 daa	552	155	707
Sone 5	1-600 da	572	235	807
	601 -3 000 daa	572	155	727
Arealtak 3 000 daa		0	0	0
Tillegg for hvete		165	140	305
Tillegg for protein- og belgvekster		265	140	405

10.2.6 Investeringsbehov i infrastruktur – mottaksanlegg og lager

Utfordringene med kapasitet på kornmottakene og infrastruktur ble ikke tilstrekkelig behandlet i den partssammensatte gjennomgangen av korn- og kraftfôrpolitikken avgitt 7. mars 2025, men oppsummert på følgende måte i kap. 8.1.2:

Basert på den gjennomførte infrastrukturundersøkelsen, i tillegg til samtaler med aktørene, kan vi konkludere med at det er et stort behov for oppgradering av infrastruktur. Dette vil forsterkes i takt med økt produksjon av norsk korn. Dagens kapasitet vil etter all sannsynlighet ikke være i stand til å håndtere en økning opp mot 90 prosent norskandel i melet og 70 prosent norskandel i kraftfôret uten investeringer. Hvilke faktorer som skaper flaskehalsene, er sammensatt og varierer fra mottak til mottak. Hvordan kapasiteten mest effektivt kan økes krever derfor forretningsmessige avklaringer og løses ikke med en enkelt ordning eller et enkelt tilskudd.

Det er et felles syn i kornbransjen at markedsordningen for korn over tid ikke har gitt grunnlag for nødvendige marginer til vedlikehold og utvikling av infrastrukturen på fellesanleggene. Mulighetene for marginer til investeringer i næringa oppsummeres i rapportens kap. 8.2.2:

Rapporten er en beskrivelse av en sektor med betydelige etterslep i investeringer i infrastrukturen. Det har akkumulert seg de siste 25 år innenfor mottak-, tørke- og lagerkapasitet.

Rapporten viser til betydelige investeringsbehov i bransjen, som følge av nye målsetninger om beredskapslagring og økt selvforsyning, økt bruk av norsk korn i kraftforblandingene og ikke minst økt norsk matkorndyrking.

Hvis målsetningene for kornsektoren skal nås, må det foretas betydelige investeringer fram mot 2040. Arbeidsgruppa har ikke gjort noe samlet anslag for investeringsbehovet, men det er liten tvil om at det er betydelig.

Samtidig fastslår rapporten at det i dag ikke er tilstrekkelig marginrom for investeringer. Rapporten foreslår ingen virkemidler som kan bedre dette, utover en mulig gjennomgang av håndteringskostnadene og tollkalkylen (som utdypes i siste avsnitt under). Gruppa er enige om at noteringspunktet for målprisen ikke kan flyttes.

Virkningene av dette på bransjens evne og vilje til investeringer i sektoren, og hvilke øvrige utslag dette vil gi, er uklare. Det er disse to faktorene som fram til i dag skulle ha gitt marginrom for vedlikehold og utvikling i sektoren, noe det altså ikke har gjort i tilstrekkelig grad.

Rapporten har ikke vurdert konkrete alternative måter å sikre midler til investeringer i kornsektorens infrastruktur. Det er derfor nødvendig at en arbeider videre med de spørsmål rapporten reiser.

Norge skal innen 2029 etablere et beredskapslager av matkorn på 82 500 tonn. Oppbyggingen skjer ved at staten kjøper inn 15 000 tonn korn per år inntil staten eier 82 500 tonn mathvete. Dette tilsvarer om lag tre måneders forbruk av korn til bakerier, industri og husholdninger. Så langt er kontraktene for beredskapslager inngått, men vi har ikke sett at kapasiteten er bygd vesentlig ut av den grunn. Beredskapslageret for matkorn har derfor tatt i bruk lagerkapasitet i bransjen, som også trengs når hveteproduksjonen skal økes framover. Vi så utslag av dette høsten 2025 da stor norsk kornavling medførte krav om bruk av dobbel mottaksplikt for første gang siden markedsordningen ble etablert i 2001.

Det er behov for minimum 300 000 tonn ny lagerplass i verdikjeden for korn. Summen av Stavanger Havnesilo (180 000 tonn) og den lagerkapasiteten som nå flyttes inn i ordningen med beredskapslager for matkorn (jf. kap. 8.2.4, om lag 60 000 tonn) utgjør 240 000 tonn. Et anslag på minimum 300 000 tonn er derfor et forsiktig anslag, og kostnadsestimatet på 4 milliarder kroner er tilsvarende forsiktig.

For å stabilisere norskandelen på et høyere nivå over tid, må det overlages mellom år. Jo høyere norskandelen skal stabiliseres på over tid, jo større blir overlageringsbehovet. Ved en norskandel opp mot 80-90 prosent over år må det lagres matkorn mellom 3-5 sesonger og det må trolig derfor etableres lagerfasiliteter på opp mot 150 000–250 000 tonn. Dagens lagerkapasitet er ikke i nærheten av å kunne håndtere dette, og det vil måtte bygges vesentlig ny kapasitet. Behovet for infrastruktur knyttet til mottak, sortering, homogenisering og lagring må ytterligere belyses og utredes. Det er allerede utfordringer med å overlage matkorn og samtidig ha mottakskapasitet i sesong.

Jordbrukets forhandlingsutvalg peker på at økt norskandel krever betydelige investeringer i infrastruktur og ikke minst lagerkapasiteter, for å ta vare på hvete av god kvalitet for lagring mellom kornsesonger.

Når norskandelen skal heves må det avklares hvilke kostnader som kornprodusentene skal bære gjennom omsetningsavgiften eller på kornpris, hvilke kostnader som markedet må dekke og hvilke kostnader som må dekkes av staten gjennom politiske rammebetingelser. Ved ubalanse i markedet er det produsentenes ansvar å dekke kostnader ved overproduksjon gjennom omsetningsavgift, men kornprodusentene kan ikke bære kostnadene ved investeringer og overlagering for å oppnå nye politiske målsetninger.

Det er til en viss grad marginer i dagens kornsektor, som kan bidra til investeringer i ny infrastruktur. Dette skjer likevel i liten grad da det ikke er noen reelle føringer til dette. Det er mulig å øke marginene i kornomsetning, for eksempel gjennom endring i tollkalkylen eller gunstige låne- eller tilskuddsordninger, slik at det blir økte rammer for investeringer. Tidligere var det også betydelige bidrag direkte fra staten til å bygge opp infrastrukturen, blant annet for å styrke beredskapen i Norge. Det er nå nødvendig å ta nye løft for å fornye og øke kapasiteten i sektoren. Samtidig må det legges tydelige føringer fra statens side for å sikre at økte marginer brukes til investeringer i ny infrastruktur. Det er stor risiko for at bransjen selv ikke vil gjøre de nødvendige prioriteringene uten en slik innramming.

Parallelt med økte industrielle investeringer må det satses på gårdstørker- og lager for å få en tilstrekkelig kapasitetsøkning.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om en konkret utredning av hvordan nødvendige investeringer i infrastruktur i kornbransjen kan finansieres og utformes der staten har en tydelig rolle for å sikre nødvendig framdrift og effektiv bruk av knappe ressurser.

10.2.7 Investeringsbehov i gårdsanlegg

Satsingen på økt sjølforsyning og økt hveteproduksjon gjør det nødvendig med økte midler til lager og tørker på gårdsnivå. Tiltaket er viktig for å ta vare på avlinga i innhøstinga, og er et risikodempende tiltak. Spesielt i mathveteproduksjonen og i produksjon av økologisk korn er egen gårdstørke avgjørende for å få til økt satsing. I et beredskapsperspektiv er det en klar fordel å styrke desentralisert lagringskapasitet på gårdsnivå. Gårdsanleggene må kunne motta, tørke og lagre et økt kvantum dersom mathvetedyrkingen skal økes og kvaliteten sikres over tid. Tidlig tresking med høyt vanninnhold er nødvendig for å sikre tilfredsstillende kvalitet og høyere falltall. Bedre gårdsanlegg vil avlaste de større fellesanleggene og være særlig viktige i våte år. Gode gårdsanlegg opprettholder også driftsmotivasjon og et aktivt jordbruksmiljø – viktig i randsoner og i områder med svekket jordbruksmiljø. Anlegg på 100–300 tonn, gjerne plantørke, er dermed også svært viktige for å sikre hele Norges kornareal inn i framtida.

Tilskudd til gårdsanlegg må prioriteres i de nasjonale føringene for forvaltning av IBU-midler i 2027, jf. kap. 13.2.

10.2.8 Økt protein i bygg

Økt norskandel i kraftfôret kan på sikt stille nye kvalitetskrav. Det gir utfordringer for avtalepartene, sortsutviklere, markedsregulator, kornkjøpernes logistikk og fôrutviklere. Å ta tak i dette er et viktig grep for på lengre sikt å nå økt norskandel i kraftfôret. Rapporten «*På vei mot bærekraftig fôr – 20 grep for 2026*» peker på det samme behovet i deres tiltak 14, som anbefaler å stimulere til forbedret kornmiks og kornkvalitet gjennom målrettet tilskudd og risikoavlastning.

Arbeidet med å øke proteininnholdet i gras må gå parallelt, og i den samme rapporten til Bærekraftig Fôr-prosjektet anbefaler tiltak 17 differensiert betaling som belønner høy grovfôrandel i fôret til melkekyr. Et slikt virkemiddel kunne både styrket grovfôrøkonomien og frigjort kraftfôrressurser til andre produksjoner.

Det bør nedsettes en arbeidsgruppe eller etableres et prosjekt som over lengre tid kan arbeide med saken, identifisere muligheter og utfordringer, og foreslå løsninger.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det opprettes et prosjektarbeid med oppgave å identifisere muligheter og utfordringer knyttet til nye kvalitetskrav til bygg og havre, blant annet protein i bygg og lavere skallinnhold i havre, med sikte på å øke norskandelen i kraftfôret. Det skal også gjøres økonomiske betraktninger av eventuelle endringer. Prosjektet kan finansieres med midler over forskningsmidlene.

10.2.9 Mathavre

Norge har tilstrekkelig med havreproduksjon til å kunne dekke etterspørselen etter havre. Likevel har ikke møllene fått dekket sin etterspørsel etter havre fra norsk produksjon. Værforhold gir variasjoner over år, med utfordringer på hektolitervekt og kvalitet knyttet til DON. Deler av utfordringen med økt norskandel for mathavre handler likevel om mangel på mottaks- og lagerkapasitet.

I den ovenfor nevnte rapporten ble følgende forslag skissert, jf. kap. 5.1:

- *Bransjen bør bli enige om kriterier for mathavre, ettersom det ikke er definert en representantvare for mathavre i jordbruksavtalen*
- *Kontraksproduksjon av mathavre til høyere pris. Samtidig kan det økte risikoen for kornprodusenten*
- *Utrede mulighet for overlaging av mathavre i år med god avling for å sikre større andel norsk påfølgende sesong*

Kompetanse på kornmottakene til enkelt å kunne skille matkvalitet fra resten og lagerkapasitet til å sortere er viktig hvis en skal kjøre en strategi hvor en «tar fra den store haugen».

De årlige unntakene fra hovedregelen i importregelverket ved å tillatte import av havre til nedsatt tollavgiftssats kan strammes inn. Samtidig skal det legges til rette for import når markedet ikke er dekket av norsk vare. Det plukkes fort opp om markedet er i underskudd og forbruker ikke får varen de etterspør.

10.2.10 Bekjempelse av hønsehirse

Det finnes ingen effektive plantevernmidler for å bekjempe hønsehirse i havre. Spredning av hønsehirse kan bli en trussel mot havreproduksjonen. Utfordringene for matproduksjonen i

områder med spredning av hønsehirse bør utredes. Det er behov for et faglig grunnlag som beskriver utfordringer knyttet til spredning av hønsehirse og konsekvenser for kornproduksjonen, spesielt havreproduksjonen framover, samt forslår effektive tiltak, herunder vurderer forskriftsregulering.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at det blir gjort et arbeid med å kartlegge utfordringer med spredning av hønsehirse og hvilke tiltak som kan iverksettes for å bidra til å reduseres utfordringene for framtidig matproduksjon. Forhandlingsutvalget prioriterer dette under FoU- midlene, jf. kap. 13.9.

10.3 Tilskudd til frøavl og beredskapslager for såkorn

All planteproduksjon starter med såfrøet. For å nå målet om økt sjølforsyning er det viktig at vi klarer å øke norsk såfrø- og såkornproduksjon. I beredskapssammenheng blir vi svært sårbare hvis vi må basere norsk produksjon på import av såfrø og såkorn. Erfaring har også vist at vi har fått innført nye uønskede sorter (ugras) som følge av import av såfrø, f.eks. hønsehirse. Det er derfor flere gode grunner til å styrke norsk såfrø- og såkorn dyrking. Da er det nødvendig med en styrking av økonomien til såfrø- og såkorn produsenten, og det må legges til rette for å øke såfrø- og såkornarealene. Såfrø- og såkorn dyrkinga har større risiko enn ordinær produksjon siden det stilles strengere krav til produksjonen, og produsenten er pålagt en rekke krav og forutsetninger.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er nødvendig med en styrking av økonomien i såfrø- og såkorn dyrkinga og bidra til økte arealer. Vi forslår tiltak nedenfor.

10.3.1 Tilskudd til frøavl

Jordbrukets forhandlingsutvalg krevde i fjorårets forhandlinger økt ramme og økte satser for å styrke norsk såfrø dyrking. Partene ble enige om økt ramme på 3,5 mill. kroner til ordningen tilskudd til frøavl. Forbruksprognosene fra Landbruksdirektoratet viser at det ble brukt 11,3 mill. kroner på ordningen i 2025, samtidig som bevilgningen var 23,06 mill. kroner. Økt bevilgning fra 2026 medfører at bevilgningen for 2026 er på 26,56 mill. kroner, mens prognosene for 2026 og 2027 er på 18,2 mill. kroner. Samtidig registrer vi at det ikke er gjort noe med satsene for tilskudd til frøavl, som var en forutsetning for jordbrukets krav om økte midler i fjor. **Jordbrukets forhandlingsutvalg er bekymret for økonomien i såfrø dyrkinga.** For å styrke denne er det nødvendig med økte satser. Dette støttes i en vurdering fra Landbruksdirektoratet datert 18. september 2025. Landbruksdirektoratet skriver blant annet dette i sin anbefaling:

«Etter vurdering av innspillene fra næringen vil Landbruksdirektoratet anbefale en ny gjennomgang av forskrift om tilskudd til frøavl. Dette for å imøtekomme utfordringene næringene står i ved forskriftens nåværende form.

Tilskuddssatsene for konvensjonell frøavl har ikke vært endret på mange år, følgene av dette er at næringene som lever av dyrking og forsyning av frøavl faller fra av økonomiske grunner på grunn økte kostnader og inflasjon. For å sikre rekruttering og fortsatt drift anbefaler landbruksdirektoratet å øke tilskuddssatsene til et nivå som reflekterer kostnadsnivået i dag.»

Satsene som er satt for den konvensjonelle avlen i forskriften er ikke blitt endret siden 2016, eller enda før, og de er dermed tilpasset et annet kostnadsnivå enn nå. Kostnadene i næringa har økt betydelig de siste årene, og det er viktig at det gjøres noe med disse satsene så raskt som mulig. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at satsene i ordningen økes i 2026. Videre krever vi en økning i bevilgningen fra 2027 på 1,6 mill. kroner.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende tiltak for frøavl:

Arealtilskudd til gjenlegg må økes

Dette tilskuddet utbetales kun til gjenlegg uten dekkvekst. Satsen som utbetales for godkjente gjenlegg har stått stille siden 2003. Ny sats bør være på 2 000 kroner per dekar ut fra dagens kostnadsnivå. Vi foreslår følgende nye satser for arealtilskuddene:

Arealtilskudd	Sats, kr pr. dekar	Ny sats,kr pr. dekar
<i>1. Gjenlegg</i>		
Art/sort		
Bladfaks	700	2 000
Engrapp	700	2 000
Krypkvein	700	2 000
Rødsvingel	700	2 000
Sauesvingel	700	2 000
Strandrør	700	2 000
<i>3. Slått av 1. års eng ved økologisk frøavl</i>		
Alle arter	500	1 000

Pristilskudd trenger et løft

Pristilskuddene i ordninga må styrkes, spesielt for engrapp, hvitkløver og rødsvingel. Vi foreslår en økning om lag i tråd med prisstigningen som har vært siden satsene sist ble endret i 2016. Videre ber vi om at raigras, strandsvingel og raisvingel tas inn i ordninga med en sats på 15 kroner per kilo fra raigras og 10 kroner per kilo for de to andre. Vi foreslår følgende nye satser:

Pristilskudd	Sats, kr pr. kg	Ny sats, kr pr. kg
Art/sort		
Bladfaks	10	14
Engkvein	30	40
Engrapp	25	35
Hvitkløver	15	25
Krypkvein	30	40
Løkfrø	300	400
Rødsvingel	20	28
Sauesvingel	25	34
Strandrør	10	14
Tetraploid rødkløver	15	21
Økologisk stikklok	7	10
Raigras		15
Strandsvingel		10
Raisvingel		10

Garantitilskuddet

Dette tilskuddet må også løftes og spesielt for hvitkløver og rødkløver. Vi foreslår en økning om lag i tråd med prisstigningen som har vært siden satsene sist ble endret i 2016. Vi foreslår følgende nye satser:

Art/sort	Sats, kr pr. dekar	Ny sats,kr pr. dekar
Brytsukkerert Aslaug	10 000	14 000
Hvitkløver	800	2 000
Rødkløver	800	2 000
Rotvekster, vinterlagrer inne	15 000	20 000
Rotvekster, vernalisert i kjølelager	15 000	20 000
Rotvekster, overvintret ute	3 000	4 000

Tilskudd til overlagring

Overlagring er svært viktig fordi avlinger og kvaliteter varierer mellom år på grunn av vær og vind. Overlagring handler om beredskap, og at vi skal ha mulighet for å få tilgang til norske såfrø også etter år hvor vær og vind medført avlingssvikt. Vi foreslår å øke satsene med om lag 15 prosent. I tillegg foreslår vi å innlemme raisvingel og strandsvingel med samme sats som engsvingel. Vi foreslår følgende nye satser:

Tilskudd til overlagring	Maks sats, kr pr. kg	Ny sats, kr pr. kg
Art/sort		
Alsikekløver	8,90	10,30
Bladfaks	6,80	7,80
Engkvein	5,20	6,00
Engrapp	6,60	7,60
Engsvingel	4,60	5,30
Hundegras	4,40	5,10
Hvitkløver	10,00	11,50
Krypkvein	5,20	6,00
Luserne	10,00	11,50
Raigras	4,30	5,00
Sauesvingel	6,60	7,60
Strandrør	6,10	7,00
Timotei	4,30	5,00
Rødkløver	10,00	11,50
Rødsvingel	4,90	5,60
Raisvingel		5,30
Strandsvingel		5,30

Norske frø til fangvekster og pollinatorsoner

Tilgjengeligheten av stedstilpassede arter til andre formål enn grovfôrproduksjon er viktig. Vi ser nå resultatene av import av slike frøblandinger gjennom flere år, nemlig oppblomstring av hønsehirse og andre ugrasarter vi ikke ønsker å ha i landet.

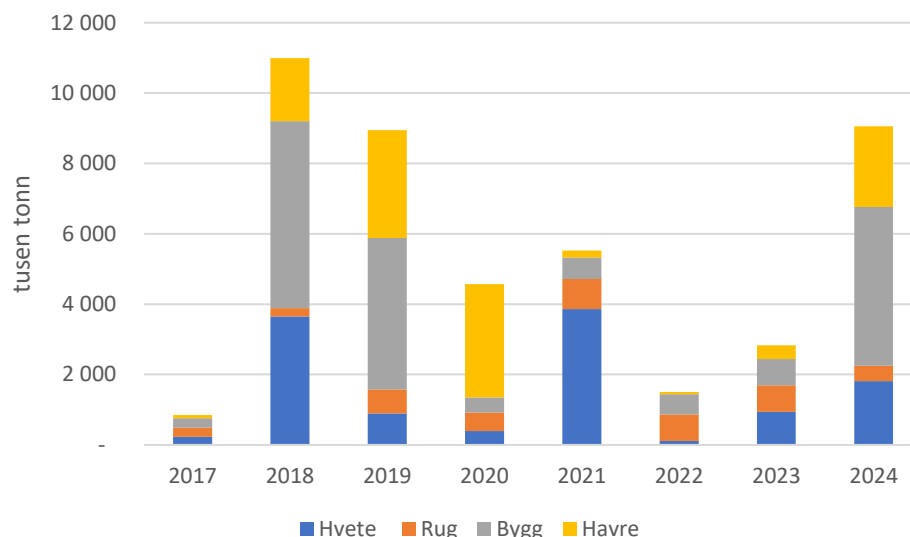
Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å bygge opp produksjonen av norskproduserte frøblandinger til fangvekster og pollinatorsoner, slik at risikoen for introduksjon av invaderende, fremmede arter reduseres.

10.3.2 Beredskapslager for såkorn

For å nå målet om økt sjølforsyning er det viktig at vi klarer å opprettholde og helst øke norsk såkornproduksjon. I beredskapssammenheng blir vi svært sårbare hvis vi må basere norsk produksjon på import av såkorn. I fjor vår var det begrenset tilgang på såkorn av vårhvete til mat, noe som resulterte i at flere måtte så bygg i stedet for hvete. De siste årene har begrenset tilgang på såkorn vært et tema i flere sesonger, og løsningen har ofte vært import fra finske beredskapslagre.

Beredskapen for såkorn er for sårbar med dagens ordninger og det må gjøres en jobb for å styrke beredskapen. Det må vurderes hvordan en best kan styrke beredskapen slik at den blir tilpasset norske forhold. Beredskapen kan styrkes enten ved å styrke løpende produksjon av såkorn og utvide mulighetene for overlagering mellom gode og dårlige kornår. Den kan også styrkes ved å bygge beredskapslagre hos såvareforretningene. En styrking av beredskapen gjennom løpende produksjon kan stimuleres med tiltak i jordbruksforhandlingene, mens bygging av beredskapslagre eventuelt må skje med midler fra statsbudsjettet. Vi viser til at Norges Bondelag har spilt inn behovet for beredskapslager for såkorn til statsbudsjettet for 2027, men det trengs i tillegg tiltak som fremmer løpende produksjon av såkorn og bidrar til økt norskandel for norsk såfrø og utvidet mulighet for overlagering mellom sesonger.

Det er viktig å ha tilgang på norske sorter som bakeriene kan bruke til mat. Vi så i fjor at det ble importert såfrø av hvete som møllene ikke kunne bruke til mat. Norske sorter er også best tilpasset vårt klima og lokale dyrkingsforhold. Vi mener det bør gjøres noe med praktiseringa av importvernet for såkorn, slik at tollvernet gir en sterkere preferanse for norsk såkorn. Figuren under viser statistikk fra Landbruksdirektoratet over importen av såkorn i perioden 2017 – 2024.

Figur 9 Oversikt over import av såkorn

Det er behov for noe minimumsimport av såkorn, som vi ser f.eks. i 2017 og 2022-23. I de øvrige årene er imidlertid importen høy, og synliggjør behovet for å øke norsk såkorn dyrking, samt styrke importvernet.

For å komme i gang med å styrke beredskapen er det viktig å styrke ordningen over jordbruksavtalen. Vi trenger styrket beredskap for såkorn, vi trenger mer norsk såkorn, og da må produksjonsevnen styrkes. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å opprettholde og styrke såkornarealene og da må det være en god økonomi i å være såkornprodusent.

En utfordring med hensyn til såkornberedskapen er at det inngås kontrakter for et for lavt areal, slik at det nesten alltid vil være for lite norsk såvare tilgjengelig, kanskje med unntak av de virkelig gode kornårene med perfekte vekstforhold hele sesongen. Importvernet er utformet slik at det stort sett åpnes for import til administrerte tollsatser hvert år, og dette gjør at såvarefirmaene tar minimalt med risiko og kostnader med å ha et lavt areal, samtidig som de klarer å skaffe nok såvare hvert år. Men erfaringene de siste årene viser at deres forretningsmessige valg ikke bidrar til at vi har de rette sortene av riktig kvalitet hver sesong, noe som i fjor medførte at mange sådde bygg og ikke hvete, som politikken ellers er utformet for å få mer av. Det er derfor bred enighet i næringa om at det må settes inn tiltak som kan bidra til økt norskandel på såkorn. Det er to tiltak som kan bidra til dette, det ene er økt areal med norsk såkorn og det andre er styrket importvern med høyere preferanse for norsk såkorn. Økt såkornareal vil gi mer såkorn å velge i, det vil bidra til at en raskt kan gjenoppbygge beredskapslagrene etter dårlige kornår og gir større mulighet for å beredskapslagre riktig sammensetning av arter.

Ordningen med kompensasjon for beredskapslagring av såkorn er i dag innrettet med et bunnfradrag på 5 prosent og et øvre tak på 25 prosent for godtgjørelse av overlagering. Dette beregnes av et volum som tilsvarer det gjennomsnittlig solgte kvantum vårkorn over de siste 3 år, inklusive søknadsåret. En svakhet med ordningen er at høstkorn og åkerbønner ikke er inkludert i beregningsgrunnlaget. Vurderinger rundt beredskap må ta utgangspunkt i totalbehovet og da bør også høstkorn og åkerbønner inkluderes i beregningsgrunnlaget.

Et annet svakt punkt i ordningen er at kompensasjonen ikke dekker kostnadene. Satsen er i dag på 0,90 kroner per kilo, mens kostnaden etter såvareforretningenes kalkyler, er 1,90 kroner per kilo. Det er krevende for kommersielle aktører å bære en slik underdekning. Uten en høyere sats vil aktørene vurdere å redusere overlagret kvantum.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener følgende tiltak er nødvendig for å styrke ordningen med beredskapslager såkorn:

- **Endre grunnlaget for beregning av tilskudd slik at dette også inkluderer høstkorn og åkerbønner, i tillegg til vårkorn.**
- **Øke godtgjørelsen for overlagering av såkorn til 1,90 kr per kilo**
- **Etablere et tilskudd for økt areal til såkorn. I første omgang foreslår vi et areal på 10 000 dekar. Økt areal forvaltes av såvareforretningene på lik linje med eksisterende såkornareal. Såkornet kan benyttes «hvis behov»**
- **Bonden godtgjøres med et tilskudd på 1,25 kr per kilo**
- **Vi anslår at endringene vil kreve en samlet bevilgning på 26,9 mill. kroner**

Forbruksprognosene fra Landbruksdirektoratet viser at regnskapet for 2025 ble på i underkant av 4 mill. kroner, mens bevilgningen var på 12,5 mill. kroner. Ordningen ble styrket i fjorårets forhandlinger med 3 mill. kroner, til 15,5 mill. kroner i 2026. En trenger dermed å styrke ordningen med 11,6 mill. kroner for å finansiere de foreslåtte endringene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever endringer i beredskapsordningen for såkorn. Forhandlingsutvalget krever at grunnlaget for beregning av tilskuddet inkludere høstkorn og åkerbønner i tillegg til vårkorn. Videre krever vi at satsen økes til 1,90 kr/kg og det må etableres en ordning med tilskudd til økt areal på 10 000 dekar. Jordbrukets

forhandlingsutvalg krever at bevilgningen økes med 11,6 mill. kroner for 2027, for å finansiere de foreslåtte endringene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at det gjennomføres en vurdering av om tollvernet kan administreres på en måte som gir norsk såkorn høyere preferanse.

Tabell 18 Tilskudd til frøavl mm mill. kroner for 2025 og 2026

Ordning	2025	2026
Frøavl	23,06	26,56
Beredskapslager av såkorn	12,5	15,5
SUM	35,56	42,06

10.4 Utvikling av plantemateriale

10.4.1 Sagaplant

Sagaplant er et nasjonalt plantehelsesenter. Sagaplant fremstiller klimatilpasset, sykdomskontrollert og sortsekte plantemateriale av hagebruksvekster for norske forhold.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre driftstilskuddet til Sagaplant.

10.4.2 Graminor

Med sortsframgang på variert og sykdomsfritt materiale som er tilpasset norske forhold, legger deres arbeid grunnlag for norsk matvareberedskap og totalberedskap. Arbeidet er langsiktig, kostnadskrevende og av avgjørende betydning i møte med klimaendringer, økt sykdomspres og et stadig mer krevende produksjonsklima. En økning i grunnbevilgningen på 3,6 mill. kroner er nødvendig for å sikre videreføring av samfunnsoppdraget, opprettholde kapasitet og kompetanse, og sørge for at Norge fortsatt har tilgang på robuste, klimatilpassede sorter for alle sentrale kulturarter.

For å sikre høy kvalitet i norsk settepotetproduksjon er det nødvendig med økt volum i systemet. Et større samlet volum gjør det mulig å sortere ut svake eller ujevne partier uten at dette reduserer den totale tilgangen på sertifisert settepotet. Et større produksjonsvolum gir nødvendig handlingsrom til å sortere bort svake eller ujevne partier uten at dette går ut over den totale tilgangen på sertifisert settepotet, og er dermed avgjørende for å sikre stabil og høy kvalitet i norsk settepotetproduksjon.

Satsing på utvikling av norsk sortsmateriale i kornproduksjonen blir avgjørende framover. Økt markedstilpasset norsk hveteproduksjon er viktig for å nå målet om økt sjølforsyning, og det blir da viktig å kunne ta ut det potensiale som ligger i forbedrede og klimatilpassede sorter, som passer for norske forhold. Vi merker klimaendringene på kroppen i norsk matproduksjon, og det blir viktig å kunne utvikle nye sorter tilpasset endret klima. Nye dyrkningsmetoder og miljøkrav vil også medføre behov for sortsutvikling. Det er også avgjørende med testing og utprøving av utenlandske sorter under norske forhold.

Høye avlinger gir økt bærekraft, redusert klimaavtrykk og grunnlag for bedre kornøkonomi. Det er derfor vedvarende behov for å jobbe med å øke ytelsen i de norske sortene. Videre er det behov for vedvarende arbeid med å få fram robuste sorter med tanke på stråstivhet (unngå legde) og sykdoms- og soppresistens. Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter opp om både hveteprogrammet

og toradsbygg-programmet til Graminor, samt Nordic Public-Private Partnership (PPP)-prosjekter, hvor resultatene brukes videre i planteforedlingen av blant annet korn.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at bevilgningen til Graminor øker med 3,6 mill. kroner i 2027. Dette vil dekke økte driftskostnader og den generelle prisstigningen. Forhandlingsutvalget krever i tillegg 1 mill. kroner i ekstra driftstilskudd til Overhalla klonavlsenter for å stimulere til økt volum, og dermed kvalitet, av norsk settepotet. Totalt blir dette 4,6mill. kroner i økte tilskudd til Graminor for 2027, hvor 1 mill. kroner av disse er øremerket Overhalla klonavlsenter.

10.4.3 Settepotetavl

Dagens kvalitet på norsk settepotet er for lav, hovedsakelig fordi produksjonsvolumet er for lite. Med begrensede mengder å sortere fra, har man i praksis vært nødt til å sertifisere settepoteter som overskrider Mattilsynets terskelverdier for sykdom, gitt på dispensasjon.

Å sikre høy kvalitet i norsk settepotetproduksjon er avgjørende for hele potetnæringens langsiktige bærekraft. Friske, sertifiserte settepoteter legger grunnlaget for stabile avlinger, god matkvalitet og lav forekomst av sykdommer som ellers kan spre seg raskt og gi store økonomiske tap. En robust nasjonal produksjon av settepoteter med høy kvalitet styrker selvforsyningen, forebygger matsvinn, hindrer importsmitte og sikrer at norsk potetsektor opprettholder konkurransekraft og leveringsdyktighet i alle regioner. Tillit til settepotetkvaliteten er avgjørende for at dyrkerne skal ta investeringen i å bruke rent og sertifisert plantemateriale som sikrer smittekontroll.

En økning i satsen for arealtilskuddet til settepotet vil bidra til å dekke de merutgiftene som følger av å øke produksjonsvolumet. Samtidig vil en høyere sats gi et sterkere insentiv til å utnytte hele det arealet som er egnet for settepotetdyrking. Det vil belønne de som bidrar til økt produksjonsvolum, og kanalisere støtten dit behovet er størst. Dersom man kombinerer denne satsøkningen med at også basisdyrkere – og ikke bare prebasisdyrkere, slik ordningen er utformet i dag – får rett til tilskuddet, vil det skape et betydelig insentiv for å øke settepotetvolumet gjennom hele verdikjeden.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever å øke arealtilskuddet til prebasisdyrkere til 10 000 kroner per parti samt 1 000 kroner per dekar, og å endre tilskuddet til også å gjelde basisdyrkere. Dette vil ha en samlet økt pris på omtrent 10 mill. kroner.

10.5 Risikoreduksjon i planteproduksjon og tilskudd ved produksjonssvikt

10.5.1 Tilskudd ved produksjonssvikt

Dagens ordning for tilskudd ved produksjonssvikt er et viktig virkemiddel for å redusere klimarisiko i jordbruket. Ordningen skal sikre bønder økonomisk når produksjonen svikter. Satsene oppdateres i dag hvert tredje år, og Landbruksdirektoratet har kommet med forslag til nye satser for de ulike vekstgruppen for perioden 2026-2029. Økningen, med en samlet provenyvirksomhet på 28 mill. kroner, varierer fra en reduksjon av satsen for rughvete med 10 prosent til en 100 prosent økning av satsen for knollselleri. Dette illustrerer at dagens satser har vært for lave, og hvor store tap enkeltprodusenter kan få når det går galt. Satsene i produksjonssviktordningen bør oppdateres hvert annet år i stedet for hvert tredje, slik at erstatningsnivåene i større grad samsvarer med faktiske kostnader og tap i produksjonen. Kostnadsutviklingen i landbruket, særlig innen innsatsfaktorer og arbeidskraft, er rask og ujevn, og dagens oppdateringsintervall innebærer at satsene systematisk ligger etter reell økonomisk utvikling. Dette svekker ordningens evne til å gi korrekt og rettferdig kompensasjon ved

produksjonssvikt, og reduserer den reelle risikoavlastningen for produsentene. Hyppigere justering av satsene er derfor nødvendig for at ordningen skal fungere etter sin hensikt og sikre at utbetalingene faktisk reflekterer det økonomiske tapet som er påført.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at satsene for tilskudd ved produksjonssvikt økes i tråd med Landbruksdirektoratets forslag, til en kostnad på 28 mill. kroner. Forhandlingsutvalget krever videre at satsene for tilskudd ved produksjonssvikt fra og med 2028 skal justeres annethvert år.

10.5.2 Partssammensatt arbeidsgruppe: Risikogjennomgang grøntsektoren

Grøntprodusentene (dyrkere av frukt, bær, grønnsaker og poteter) er blant de mest klimautsatte matprodusentene i Norge fordi produksjonen er ferskvarebasert, svært væravhengig og har små marginer for avvik. Ekstremvær som tørke, styrtregn og flom gir både avlingssvikt og kvalitetsreduksjon, og selv kortvarige hendelser kan gjøre hele avlinger usalgbare. I tillegg gjør et varmere og våtere klima at planteskadegjørere får bedre vekstvilkår og kan gi større tap, samtidig som produsentene har svært begrensede plantevernmidler tilgjengelig.

Grøntkulturer kan ikke lagres over tid eller flyttes mellom sesonger, og derfor slår klimahendelser direkte ut i økonomien samme år. Kombinasjonen av biologisk sårbarhet, høy arbeidsintensitet, korte tidsvinduer for innhøsting og utilstrekkelig risikoavlastning gjør at klimarisikoen rammer grøntproduksjonen hardere og mer umiddelbart enn mange andre produksjoner.

Det er derfor behov for en omfattende gjennomgang av risikobelastningen, og behov for avlastning for bønder i møte med klimaendringer og mer ekstremvær. For å realisere grøntnæringens vekstpotensial, må norske grøntprodusenters risiko reduseres. Verken offentlige ordninger eller private forsikringer gir tilstrekkelig risikoavlastning når ekstremvær og klimaendringer rammer grøntprodusenter. Senest i 2023/2024-sesongen var det flere eksempler på dette etter ekstremvær, flom og kraftig snøfall.

Nyetablerte bønder i oppstartsfasen er spesielt sårbare. Et styrket sikkerhetsnett for norske grøntprodusenter er helt nødvendig for å opprettholde og utvikle norsk produksjon, og sikre rekruttering til næringa framover.

Grøntproduksjon er svært kapital- og innsatsintensiv, med høye kostnader til så- og plantemateriale, arbeidskraft, energi, plast, teknisk utstyr, sortering, lagring og kjøling. Ved produksjonssvikt tapes ikke bare inntekten fra markedet, men også store deler av investeringene som er gjort i forkant av sesongen. I tillegg henter produsentene hoveddelen av inntekten sin direkte fra markedet, og marginene er små, noe som gjør næringen spesielt sårbar for både klimatiske hendelser og markedsmessige avvik.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det settes ned en partssammensatt arbeidsgruppe for å vurdere klimarelatert risikonivå og nødvendige risikoavlastningsordninger for grøntnæringa. Det bør også ses på behovet for eventuelle forbedringer eller nye virkemidler som kan styrke bondens evne til å håndtere økt risiko, særlig knyttet til klimaendringer. Arbeidsgruppa skal innhente nødvendig, ny kunnskap, og vurdere tiltak for klimatilpasning og risikoreduksjon på egen gård, og systemer for både å legge til rette for dette, og for å avhjelpe når klimaet gir skader, tap og svikt i avling og inntekt. Herunder vurdere følgende tilpasninger i produksjonssviktordningen:

- **Senke egenandelen ved utbetaling til 20 prosent tap for vekstgruppene potet, grønnsaker, frukt og bær. Denne satsen for egenandel vil kun gjelde arealene hvor det dyrkes frukt, bær, grønnsaker og poteter.**

- Heve taket for maksimal utbetaling til 5 mill. kroner for vekstgruppene potet, grønnsaker, frukt og bær, for å reflektere dagens produksjonsstruktur og størrelsen på mulige tap.
- Flytte plommer og kirsebær til morellgruppa slik at vi får én gruppe for steinfrukt og én gruppe for kjernefrukt, og utrede andre justeringer i produksjonssviktordningen på vekstgruppenivå.

Det blir viktig å lære av hva andre land har lyktes med, og at grøntnæringa involveres på en hensiktsmessig måte.

10.5.3 Tilpasning til nye grenseverdier for kadmium i visse næringsmidler

I forbindelse med møtet i EØS-komiteen 6. februar 2026 ble kommisjonsforordning 2021/1323 om grenseverdier for kadmium i visse næringsmidler vedtatt og implementert i norsk regelverk. Regelverket er utfordrende for produsenter av løk i området rundt Mjøsa, der jordsmonnet er rikt på alunskifer med høyt kadmiuminnhold. Stortinget har i vedtak 564 bedt regjeringen innføre en erstatningsordning som skal gjelde for vekstsesongen 2026. Regjeringen har også signalisert at den vil bidra med midler til kartlegging i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett.

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til Stortingsvedtak 564, og legger til grunn at regjeringen får på plass en løsning som ivaretar produsenter og hensyn til mattrygghet også i statsbudsjettet for 2027.

10.5.4 Plantevern

NIBIOs rapport «*Kunnskapsstatus for god plantehelse, effektivt plantevern og alternativer til kjemiske plantevernmidler*» (2026) viser at norsk landbruk står i en situasjon der presset på plantevevnet øker raskere enn tilgangen på egnede løsninger. Rapporten dokumenterer redusert tilgang på kjemiske midler, økende resistensutfordringer og store uutnyttede muligheter innen teknologi, presisjonsutstyr og alternative planteverntiltak. Samtidig forsterker klimaendringer, strengere miljøkrav og økt innførsel av nye skadegjørere behovet for et oppdatert og funksjonelt plantevern. Det er derfor nødvendig å justere plantevernpolitikken slik at bøndene kan oppfylle krav til bærekraft, produksjonssikkerhet og matberedskap.

Rapporten viser at dagens tilgang til kjemiske plantevernmidler er for snever til å forebygge resistens. Flere viktige skadegjørere bekjempes i praksis med én enkelt virkestoffgruppe. Dette gjelder blant annet soppsjukdommer i korn, der alle midler mot *Fusarium* inneholder protriokonazol, insektbekjempelse der pyretroider ofte er eneste alternativ, og ugrasbekjempelse der glyfosat fortsatt brukes i stort omfang, også som følge av redusert jordarbeiding. Samtidig er det påvist ALS-resistens i åtte ugrasarter i Norge, og risikoen øker gjennom importerte frøblandinger. For å redusere seleksjonspress og sikre langsiktig produksjon må det derfor være tilgang til plantevernmidler med flere biokjemiske virkemåter, i tråd med prinsippene for integrert plantevern.

Situasjonen er særlig alvorlig i frukt- og bær dyrkingen, der flere sentrale plantevernmidler fases ut uten fungerende erstatninger. Siste bruksår for viktige midler mot skadedyr er nær, samtidig som skadegjørerpresset øker. Også ugrasbekjempelsen er svekket etter bortfall av tidligere virksomme midler, og tilgjengelige kjemiske og ikke-kjemiske alternativer gir mangelfull effekt i frilandsproduksjon. Dette gir økt risiko for avlingstap og svekket produksjonsstabilitet.

Samtidig dokumenterer rapporten at presisjonsteknologi kan redusere plantevernmiddelbruken betydelig. Sensorbasert flekssprøyting har vist reduksjoner i middelbruk på 57–82 prosent, og

kamerastyrte sprøyting i korn har redusert behandlet areal med 23–81 prosent uten avlingstap. Til tross for dette brukes presisjonsutstyr på en liten andel av arealet, hovedsakelig på grunn av høye investeringskostnader.

Rapporten understreker samtidig at verken teknologi eller alternative metoder gir ønsket effekt uten god veiledning. Mange tiltak krever sammensatte strategier og tilpasning til lokale forhold og enkeltkulturer. Begrenset rådgivning og manglende ressurser til utprøving er en viktig årsak til lav praktisk bruk. Det er derfor behov for styrket satsing på rådgiving og veiledning, slik at alternative metoder kan tas i bruk uten økt risiko eller tap av avling.

Til slutt peker rapporten på luktstoffer og andre semiokjemikalier som lovende verktøy for framtidig plantevern, særlig i kulturer der kjemiske alternativer er sterkt redusert. Selv om teknologien er utviklet og dokumentert, hindres bruken av et regelverk som ikke er tilpasset disse metodene. Regelverket for semiokjemikalier må derfor oppdateres slik at effektive og lavrisikobaserte løsninger kan tas i bruk i norsk planteproduksjon.

Basert på den kunnskapen NIBIO nå har dokumentert, er det nødvendig med en plantevernpolitikk som samtidig sikrer tilgang til midler med ulike virkemåter, løfter fram presisjonsteknologi, styrker rådgivningen for alternative metoder, og oppdaterer regelverket slik at fremtidsrettede verktøy faktisk kan tas i bruk. Dette er avgjørende for å sikre bærekraftig norsk matproduksjon i årene som kommer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at Landbruks- og matdepartementet gir tydelige og forpliktende føringer til Mattilsynet om at vurderinger av søknader om tillatte plantevernmidler også skal omfatte og dokumentere konsekvensene for plantehelse, avlingsnivå og potensialet for matproduksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til FoU-midlene og prioriterer midler til en utredning av konsekvensene av funnene i NIBIOs rapport for potensialet for norsk matproduksjon i et 5 og 10 årsperspektiv.

11 VELFERDSORDNINGENE

Velferdsordningene må styrkes for å sikre rekruttering og et bærekraftig bondeliv. Avløserordningen må fungere i praksis i alle produksjoner og gi bonden reell mulighet til å være borte fra jobb når livet krever det. Styrkede velferdsordninger reduserer risiko, bidrar til likestilling, og er en forutsetning for at bønder i hele landet kan opprettholde norsk matproduksjon.

Dette får ekstra betydning i en tid der landbruket står foran et omfattende generasjonsskifte. Mange unge ønsker å ta over gård, men de fleste er avhengige av å kombinere gårdsdrift med arbeid utenfor bruket – særlig i starten. Når regelverket gir dårligere velferdsrettigheter til dem som kombinerer arbeid, blir terskelen inn i næringa høyere.

11.1 Tilskudd til avløsning ved sykdom og fødsel mv.

Bønder som blir sjuke eller får barn har behov for avløsning for å ivareta det løpende arbeidet med dyrestell og andre oppgaver i drifta som ikke kan utsettes. Dagens regelverk innebærer at tilskudd til avløsning ved sykdom, svangerskap og fødsel samordnes og avkortes mot lønnsinntekt utenom jordbruket og mot NAV-ytelser.

Denne samordningen rammer særlig bønder der familie- og foretaksøkonomien forutsetter lønnsinntekt i tillegg til jordbruksinntekten. Ved sykdom, svangerskap eller fødsel kan familiens samlede inntekt bli vesentlig redusert, fordi midler som normalt brukes til livsopphold må benyttes til å dekke avløserkostnader som ikke lenger fullt ut kompenseres gjennom tilskuddsordningen, pga. samordning av tilskuddet med lønnsinntekt/NAV-ytelser.

Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at samordningen innebærer en urimelig forskjellsbehandling mellom to grupper bønder, der skillet knyttes til om inntektsgrunnlaget består av én eller flere kilder. De som rammes av samordningen får ikke opprettholdt inntekten i samme grad som bønder som får refundert dokumenterte avløserkostnader gjennom fullt tilskudd.,

I Prop. 105 S (2023-2024) ble usikkerhet knyttet til konsekvensene av fjerning av samordninga understreket.

«I løpet av forhandlingene fikk partene informasjon som bidro til at partene kom frem til at det er behov for å vurdere juridiske sider og økonomiske konsekvenser nærmere. Partene mener blant annet at det er usikkert om, og i så fall hvordan, fjerning av samordning vil påvirke Navs vurdering av sykepengeretten.»

Til forhandlingene 2025 blei det utarbeidet en rapport som vurderte sykepenger og tilskudd til avløsning ved sykdom, der gjeldende regelverk ble gjennomgått for å se på sammenhengene mellom sykdomsavløsningsordningen og ytelser jordbrukeren kan få fra NAV. Rapporten konkluderer med følgende:

«Sykepenger for arbeidstakerinntekten blir ikke påvirket av sykdomsavløsningstilskuddet, og det vil gjelde selv om tilskuddet ikke avkortes mot lønnsinntekt. Der tilskudd til avløsning ved sykdom mv. medfører at en person opprettholder næringsinntekten fra jordbruksdrifta, kan det medføre at bonden ikke har rett til sykepenger for den samme næringsinntekten.»

Usikkerheten knyttet til sammenhengen mellom NAV-ytelser og avløsertilskuddet er tilbakevist, og det er avklart at man kan fjerne, samordning og avkortning mot lønnsinntekt utenom jordbruket og NAV-ytelser uten at det samtidig fører til avkortning av ytelser fra NAV.

Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag krever derfor at avkortningen ved samordning av tilskuddet til avløsning ved sykdom, fødsel mv. fjernes. Kostnadene ved bortfall av samordningen må dekkes over budsjettkapitler som tilsvarer eller kan sammenlignes med slike ytelser, og ikke over jordbruksavtalen. Formålet med endringen er å opprettholde inntektsnivå ved sykdom, svangerskap, fødsel, mv., tilsvarende som for NAV-ytelser.

Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag har i flere jordbruksforhandlinger tatt opp spørsmålet om å fjerne avkortning ved samordning av tilskuddet til avløsning ved sykdom, fødsel mv. Saken har blitt avvist fordi den er av prinsipiell betydning og krever en politisk avklaring. Norges Bondelag og Norsk Bonde- og småbrukarlag krever at regjeringen og Stortinget fatter de nødvendige politiske vedtakene for å få en politisk avklaring om denne velferdsreformen for landbruket, og at endringene gjennomføres i forbindelse med statsbudsjettet 2027.

11.1.1 Utvidelse av virkeområde for forskriftens § 6. Tilskot ved sykdom hos barn

Mulighet til å motta avløsertilskudd i de tilfeller der en mottar pleiepenger/opplæringspenger for sjukt barn, vil i omfang være en svært avgrenset utvidelse av målgruppa for ordningen, men den kan ha helt avgjørende betydning for dem det gjelder.

Dagens situasjon er at de det angår, gårdbrukere som er sjølstendig næringsdrivende, kun mottar pleiepenger/opplæringspenger fra NAV, men har ikke krav på refusjon i form av avløsertilskudd knyttet til den perioden. Dersom man kan få et slikt tilskudd i pleiepengeperioden, gir det vilkår til å håndtere krisen med sjukt barn og samtidig få ivaretatt det løpende gårdsarbeidet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at ordningen med pleiepenger/opplæringspenger må jamstilles med bondens egen sykdom for å motta tilskudd til avløsning ved sykdom. Dette er etter forhandlingsutvalgets mening nødvendig for å kunne gi tilstrekkelig sikkerhetsnett i situasjonen med alvorlige sjuke barn og ansvar for jordbruksdrift.

Endringene kan innarbeides i forskriften ved følgende endringer /tillegg i § 6 (rød tekst):

- *Det kan gjevast tilskot når den personen det vert søkt tilskot for må ivareta barn med sykdom, og det finst dokumentasjon til dømes i form av legeerklæring for heile perioden det vert søkt tilskot for. Det kan og gjevast tilskot når den personen det vert søkt tilskot for følgjer barn til legeundersøking eller anna oppfølging i samband med sykdom eller skade. Tilskotet kan gjevast til og med det kalenderåret barnet fyller 12 år.*
- *Det kan gjevast tilskot når den personen det er søkt tilskot for tar imot pleiepengar eller opplæringspengar etter folketrygdlovens kapittel 9 på grunn av sykdom hos barn.³ (nytt andre avsnitt i stedet for det nåværende.)*

---

³ Lov om folketrygd (folketrygdloven)

§ 9-10. Pleiepenger til medlem med omsorg for syke barn

Et medlem som har omsorg for barn under 18 år, har rett til pleiepenger når barnet på grunn av sykdom, skade eller lyte har behov for kontinuerlig tilsyn og pleie, og medlemmet derfor må være borte fra arbeidet.

§ 9-14. Opplæringspenger til et medlem som tar seg av et funksjonshemmet eller langvarig sykt barn

- *Tilskotet kan gjevast for inntil 20 dagar per år for kvar av foreldra. For einslege foreldre kan tilskot gjevast for inntil 40 dagar per år. Tilskot etter andre ledd vert gjeve etter same reglar som ved eigen sjukdom etter § 4.*

Forlengelse knyttes direkte opp mot at en mottar pleiepenger/opplæringspenger, siden de som har langvarig sjuke barn, vil nettopp søke om slik støtte hos NAV. Dette vil også være enkelt forvaltningsmessig, da søker vil kunne legge ved NAVs vedtak i saken til søknaden om avløsertilskudd.

§ 6 tredje avsnitt knyttes opp mot reglene i § 4, det er for å oppfylle følgende:

- 1) Ved gradert sjukdom får man gradert avløsertilskudd – tilsvarende må gjelde om man mottar gradert avløsertilskudd.
- 2) Lengden på ytelsen: 426 dager – venteperiode på 26 uker –gjelder tilsvarende.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at tilskudd til avløsning ved sjukdom, fødsel, barsel mv. må omfatte de tilfeller der søker mottar pleiepenger eller opplæringspenger etter folketrygdlovens kapittel 9 på grunn av sjukdom hos barn.

11.1.2 Høyere dagsats for § 6-mottakere

Som en del av en forbedring av tilskuddsvilkårene for bønder med pleie- og omsorgsansvar for sjuke barn, jf. kap. 11.1.1, bør tilskuddsmottakere også etter forskriftens § 6 kunne få de samme høyere satsene som er innført for § 5-mottakere. Det er en avgrensa gruppe, men der mange av dem er i en sårbar livssituasjon. I 2025 var det 88 foretak som fikk tilskudd etter § 6, og det blei utbetalt i overkant 2 mill. kroner i tilskudd for i alt 1 188 avløste dager.

Sjøl om Norge er et samfunn med relativt høy grad av likestilling mellom kjønnene, er realiteten fremdeles at oppfølging av barn, spesielt i møte med helsevesenet, er noe mor gjør mest. Forhøyet tilskuddssats for avløsning ved sjukt barn er derfor også et tiltak som kan styrke kvinnelige bønders vilkår spesielt. Samtidig «låser» det ikke kvinner til omsorgsrollen, siden satsnivået ikke er kjønnsspesifikt, men knyttet til barnets situasjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at de høyere satsene for § 5 også skal gjelde for de som kan få tilskudd etter forskriftens § 6, *Tilskot ved sjukdom hos barn.*

11.1.3 Egenmeldingsdager ved barns sjukdom

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil forenkle ordningen med tilskudd til sjukdomsavløsning for foreldre som må ivareta barn med sjukdom, ved at det åpnes for at det de tre første dager av sjukdomsforløp hos egne barn blir tilstrekkelig å bruke egenmelding som dokumentasjon.

11.1.4 Forhåndsgodkjenne dispensasjon

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det etableres rutine for forhåndsgodkjenning:

- a) **I tilfeller med «dobbel» og samtidig sjukemelding, skal det kunne gi to avløsertilskudd til ett foretak (jordbruksavtalens kap. 9.2).**

Til et medlem som trenger nødvendig opplæring for å ta seg av og behandle et barn med en funksjonshemming eller en langvarig sykdom, ytes det opplæringspenger dersom medlemmet gjennomgår opplæring ved en godkjent helseinstitusjon eller deltar på foreldrekurs ved et offentlig spesialpedagogisk kompetansesenter.

b) For at partner skal kunne få avløsertilskudd i to uker i forbindelse med fødsel, sjøl om mor mottar avløsertilskudd i samme periode (forskriftens § 5).

11.1.5 Tilskudd til avløsning ved dødsfall

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at retten til tilskudd i slikt tilfelle utvides til å gjelde tolv uker, mot åtte uker i dag.

11.1.6 Øvre aldersgrense for tilskudd til avløsning ved sykdom

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at øvre aldersgrense for å kunne søke om tilskudd til avløsning ved sykdom mv. samordnes med oppdatert øvre aldersgrense for alderspensjon. Per i dag er denne grensa 70 år, men heves til 72 i 2027.

11.1.7 Dagsatser og maks-tak

I følge Norske Landbrukstenester er den reelle lønnskostnaden (etter minstelønnstariff) 2 469 kroner for hverdag og 3 086 kroner for helgedag i 2025. I tillegg kommer kostnader til reise og overtid. Bruk av avløser gir en økonomisk belastning ved sykdom, spesielt om den er langvarig, det er derfor behov for ytterligere opptrapping av dagsatsen.

For å prioritere bønder som får barn og gi dem noe økt mulighet til å dekke kostnader til avløsning, ble partene enige i fjor om å innføre egne, høyere dagsatser for denne gruppa. De høyere satsene gjelder for dem som kan få tilskudd etter forskriftens § 5. Høyeste maksimale dagsats økte for disse med 450 kroner, fra 2 600 kroner til 3 050 kroner.

For alle andre tilskuddsmottakere ble høyeste maksimale dagsats hevet med 100 kroner, fra 2 600 kroner til 2 700 kroner for 2026.

Øvrige dagsatser økte relativt like mye, både for mottakere etter § 5 og for øvrige mottakere.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at makssatsene øker i størrelsesorden 6 prosent fra 2026 til 2027:

- $2\,700 + 162 = 2\,862$ kroner
- $3\,050 + 183 = 3\,233$ kroner (§ 5 og § 6-mottakere)

Øvrige dagsatser øker relativt det samme.

Alpakka gis avløsertilskudd ved sykdom etter satser tilsvarende som for sau og ammegeit, jf. kap. 9.7.

11.2 Sjukepengeordningen

Gjennom en kollektiv modell sikres jordbrukere 100 prosent av sjukepengegrunnlaget etter 16 dager i den offentlige sjukepengeordningen. Ordningen gjelder alle jord- og skogbrukere som fyller minstekravet til næringsinntekt. Prognose for 2027 er 44,7 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til forbruksprognosen. Tilskuddet til sjukepengeordningen for 2026 på 44,7 mill. kroner videreføres i 2027.

11.3 Avløsning ved ferie og fritid

Ny forskrift om innleie av avløser fra avløserlag er innført fra 1. januar 2026. Denne regulerer hvem jordbruksforetak kan leie inn avløser fra ved midlertidige behov. Det er behov for god informasjon om den nye forskriften, men det er også behov for å sørge for at bøndene har kjennskap til dokumentasjonskrav ved kjøp av fakturerbare tjenester.

I tillegg til fornuftige forskrifter er det viktig at velferdsordningene har en god økonomisk innretning og utvikling. Nivået på tilskuddene må minst følge lønns- og kostnadsutviklingen. Landbruksvikarordningen må styrkes for å gi rom for forebyggende arbeid og gratis hjelp ved alvorlige kriser hos bonden

For å sikre gode velferdsordninger er det avgjørende at nivået på tilskuddene speiler reelle kostnader og arbeidsmengde i moderne landbruk.

11.3.1 Avløserordningen, tilskuddsgrunnlag og satser

Avløsning til ferie og fritid er spesielt viktig for rekruttering til næringa. Ferie og fritid har stor betydning for likestillingen med andre grupper i samfunnet, og er sjukdomsforebyggende. En god ordning for ferie og fritid vil gi større bruk av avløsere, noe som igjen vil kunne gi mulighet til å sysselsette flere personer. Dette vil kunne utgjøre en reserve ved akutte behov, ved livskrise og sykdom i bondefamiliene.

Som pekt på i Ruralis sin rapport «Rekruttering av avløsere og landbruksvikarer til jordbruket» (R-1/2024) og av arbeidsgruppa som vurderte velferdsordningene til jordbruksforhandlingene i 2024, utgjør tilskuddet til avløsning ved sykdom, fødsel mv. og tilskuddet til landbruksvikarordningen en helhet som gir bonden økonomisk grunnlag for å kunne ha både et sikkerhetsnett ved sykdom/kriser, og en mulighet til avløsning ved ferie/fritid. Alle de tre ordningene bør derfor ha en økonomisk utvikling som gjør at bonden faktisk har mulighet til å bruke dem etter intensjonene, og bli forvalta etter et regelverk som er tilpasset forholdene og behovene i næringa.

Slik rammene er for ordningen i dag dekker den i underkant av 57 dager (à 7,5 timer) gitt minstetariff (per 2025) på 330 kroner, inkludert påslag. Ut fra et mål om noe jevnlig helgefri, samt mulighet for noen feriedager i tillegg, er dette ikke tilstrekkelig. Kostnader som kjøring kommer dessuten i tillegg.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at tilskuddet til avløsning ved ferie og fritid må dekke mer avløsning enn tilfellet er i dag, og krever at satser og tak for tilskuddet øker med 6 prosent. Maks-tak øker med 8 346 kroner, fra 139 100 kroner i 2026 til 147 446 kroner for 2027.

11.4 Landbruksvikar

Landbruksvikarordningen gir en trygghet til hver enkelt bonde for at han eller hun har tilgang på kompetent vikar når sykdom og ulykker inntreffer. Målsettingen med ordningen er at den bidrar til delfinansiering av i alt 240 årsverk i landbruksvikarstillinger. Det at avløserlaga har dette omfanget av avløservirksomhet, gir dem evne til å ha landbruksvikarberedskap. Det understreker avhengigheten mellom de to avløsertilskuddene og landbruksvikartilskuddet. Det er viktig at disse tilskuddene står i et forhold som gjør at bøndene tar seg råd til å benytte avløserlagene sine tjenester, samtidig som at landbruksvikartilskuddet er med på å sikre at kostnadene ut til bonden ikke blir for høye.

Avløserlagene er pålagt å tilby beredskap til alle ved akutt sjukdom og krise. Tilskuddet per årsverk bør justeres i takt med forventet lønnsutvikling.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at tilskudd per årsverk heves med 3,9 prosent, i tråd med prognosert lønnsutvikling. Kronemessig økes tilskuddet fra 325 000 kroner i 2026 til 337 675 kroner i 2027.

11.4.1 Avløsning i akutte krisesituasjoner

Norske Landbrukstenester (NLT) opplyser at Mattilsynet og andre myndigheter i en del tilfelle spør NLT om hjelp til akutte kriser ved gårdsbruk. I slike situasjoner kan det være utfordrende å få betaling direkte fra bonden i etterkant av oppdraget. Det bør etableres en ordning der den instansen som står for avløsningen kan søke statsforvalter og få dekket utgiftene fra en egen ordning.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at det settes av 1 mill. kroner til disposisjon for statsforvalter-embetene i 2027. Unyttede midler kan overføres til neste år. Statsforvalter kan bevilge tilskudd etter søknad. Formålet er å kunne dekke kostnader ved avløsning i akutte krisesituasjoner. Landbruksdirektoratet utarbeider retningslinjer for ordningen.

11.4.2 Gjennomføring av avløserkurs

Egen pott til gjennomføring av kurs for avløsere og landbruksvikarer ble gjeninnført fra og med 2025. Den har vært på 1 mill. kroner både i 2025 og 2026. Det er stor etterspørsel etter tilskuddet, og det søkes om større beløp per kurs.

Tilskudd til gjennomføring av kurs for avløsere og landbruksvikarer
Tall søknader og mill. kroner omsøkt:

	2025	2026
Antall søknader	31	27
Omsøkt beløp, kr.	3 018 477	4 696 727

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at 2 mill. kroner innenfor tilskuddsordningen for landbruksvikar brukes til gjennomføring av avløserkurs. Det er en økning fra 1 mill. kroner i 2026.

11.5 Tidligpensjon

Tidligpensjonsordningen (TPO) skal stimulere til tidligere generasjonsskifter og dermed bidra til rekruttering.

Det ble utbetalt tilskudd til 586 tidligpensjonister i januar 2026. Dette er en liten nedgang siden januar 2025 da det ble utbetalt tilskudd til 607 tidligpensjonister.

Satsene er uendret i 2026. De ble sist oppjustert i 2021, da med 5,2 prosent. Det var første oppjustering siden ordningen ble etablert i 1999. Økningen i det generelle kostnadsnivået i samfunnet tilsier at satsene bør økes noe for at ordningen skal framstå tilstrekkelig attraktiv for brukergruppa.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at satsene på 105 200 kroner for enbrukerpensjon, og 168 320 kroner for tobrukerpensjon økes med 5 prosent i 2027. Tidligpensjonsordningen bør evalueres i tide til jordbruksforhandlingene 2027.

11.6 Økonomiske utslag av kravet for velferdsordningene.

Budsjett for 2026 er 2,042 mrd. kroner. Økt bevilgningsbehov for 2027 som følge av kravet til Jordbrukets forhandlingsutvalg, er:

Tabell 19 Økt bevilgningsbehov for velferdsordningene for 2027

Avløsning ved sykdom, inkl. utvidelser	45,7 mill. kr.
Sjukepengeordningen	0,0 mill. kr.
Avløsning ved ferie og fritid	83,5 mill. kr.
Landbruksvikar	6,0 mill. kr.
Tidligpensjon	1,9 mill. kr.
SUM	137,1 mill. kr. (6,7 %)

11.7 Organisering av avløsertjenesten

Rapporten fra partssammensatt arbeidsgruppe i 2024 «*Vurdering av velferdsordningane i jordbruket*» og rapporten «*Rekruttering av avløsere og landbruksvikarer til jordbruket*» (Rapport 1-24 Ruralis) gir et viktig og oppdatert kunnskapsgrunnlag for å vurdere velferdsordningene til jordbruksoppgjøret. De vurderer særskilt ordningen med landbruksvikar.

Arbeidsgruppa peker på behovet for kompetanseheving blant avløsere og landbruksvikarer, og at ønsket om bedre utdanningstilbud blir uttrykt av både landbruksvikarer, bønder og avløserlag. Dette henger sammen med en økt spesialisering i norsk landbruk, og derav et større kompetansekrav for avløsere og landbruksvikarer.

Arbeidsgruppa framhever videre viktigheten av at avløserlaga må være profesjonelle organisasjoner som kan drive effektiv rekruttering av nye avløsere og landbruksvikarer. Dette fordrer blant annet at de makter å gi tilstrekkelig opplæring og konkurransedyktig lønn til sine ansatte.

Ifølge Ruralis sin rapport har det ved flere tilfeller vært vanskelig å skaffe avløser ved behov. Utfordringene knyttet til tilgang på avløsere er sammensatte, og det er også mange forhold som virker inn som ligger utenfor jordbruksavtalen. Det er imidlertid ikke unikt for jordbruksnæringa at det er krevende å skaffe arbeidskraft.

Ruralis skriver i konklusjonen i sin rapport, kapittel 8, at:

«Vår konklusjon er at det er grunn til bekymring med tanke på rekruttering av avløsere og landbruksvikarer til norsk jordbruk. Svak rekruttering kan i neste omgang gjøre arbeidsvilkårene for gårdbrukerne mer sårbar, særlig med tanke på framtidsutsiktene for rekruttering av nye gårdbrukere.»

Jordbrukets forhandlingsutvalg er opptatt av å styrke avløsertjenesten, å bidra til et mest mulig likeverdig tilbud over hele landet, og til effektiv ressursbruk der både akutte og planlagte behov for avløsning dekkes på en god måte samtidig som man legger til rette for et trygt arbeidsliv for de ansatte. Lokal tilstedeværelse skal fortsatt være en forutsetning for avløsertjenesten.

Dette peker etter vår oppfatning i retning av å utvikle Norske Landbrukstenester til en samlende, nasjonal aktør med kompetanse og kapasitet til å koordinere avløserlagas oppgaver på en målretta og kostnadseffektiv måte, til beste for kundegruppa. Gitt den sentrale rollen landbruksvikaren spiller for norsk landbruk over hele landet, bør jordbrukets avtaleparter ta et initiativ i saken.

Avtalepartene bør be Norske Landbrukstenester (NLT) ta initiativ overfor medlemslaga til å starte en prosess for å vurdere om det er mulig å etablere en enhetlig og felles, landsdekkende organisasjon for avløsertjenester i landbruket, og utrede alternative organisasjonsmodeller for dette.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det bevilges inntil 2 mill. kroner fra ledige midler for 2026 til NLT. Formålet med bevilgningen er å legge til rette for en organisasjonsprosess, med sikte på å etablere en enhetlig og felles landsdekkende organisasjon for avløsertjenester i landbruket.

11.8 Økt hjelp til bønder i krise

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener rådgivning til bønder, som opplever personlige kriser, bør styrkes. Slik rådgivning krever økte ressurser da sakene vil måtte følges over tid, bonden kan ha begrensede ressurser og at rådgivningen har preg av mentoroppfølging.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning på 11 mill. kroner til NLR for å opprettholde det faglige tilbudet, og særlig styrke forsøksvirksomheten, HMS-krisebistand og å utvide mentorordningen. (Jf. kap. 12.2.1)

12 BÆREKRAFTIG MATPRODUKSJON

Norsk jordbruk skal bygges på sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft. Vi må se tiltak i sammenheng, og forstå at krisene vi står i er sammensatte. Den lave sjølforsyningsgraden og nødvendigheten av økt beredskap, gir grunnlag for behovet for økt kapasitet til å produsere mer norsk mat på stedegne ressurser.

Matproduksjon og jordbruk er en del av et naturlig økosystem, og krever bruk av ressurser. Samtidig skal bruken av ressurser baseres på et ansvar for å bidra til å løse klima- og miljøkrisa. Norsk jordbruk er en del av løsninga, med gode forutsetninger for å produsere norsk mat på bærekraftig vis.

Jordbruket gir positive ringvirkninger over hele landet. En stor utfordring for jordbruket som sektor er at mange grunnleggende forutsetninger for bærekraftige matsystemer er krevende, om ikke umulige, å tallfeste. Jordbrukets krav legger til rette for å nå Stortingets mål om bærekraftig matproduksjon, beredskap, landbruk over hele landet og betydelig verdiskapning.

Et bærekraftig landbruk er et av Stortingets fire hovedmål for landbrukspolitikken. Innunder dette målet vektlegges særlig redusert forurensning, bærekraftig bruk og vern av arealressursene og ivaretagelse av kulturlandskapet og naturmangfoldet, i tillegg til reduserte klimagassutslipp og klimatilpasning. Stortinget vektlegger med andre ord helhetlig miljømessig bærekraft i landbruket. Dette er i tråd med jordbrukets ambisjoner for klima- og miljøpolitikken, og jordbrukets bidrag til dette arbeidet.

Tabell 20 Klima- og miljøposter

Norsk jordbruk skal bygges på sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft. Vi må se tiltak i sammenheng, og forstå at krisene vi står i er sammensatte. Den lave sjølforsyningsgraden og nødvendigheten av økt beredskap, gir grunnlag for behovet for økt kapasitet til å produsere mer norsk mat på stedegne ressurser.

Matproduksjon og jordbruk er en del av et naturlig økosystem, og krever bruk av ressurser. Samtidig skal bruken av ressurser baseres på et ansvar for å bidra til å løse klima- og miljøkrisa. Norsk jordbruk er en del av løsninga, med gode forutsetninger for å produsere norsk mat på bærekraftig vis.

Jordbruket gir positive ringvirkninger over hele landet. En stor utfordring for jordbruket som sektor er at mange grunnleggende forutsetninger for bærekraftige matsystemer er krevende, om ikke umulige, å tallfeste. Jordbrukets krav legger til rette for å nå Stortingets mål om bærekraftig matproduksjon, beredskap, landbruk over hele landet og betydelig verdiskapning.

Et bærekraftig landbruk er et av Stortingets fire hovedmål for landbrukspolitikken. Innunder dette målet vektlegges særlig redusert forurensning, bærekraftig bruk og vern av arealressursene og ivaretagelse av kulturlandskapet og naturmangfoldet, i tillegg til reduserte klimagassutslipp og klimatilpasning. Stortinget vektlegger med andre ord helhetlig miljømessig bærekraft i landbruket. Dette er i tråd med jordbrukets ambisjoner for klima- og miljøpolitikken, og jordbrukets bidrag til dette arbeidet.

Tabell 21 Klima- og miljøposter i jordbruksavtalen

Kap. 1150		2 026,0	Endring	2 027,0
Post 50	Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	230,0	17,0	247,0
Post 50	Drenering av jordbruksjord	151,0	39,0	190,0
Post 50	Tiltak i beiteområder	41,0	9,0	50,0
Post 50	Klima- og miljøprogram	34,0	2,0	36,0
Post 50	Klimasmart landbruk	24,0	9,0	33,0
Post 50	Utvalgte kulturlandskap og verdensarvområdene	26,0	-	26,0
Post 50	Biogass	30,0	10,0	40,0
Post 50	Verdiskapningsprog. fornybar energi og teknologiutv.	228,0	- 6,5	221,5
Post 50	MetanHUB	15,5	- 10,5	5,0
Post 50	Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler	15,0	-	15,0
Post 50	Utviklingsmidler økologisk landbruk	13,0	5,5	18,5
Post 74.16	Beitetilskudd	2 461,3	1 119,4	3 580,7
Post 74.17	Areal- og kulturlandskaps-tilskuddet	6 136,3	709,4	6 845,7
Post 74.19	Regionale miljøprogram (RMP)	1 146,1	43,0	1 189,1
Post 74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	202,4	- 2,6	199,8
Post 77.11	Støtte til avlsg. klimakammer	2,0	-	2,0
Post 77.13	Energirådgivning i veksthussektoren	2,0	0,5	2,5
	Sum virkemidler innen miljø- og klima	10 757,6	1 944,2	12 701,8

Det er avgjørende at bønder kompenseres for ressursbruk og kapasitet som kreves for å gjennomføre klimatiltak. Økonomisk bærekraft er helt grunnleggende for at bonden skal kunne drive miljøvennlig. Det er avgjørende å kunne gjøre rett ting til rett tid når det gjelder blant annet jordarbeiding og gjødselspredning og innhøsting. En forutsetning for effektivt og virkningsfullt klimaarbeid i jordbruket, er derfor langsiktige ordninger som gir forutsigbarhet for bønder.

Klimaendringene påvirker norsk matproduksjon i økende grad. Mer intens nedbør, perioder med både tørke og våtere jord, større risiko for erosjon og økende forekomst av perioder med dårlige driftsforhold skaper nye utfordringer for både plante- og husdyrproduksjon. Bærekraftig drift må evne å koble sammenhenger mellom klimaendringer, klimarisiko i jordbruket og behovet for klimatilpasning. Det haster med å gjøre tiltak for å forberede jordbruket på større klimatiske svingninger og ekstremvær. **For å sikre framtidig matberedskap krever Jordbrukets forhandlingsutvalg at klimatilpasning løftes i år.**

Et bredt spenn av miljøhensyn må ligge til grunn for klima- og bærekraftsarbeidet i det norske matsystemet. Et helhetlig klimaarbeid i jordbruket forutsetter at gode tiltak for klimatilpasning prioriteres, slik at næringen står bedre rustet i et varmere klima og reduserer risikoen for mistilpasninger. Godt drevet jord er en nøkkel til å tilpasse seg klimaendringene med mer tørke og nedbør. Norge omfatter flere klimasoner, og har sjelden det samme været over hele landet, og dermed ikke det samme ekstremværet heller. Derfor er et mangfoldig landbruk over hele landet viktig for å redusere konsekvensene av klimaendringene. En slik bruksstruktur er god klimatilpasning.

I 2025 ble det satt ned et utvalg for å utarbeide en Nasjonal offentlig utredning (NOU) om bærekraftig matsystem. Utvalget skal levere sin utredning 1. november 2026. Utvalget skal bl.a. gjøre rede for muligheter, utfordringer og dilemma i fremtidens matsystem, komme med anbefalinger og tiltak som kan styrke bærekraften i det norske matsystemet, samt bidra til at det globale matsystemet blir mer bærekraftig. Det er knyttet store forventninger til en utredning som tar for seg utfordringer i det norske matsystemet. Jordbrukets forhandlingsutvalg har forventninger om at matproduksjonen ses i sammenheng med ressursgrunnet, behovet for beredskap og økt sjølforsyning.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en helhetlig tilnærming til bærekraft som et viktig fundament for jordbrukspolitikken. Matsikkerhet og totalberedskap sikres ved et klimatilpasset og geografisk spredt jordbruk med alle bruksstørrelser. Bærekraftig jordbruk baseres på tiltak for god agronomi for god jordhelse, biologisk mangfold, mindre avrenning, redusert bruk av plantevernmidler, god utnyttelse av stedege ressurser i lokale kretsløp og på utmarksbeiter.

12.1 Virkemidler for klimatilpasning

God drenering er et av de mest effektive tiltakene for å håndtere konsekvensene av ekstremnedbør. Velfungerende grøfter og hydrotekniske anlegg reduserer risikoen for flom, avrenning, forbedrer jordstrukturen og gir mer stabile avlinger. Etterspørselen etter dreneringsmidler har økt kraftig de siste årene, og det er behov for større økonomiske rammer. Drenerte arealer bør kunne kombineres med miljøtilskudd dersom det sås med jordforbedrende vekster samme sesong. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en vesentlig økning av midler til drenering (satsingsområde 4 i landbrukets klimaplan).**

Regionalt miljøprogram (RMP) spiller en sentral rolle i gjennomføring av klimatilpasningstiltak som fangvekster, redusert jordarbeiding, direktesåing og presis gjødselhåndtering. Mange av disse tiltakene blir viktigere i møte med mer styrt nedbør og økt erosjonsfare. Forutsigbarhet i ordningen er avgjørende, og det er behov for rammer som i større grad dekker kostnadene der utfordringene er størst.

Også kornproduksjonen står overfor større klimarisiko. Variasjon i vær påvirker både kvalitet og avling, og det er nødvendig å styrke økonomien i kulturer som er viktige for norsk sjølforsyning, som hvete, oljevekster og proteinvekster. Moderne lager- og tørkekapasitet blir stadig viktigere for å håndtere korn som høstes under krevende forhold, og det er et økende behov for investeringer i tekniske løsninger som forbedrer kvalitet og lagring. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning av IBU-midler for å imøtekomme behovet for investeringer også i infrastrukturen i kornproduksjonen.**

Redusert proteinkrav i mathvete kan bidra til redusert lekkasje av nitrogen. Etablering av beredskapslager for såkorn vil også øke robustheten og er en forutsetning for matsikkerhet i framtidige krisesituasjoner.

God markedstilpasning er viktig for å sikre gode inntektsmuligheter, dekke markedets behov og unngå dårlig ressursutnyttning i et bærekraftig landbruk. Markedsreguleringen er en av de viktige pilarene i den norske landbruksmodellen.

I grøntproduksjonene merkes klimaendringene tydelig, med uforutsigbare værforhold og økt sykdomspress. Dette øker behovet for kjøle- og lagringskapasitet og presist plantevern. For å sikre både rekruttering og produksjonskapasitet må økonomiske rammer tilpasses den økende risikoen produsentene står i.

Tilgang til plantevernmidler er en viktig del av klimatilpasningen i alle planteproduksjoner. (satsingsområde 4 og 9) Et fuktigere og varmere klima gir større risiko for sykdommer og skadedyr, og det er nødvendig med raskere godkjenning av nye midler, særlig biologiske og mikrobiologiske alternativer. Konsekvensene av sykdomsutbrudd er omfattende, og tapene reduserer bondens fortjeneste og produksjonseffektivitet betydelig.

Klimatilpasning handler også om energi. I husdyrproduksjoner og veksthus er det økende behov for energieffektive og fornybare løsninger for oppvarming. Varmevekslere, bioenergi og energiflis bidrar både til økt motstandskraft mot klimaendringer og lavere utslipp. Samtidig kan anlegg, enten på enkeltbruk eller som fellesløsninger, gi bedre ressursutnyttelse og mer robust gjødselhåndtering. **Bionova må kunne brukes mer målrettet til å finansiere dette.** Bruk av biodrivstoff i eksisterende maskinpark er det mest tilgjengelige og gjennomførbare tiltak for utslippsreduksjon på kort sikt. Bruk av HVO100 kan gi betydelig større utslippsreduksjoner enn vedtatt innblanding, men vil medføre høyere kostnader for bonden (satsingsområde 5 og 6).

Økologisk produksjon skal være en spydspiss innen miljø og bærekraft i norsk landbruk, og en viktig del av mangfoldet som norske bønder skal levere forbrukeren. Økologisk jordbruk er basert på fire prinsipper: helseprinsippet, økologiprinsippet, rettferdighetsprinsippet og varsomhetsprinsippet. Disse fire prinsippene støtter opp om alle tre dimensjonene av bærekraftsprinsippet (økonomisk, sosial og miljømessig bærekraft). Driftsformen innebærer ofte mer bruk av fangvekster, bedre jordstruktur og mindre risiko for avrenning. For å gjøre dette realiserbart må gjeldende regelverk – blant annet for fosfor – være tilpasset faktiske agronomiske behov for nitrogen.

Samlet sett viser landbruket et tydelig behov for **helhetlig klimatilpasning**: større og mer forutsigbare investerings- og miljørammer, bedre tilgang på innsatsmidler, modernisert infrastruktur og tydelig støtte til praktiske tiltak som reduserer sårbarhet. Dette er avgjørende for å sikre norsk matproduksjon, utslippskutt, vannmiljø og beredskap i en tid med økende klimarisiko.

12.2 Tilskudd til rådgivning – bidrag til bærekraftig landbruk

12.2.1 Norsk Landbruksrådgiving

NLR er viktig for norsk landbruk fordi de gir praktisk og uavhengig rådgiving nær bonden. Dette er tjenester som hver enkelt bonde ikke kan skaffe like godt på egen hånd. God rådgiving styrker agronomien, øker lønnsomheten og reduserer risiko i produksjonen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil styrke Norsk Landbruksrådgiving (NLR) med økte midler for å opprettholde og utvikle rådgivingskapasiteten i landbruket. Økte lønnskostnader og den generelle kostnadsøkningen må følges opp for å sikre dette viktige tilbudet til norske bønder. Forsøksarbeid er viktig for å sikre lokalt tilpassede dyrkingsstrategier og oppfølging av ny gjødselbruksforskrift, og må prioriteres. Det trengs også en styrking av HMS- og krisebistand på grunn av kraftig økende behov for psykososial støtte og økonomisk kriserådgiving.

Mentorordninga i landbruket gir unge bønder under 35 år, eller nye bønder mulighet til å lære gjennom samarbeid med en mer erfaren rådgiver og mentor. NLR og næringa for øvrig erfarer at ordningen fungerer godt, og at den er et viktig verktøy for de nye bøndene som får bruke den. I dag finnes det 150 plasser i ordningen. Søkerallet i fjor var 220, og er stigende. Ordningen fungerer ved å kombinere rådgiving, faglig utvikling og nettverksbygging for bonde og mentor, som samlet gir en god start for den unge bonden. NLR har gitt signal om at de er klare til å utvide

ordningen. **Jordbrukets forhandlingsutvalg ser mentorordningen som et viktig tiltak for å sikre nye bønder en god start.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at det er faglige og økonomiske rasjonaliseringsgevinster av omorganiseringen og sammenslåingen til en nasjonal organisasjon, og forventer at samtlige foreslåtte satsinger innenfor dagens grunnbevilgning gjennomføres, herunder «minor use», rådgivning økologisk, forsøksvirksomhet, klimarådgivning og rådgivning tilknyttet omstilling til løsdriftsfjøs.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener rådgivning til bønder, som opplever personlige kriser, bør styrkes. Slik rådgivning krever økte ressurser da sakene vil måtte følges over tid, bonden kan ha begrensede ressurser og at rådgivningen har preg av mentoroppfølging.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning på 11 mill. kroner til NLR for å opprettholde det faglige tilbudet, og særlig styrke forsøksvirksomheten, HMS-krisebistand og å utvide mentorordningen.

12.2.2 Energi og klimarådgivning - Norsk Gartnerforbund

Norsk Gartnerforbund (NGF) ivaretar rådgivning og energi- og klimaarbeidet for energieffektivisering og konvertering til fornybar energi i veksthusnæringen. NGF fikk 2 mill. kroner til dette arbeidet for 2026.

Den nye energikartleggingsforskriften (FOR-2024-09-25-2262) pålegger alle foretak med et gjennomsnittlig energibruk på minst 2,5 GWh per år de siste tre årene å gjennomføre en omfattende energikartlegging, og første frist for rapportering er 1. oktober 2026. Dette innebærer at 15-20 prosent av Norges veksthusprodusenter nå får et lovpålagt og tidsavgrenset behov for faglig støtte til innsamling av energidata, analyse av energibruk i bygg og prosesser, og identifisering av energieffektiviseringstiltak, slik forskriften krever at minst 90 prosent av energibruken kartlegges og dokumenteres i tråd med fastsatte metodiske krav.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår en økning i midlene til NGFs energikartlegging på 0,5 mill. kroner for å kompensere for den økte arbeidsmengden den nye energikartleggingsforskriften vil påføre.

12.3 Virkemidler med klimaeffekt

Klimaendringer og geopolitisk uro gjør norsk matberedskap mer sårbar, og derfor må utslippskutt og klimatilpasning – både gjennom avl, sortsutvikling og tiltak på gårdsnivå – støtte en løpende, stabil matproduksjon i hele landet. Klimatiltak på gården reduserer utslipp, hindrer ressurser på avveie og er god agronomi.

Flere klimatiltak er også godt for miljøet og reduserer utslipp til vann. Når bonden får mer ut av hver innsatsfaktor, øker både matproduksjonen, robustheten og klimaeffekten. Klimaarbeid og matberedskap er to sider av samme sak. Det er viktig at jordbruksavtalen setter bonden i stand til å gjennomføre og dokumentere klimatiltak og -tilpasning på egen gård. Klimarådgivning er et viktig tiltak i årets jordbruksoppgjør for å støtte opp under klimaavtalen og landbrukets klimaplan. Statusrapport for landbrukets klimaarbeid 2026 ligger [her](#).

Klimatilpasning er nødvendig for å redusere risikoen som følger av mer ustabile værforhold og hyppigere klimahendelser, slik at matproduksjonen kan opprettholdes også når driftsforholdene blir mer krevende.

Flere av virkemidlene i jordbruksavtalen bidrar til reduserte klimautslipp per produsert enhet, men omtales ikke i dette kapitlet. Disse gjennomgås i kapitlene som beskriver virkemidlenes hovedformål, men er samlet her for å gi oversikt over virkemidler med klimaeffekt. I klimakapitlet omtales primært tiltak der utslippsreduksjon til luft eller dokumentasjon av klimautslipp er hovedformålet med virkemiddelet.

12.3.1 Oversikt over virkemidler med klimaeffekt

Tallfestet potensial for utslippskutt er i hovedsak hentet fra landbrukets klimaplan, som er faglig forankret i kunnskapsgrunnlaget fra blant annet Miljødirektoratet (2023–2024), der Klimakur 2030 har vært en sentral kilde. Klimaplanen er lagt til grunn som operativ referanse for tallene i tabellen. For fangvekster er det i tillegg benyttet vurderinger fra Miljødirektoratet (Klimatiltak 2026) og NIBIO (Fangvekster som klimatiltak i Norge), som gir et estimat for utslippsreduksjonspotensialet. Tallgrunnlaget vil oppdateres i tråd med revisjon av klimaplanen (2027), slik at det reflekterer den nyeste tilgjengelige kunnskapen.

Tabell 22 Oversikt over virkemidler med klimaeffekt

Virkemiddel	Kapittel i kravet	Tiltaksområdet klimaplanen eller miljøplaner	Varighet av effekt	Beregnet potensiale for utslippskutt i henhold til klimaplanen (tonn CO2)	Reduserer avrenning til vann
Tilskudd til avl	Dyreavl, mm	Klimaplan 2	Varig	863 000	nei
Sortsutvikling	Korn	Klimaplan 4 og 9	Varig		nei
Avl og utvikling av settepotet	Utvikling av plantemateriale	Redusert matsvinn (klimaavtalen del B)	Varig og årlig		
Bekjempelse av dyresykdommer	Husdyr	Klimaplan 2	Varig		nei
Bedre grovfôr gjennom systematisk bruk av grovfôrprøver	Husdyr	Klimaplan 3 Nitrogenplan 2	Årlig	115 000	Ja
Tilskudd til drenering og hydrotekniske anlegg	Klima (drenering og SMIL)	Klimaplan 4 Nitrogenplan 4	Varig	244 000	ja
Utvikling og bruk av klimakalkulator	Klima	Klimaplan 1	Varig	Indirekte	Indirekte
Karbonlagring i jord og biokull	RMP	Klimaplan 8	Varig	155 000	kanskje
Biogass på gård (Bionova)	Klima (LUF)	Klimaplan 6	Varig	Avhenger av hvilken energikilde som erstattes	usikkert
Leverer gjødsel til industriell biogass (HGB)	Klima	Klimaplan 7	Årlig	128 000	usikkert
Fossilfri maskinpark - behov for å utvide bionovas vilkår til mobile enheter	Klima (VSP fornybar)	Klimaplan 5	Varig	863 000	nei
Fossilfri oppvarming og tørking – IBU	Klima (LUF IBU)	Klimaplan 6	Varig	235 000	nei
Dyrking av fangvekster	RMP	Klimaplan 4 og 9 Nitrogenplan 1	Årlig	76 300 (usikkert teknisk potensial årlig)	ja
Økologisk som klimatilpasning	Økologisk	Klimaplan 9	Årlig	0	
Stimulering til bruk av klimakalkulator, klimarådgivning og klimaplan	Klima/tilskudd til rådgivning	Klimaplan 1	Årlig	Forutsetning for å finne beste tiltak på egen gård	indirekte
Omlagging til SPF	Husdyr	Klimaplan 2	Varig	249 301	nei
Kvalitetstilskudd lam	Husdyr	Klimaplan 2 og 4	Årlig	Mindre utslipp pr produsert enhet	nei
Infrastruktur korn, IBU	Korn	Redusert matsvinn (klimaavtalen del B)	Varig		
Stimulere til utmarkbeite, utmarksbeitetilskudd	Husdyr	Nitrogenplan 2	Årlig	Noe redusert lystgass sammenliknet med oppstalling inne	ja

Miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel / delt gjødsling til korn	RMP	Klimaplan 4 Nitrogenplan 1	Årlig	201 000 – 346 000	ja
Minimere jordpakking	RMP	Nitrogenplan 4	Årlig		Ja
Økt dyrking av belgvekster	Korn	Nitrogenplan 4	Årlig		ja
Risikoreduksjon for planteprodusenter	Grønt	Klimaplan 9	Årlig	0	nei
Skogplanting, ungskogpleie og skogkultur	LUF og skogbruk	Skogbruket	Varig	Svært store opptak av CO ₂ på lang sikt	Ja
Tilgang til plantevernmidler	Grønt	Redusert matsvinn/avlingstap, klimaavtalen B		Redusert utslipp per produsert enhet	nei
Rådgivning generelt	NLR	Klimaplan 4		Stimulerer til å finne beste tiltak på egen gård	Indirekte

12.3.2 Klimasmart landbruk

Klimasmart landbruk er et pågående prosjekt som startet i 2016. Det er utviklet klimakalkulator for ulike produksjoner. Per nå fungerer den for 88 prosent av norske landbruksforetak, og det jobbes for å få ytterligere produksjoner inn i kalkulatoren. Kalkulatoren har bred forankring i landbruket, da nesten alle store aktører i norsk landbruk er medeiere i prosjektet. Varemottakerne har innført insentiver for at å få bøndene til å ta i bruk klimakalkulator. TINE var først ute, deretter Hoff. Nortura og KLF har inngått en avtale hvor de forplikter seg til å innføre insentiver. Det mangler per i dag klimakalkulator på flere småproduksjoner, men i 2026 jobbes det for å redusere dette, bl.a. med fokus på grønt. Biokull er nå implementert i kalkulatoren.

Det faglige grunnlaget som kalkulatoren er basert på er utviklet av NMBU, NLR, TINE, NIBIO, Norsvin og NORSUS. Det er viktig at kalkulatoren baserer seg på forskning og at beregningene benytter de samme utslippsfaktorer som det offisielle klimaregnskapet der dette er mulig. Framover er det også et mål at kalkulatoren kan levere tall inn i klimaregnskapet.

Det utvikles et landsdekkende rådgivningstilbud for alle produksjoner på både klimatilpasning, økt opptak og reduserte utslipp. Klimasmart landbruk prioriterer å utvikle og faglig oppdatere klimakalkulatoren, samarbeide med myndigheter og andre om dokumentasjonsbehovene. Arbeidet med å videreutvikle kompetansebygging og koordinering av klimarådgivning ivaretas av NLR og TINE, og fra 2025 også Nortura. Fokus i 2025 har vært utvikling av klimatiltaksplaner, dette arbeidet fortsetter i 2026.

I forlengelse av næringas behov for bærekraftsrapportering er det et behov for beregninger som kan bidra til rett dokumentasjon fra landbruket på gårdsnivå. Per i dag er det ikke endelig avklart hvilke beregninger som blir behovet fremover, men målet er at rapporter fra klimakalkulatoren skal kunne inngå som et element i bedriftens behov for bærekraftsrapportering. Samtidig er det avgjørende at bruken av data skjer på en transparent måte, med tydelige samtykkeløsninger som gir bonden kontroll over hvem beregningene deles med og til hvilke formål.

Videreutvikling av klimakalkulator

Det er behov for videre utvikling av nye kalkulatorer for grønnsaker på friland (flere kulturer), modell for geit, og rugeegg vurderes. Operative kalkulatorer må videreutvikles, inkl. plantemodeller, flere innsatsfaktorer og generell kvalitetssikring. Det må gjøres tilpasninger i brukergrensesnittet slik at kalkulatoren får en mer pedagogisk oppbygning, og synliggjøre

effekten av gjennomførte klimatiltak. Dette er viktig for å styrke nytteverdien av klimakalkulatoren som styringsverktøy på gårdsnivå.

Midler til utvikling av klimakalkulatoren må videreføres. Som følge av økt mobilisering, flere aktive brukere, mer klimarådgiving og flere klimatiltaksplaner, forventes det en betydelig vekst i bruken av kalkulatoren. Dette vil øke behovet for både videreutvikling og brukerstøtte. Samtidig pågår det arbeid i flere deler av næringen med klimaveikart, bærekraftstrategier og bransjekrav, som forutsetter forbedringer i klimakalkulatoren, særlig for frukt-, grønt- og bærproduksjon. Flere brukere og flere produksjoner vil bidra til bedre datagrunnlag og dermed høyere kvalitet på kalkulatoren.

Ny teknisk plattform

Rapporter utarbeidet i 2023 og 2024 avdekket at det er teknisk gjeld i et IT-system som har vært under utvikling i 10 år. For å kunne skalere opp bruken og nytteverdien av klimakalkulatoren ble partene i 2025 enige om å investere i en ny teknisk plattform. En ny teknisk plattform vil gi en moderne arkitektur som er mer effektiv for datautveksling inn og ut, og samtidig gir lavere drifts- og utviklingskostnader fremover.

Partene ble i fjorårets forhandlinger enige om å sette av midler til utvikling av ny teknisk plattform. Partene var da orientert om at ny plattform er kostnadsberegnet til 41 mill. kroner. Det ble enighet om å avsette 12 mill. kroner fra ledige midler i 2025, og 12 mill. kroner for 2026, totalt 24 mill. kroner. Finansiering bør avsluttes med midler også for 2027, 17 mill. kroner.

Med utvikling av ny teknisk plattform, vil det være riktig å legge til grunn noe økte forvaltningskostnader.

Det er viktig å prioritere utvikling av kalkulatorer for flere produksjoner og å styrke satsingen på brukerstøtte og mobilisering. Bevilgningen over jordbruksavtalen er i dag 12 mill. kroner. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at bevilgningen økes med 4 mill. kroner til 16 mill. kroner, for å håndtere en forventet vekst i antall brukere. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at man fullfører finansiering av ny teknisk plattform, og setter av 17 mill. kroner til formålet. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever totalt 33 mill. kroner til Klimasmart Landbruk for 2027. Dette er en økning på 9 mill. kroner fra 2026.

Se ellers kapittel 13.17 hvor tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF) finnes.

12.3.3 Tilskudd til klimarådgiving – satsingsområde 1

Landbruksdirektoratets utredning av sammenkobling av husdyrtilskudd og krav om klimatiltaksplan viser at kapasiteten i rådgivningsapparatet per i dag ikke er tilstrekkelig til å sikre klimaberegning og klimarådgiving for alle husdyrprodusenter innenfor korte tidsrammer. Både Tine, Norsk Landbruksrådgiving og Nortura peker på begrensninger i antall godkjente klimarådgivere, geografiske forskjeller i tilgjengelighet og behov for tid til oppskalering av kompetanse. Dette understreker at videre utvikling av klimakalkulator og økt bruk av klimarådgiving må skje gjennom en styrking av kapasitet og virkemidler, fremfor gjennom generelle krav som rådgivningsapparatet ikke har forutsetninger for å følge opp.

Utredningen peker også på at grupperådgiving er et viktig virkemiddel for å øke kapasiteten og nå flere produsenter på en kostnadseffektiv måte, særlig i en opptrappingsfase. En videre satsing på grupperådgiving vil kunne bidra til raskere spredning av kunnskap, bedre ressursutnyttelse i rådgivningstjenesten og økt opplutning om klimaarbeidet i hele landet.

For å ytterligere øke motivasjonen til å ta i bruk klimakalkulator, klimarådgivning og klimatiltaksplan mener Jordbrukets forhandlingsutvalg følgende må på plass:

- Landbruk og myndigheter må stå sammen om å vise fram verdien av norske tall og dokumentasjon i markedet
- Klimarådgivning og utvikling av klimatiltaksplan basert på klimakalkulatoren må bli mer tilgjengelig praktisk og økonomisk
- Det må legges til rette for og stimuleres til grupperådgivning

Jordbruket vil fortsette arbeidet med å forbedre datagrunnlag og metoder, slik at klimakalkulatoren kan være et hjelpemiddel for både små og store bruk – og en del av en bred tilnærming til klima og god agronomi. Det er en ambisjon å integrere både tiltak for utslippsreduksjoner og klimatilpasning i jordbrukets klimarådgivning. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever 4,5 mill. kroner i økt tilskudd til klimarådgivning som resulterer i en klimatiltaksplan på gården.**

Rådgivningskategori	Sats 2026	Sats 2027
Én-til-én-rådgivning	7500	7500
To-til-én-rådgivning	9500	9500
Grupperådgivning	5500	5500

12.3.4 Systematisk bruk av grovfôrprøver

For å styrke bærekraftig matproduksjon, øke selvforsyningen og redusere klimagassutslipp per produsert enhet, er det avgjørende å utnytte norske grovfôrressurser best mulig. Prosjektet Fremtidsfôr, finansiert under Samfunnsoppdraget bærekraftig fôr, undersøker hvilke virkemidler man kan bruke for å bedre grovfôrkvaliteten.

Som en videreføring og operasjonalisering av arbeidet i Samfunnsoppdraget bærekraftig fôr kan det være behov for et bredere og mer samordnet arbeid for å utvikle konkrete tiltak som bidrar til økt grovfôr kvalitet og mer bærekraftige fôringsstrategier i norsk husdyrproduksjon. Dette kan omfatte tiltak knyttet til agronomi, fôring, rådgivning, økonomiske virkemidler og beredskap, og bygge videre på prioriterte grep identifisert i rapporten *På vei mot bærekraftig fôr – 20 grep for 2026*.

Systematisk prøvetaking og analyse av grovfôr er et sentralt virkemiddel for å oppnå best mulig grovfôr kvalitet og fôrdisponering. Grovfôrprøver gir bonden et nødvendig beslutningsgrunnlag for å forbedre grovfôr kvaliteten gjennom riktige agronomiske valg, bedre høstetidspunkt, konservering og fôrdisponering. Tilpasset gjødsling, særlig presis bruk av nitrogen, er også viktig for å bedre grovfôr kvaliteten og redusere klimagassutslipp. Grovfôranalyser gir et bedre grunnlag for riktig gjødslingsnivå og -tidspunkt, øker utnyttelsen av husdyrgjødsel og bidrar til høyere avlinger og bedre fôr kvalitet med lavere tap av nitrogen.

For å sikre varig effekt av systematisk grovfôrprøvetaking kan prøver og analyser i større grad kobles til faste rutiner for fôrplanlegging, samlet dokumentasjon av fôr kvalitet og systematisk oppfølging gjennom rådgivning. Et slikt opplegg gir bedre grunnlag for målrettede agronomiske tiltak og mer presis fôrdisponering over tid.

Bedre grovfôr kvalitet bidrar til høyere fôrutnyttelse, noe som igjen reduserer metanutslipp per produsert enhet og øker norskandelen i fôret. Bedre kvalitet og mer presis bruk av grovfôr reduserer behovet for importerte kraftfôrråvarer og gjør det mulig å basere en større del av

husdyrproduksjonen på egne og nasjonale fôrressurser. Dette er i tråd med målsettingene om økt selvforsyning, bedre beredskap og god utnyttelse av norske arealer.

For å understøtte denne utviklingen kan det vurderes positive virkemidler som i større grad belønner høy grovfôrandel i fôret og god utnyttelse av eget grovfôr, samt tiltak som sikrer tilstrekkelig lagringskapasitet og beredskap i grovfôrproduksjonen. God oversikt over grovfôr kvalitet og avlingsnivå er en viktig forutsetning for både økonomisk robusthet og matsikkerhet.

Systematisk grovfôrprøvetaking bør derfor ses som et tverrgående virkemiddel som bidrar til:

- lavere klimagassutslipp per produsert enhet gjennom bedre fôreffektivitet
- økt selvforsyning gjennom høyere norskandel i fôret
- bedre økonomi og forutsigbarhet for bonden
- styrket matsikkerhet og beredskap gjennom økt bruk av norske ressurser
- bedre kunnskapsgrunnlag for målrettede virkemidler, rådgivning og oppfølging av grovfôrproduksjonen

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at økt bruk av grovfôrprøver bør understøttes gjennom klima- og fôringsrådgivning, og kunnskapsformidling, og inngå som en naturlig del av arbeidet med bærekraftig matproduksjon og oppfølgingen av landbrukets klima- og selvforsyningsmål. Tilskudd til rådgivning er omtalt over. Dette krever forskning og utredning som legger til rette for økt og mer systematisk utnyttelse av norske grovfôrressurser, bedre grovfôr kvalitet og mer robust fôrgrunnlag i husdyrproduksjonen, jf. kapittel 13.9, Forskning og utredning.

12.3.5 Husdyrtilskudd og klimatiltak

I etterkant av jordbruksforhandlingene i 2023 ble det satt ned en gruppe som skulle vurdere hvordan en kunne utvikle husdyrtilskuddet til storfe og småfe fra å være et rent husdyrtilskudd, til også å være et tilskudd som bidrar til reduserte klimagassutslipp fra husdyrproduksjonen. Rapporten ble ferdigstilt oktober 2024 og pekte på tre alternative krav som kunne kobles til husdyrtilskuddet: 1: Klimarådgivning, 2: bruk av metanreduserende fôrvarer, 3: bedre kvalitet på grovfôr.

I jordbruksavtalen for 2025 ble partene enige om å vurdere kobling mellom husdyrtilskudd og bruk av metanreduserende fôrvarer, uten å innføre konkrete krav eller tilskuddsendringer. Formuleringen innebar at dokumenterte klimatiltak – herunder metanhemmere – *kunne* inngå i framtidige vurderinger av vilkår eller satser, men uten praktisk konsekvens i 2025-avtalen.

Markedsaktørene fikk en helt avgjørende rolle i utviklingen etter avtalen i 2025. Bruken av metanreduserende fôrvarer ble raskt et negativt konkurranseelement i meierisektoren, drevet av økende forbrukerorientering rundt “naturlighet” i matproduksjonen. Enkelte aktører posisjonerte seg tidlig ved å ta tydelig avstand fra metanhemmere, mens andre brukte uroen til å styrke egne merkevarebudskap. Dette skapte en dynamikk der teknologien, som opprinnelig var omtalt som et dokumentert klimatiltak, ble oppfattet som et symbolsk produkt i en verdikjede preget av sterk sensitivitet for forbrukertrender.

Etter hvert sluttet de største aktørene i sektoren opp om en felles pause, begrunnet i hensyn til forbrukertillit, dyrevelferd, omdømme og tillit til norsk melk. Dette fikk direkte konsekvenser for næringas handlingsrom: uten markedsaksept kan ikke tilskuddssystemet kobles til bruken av slike

förtilsetninger. Stortingets behandling av Dok.8:57S (2025-2026) om å ikke bruke metanhemmere i norsk landbruk, slo fast at det ikke er grunnlag for å koble sammen metanreduserende fôrvarer og husdyrtilskudd nå.

Med bakgrunn i jordbruksavtalen 2025 har Landbruksdirektoratet utredet sammenkobling av husdyrtilskuddet med krav om klimatiltaksplan. Utredningen understreker at klimarådgivning er en sentral forutsetning for å sikre faglig forankrede vurderinger og reelt klimaeffektive tiltak på gårdsnivå. Samtidig viser gjennomgangen at rådgivningsapparatet per i dag ikke har kapasitet til å betjene alle husdyrprodusenter innenfor de tidsrammene som er skissert. Et generelt krav om klimatiltaksplan, uten samsvarende tilgjengelighet på rådgivning med riktig kompetanse og geografisk dekning, vil kunne gi ujevn kvalitet og risiko for proforma-løsninger. I en slik situasjon fremstår det mer hensiktsmessig å styrke frivillig oppslutning om rådgivning og prioritere målrettede virkemidler som legger til rette for faktisk gjennomføring og dokumenterbar effekt.

Jordbrukets forhandlingsutvalgs vurdering er at Stortingets behandling viser at det er et avventende og nøytralt politisk syn på å knytte krav om klimatiltak direkte til husdyrtilskuddet, og at slike virkemidler først kan vurderes når det foreligger tydelig dokumentasjon, bred forbrukertillit og enighet i verdikjeden. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår derfor ingen slike tiltak i år.**

12.3.6 Drenering

Drenering er et av de viktigste klimatiltakene i norsk landbruk. Et fuktigere og mer ustabil klima svekker matproduksjonen i alle ledd, fra såing, planting, vekst og høsting. Drenering er et tiltak som både bedrer bondens lønnsomhet gjennom høyere avlinger og begrenser effekten av klimaendringer. Godt drenert jord er en forutsetning for god jordhelse, høyt avlingsnivå og god avlingskvalitet. Lavere vanninnhold i godt drenert jord reduserer også dannelsen av lystgass.

Dreneringstilskudd er helt sentralt for å klare målet om økt sjølforsyning, herunder målet om økt kornproduksjon. Bevilgningene til drenering er økt betydelig i jordbruksoppgjørene de siste årene.

	2022	2023	2024	2025	2026
Fast bevilgning	68	68	88	148	151
Ekstra - ledige midler			54	67	
Totalt, mill. kroner	68	68	142	215	151

Det ble satt av 148 mill. kroner til drenering av jordbruksjord i 2025 ved forhandlingene i 2024, i tillegg ble det omfordelt 67 mill. kroner av ledige midler i 2025. Rapporten viser at det er gitt tilsagn til drening for 239,2 mill. kroner, og det er bare 5,4 mill. kroner som er overført til neste år. I 2024 ble det bevilget 189,1 mill. kroner til 2 889 søknader som bidro til å drenere om lag 47 000 dekar jordbruksjord. I henhold til Landbruksdirektoratet har bevilgningene i 2025 bidratt til å drenere om lag 59 400 dekar. Totalt er 629 550 dekar drenert siden 2013, da ordningen ble innført. Det er fortsatt et betydelig behov for midler til drenering.

I dag er 48 prosent av jordbruksarealet leiejord. I en rapport fra NIBIO (2025), beskrives leiejord som en barriere for økt drenering. Leiekontrakter har et tidsperspektiv på 10 år, mens drenering er en investering i et 40-årsperspektiv. Dermed trengs det svært kraftige stimuli for å gjøre det attraktivt å drenere leid jord.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at krav til digitalisering av leiekontrakter og oppfølging av jordloven fra forvaltningen vil bidra til å formalisere leieforhold og stimulere til økt drenering, ref. jordloven §8 andre ledd femte punktum.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever å øke bevilgningen til drenering med 39 mill. kroner til 190 mill. kroner i 2027, med en forutsetning om at eventuelt ubrukte midler fra 2026 kan overføres til 2027.

Se ellers kapittel 13.17 hvor tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF) finnes.

12.3.7 Tilskudd til behandling av husdyrgjødsel (HGB)

Målet for klimagassreduksjoner ved bruk av biogass kan oppnås innen 2030 om det legges til rette for kraftig vekst med økt investeringsstøtte og forutsigbar støtte for bøndene til levering av husdyrgjødsel. Dagens tilskuddssats er en forutsetning for alle som ønsker å bygge anlegg. For å oppnå vekst i biogassproduksjonen, er det essensielt å ha forutsigbare, langsiktige og betalingsvillige markeder for bruk av biogass.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at dagens støtteordning for levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg (HGB) økes med 10 mill. kroner for 2027 til 40 mill. kroner

12.3.8 Bionova

Bionova er et verktøy for å nå Norge sine klimamål for 2030 og målet om å være et lavutslippssamfunn i 2050 ved å bidra til reduserte klimagassutslipp og økt karbonopptak og -lagring. Bionova skal også bidra til innovasjon og økt verdiskaping gjennom en mer sirkulær bioøkonomi basert på fornybare ressurser fra hav og land.

I dag består Bionova av to programmer

- Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket (VSP fornybar)
- Tilskudd til bioøkonomiprojekter (Bioøkonomiordningen.)

VSP fornybar finansieres over jordbruksavtalen (LUF) og støtter bygging av anlegg for produksjon av fornybar energi, samt introduksjon av ny klima- og miljøvennlig teknologi i landbruket på gårdsnivå. Bonden kan få støtte til investeringer, utredninger og kompetansetiltak, blant annet til anlegg for varmesalg, gårdsvarmeanlegg, veksthus, biogass-, kraft/varme- og biokullanlegg, flislager og tørkeanlegg for brenselproduksjon for salg. Formålet er å stimulere landbruket til å produsere, bruke og levere fornybar energi.

Bioøkonomiordningen finansieres over statsbudsjettet kapittel 1152, post 70.

Det er stor etterspørsel etter VSP fornybar og landbruket har vist stor interesse for å gjennomføre klima- og miljøinvesteringer innenfor bioenergi de siste årene. 92 prosent av midlene ble bruk i 2025, og per februar 2026 var 20 prosent av årets ramme innvilget. Det er viktig at tiltak med klimanytte fortsatt prioriteres i tråd med Bionovas mandat og for å nå målene i landbrukets klimaavtale med staten. VSP fornybar skal stimulere landbruket til å produsere, bruke og levere fornybar energi. Formålet er også å gjøre landbrukets energiforbruk klimanøytralt. Programmet er avgjørende for å innfri målet i satsningsområde 6 om fossilfri oppvarming i jordbruket innen 2030, noe som gir utslippskutt tilsvarende 255 000 tonn CO₂-ekvivalenter fra 2021 til 2030 (jf. Landbrukets klimaplan).

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener Bionova må være det viktigste verktøyet for å finansiere tiltakene i Landbrukets klimaplan. Det må etableres tydeligere føringer for å sikre at Bionovas midler prioriteres for å oppfylle Landbrukets klimaplan og klimaavtalen mellom jordbruket og staten, med en prioritering av løsningen tilpasset gårdsbruk i alle størrelser.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at bevilgningen til Verdiskapningsprogrammet for fornybar energi og teknologi i landbruket redusere med 6,5 mill. kroner til 221,5 mill. kroner.

Se ellers kapittel 13.17 hvor tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF) finnes.

12.3.9 Bionova (VSP fornybar)- Forslag til endring i retningslinjer for VSP fornybar

I jordbruksoppgjøret 2024 ble avtalepartene enige om å innføre et tilskudd til innfasing av ny teknologi. Innovasjon Norge har ansvar for retningslinjene for det tilskuddet. Per i dag gis det støtte kun til utviklings- og utprøvningsprosjekt for å teste ut ny produksjonsteknologi og nye løsninger på gårdsnivå som i tillegg til reduserte klimagassutslipp, skal bidra til økt konkurransekraft for næringa. Formålet er å kople leverandørindustri og bonde for å utvikle teknologi og løsninger som ennå ikke er "hylleware".

Slikt utstyr blir imidlertid stadig mer nødvendig, spesielt for å sikre økt grøntproduksjon. Når mobile enheter ikke kvalifiserer for støtte etter utprøvningsfasen, står bøndene igjen med store kostnader som må bæres fullt ut, til tross for at utstyret er avgjørende for produksjonseffektivitet og gjennomførbarhet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det må gis investeringsstøtte til mobile produksjonsmidler også etter en introduksjonsfase for teknologien, for å opprettholde konkurransekraft og produksjonsvolum.**

Dagens skille mellom «fast» og «mobilt» utstyr er utdatert, på grunn av:

1. **Teknologisk utvikling.** Kontinuerlig utvikling gjør at de mest moderne og kostnadseffektive løsningene ikke bør ekskluderes basert på utforming og hvorvidt det er mobile løsninger.
2. **Rekruttering og omdømme.** Landbruket konkurrerer om arbeidskraft med andre teknologidrevne næringer. Ved å legge til rette for bruk av moderne, mobile verktøy og utstyr gjør man næringen mer attraktiv for en yngre generasjon som forventer sømløse digitale arbeidsflater.
3. **Svar på økonomiske utfordringer** (Riksrevisjonens undersøkning om reduksjon av klimagassutslipp fra jordbruket Dokument 3:13 (2024–2025)). Riksrevisjonen har påpekt at den økonomiske situasjonen i landbruket er en barriere for nødvendig teknologisk fornyelse. Ved å tillate støtte til mobile enheter, senkes terskelen for investering. Dette gjør moderne teknologi tilgjengelig for flere bønder, ikke bare de med størst investeringskapasitet, og bidrar til å lukke det teknologiske gapet som Riksrevisjonen har uttrykt bekymring for.
4. Ved å **likestille mobile enheter med fastmontert utstyr i IBU-ordningen**, svarer vi direkte på behovet for lavere investeringskostnader, bedre risikostyring og en mer effektiv arbeidsdag i landbruket. Dette er nødvendige grep for å sikre lønnsomheten i tråd med nasjonale målsetninger.
5. **Risikoreduksjon gjennom sanntidsovervåking.** Investering i mobile enheter reduserer den operasjonelle risikoen for bonden betydelig. Ved å ha kontinuerlig tilgang til overvåkings- og styringssystemer (for eksempel for ventilasjon, fôring og brannvarsling) kan bonden avdekke og utbedre kritiske feil umiddelbart. Dette forebygger store økonomiske tap knyttet til dyrevelferd eller driftsstans.

6. **Effektivisering og redusert behov for arbeidskraft.** Landbruket står overfor store utfordringer knyttet til tilgang på og kostnader til arbeidskraft. Mobile enheter muliggjør fjernstyring, dvs. at oppgaver som tidligere krevde fysisk tilstedeværelse ved et kontrollpanel, nå kan utføres «i farten». Bedre logistikk - koordinering av innhøsting og transport reduserer dødtid og behovet for ekstra mannskap i sesongtopper.
7. **HMS:** Det er per i dag fortsatt for mange arbeidsulykker og skader i jordbruket. Et eksempel på at den teknologiske utviklingen kan være med å bedre HMS i landbruket, er høsteplattformer i fruktproduksjonen. I dag utføres mye av innhøstingen ved hjelp av stiger. Høsteplattform reduserer risiko for fallulykker, gir tryggere og mer ergonomiske arbeidsforhold og bidrar til mindre slitasjeskader hos bonde/ansatte øker effektiviteten og sikrer bedre kvalitet på produktene.

I retningslinjene for søkere til VSP bør det også gis tilgang til at flere enheter kan søke sammen. Noe av de tekniske og nye utstyret i dag er satt sammen slik at det er fornuftig med samdrift.

Mobile enheter slik det menes her, er ikke spesielt lett omsettelige varer. Dersom en vil sikre seg at disse mobile enhetene ikke blir videresolgt med fortjeneste kan en innføre tilpassede avskrivningsregler.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende tillegg/endring i retningslinjene for VSP fornybar: «*Det kan gis tilskudd til mobile enheter, forutsatt at teknologien bidrar til økt effektivitet og/eller bedre ressursutnyttelse. Mobile enheter må ha en dokumentert direkte funksjon i den daglige drifta.*»

12.3.10 Bionova (VSP fornybar) - Fossilfri oppvarming

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at tiltak som bidrar til å redusere energibruken og erstatte fossil energi til oppvarming prioriteres høyt i VSP fornybar. Programmet må ha som mål å legge til rette for at produksjoner som i dag er avhengig av fossil gass kan omstille seg i tråd med omstillingsmål i 2030 og et eventuelt forbud i 2028. Utrulling av teknologi som bidrar til rask klimaomstilling må vektlegges høyere enn innovasjonsgrad.

I fjørfeproduksjoner kan det bli økt behov for oppvarming og varmegjenvinning for å kunne tilfredsstille absolutte krav om maksimale gasskonsentrasjoner. Tiltak som bidrar til den nødvendige omstillingen inkluderer både energieffektivisering, inkludert varmegjenvinning, og erstatning av fossil energi med fornybare kilder.

Det må være mulig å få støtte til flere ulike tiltak, ettersom det kan være nødvendig med en kombinasjon av løsninger for å dekke oppvarmingsbehovet gjennom hele året, inkludert topplast. Samtidig må det være mulig å investere trinnvis for å redusere og fase ut den fossile energibruken over tid.

Støttesatser og finansiering av investeringsprosjekter må være tilstrekkelig høye for å utløse omstilling og likebehandling over hele landet, for å unngå ulik utmåling av tilskudd avhengig av hvilken landsdel produsenten befinner seg i.

12.3.11 Bionova (VSP fornybar) - Biogass

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at støtten til både gårdsbiogassanlegg og forstudier videreføres over Verdiskapingsprogrammet.

Prosjekter med klima- og miljønytte som bidrar til å løse utfordringer knyttet til nye krav og bedre ressursbruk, bør prioriteres. Det innebærer blant annet krav til utfasing av fossil energi og krav til gjødselhåndtering.

12.3.12 Biokull over RMP

Biokull er en sikker og stabil metode for å lagre karbon i landbruket, samtidig som det kan spille en viktig rolle i klimatilpasning gjennom økt vannlagringsevne og forbedret jordstruktur. For å nå målet i Landbrukets Klimaplan om 830 000 tonn CO₂-ekvivalenter redusert gjennom biokull innen 2030, er det nødvendig å styrke ordningene og skalere bruken betydelig.

Fra og med 2023 har bruk av biokull gjennom RMP vært en del av den nasjonale RMP-instruksen. Støtten til biokull over RMP har gitt en tilførsel av biokull i landbruksjord på 19,7 tonn biokull i 2023, 92,4 tonn i 2024 og 166,9 tonn i 2025. Dette utgjør til sammen omtrent 837 tonn CO₂-ekv. Til tross for at innføringen av biokull som tiltak i RMP er viktig læring og bidrar til en positiv utvikling, har det ved utgangen av 2025 kun bidratt til å oppnå 0,1 prosent av målet på 830 000 tonn som er satt i Landbrukets Klimaplan for 2030.

Samtidig er det viktig å understreke at biokullkostnadene forventes å gå ned etter hvert som flere produksjonsanlegg etableres, og teknologien skaleres. Det er mange prosjekter på gang nasjonalt, og både råstoff og teknologi er tilgjengelig for en rask opptrapping dersom rammebetingelsene ligger til rette. Biokull kan være et egnet klimatiltak i områder der andre klimatiltak er mer krevende å implementere, også på grunn av motstand eller interessekonflikter.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det vil være behov for en betydelig satsing på biokull fram mot 2030 for å nå klimamålene i landbruket. Karbonlagring må godskrives i det offisielle utslippsregnskapet for landbruket. Biokull er kostbart for bonden, og må støttes av tilskudd for å få ønsket klimaeffekt.

Per nå anslår Landbrukets Klimaplan at sektoren har potensial til å levere 330 000 tonn CO₂-ekvivalenter fra biokull, og selv om det fortsatt er langt dit, er det ikke umulig å nå målene. Det innebærer et behov for rundt 100 000 tonn CO₂ fanget og lagret årlig, og større industrisatsinger er allerede under utvikling. For å realisere dette potensialet er det avgjørende at myndighetene opprettholder og forsterker støtten til både produksjon og bruk av biokull for eksempel over Enova, slik at investeringer og marked bygges parallelt.

Til tross for justeringene i ordningen er bruken fortsatt svært lav sammenlignet med behovet, og Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det krever en betydelig opptrapping både i økonomisk støtte, tilgjengelighet og kunnskapsbygging dersom biokull skal bli et reelt bidrag til å innfri landbrukets klimamål innen 2030. Samtidig må klimaavtalen med staten tas på alvor, og det er gode muligheter for framdrift med den politiske viljen som ligger i dagens regjering.

Evalueringsrapporten av RMP-ordningen fra desember 2025 peker på behov for å **øke eller fjerne tilskuddstaket for biokull på hver enkelt gård**. Videre må man vurdere hvordan biokull skal finansieres framover, hva som skal til for å finansiere behovet fram mot 2030 og hvordan kostnadene skal fordeles mellom offentlig støtte og det private karbonkredittmarkedet.

12.3.13 MetanHUB - uttesting av klimavennlig fôring for norske drøvtyggere

Siden jordbruksavtalen 2025 ble inngått, der partene åpnet for en framtidig vurdering av kobling mellom husdyrtilskudd og metanreduserende fôrvarer, er forutsetningene for MetanHUB endret vesentlig. Debatten som fulgte blant både forbrukere og bønder, kombinert med uro i markedet,

meierisektorens beslutning om å sette bruken av metanhemmeren Bovaer på pause, samt Stortingets behandling av Dok.8-forslaget om forbud mot Bovaer påvirket handlingsrommet betydelig. Samlet innebærer dette at rammene for MetanHUB er endret, og at prosjektet må rettes inn mot leveranser som bygger kunnskap og dokumentasjon under de nye forutsetningene og forventninger om leveranse på utslippskutt må nedjusteres.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det bevilges 5 mill. kroner til å videreføre og justere MetanHUB for 2027.

Hovedvekt framover legges på forskning som dokumenterer effekt av metanreducerende førtiltak under norske grovfôr- og beiteforhold og botanisk sammensetning. Helhetlig rapport og sammenstilling av resultater må sikre en god avrunding av prosjektet.

Se ellers kapittel 13.17 hvor tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF) finnes.

12.3.14 Klima og miljøprogrammet (KMP)

Klima- og miljøprogrammet (KMP) skal bidra til å nå landbrukspolitikkenes målsettinger innenfor klima og miljø. Prosjektene skal bidra til at eksisterende eller ny kunnskap raskt når ut til næringsutøvere, oppdatert kunnskap for rådgivning og forvaltning, og å informere om jordbrukets miljøinnsats til samfunnet. Gjennom KMP kan det gis tilskudd til prosjekter innen klimatilpasning, klimagassutslipp, jord, forurensning, naturmangfold, kulturlandskap og økologisk jordbruk. Bevilgningen i 2026 var fordelt på 16 mill. kroner til nasjonale prosjekter, 11 mill. kroner til regionale prosjekter og 7 mill. kroner øremerkede prosjekter.

Innenfor bevilgningen for 2027 skal 8,2 mill. kroner øremerkes til Geno sitt prosjekt for avl på bærekraftsegenskaper i NRF-avl. 2 mill. kroner øremerkes til slutføring av prosjektet Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grønt. **2,5 mill. kroner øremerkes klimaregnskapsgruppens arbeid. Se kapt. 12.3.15 for beskrivelse av utredning om karbon og beite. Innenfor økologisk landbruk skal prosjekter som bidrar til å utvikle agronomi med overføringsverdi til konvensjonell produksjon prioriteres. For å opprettholde frie midler til nasjonale og regionale prosjekter krever Jordbrukets forhandlingsutvalg å øke bevilgningen for 2027 med 2 mill. kroner til 36 mill. kroner.**

Se ellers kapittel 13.17 hvor tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF) finnes.

12.3.15 Beiting og klima

I jordbruksoppgjøret 2025 ble avtalepartene enige om å sette av midler på klima- og miljøprogrammet til en utredning som skulle «*Fremskaffe kunnskap om klimavirkninger av dyr på beite, som ledd i å utvikle god beitepraksis og god forvaltning av beiteressursene*» i forkant av jordbruksoppgjøret 2026. NIBIO fikk oppdraget, og har levert en rapport med både konklusjoner og forslag til videre arbeid.

De største klimabelastningene knyttet til beite kommer fra arealendringer, ikke fra beitedriften i seg selv. Avskoging til nytt innmarksbeite gir store CO₂ utslipp (ca. 400 000 tonn CO₂/år fra 2019-2023). Drenerte myrer brukt til beite gir ytterligere utslipp (ca. 70 000 tonn CO₂/år). Karbonopptak i jord på innmarksbeite er lavt og endrer ikke dette bilde.

Effektene av selve beitebruken er små og delvis udokumenterte. Noen studier antyder litt lavere metanutslipp per produsert enhet på godt beite, men datagrunnlaget er svakt. Mindre gjødselhåndtering når dyr er ute gir bare små endringer, selv om det er noe som tyder på at det er

noe lavere utslipp fra gjødsel når dyra gjør fra seg på beite. Lavere behov for fôrproduksjon gir kun marginal effekt i det nasjonale regnskapet.

Klimaeffekten av beiting i utmark er ikke mulig å fastslå i dag, og man vet ikke om effekten er netto positiv eller negativ for klimautslipp. I LULUCF-regnskapet dominerer karbonopptaket i skog klart, mens øvrige arealer som beite og utmark formelt er inkludert, men i praksis har marginal betydning fordi endringer i jordkarbon i liten grad fanges opp i regnskapet. Det finnes svært få norske målinger av beitetrykk, jordkarbon, lystgass og metan i utmark. Biogeofysiske effekter som albedo er ikke kartlagt og kan per i dag ikke kvantifiseres.

Store arealer av eksisterende beitemark står ubrukt. Innmarksbeiter som er godkjent og tilgjengelige brukes ikke fullt ut, mens nye arealer ryddes. Dette gir i henhold til rapporten unødvendige klimagassutslipp. **Det er dermed viktig å stimulere til bruk av eksisterende beite.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg vurderer at dagens tilskuddssystem i liten grad stimulerer til etablering av nye beiter, men heller til fortsatt bruk av eksisterende innmarksbeiter og utmarksbeiting. Sammenholdt med de nye bestemmelsene i avskogingsforordningen innebærer dette at arealendringer knyttet til beitebruk ikke forventes å gi vesentlige utslipp framover.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker en videre kunnskapsinnhenting på området beiting og klima. Det settes av 1 mill. kroner over Klima- og miljøprogrammet (KMP) til en utredning med fokus på karbonopptak og klimavirkninger av dyr på beite, hvor sirkulering av karbon i midlertidige og langsiktige karbonlager i jordbruket utredes.

12.4 Virkemidler med miljøeffekt

Jordbruket har et sjølstendig sektoransvar for å ivareta miljøhensyn. Nasjonalt miljøprogram består av flere ulike ordninger som samlet skal bidra til at jordbruket oppnår sine mål for miljø og klima. Dette inkluderer tilrettelegging på nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå. Nasjonalt miljøprogram omfatter ni miljøområder med tilhørende mål; kulturlandskap, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer, tilgjengelighet og friluftsverdier, jord og jordhelse, avrenning til vann, plantevern, utslipp til luft og økologisk jordbruk.

12.4.1 Regionale miljøprogram (RMP) - Evaluering

Regionalt miljøprogram (RMP) ble etablert i 2005 og har som formål å bidra til å ivareta jordbruket sitt kulturlandskap, biologisk mangfold, kulturmiljøer og kulturminner, jord og jordhelse, tilgjengelighet i jordbrukslandskapet, samt å redusere bruk av plantevernmidler og utslipp til luft og avrenning til vann fra jordbruket. Hvert fylke har egne miljøprogram som skal gi en prioritering av innsatsen mot miljøutfordringene i fylket. RMP skal stimulere til en økt og mer målrettet miljøinnsats i jordbruket ut over det som er mulig gjennom nasjonale ordninger.

De regionale miljøprogrammene skal rulleres hvert fjerde år. Landbruksdirektoratet har startet arbeidet med å revidere den nasjonale instruksjonen som setter rammene for hvilke tiltak som gir rett til tilskudd og innretningen av disse tiltakene. Den reviderte instruksjonen skal være et grunnlag for utarbeiding av nye regionale miljøprogram i fylkene. Ny programperiode for regionale miljøprogram skal gjelde fra søknadsomgangen 2028 fram til 2031. Den økonomiske rammen til RMP har hatt en betydelig økning de siste årene og var 1 146,1 mill. kroner i 2025.

NIBIO leverte 15. desember 2025 rapporten «Evaluering av regionale miljøtilskudd» på oppdrag fra LMD og som oppfølging av jordbruksavtalen i 2024. I evalueringen er miljøeffektene av ordningen og forvaltningsmodellen vurdert, samt ordningens kostnadseffektivitet og

formålseffektivitet. Gjennomgangen viser at ordningen har god måloppnåelse, og at de regionale prosessene og forvaltningen fungerer godt. Det pekes samtidig på en del tiltak som kan øke måloppnåelsen, redusere kompleksiteten og forbedre samhandlingen ytterligere. De fleste tiltakene som NIBIO foreslår kan tas i forbindelse med rulleringen av RMP.

I spørreundersøkelsen til evalueringen ga faglagene tydelig signal om at de ønsker at måloppnåelsen av RMP-ordningen styrkes. De ønsker videre at det regionale handlingsrommet styrkes og ønsker ikke sterkere nasjonale føringer. De mener høyere tilskuddssatser er viktig for å øke tiltaksgjennomføringen at det er behov for bedre veiledning om hvilke RMP-tiltak som er aktuelle på den enkelte gård.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener:

- at det er positivt at evalueringsrapporten viser at RMP-ordningen i hovedsak fungerer godt og gir gode resultater. Det er viktig å sikre at ordningen både er kostnadseffektiv og formålseffektiv, samtidig som tiltakene balanseres mot målet om økt selvforsyning, matproduksjon og inntekt på en god måte.
- at ordningen må ha et fungerende og brukervennlig søknads- og saksbehandlingssystem som også fungerer som veilednings- og planleggingsverktøy. Dette vil kunne være et viktig tiltak for å øke oppslutningen om ordningen og redusere utfordringene knyttet til at ordningen er kompleks.
- at evalueringsrapportens forslag til forbedringer av spesifikke tiltak må tas i forbindelse med rulleringen av regionale miljøprogram og arbeidet med ny RMP-instruks.
- Det skal settes av 5 mill. kroner av ledige midler i 2026 for å videreutvikle søknadsportalen til RMP slik at det kan gis tilskudd til småskifter i RMP.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker ikke å flytte RMP-tiltak til nasjonale ordninger. Forhandlingsutvalget støtter forslaget om å øke intervallet mellom hver rulling fra fire til fem år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til RMP med 43 mill. kroner.

12.4.2 Oslofjord – Vannmiljø

Rapporten «Modellering av Oslofjorden – scenarier med redusert menneskelig belastning for å oppnå god økologisk tilstand» estimerer avlastningsbehovet for næringsstoffer og partikler for at Oslofjorden skal oppnå god økologisk tilstand. Den skal inngå som et kunnskapsgrunnlag for revidering av Oslofjordplanen som regjeringen skal gjennomføre i 2026. NIVA forsøker å beregne hvor mye nitrogentilførselen til Oslofjorden må reduseres for at miljøtilstanden skal bli god, men beskrivelsen av nitrogenavrenning fra jordbruket er ikke korrekt.

Rapporten viser at effekten av de pålagte nitrogentiltakene i jordbruket er minimale og reduserer avrenningen til Oslofjorden kun med 1,8 % sammenliknet med 2021. Ved bruk av TEOTIL3 estimerer NIVA-rapporten at jordbruket i 2021 (baseline) bidro med 15 068 tonn totalnitrogen til Oslofjorden. Den estimerte effekten av alle vedtatte miljøforskrifter om redusert jordarbeiding rundt Oslofjorden er en reduksjon på 269 tonn totalnitrogen (1,8%).

Dette er svært oppsiktsvekkende fordi regionale miljøforskrifter med forbud mot høstpløying i henhold til «*Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv*» som ble lagt fram 30. mars 2021 var det viktigste nitrogentiltaket jordbruket kunne gjøre.

Som følge av miljøforskriftene som nå er vedtatt i alle fylker rundt Oslofjorden, ligger om lag 70 prosent av kornarealet upløyd om høsten. Tiltaket er kostbart, gir redusert avling og redusert matproduksjon totalt sett. Oslofjordområdet har vært særskilt prioritert med øremerket pott i tillegg til ordinær RMP-ramme. Rammen for RMP har siden 2022 økt med 170 millioner

øremerket til Oslofjorden. Dersom effekten av dette kun er 1,8 prosent mindre nitrogen til Oslofjorden, må vi tenke nytt om nitrogentiltak i jordbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg reagerer på at NIVA i rapporten bruker data fra OECD på en måte som Eurostat advarer mot. Rapporten påstår at nitrogenoverskuddet i jordbruket i Norge er blant de høyeste blant OECD-landene, med henvisning til data OECD publiserte i 2022. Eurostat, som har levert dataene til OECD, advarer mot slike sammenlikninger fordi datagrunnlaget ikke er tilstrekkelig harmonisert mellom landene. Et eksempel på dette er at flere land tar med arealer som ligger brakk i sitt jordbruksareal. Det er derfor ikke grunnlag for å hevde at jordbruket i Norge har et vesentlig høyere nitrogenoverskudd enn de andre nordiske landene.

NIVA foreslår i rapporten ytterligere tiltak som skal føre til at avrenningen av nitrogen fra jordbruket reduseres med totalt 25 prosent sammenliknet mer 2021. De nye tiltakene er å øke andelen av kornarealet som ikke høstpløyes fra 70 prosent til 100 prosent, dyrke fangvekster på 50 prosent av kornarealet og 80 prosent av arealet med potet og grønnsaker.

Jordbrukets forhandlingsutvalg har ikke tillit til dataene som er brukt i rapporten. Det er usannsynlig at de nye tiltakene skal gi 25 prosent reduksjon i nitrogenavrenning når de svært inngripende tiltakene som hittil er innført ved miljøforskrifter kun har en dokumentert reduksjon på 1,8 prosent.

Jordbruket har gjennomført store tilpasninger og endringer siden 2000 som reduserer avrenningen av nitrogen. Kornarealet i nedbørfeltet til Oslofjorden er siden 1991 redusert med over 20 prosent og det samlede forbruket av nitrogen fra handelsgjødsel i Norge blitt redusert med om lag 10 prosent siden år 2000. I samme periode har kornavlingene økt, vi har fått lengre vekstsesong, flere slåtter i grovfôrproduksjonen og bedre drenering av jord. Dette gir bedre nitrogenutnyttelse.

Alle bønder er pålagt å lage årlige gjødslingsplaner. Disse tar utgangspunkt i gjødslingsnormer utviklet gjennom mange års forskning under norske forhold, avlingsnivå og næringsinnholdet i jorda for de ulike plantekulturene. I kornproduksjon er det vanlig med delt gjødsling, bruk av n-sensor øker og GPS styring av traktor og gjødselspreder har blitt vanlig. Da får man spredt mineralgjødsel mer presist. Det er bygd flere hundre fangdammer, som fanger opp nitrogen før det kommer ut i vassdragene og dyrking av fangvekster har økt fra 20 000 dekar i 2013 til 122 000 dekar i 2024. Vi har i tillegg fått på plass et nytt gjødselregelverk som vil gi bedre bruk av husdyrgjødsel med redusert behov for mineralgjødsel.

Ingen av tiltakene nevnt ovenfor er tatt hensyn til i NIVA-rapportens beskrivelse av jordbrukets innsats for å redusere avrenningen til Oslofjorden. Det er nødvendig å klargjøre om rapportens manglende refleksjon av effekt av gjennomførte tiltak er grunnet mangelfull metode og/eller svakt datagrunnlag.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener løsningen for Oslofjorden er å øke nitrogeneffektiviteten ytterligere. Nitrogenet fra husdyrgjødsel og mineralgjødsel i størst mulig grad går til plantene og i minst mulig grad lekker ut til miljøet. Tiltak som ensidig reduserer bruken av gjødsel vil redusere matproduksjonen, mens Stortinget har satt som mål av vi skal øke sjølforsyninga i Norge til 50 prosent. For å oppnå dette må planteproduksjonen øke. Det er viktig at bonden kun bruke tilstrekkelig mengde nitrogengjødsel til at avlingene oppnår god nok kvalitet, både i korn- og grovfôrproduksjon. Man må ikke havne i en situasjon hvor import øker, fordi de norske produktene ikke oppnår god nok kvalitet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at vi skal øke matproduksjon samtidig som Oslofjorden oppnår god miljøtilstand. Dette krever**

løsninger som reduserer avrenning av næringsstoffer samtidig som plantene får de næringsstoffene de trenger.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener:

- **at det er svært viktig at miljøtiltakene for å redusere avrenning av nitrogen til Oslofjorden er kunnskapsbasert og kostnadseffektiv. Videre må tiltakene balanseres mot målet om økt matproduksjon og økt sjølforsyning.**
- **at jordbruket de siste årene har gjennomført omfattende tiltak for å redusere avrenningen av nitrogen til Oslofjorden. Det er nå viktig å beregne effekten av de tiltakene jordbruket har gjort før man går videre med nye tiltak.**

12.4.3 Nitrogenplan

På oppdrag gitt i jordbruksavtalen 2023 har Landbruksdirektoratet, i samarbeid med Miljødirektoratet, utarbeidet en helhetlig plan for bærekraftig bruk av nitrogen i jordbruket. Arbeidet er organisert med avtalepartene som styringsgruppe.

De største årlige tapene for nitrogen fra jordbruket er avrenning til vann og ammoniakkutslipp til luft. Lystgassutslipp utgjør en relativt liten del av utslippene til luft sammenlignet med ammoniakk, men siden lystgass er en potent klimagass med høyt oppvarmingspotensial, har selv nokså beskjedne størrelser stor betydning for klima. De fleste tiltak som reduserer ammoniakkutslipp er knyttet til gjødsling og fôring, mens tiltak som reduserer lystgassutslipp i størst grad er relatert til gjødsling, fôring og tiltak for bedre jordhelse.

Gjødslings- og fôringspraksis på gårdsnivå setter rammene for hvor effektive øvrige tiltak for nitrogenutnyttelse på gårdsnivå kan bli. Mineralgjødsel er i dag den største nitrogenkilden i norsk jordbruk, og husdyrgjødsel er den nest viktigste. Mengde og sammensetning av husdyrgjødsel påvirkes av fôrmidlene i husdyrproduksjonen. Alternative organiske gjødselprodukter basert på avfallsressurser kan redusere behovet for mineralgjødsel gjennom resirkulering.

Bedre utnyttelse av nitrogen i jordbruket innebærer gjødsling og fôring tilpasset plantenes og dyrenes behov. Gode gjødslings- og fôringsstrategier kan redusere mengden tap betydelig, men for å hindre at forbedringer i en del av nitrogenstrømmen går tapt i en annen, er det nødvendig med øvrige tiltak som styrker jordas evne til å holde på og omsette nitrogen. Dette inkluderer agronomiske tiltak som redusert jordarbeiding og bruk av fangvekster. Likevel vil det alltid være noe nitrogen som ikke fanges opp på gården, og dermed går tapt til luft og vann. Derfor kan rensiltak være nødvendige som et siste ledd for å fange opp overskudd før det når vannforekomster og forårsaker skade på økosystemene.

Direktoratene anbefaler at følgende fem innsatsområder prioriteres:

- Bedre utnyttelse av gjødsel
- Bedre utnyttelse av fôr
- Økt resirkulering av nitrogen
- Bedre jordhelse og nitrogenopptak i planter
- Økt rensing av nitrogen

Under innsatsområdene er det til sammen anbefalt 22 tiltak. I tillegg har direktoratene vurdert mulige nye, overordnede virkemidler som kan bidra til å forsterke den helhetlige tilnærmingen til nitrogen i jordbruket. Planen omhandler også tiltak som har som mål å redusere utslippene av lystgass fra mineralgjødsel med 0,2 mill. tonn over perioden 2024 – 2030.

Planen er laget som en meny av tiltak og virkemidler som gir god effekt. Direktoratene anbefaler at det iverksettes tiltak innenfor samtlige innsatsområder, men påpeker at det er opp til avtalepartene å avgjøre hvilke konkrete tiltak som prioriteres og styrken på virkemiddelbruken.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil:

- prioritere innsatsområde 1 (bedre utnyttelse av gjødsel) og 4 (bedre jordhelse og nitrogenopptak i planter) i årets forhandlinger. Tiltakene som er foreslått under disse innsatsområdene bidrar til bedre agronomi, økt nitrogeneffektivitet og reduserte utslipp til luft og vann, jf. kap. 12.3.6 *Drenering*.
- presisere at innsatsområde 2 (bedre utnyttelse av fôr) også er viktig. Økt bruk av utmarksbeite gir mange positive effekter. De andre tiltakene, som bedre fôring og redusert svinn av grovfôr oppnås først og fremst gjennom god rådgiving til bonden.
- ikke prioritere innsatsområde 3 (økt resirkulering av nitrogen). Dette er i hovedsak organiske nitrogenkilder som oppstår utenfor jordbruket, som f.eks. i avløpssektoren og havbrukssektoren. Det er ikke jordbrukets ansvar å finansiere ordninger som fremmer bruken av disse nitrogenkildene. Å bruke disse nitrogenkildene kan dessuten bidra til å redusere nitrogeneffektiviteten i norsk jordbruk og øke nitrogentapet fra jordbruket.
- ikke prioritere innsatsområde 5 (økt rensing av nitrogen). Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til at dette er tiltak som i all hovedsak har som formål å ensidig redusere avrenning av nitrogen til vann på bekostning av matproduksjonen. Jordbruket har de siste årene gjennomført omfattende tiltak for å redusere avrenningen av nitrogen til vassdrag. Det er nå viktig å beregne effekten av de tiltakene jordbruket har gjort før man går videre med disse tiltakene.

12.4.4 Støtte til verdensarvområdene (VAO) og utvalgte kulturlandskap (UKL)

Tilskudd til tiltak i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL) og verdensarvområdene Vegaøyan, Vestnorsk fjordlandskap og Røros bergstad og Circumferensen er sektorovergripende satsinger som skal ivareta verdifulle jordbrukslandskap i Norge, hvor aktiv landbruksdrift er nødvendig for å ivareta kulturlandskapsverdiene i disse områdene. Siden 2020 har tilskuddet blitt forvaltet av kommunene.

Tilskudd til UKL omfatter 51 områder over hele landet med store verdier knyttet til landskap, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer. Aktiv jordbruksproduksjon er viktig for gjennomføring av satsingen.

I 2025 ble avtalepartene enige om å videreføre avsetningen til tilskudd til tiltak i UKL i jordbruket med 15,5 mill. kroner, samt å øke bevilgningen til verdensarvområdet Røros bergstad og Circumferensen med 1 mill. kroner slik at samlet avsetning til tiltak i utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområder ble 26 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen på 26 mill. kroner opprettholdes.

Se ellers kapittel 13.17 hvor tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF) finnes.

12.4.5 Tilskudd til tiltak i beiteområder – organisert beitebruk

Rundt $\frac{3}{4}$ av norske sauer og lam på utmarksbeite går i organiserte beitelag, og om lag 800 beitelag er registrert i Organisert beitebruk (OBB). Tilskuddet skal legge til rette for best mulig utnyttelse av beite i utmark, redusere tap av dyr på utmarksbeite og fremme fellestiltak i beiteområdene. Det kan gis tilskudd til investeringer i faste infrastrukturtiltak på utmarksbeite, elektronisk overvåkingsutstyr for beitedyr (radiobjeller mv.), elektronisk gjerdeteknologi og ulike typer planleggings- og tilretteleggingsprosjekter. Det er stor interesse for investeringer i teknologi på

beitedyr. Dette gjelder både teknologi som kan spore dyr på utmarksbeite (radiobjeller) og teknologi som kan styre beitedyrene. I 2024 gikk om lag 64 prosent av pengene til elektronisk overvåkingsutstyr, 11 prosent til sperregjerder og 11 prosent til sanke- og skilleanlegg.

Det er behov for en økning av midler til organisert beitebruk og midler til investeringer i beiteområder, der det etter hvert er blitt et forholdsvis stort etterslep i fornying og vedlikehold av installasjoner. Behovet for gjerder og andre installasjoner i beiteområdene er stort og det må også kunne være mulig å få tilskudd til elektronisk overvåking i enda større grad. Det er stor utvikling på dette området og beitebrukerne tar villig i bruk ny teknologi. Dessverre blir det stadig færre beitebrukere i hvert beite-/sankelag og dermed økte kostnader for hver bruker til å vedlikeholde installasjoner. Færre brukere gir mer behov for ny teknologi for å kunne holde oversikt.

Det ble i 2025 enighet om å øke tilskuddet med 9 mill. kroner til totalt 41 mill. kroner. Økningen sees i sammenheng med satsingen på seterdrift og på satsingen på Nord-Norge. Effekten av denne økningen og etterspørselen etter midlene bør ligge til grunn for videre utvikling på denne posten. Av de avsatte midlene ble 6,5 mill. kroner øremerket til CWD-tiltak i Nordfjella og på Hardangervidda.

Statsforvalteren i Oslo og Viken forvalter midlene i samarbeid med Statsforvalterne i Vestfold og Telemark og i Vestland. Det ble videre øremerket 1 mill. kroner for videreføring av Norsk Sau og Geit sitt arbeid med rådgivning av beitelag.

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til at kravet til funksjonell salting er begrunnet ut fra viltsykdommen CWD som er påvist på villrein i Nordfjella og Hardangervidda. Forhandlingsutvalget mener prinsipielt at ekstrakostnader som følger av viltsykdommen CWD må dekkes av LMD som viltmyndighet og tas utenom jordbruksforhandlingene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 9 mill. kroner til å «digitalisere utmarka» i Nord-Norge, i form av en søknadsbasert ordning med relevant støttesats og en prioritet for rovdyrbelasta områder. Formålet innarbeides i retningslinjene for LUF-posten «Tiltak i beiteområder». Jf. 7.4.3.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at støtten til investeringer i beitelag øker med 9 mill. kroner fra 2026 til 2027, til totalt 50 mill. kroner

Se ellers kapittel 13.17 hvor tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF) finnes.

12.4.6 SMIL

Formålet med Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) er å ivareta natur- og kulturmiljøverdiene i kulturlandskapet, samt redusere forurensningen i jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier i dialog med bla næringsorganisasjonene i jordbruket lokalt. Støtten gis som engangstilskudd til investeringer og vedlikehold. Konkret dreier dette seg om skjøtsel av spesielle natur- og kulturminneverdier, tilskudd til skjøtsel av verneverdige bygninger, bygging av fangdammer og hydrotekniske anlegg i vassdrag for å redusere avrenning av jord, rydding av gamle ferdselsveger, turstier og lignende.

Drenering er et viktig klimatiltak og den høye dreneringsaktiviteten som har vært de siste årene medfører nå økt behov for oppgradering av hydrotekniske anlegg. Klimaendringene har gitt oss våtere og villere vær og dette bidrar også til økt behov for oppgradering av hydrotekniske anlegg. I kornområdene er det et stort vedlikeholdsetterslep på hydrotekniske anlegg. Økte investeringer

er avgjørende for å øke planteproduksjonen på en bærekraftig måte. Det må fortsatt prioriteres midler til hydrotekniske anlegg innenfor ordninga.

Tilskudd til drenering av jordbruksjord er en ettertraktet ordning over jordbruksavtalen. Den har bidratt til at mye jordbruksjord har blitt drenert de siste årene, jf. kap. 12.3.6. Den ordningen tar ikke inn over seg kostnadsforskjellene mellom regioner, eller internt i regioner. Kommuner med områder som er mer kostbare å drenere kan benytte SMIL-midler til å kompensere for kostnaden.

Det ble søkt om i overkant av 566 mill. kroner i 2026. Dette er nesten 100 mill. kroner mer enn i 2025. Totalt ble det gitt tilsagn om 267,8 mill. kroner, en økning på over 28 mill. kroner fra 2025. I 2026 ble det innvilget 3 466 søknader.

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til ordningens formål, og den store etterspørselen etter og behovet for midler til tiltak for å hindre avrenning til vann, herunder drenering og hydrotekniske anlegg. Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at kommuner henstilles å forvalte midlene etter disse prioriteringene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til SMIL med 17 mill. kroner til 247 mill. kroner i 2027.

Se ellers kapittel 13.17 hvor tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF) finnes.

12.4.7 Handlingsplan for plantevernmidler

Handlingsplanen fastsetter mål og tiltak for å redusere avhengigheten av plantevernmidler, og for å redusere risikoen for negative virkninger av bruken av plantevernmidler på helse og miljø. Handlingsplanen er under revidering, planen for perioden 2021–2025 er dermed fortsatt gjeldende.

For 2026 ble det satt av 15 mill. kroner over jordbruksavtalen til å følge opp handlingsplanen. Referansegruppa gir føringer for tema som skal prioriteres det enkelte år. For 2025 vektla referansegruppa blant annet kunnskap om plantevernmidler under norske forhold og hensyn til jord, informasjon og holdningsskapende arbeid for riktig bruk av plantevernmidler og utstyr, integrert plantevern og metoder for alternativer til kjemiske plantevernmidler, kartlegging av faktisk eksponering og helseeffekter for brukere og andre av slik eksponering som skyldes spredning av plantevernmidler.

Referansegruppen tilrår med bakgrunn i ovenstående og økt nasjonal og internasjonal oppmerksomhet om bærekraftig bruk av plantevernmidler at det settes av 17 mill. kroner for 2027 over LUF til oppfølging av Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til oppfølging av Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler opprettholdes på 15 mill. kroner for 2027. Midlene prioriteres til jordbruksformål. Innenfor formålet prioriteres midler til prosjekter for å bygge kunnskap om bruk av ny teknologi/roboter til spredning av plantevernmidler.

Se ellers kapittel 13.17 hvor tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF) finnes og omtalen av NIBIOs kunnskapssammenstilling om plantevern i norsk jordbruk i kap. 10.5.4

12.5 Økologisk landbruk

Økologisk produksjon skal være en spydspiss innen miljø og bærekraft i norsk landbruk, og er en viktig del av mangfoldet som norske bønder skal levere forbrukeren. Produksjonsformen er mindre avhengig av importerte innsatsfaktorer som handelsgjødsel og plantevernmidler og er mindre sårbar for ustabile leveranser og økte priser på slike innsatsvarer ved internasjonale kriser.

Stortinget vedtok i fjor at 10 prosent av det totale arealet skal være økologisk innen 2032, samtidig som omsetning og etterspørsel etter økologisk mat og drikke øker. For å nå de nasjonale målene for økologisk produksjon må virkemidlene og rammebetingelsene styrkes for å møte etterspørselen etter økologisk melk og korn, og for å redusere markedsrisikoen for økologisk frukt og grønt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg følger opp intensjonsavtalen for å nå Stortingets mål for satsing på økologisk landbruk. Vi mener Stortingets mål i 2027 må følges opp med å særlig styrke produksjonen av varer det er et marked for, som melk og korn.

I årets oppgjør vil vi prioritere tiltak for å øke norsk produksjon av økologisk korn til mat og fôr, bidra til å øke norsk produksjon av økologisk melk i takt med økt etterspørsel og redde norsk volumproduksjon av økologiske grøntprodukter.

12.5.1 Oppfølging av Nasjonal strategi for økologisk landbruk

I 2025 lanserte regjeringa en ny strategi for økologisk jordbruk for perioden 2025-2032 for å nå målet om 10 prosent økologisk jordbruksareal innen 2032.

I 2025 inngikk en rekke aktører i hele verdikjeden en intensjonsavtale, med sine tiltak og mål for å bidra til økt produksjon og omsetning av økologiske varer. I Nasjonal strategien foreslås ti tiltak for å øke omsetning og produksjon av økologisk areal.

Nasjonal strategi for økologisk jordbruk foreslår ti tiltak for å nå strategiens mål om 10 prosent økologisk jordbruksareal innen 2032:

1. Vektlegge overføringsverdien fra økologisk til konvensjonelt jordbruk (spydspissfunksjonen).
2. Styrke Nasjonal ressursgruppe for økologisk jordbruk og inngå en intensjonsavtale.
3. Tiltaksplan for økt omsetning og produksjon av økologisk melk.
4. Tiltaksplan for økt omsetning og produksjon av økologisk korn.
5. Tiltaksplan for økt omsetning og produksjon av økologisk frukt og grønt.
6. Øke omsetningen av økologisk mat og drikke i offentlig sektor og storhusholdninger.
7. Øke antall produsenter som driver økologisk.
8. Øke bevisstheten om økologisk mat og drikke blant forbrukere.
9. Tydeligere kobling mellom lokalmat og økologisk mat.
10. Forbedre statistikken over omsetning av økologisk mat og drikke.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at det viktigste tiltaket for å styrke økologisk produksjon, er å sikre et marked for produktene. Punkt 6 vil derfor være avgjørende fremover. Forhandlingsutvalget ber om at det innføres et mål om minst 15 prosent norskprodusert økologisk i offentlige anskaffelser. I kombinasjon med styrket økonomi (punkt 7), må disse tiltakene prioriteres for å nå målet om 10 prosent økologisk jordbruksareal innen 2032.

12.5.2 Markedsmuligheter og -utfordringer

Tiltak for å øke etterspørselen blir viktig framover, spesielt gjelder dette for norskproduserte økologiske poteter, grønnsaker, frukt og bær, men også for kjøtt. For egg, fjørfekjøtt og svin er det balanse mellom produksjon og etterspørsel, mens det for melk har vært underdekning i 2025. Fra 2024 til 2025 har omsetningen av økologiske produkter i dagligvaren økt med 17,6 prosent, og den ble totalt på 4,3 mrd. kroner i 2025, ifølge Landbruksdirektoratet⁴. Den største veksten kommer for matfett og oljer (53,0 %), drikkevarer (46,1 %), meieriprodukter (32,5 %) og krydder og tilbehør (28,2 %). For andre råvarene norsk landbruk leverer er veksten 6,5 % for grønnsaker, 12,7 prosent for kornprodukter, 16,7 prosent for egg og 12,4 prosent for kjøtt.

For salgskanaler i storhusholdningsmarkedet som Bondens marked, bakerier/kaféutsalg og spesialforretninger var det også en vekst (13,9 % totalt, 26,5% hos Bondens marked), men den var ikke like sterk som i dagligvare. Landbruksdirektoratet skriver i sin rapport Produksjon av økologiske jordbruksvarer at “direktesalg er sentralt for utviklingen av økologisk produksjon og marked”. Mange produsenter har ikke stor nok omsetning til å være aktuell for salg gjennom dagligvare, og direktesalg er derfor avgjørende for å få avsetning for sine produkter. Dette gjelder kanskje særlig grøntprodusenter.

Ifølge Landbruksdirektoratet gikk det økologiske kornarealet ned med 1,7 prosent i 2025, men produksjonen anslås å øke med ca. 7 prosent fra forrige sesong, til rundt 16 100 tonn. Det er spesielt økologisk matkorn som øker, med en stor økning i mengden mathvete. Matmellemøllenes norskandel var på 60 prosent i 2025, som er om lag på samme nivå som for konvensjonell mathvete. Ambisjonen er å øke norskandelen i melet for både økologisk og konvensjonelt korn.

Omsetningen av økologisk kraftfôr er stabil i 2025, med en økning på 1 prosent fra 2024. Omtrent halvparten av kraftfôret går til drøvtyggere. Fjørfefôr utgjorde 43 prosent av kraftfôromsetningen og denne økte med 0,5 prosent i 2025. Om lag 40 prosent av forbruket av fôrkorn i kraftfôret var norskprodusert i 2025, så her er det et potensial for økt norsk økologisk produksjon av fôrkorn.

Det ble levert 43,4 mill. liter økologisk melk til meieri i 2025, en marginal nedgang fra 2024. 35 mill. liter ble videresolgt til industrien som økologisk melk, noe som er det største volumet som noen gang er registrert. Anvendelsesgraden er økt fra 69 prosent i 2024 til 80 prosent i 2025. Det har imidlertid ikke vært nok melk å dekke etterspørselen og Norsk melkeråvare har derfor måttet avkorte leveranser av økologisk melk i 2025. Det er dermed rom for økt produksjon av økologisk melk.

Produksjonen av økologisk kjøtt fra storfe, svin, fjørfe, sau og lam økte med 1,1 prosent i 2025 sammenlignet med 2024. Med unntak for storfekjøtt, hvor produksjonen var stabil, økte produksjonen i de andre kategoriene. For svinekjøtt selges 90 prosent som økologisk mens tilsvarende andel er henholdsvis 41 prosent for storfe og 39 prosent for sau og lam. Landbruksdirektoratet henviser til at informasjon fra slakterier tilsier at enkelte opplever at det er vanskelig å hente ut merkostnader for produksjonen i markedet. Videre oppgir flere aktører at det kan være vanskelig å omsette helt slakt som økologisk, selv om det er marked for enkelte stykningsdeler. Økologisk fjørfekjøtt økte med 3,5 prosent i 2025 og alt økologisk fjørfekjøtt blir omsatt som økologisk vare.

Både salget og produksjonen av økologiske egg økte i 2025 sammenlignet med 2024. Produksjonen av økologiske egg har ligget stabilt på mellom sju og åtte prosent av den totale eggproduksjonen de siste årene. I 2025 var anvendelsesgraden hele 88 prosent, noe som er 1,9 prosentpoeng høyere enn året før. De økologiske eggene omsettes i hovedsak i dagligvaremarkedet (85 % i 2025).

Omsetningen i grossistleddet av norsk økologisk frukt og grønt til dagligvaremarkedet var om lag uendret fra 2024 til 2025, ifølge Landbruksdirektoratet. Mens omsetningsveksten for økologisk frukt og grønt i dagligvare var på henholdsvis 6,7 og 6,5 prosent, har den norskproduserte andelen sannsynligvis ikke hatt tilsvarende økning. Ifølge Landbruksdirektoratet er fortsatt produksjonen større enn etterspørselen for flere økologiske grøntprodukter, og det overskytende omsettes som konvensjonell vare.

For norsk økologisk produksjon er det avgjørende å øke etterspørselen, men til en pris som gjør at merkostnader i verdikjeden har inndekning. Vi er avhengig av å få solgt varene for å kunne satse på økologisk produksjon. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil påpeke at det er viktig at merkostnadene med økologisk produksjon kan tas ut i markedet og gi en lønnsom verdikjede.**

I årets forhandlinger må områder som har markedspotensial prioriteres, samt tiltak for å redde økologisk volumproduksjon på grønt. Dette innebærer satsing på økologisk kornproduksjon og grøntproduksjon, samt innsats for å øke økologisk melkeproduksjon. Videre er tiltak for økt forbruk av spesielt økologisk frukt, bær, poteter og grønt viktig, og vi foreslår helkjedeavtaler for å få til dette. I tillegg må det offentlige bidra med etterspørsel etter norsk økologisk mat i offentlige innkjøp.

Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer sau og ammeku i årets oppgjør, noe som også bidrar til økte inntekter i økologisk kjøttproduksjon.

12.5.3 Innføre gratis bruk av sertifisert økomerke

For å kunne omsette en vare som økologisk i dag, må varen være godkjent og sertifisert med Ø-merket. Sertifiseringsordningen driftes av Debio. Sertifiseringen og årlige kontroller medfører en kostnad for produsenten, sammensatt av produksjons- og arealgebyr, og et fast årlig gebyr. Hvor stor kostnaden er varierer dermed fra produsent til produsent.

Mange opplever sertifiseringsordningen som kostbar. Særlig små produsenter og de som omsetter varer direkte til kunden, velger gjerne ikke å ta kostnaden ved sertifisering. Etersom de i hovedsak står for markedsføring av sine produkter selv, har de anledning til å kommunisere merverdien av sine varer til kunden uten sertifisering. Flere av disse produsentene driver tilnærmet økologisk, men arealet de forvalter, er ikke sertifisert og inngår dermed ikke i det beregnede økologiske arealet.

Som et ledd i å oppnå Stortingets mål om 10 prosent økologisk areal innen 2032, bør det innføres gratis bruk av sertifiseringsmerket for økologisk. I dag dekker staten deler av denne kostnaden gjennom en bevilgning til Debio, øvrige kostnader dekkes av bonden. Kostnaden går med til drift av ordningen, samt kontroller. Å tilrettelegge for sertifisering av arealer som i dag drives økologisk eller tilnærmet økologisk ved å redusere kostnad ved bruk og kontroll av sertifiseringsmerket, vil være et målrettet og kostnadseffektivt tiltak.

Gratis bruk og kontroll av det sertifiserte økomerket foreslås også i en rapport fra Agri Analyse. De skriver: «Det å pålegge gårdbrukerne ekstra utgifter for å produsere under strengere offentlige krav kan virke hemmende og ulogisk for både produsenter og forbrukere». I Danmark er det gratis å ta i bruk det økologiske merket. Anslått kostnad for å innføre gratis bruk og kontroll av sertifiseringsmerket er cirka 20 mill. kroner.

En innføring av gratis bruk og kontroll av sertifiseringsmerket for økologiske varer vil stimulere til økt omlegging av areal som i dag drives etter “økologiske prinsipper”, i tillegg til å betydelig senke terskelen for produsenter som i dag opplever kostnad ved sertifisering som en barriere for

omlegging. Dette gjelder særlig mindre produsenter. Tiltaket vil bidra til å oppnå punkt 7. Øke antall produsenter som driver økologisk og 9. Tydeligere kobling mellom lokalmat og økologisk mat i Nasjonal strategi for økologisk jordbruk, og således være et viktig bidrag i å nå Stortingets vedtak om økt økologisk jordbruksareal og regjeringas mål for det økologiske landbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener sertifiseringsmerket for økologisk bør bli gratis for produsent, og at kostnaden ved bruk og kontroll av sertifiseringsordningen dekkes av staten i sin helhet. Ordningen dekkes utenfor jordbruksavtalen, da det er en offentlig ordning, og medfører en kostnad på om lag 20 mill. kroner.

12.5.4 Økologisk korn og kraftfôr

Stortinget har vedtatt et mål om 10 prosent økologisk areal innen 2032. Samtidig skal det stimuleres til økt omsetning og etterspørsel i markedet. For korn er det et stort potensial i å dyrke mer av råvarene til økologisk kraftfôr i Norge. I dag er norskandelen kun på 30 prosent. Også for matkorn er det lav norskandel og et potensial for økt produksjon.

Opplysningsarbeid kan være et tiltak som kan bidra til økt interesse for økologisk kornproduksjon. Det kan være lettere å legge om dersom en kan legge om litt etter litt og vise at en ikke trenger å legge om alt på en gang. Det er nyttig med praktiske eksempler på hvordan utfordringer med parallellproduksjon kan løses. Økologisk produksjon krever i utgangspunktet god kunnskap om agronomi. En må så når det er lagelig, og være tidlig nok ute med ugrasharva - da kan en også få gode avlinger. NLR bør ha en nøkkelrolle her for å få til god rådgivning.

Produsentøkonomien er viktig for å stimulere til produksjon. Siden en ikke har målpris på økologisk korn, kan en stimulere pris indirekte ved å øke prisnedskrivning (PNS) for økologisk korn. Økt PNS vil kunne bidra til økt pris fra kornkjøper. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil øke PNS med 28 øre per kg for økologisk korn og 17 øre per kg for økologiske belgvekster.**

Det er begrenset med kornmottak der en kan levere økologisk korn. I hovedsak tar ikke kornmottakene imot økologisk korn før etter 1. november. Egen tørke og lager er derfor i mange tilfeller en forutsetning for å drive økologisk. Det er viktig at en prioriterer investeringsmidler til gårdstørker og -lager i økologisk kornproduksjon.

Under jordbruksforhandlingene i 2025 ble partene enig om å vurdere endringer i fraktordningene for økologisk korn og kraftfôr, herunder vurdering av om dagens struktur for produksjon av økologisk kraftfôr skal være egen basissteder. Landbruksdirektoratet har gjennomført utredningen i rapport nr. 6/2026 *Vurdering av virkemidler for kornproduksjon i randsonene*. I rapporten har direktoratet vurdert endringer i fraktordningen for økologisk kraftfôr, ved å gjøre Lena og Rindsem om til basisanlegg. Landbruksdirektoratet har følgende vurdering knyttet til denne endringen:

Det er prinsipielt problematisk å gjøre en tilskuddsordning avhengig av enkeltaktørers forretningsmessige beslutninger, snarere enn av sektorens faktiske kostnadsstrukturer. Det kan sementere en eksisterende infrastruktur som ikke nødvendigvis er den optimale. Den prinsipielle innvendingen må imidlertid avveies mot dagens markedssituasjon der Felleskjøpet er den eneste produsenten av økologisk kraftfôr. Økologiske husdyrprodusenter har ikke reelle valgmuligheter, og er dermed bundet til det produksjonsstedet Felleskjøpet har valgt. I praksis innebærer dette systematisk høyere fraktkostnader for økologiske produsenter enn for konvensjonelle produsenter som opererer i et marked med flere tilbydere og større geografisk fleksibilitet. Samtidig vil ikke en slik endring av tilskuddet hindre nye aktører å gå inn i markedet, dersom de finner det

attraktivt. Deres produksjonsanlegg vil da kunne blitt gjort til basissteder, og det ville ført til konkurranse om husdyrprodusentene i området rundt det nye produksjonsanlegget.

Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter denne vurderingen og vil peke på at dette tiltaket vil være av stor betydning for kraftfôrkostnadene i økologisk husdyrproduksjon. Vi legger til grunn at endringen vil medføre reduserte kostnader og dermed økte inntektsmuligheter for økologisk melkeproduksjon og annen kjøttproduksjon som er avhengig av kraftfôr.

Landbruksdirektoratet har ved skjønnsmessige vurderinger beregnet kostnaden ved endringen til 8,5 mill. kroner. I tillegg kommer kostnader til utvikling av fagsystemet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende virkemidler for å bidra til økt produksjon av økologisk korn:

- **Øke PNS for økologisk korn med 28 øre per kilo og øke PNS for økologiske belgvekster med 17 øre per kilo**
- **Prioritere IBU-midler til gårdstørker og lager til økologisk kornproduksjon**
- **Styrke fraktordningen for økologisk korn med en økning av satsene på 30 prosent**

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det gjøres endringer i ordningen for frakt av økologisk kraftfôr slik at Lena og Rindsem blir basisanlegg i ordningen, jf. Rapport nr. 6/2026 fra L.dir. Det settes av 8,5 mill. kroner til ordningen i 2027.

12.5.5 Økologisk melkeproduksjon

Økologisk melkeproduksjon har en viktig funksjon i utviklingen av kunnskap og driftsformer som også har overføringsverdi til det konvensjonelle landbruket. Det er derfor ønskelig å opprettholde økologisk melkeproduksjon over hele landet, ikke bare i områder hvor etterspørselen til foredling er høyest.

Det er underskudd av økologisk melk etter etterspørselsøkningen i 2025. I 2025 har anvendelsesgraden for økologisk melk økt fra 69 prosent i 2024 til 80 prosent i 2025, noe som også har medført at aktørene ikke alltid har fått all den økologiske melka de har bestilt. Store deler av den økologiske melkeproduksjonen skjer på Østlandet og i Trøndelag, med 97 prosent av det samlede økologiske melkevolumet. Det er også i disse områdene etterspørselen etter flere økologiske melkeprodusenter er høyest.

Det er derfor viktig at det gjøres en innsats for å rekruttere flere økologiske melkeprodusenter. Tine Rådgivning og NLR har en sentral rolle i dette arbeidet. Tine øker avtaletillegg for økologisk melk med 5 øre per liter fra 1. juli 2026. I tillegg mener vi Landbrukets Økoløft og deres inspirasjonsbønder kan brukes mer aktivt i dette arbeidet i samarbeid med Tine Rådgivning og NLR. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever derfor en styrking av midlene til Landbrukets økoløft**, jf. kap. 12.5.8 Landbrukets økoløft.

I kap. 12.5.4 Korn og kraftfôr foreslår **jordbrukets forhandlingsutvalg økt tilskudd til frakt av økologisk kraftfôr på 8,5 mill. kroner**. Vi forutsetter at dette tiltaket vil bidra til reduserte kostnader i økologisk melkeproduksjon, noe som isolert sett vil bidra til økt lønnsomhet.

12.5.6 Økologisk potet, frukt, bær og grønt

Den økologiske grøntproduksjonen har de siste årene vært preget av nedgang i både produksjonsvolum og antall produsenter.

Oppgjørprisene til produsent har stagnert og dekker ikke lenger kostnadene med å produsere, ikke minst fordi driftsapparatet er tilpasset en større omsetning og ikke uten videre kan reduseres. I tillegg svikter markedet for økologiske produkter med jevne mellomrom, slik at produktene må omsettes til nedsatt pris, jf. kap. 12.5.1 Samtidig er det et nasjonalt mål å øke omfanget av økologisk produksjon og omsetning til 10 prosent av totalt landbruksareal. Kostnadsnivået i produksjonen har utviklet seg betydelig, og det er et økt behov for forutsigbarhet, stabilitet og helhetlige mekanismer som omfatter både produsenter og resten av verdikjeden. For å understøtte videre utvikling av økologisk grøntproduksjon foreslås to tiltak som samlet skal bidra til økt produksjon, bedre risikohåndtering og mer velfungerende markedsstrukturer: økt pristilskudd og tilskudd til helkjedeavtaler.

Pristilskudd til økologisk produksjon av frukt, bær, potet og grønnsaker ble innført i fjor for utbetaling i 2026. Totalt ble det utbetalt 5,3 mill. kroner til 107 foretak. Gjennomsnittlig utbetaling per foretak var 49 500 kroner.

Urteproduksjonen utnytter mulighetene i markedet for å hente inn inntekter og dekke kostnader. Intensjonen ved å innføre et pristilskudd for økologiske frukt og grønt var ikke å tilføre en betydelig andel midler til urteproduksjonen, men å stimulere til økt produksjon av frukt og grønt som det i dag produseres for lite av og hvor produksjonen er svært sårbar med få produsenter. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det ikke er behov for pristilskudd til økologisk urteproduksjon.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at pristilskuddet for økologiske frukt-, bær-, potet- og grønnsaksprodukter settes til 3,50 kroner per kilo (en økning på 2,50 kr/kg), med unntak for satsen for urter, som avvikles. Satsen for økologisk salat økes med 1,25 kr per stk.

12.5.7 Utviklingstiltak i økologisk landbruk

Det har de siste årene vært satt av 15 mill. kroner årlig til utviklingstiltak for økologisk landbruk, og midlene blir brukt opp. I fjorårets forhandlinger ble potten redusert med 2 mill. kroner, som følge av at 2 mill. kroner ble satt av som en egen bevilgning i LUF til Landbrukets Økoløft. For 2026 er det satt av 13 mill. kroner. Landbruksdirektoratet har lyst ut anbudskonkurranse på 3 årlige prosjekter på veiledningstjeneste for økt forbruk i storhusholdningsmarkedet og på produktutvikling for økologiske varer. Disse anbudene ble tildelt henholdsvis Debio Marked ved Matvalget og Nofima for perioden 2026-2028. I forbruksprognosene fra Landbruksdirektoratet er det bundet opp 7 mill. kroner til disse prosjektene i 2027. Vi forutsetter disse midlene er bundet for 2027 og 2028. Det er dermed 6 mill. kroner tilgjengelig for andre formål om ikke potten økes.

Det er nødvendig å bidra til at omsetningen av økologisk frukt og grønt går opp, og at hele verdikjeden bidrar til dette i innkjøp, markedsføring og tilgjengelighet for forbruker. Vi foreslår derfor at det stimuleres til at produsentsamarbeid kan inngå helkjedeavtaler med aktører i verdikjeden. **Helkjedeavtaler**, som omfatter alle ledd fra produsent til salgsledd, vil være et viktig verktøy for å styrke den svake markedsposisjonen til norske økologiske produkter og skape økt forutsigbarhet i både produksjon og omsetning. For at denne typen avtaler skal kunne realiseres, er det behov for at utviklingsmidlene kan benyttes til operative tiltak som distribusjon, salg, markedsføring, merkevarebygging og utvikling av konsepter og logistikk-løsninger, innenfor rammene av økologiregelverket. Helkjedeavtaler vil legge til rette for en mer koordinert, helhetlig og markedsrettet utvikling av økologisk verdikjede på tvers av produksjoner. Dette vil styrke markedstilgangen, øke etterspørselen og bidra til en mer robust og bærekraftig økologisk sektor.

Utvikling av økologisk produksjon har behov for ny kunnskap og tilrettelegging for utprøving av nye metoder, samt spre kunnskap om jordhelse, agronomi og økologiske metoder. Prosjekter som bidrar til å utvikle økologiske metoder og som har overføringsverdi til konvensjonell produksjon vil være til nytte for hele landbruket og bør prioriteres.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at oppdraget til Stiftelsen Norsk Mat på forbrukerrettet informasjon om økologiske varer konkurransenutsettes, jf. kap. 12.5.7. 2,5 mill. kroner fra bevilgningen til Stiftelsen Norsk Mat overføres til utviklingsmidlene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at utviklingsmidlene økes med 5,5 mill. kroner til 18,5 mill. kroner i 2027. Innenfor rammen må følgende prioriteres:

- **Helkjedeavtaler for grøntprodusenter**
- **Prosjekter som bidrar til utvikling av økologisk kornproduksjon**
- **Prosjekter som bidrar til utvikling av økologisk melkeproduksjon**
- **Tiltak som bidrar til økt etterspørsel og omsetning av norske, økologiske jordbruksvarer**
- **Konkurransenutsetting av oppdrag om forbrukerrettet informasjon om økologiske varer**

Se ellers kapittel 13.17 hvor tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF) finnes.

12.5.8 Landbrukets økoløft

Landbrukets økoløft er et samarbeid mellom aktører som sammen jobber for økt produksjon, omsetning og forbruk av norsk økologisk mat. Landbrukets økoløft ble etablert i 2016 og består av følgende organisasjoner: Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, NORSØK, Debio, Matvalget, Statsforvalteren, Norsk Landbruksrådgiving og Økologisk Norge.

Landbrukets økoløft har dyktige inspirasjonsbønder som benyttes til en rekke oppdrag for å inspirere bønder og nye i næringa til å satse på økologisk produksjon. Inspirasjonsbøndene har også en viktig rolle i å inspirere nøkkelpersoner innen dagligvarekjeder og -butikker, offentlig innkjøp, samt forbrukere, til å prioritere norskproduserte økologiske varer.

Landbrukets Økoløft har i 2026 en bevilgning på 2 mill. kroner. Fremover trengs økt innsats for å få flere produsenter til å legge om til særlig økologisk melkeproduksjon, slik at etterspørselen etter økologisk melk kan dekkes. Også for økologisk kornproduksjon er det viktig med økt innsats for at flere kan legge om til økologisk. Landbrukets Økoløft kan gjennom bruk av inspirasjonsbønder og samarbeid med Norsk Landbruksrådgiving og Tine Rådgiving bidra til å følge opp bønder som har gjennomført økologisk førsteråd for å bidra til at disse legger om driften til økologisk produksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at bevilgningen til Landbrukets økoløft økes med 2 mill. kroner til 4 mill. kroner i 2027 til en satsing for å få flere bønder til å legge om til økologisk melk og korn.

Se ellers kapittel 13.17 hvor tabell over midler til Landbrukets Utviklingsfond (LUF) finnes.

12.5.9 Konkurransenutsette forbrukerinformasjon om økologisk matproduksjon og jordbruk

Partene ble i jordbruksavtalen 2025 enig om en evaluering av Stiftelsen Norsk Mat (SNM) sitt arbeid med forbrukerrettet informasjon om økologiske varer. Konsulentselskapet Zynk fikk dette oppdraget, og levert rapport på oppdraget i mars 2026.

Zync leverte sin rapport mars 2026. I rapporten konkluderer de med:

«Vår generelle oppfatning er at Norsk Mat jobber relativt effektivt innenfor de rammene som er gitt. Samtidig er vi av den oppfatning at det kan oppnås større effekt ved å jobbe på en annen måte fremover. (...) Zynks vurdering er at hovedutfordringen for arbeidet er at handlingsrommet for effektiv kommunikasjon er begrenset. Videre peker vi på effekten svekkes av at det ikke foreligger en oppdatert omforent kommunikasjonsplattform for økologisk mat.»

I rapporten gis åtte råd om veien videre. I tillegg til en anbefaling om at informasjonsarbeidet fortsatt bør ligge til Stiftelsen Norsk Mat, foreslår rapportforfatterne blant annet at det utarbeides en ny, forankret kommunikasjonsstrategi, strammere resultatstyring, omstrukturering av redaksjonsrådet for Økologisk.no, bruk av flere kommunikasjonsverktøy, og tydeligere forankring i styret til SNM, samt råd om å hente inspirasjon fra Grøntløftet. Det gis ikke anbefaling om mandatet bør endres, men rapporten trekker frem at omtrent halvparten av aktørene som er intervjuet mener mer aktiv markedsføring er viktig fremover (endret mandat).

I ny Nasjonal strategi for økologisk landbruk 2025-2032 trekkes økt bevissthet om økologisk mat og drikke blant forbrukere fram som et viktig tiltak for å nå 10 prosentmålet. I strategien skriver regjeringa at det er «behov for en forsterket informasjonsinnsats og økologisk matproduksjon. I tillegg kan det være hensiktsmessig å informere om forskjellene mellom økologisk og konvensjonell matproduksjon i informasjonskampanjer, slik at forbrukerne kan ta informerte valg basert på egne verdier og preferanser».

Bruk av offentlige midler – særlig gitt et oppdrag med ansvar og mandat i omfanget til informasjonsoppdraget for økologisk – bør over tid revideres, omstruktureres og fornyes i tråd med næringsas behov og kommunikasjonsfaglige trender. Dette gjøres best gjennom gode prosjektbeskrivelser hvor effektiv ressursbruk vektlegges, og er en grunnstein i offentlige tildelinger og forvaltning. Oppdraget bør derfor konkurranseutsettes og mandatet endres i tråd med målene i Nasjonal strategi for økologisk jordbruk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener derfor at oppdraget med å drive «generisk markedsføringsarbeid for økologisk mat» bør konkurranseutsettes. Å konkurranseutsette det offentlige oppdraget om generisk informasjon om økologisk landbruk vil være et viktig grep for å styrke arbeidet med forbrukerrettet informasjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber Landbruksdirektoratet konkurranseutsette oppdraget med generisk markedsføring for økologisk mat. Oppdraget konkurranseutsettes for en periode på 3 år. Det settes av 2,5 mill. kroner i 2027 til oppdraget gjennom utviklingsmidlene i LUF.

Konkurranseutsetting av det generiske informasjonsarbeidet medfører et redusert bevilgningsbehov til Stiftelsen Norsk Mat på 2,5 mill. kroner i 2027, jf. kap. 13.10.

13 LUF OG NÆRINGSUTVIKLING

Landbrukets utviklingsfond (LUF) består av en rekke tiltak og virkemidler innen næringsutvikling, kompetanseheving og klima- og miljøtiltak som skal stimulere til utvikling i landbruksnæringen. Virkemidlene omfatter bla. tilskuddsordninger, utviklingsprogrammer og prosjekter som skal bidra til å styrke og bygge ut næringsgrunnlaget på landbrukseiendommer. Midlene tildeles fondet som forvaltes av Landbruksdirektoratet. Forvaltningen av virkemidlene i fondet er spredt på flere aktører.

Fondsmidlene kan brukes til:

- tiltak som tar sikte på å styrke og bygge ut næringsgrunnlaget på landbrukseiendommer. Dette gjelder også om landbrukseiendommen er en del av en kombinert arbeidsplass.
- aktivitetsfremmende tiltak innen eller i tilknytning til landbruksnæringene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til Landbrukets Utviklingsfond med 150 mill. kroner i 2027.

13.1 IBU- midlene

Formålet med midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket er å legge til rette for langsiktig og lønnsom verdiskaping, samt bidra til sysselsetting, bosetting og et variert landbruk i alle deler av landet med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt.

13.1.1 Evaluering og forbedringsområder

Ordningen med tilskudd til investering og bedriftsutvikling i landbruket (IBU) er et svært viktig jordbrukspolitisk virkemiddel. I fjor ba partene om en evaluering av ordningen. Den er utført av Ruralis og SINTEF nå i vinter, og det er sett på forvaltningsmodell og måloppnåelse (Ruralis Rapport nr. 3/2026).

Evalueringen viser at ordningen er målretta, effektiv og fleksibel, men har flere forbedringsbehov. Det anbefales utredning av tiltak for forenkling av søknadsskjema og kriterier, vurdering av prosjektøkonomi, saksbehandling, dataflyt og styrket samhandling mellom aktører. Det anbefales også en gjennomgang av den regionale fordelingsnøkkelen og en prinsipiell vurdering av hvilke typer prosjekter ordningen skal støtte.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener poenget med investeringsstøtta i jordbruket må være at investeringer faktisk kan gjennomføres – på det enkelte bruk, i hele landet – og med mest mulig like vilkår for saksbehandling og utløsning av midlene. Investeringer er et middel for å bidra til målene i landbrukspolitikken, ikke et mål i seg sjøl. Investeringsstøtten skal ikke drive fram endringer i produksjonsfordelingen i seg sjøl, eller forsterke en uønsket sentralisering av jordbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener rapporten bekrefter tre forhold knyttet til investeringspolitikken i jordbruket som forhandlingsutvalget har lagt og legger stor vekt på:

- Politikk virker - og innretning betyr noe
- Driftsøkonomien er fundamentet i norsk jordbruk
- Resultatlikhet krever ulikhet i virkemiddelbruken

Politiske styringssignaler har en tydelig effekt på IBU-støtten og hvordan den påvirker måloppnåelsen i jordbrukspolitikken. I starten av evalueringsperioden ga kriteriene utvidelser og utbygginger, deretter kom det en satsing på små og mellomstore melkebruk litt lenger ut i perioden. I evalueringsperiodens andre del ser man en dobling i antallet større investeringsprosjekter og en tidobling i tilskudd per år til små og mellomstore melkebruk, sammenligna med 2015-2016. Dette viser, etter rapportforfatterens mening, en klar demping av strukturrasjonaliseringen innen melkeproduksjonen (*side 81*).

Som påpekt av jordbruket i flere sammenhenger, understrekes det i rapporten at IBU-tilskudd ikke på noen måte kan veie opp for generell svekket lønnsomhet i jordbruket. Da blir IBU-ordningen, ifølge rapporten, «overbelaste(t)» (*side 88*). Det vil medføre at investeringene krever både en forhøyet tilskuddsandel for å oppnå akseptabel lønnsomhet, og dermed også at færre prosjekter vil innvilges støtte. At dette er en problemstilling allerede, ser vi ved at den sterke og nødvendige prioriteringen av støtte til omlegging til løsdrift for melk/storfe sannsynligvis har gått utover investeringer i andre produksjoner. Investeringsstøtte og god driftsøkonomi er derfor ikke et enten/eller, men et både/og. Dette tydeliggjør at virkemidlene virker, men også at de i økende grad kompenserer for svikt i den underliggende driftsøkonomien. Dersom investeringsstøtten i økende grad blir bærende for investeringsevnen i jordbruket, snarere enn utløsende, svekkes det som verktøy for å nå landbrukspolitiske mål.

Rapporten beskriver samarbeidet i den regionale forvaltningen av IBU som «nært og tillitsfullt», og at samhandlingen i partnerskapene er god (*side 75*). Konklusjonen er at partnerskapene og samhandlingen har betydning for legitimiteten til bruken av IBU-midlene, og er en støtte til den jobben som saksbehandlerne i IN gjør. Noen av informantene etterlyser imidlertid oftere møter i partnerskapet.

Lønnsomhetsbegrepet er problematisert i rapporten. Avgrensa markedsmuligheter og store variasjoner i kostnader, gir i praksis små muligheter til økt lønnsomhet i betydningen kapitalavkastning. Det er i mye større grad effekter på framtidig produksjonskapasitet på gården, med et akseptabelt arbeidsvederlag, som er den viktigste økonomiske effekten for brukerne som har fått tilskudd. Rapporten viser derfor til flere informanter som etterlyser større fleksibilitet knytta til totaløkonomi og å holde jordbruksareal i drift, i stedet for prosjektlønnsomhet.

13.1.2 Forbedringsområder. Rurals-rapport 3/26, kap. 6.2

Fra jordbruket sin side har det vært viktig å få vurdering av mulige forbedringsområder for INs saksbehandling og forvaltning av IBU. Her har rapporten kommet med flere forslag:

- Forbedre prosjektlønnsomhetsanalyser
- Forenkle søknadskriterier
- Forenkle skjema
- Lage felles søknadsfrister og årshjul
- Økt saksbehandlingskapasitet
- Forbedre dataflyt

Jordbrukets forhandlingsutvalg ser dette som positive forslag og er opptatt av at de tas tak i og implementeres i INs organisasjon så raskt som mulig.

Forhandlingsutvalget vil trekke fram forslaget om å lage felles søknadsfrister og årshjul for alle regionskontor i IN. I rapporten foreslåes det å vurdere et felles «søknadsvindu» med fastsatt startdato og sluttdato for mottakelse av søknader. Rapporten peker på at felles frister er særlig viktig i de tilfeller der nasjonale pottes deles ut etter først-til-mølla prinsippet, for å sikre

likebehandling av søknader og nasjonale midler på tvers av regioner og at alle veileder og mobiliserer opp mot same dato

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at felles søknadsfrister og årshjul utredes videre med sikte på å kunne implementeres i 2027.

I rapporten pekes det konkret på muligheten for å forenkle krav og saksbehandling for det en kaller «standardinvesteringer». **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er tiltak som kan bidra til en tydelig forenkling og effektivisering for dem som søker støtte til slike prosjekt og ber om at tiltaket implementeres som en del av INs saksbehandling**

Til de tre øvrige forslagene i rapportens kap. 6.2 har Jordbrukets forhandlingsutvalg disse kommentarene:

«Utrede fordelingsnøkkelen mellom fylkene: Over ti år etter siste fastsettelse av fordelingsnøkkelen skrives det i rapporten at det kan det være behov for en ny gjennomgang.»

Det er store investeringsbehov i alle fylker, og etterspørselen etter IBU er ikke nødvendigvis et godt mål på investeringsbehovet i fylket. Et eksempel er Nord-Norge, der etterspørselen etter tilskudd og tilfanget av investeringsprosjekt nå vokser etter at søknadsvilkår er endra. Endringen er at maks-prosent for støtte er hevet for flere av produksjonene. Det er behov for mer investeringsmidler i alle regioner og fylker – det løses ikke med en endring av fordelingsnøkkelen. Jordbrukets forhandlingsutvalg er opptatt av at en mulig slik gjennomgang ikke settes som alternativ til å øke den samla ressursbruken på IBU.

Systemet for omfordeling av ubrukte IBU-midler som er innført de siste årene ser samtidig ut til å fungere, og øker smidigheten i systemet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at nåværende system for omfordeling ved årsskifte bør videreføres** og være det sentrale virkemiddelet for å dekke opp endringer i forbruk av og etterspørsel etter IBU-støtte mellom fylkene. Muligheten til å avsette nasjonale rammer i avgrenset tidsrom, til definerte investeringsformål, bidrar til det samme.

“Vurdere om IBU-ordningen støtter riktige formål:

- *Er IBU-ordningen innrettet for å møte økende krav til nasjonal matberedskap?*
- *Er satsingen på nyskapende, innovative prosjekter stort nok?*
- *Er ordningen forberedt å møte strengere tiltak for å nå jordbrukets klimamål og omstilling til et lavutslippssamfunn?*

Landbruket møter økte krav til dyrevelferd, HMS, reduksjon av klimagasser, miljø mv.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er helt nødvendig at investeringer som følge av lovbestemte krav følges opp med investeringsstøtte, siden slike krav medfører investeringer som ikke øker lønnsomheten på bruket i seg sjøl. Det må fortsatt være et sentralt formål for offentlig investeringsstøtte å sterkt bidra til å dekke slike investeringskostnader.

«Sikre samhandling: Betydningen av faglige nettverk rundt bonden er veldig viktig for å få fram gode søknader og prosjekter.»

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker nødvendigheten av å ha et godt utbygd og kompetent rådgivningstilbud som kan bistå bonden i investeringsprosessen. Det trengs tilgjengelig kompetanse som samtidig er uavhengig og nøytral overfor aktuelle leverandører og utstyrstilbydere.

13.2 IBU-midlene – samla ramme

Det er en sterk investeringsvilje i landbruket, men samtidig et stort investeringsbehov og etterslep i norsk jordbruk. Det er et utbredt ønske om å oppgradere produksjonsapparatet for å kunne utvikle jordbruksdriften på gården, men ikke minst for å etterkomme krav samfunnet setter til moderne jordbruksdrift.

For de aller fleste gårdsbruk er driftsøkonomien slik at direkte tilskudd i form av investeringsstøtte er nødvendig for å finansiere påkrevde investeringer. Høyt kostnadsnivå i kombinasjon med lav lønnsomhet gjør det krevende for bonden å finansiere investeringene. Etterspørselen etter IBU speiler både investeringsvilje og tro på framtida, men kan også være et bilde på svake økonomiske rammevilkår og et økende behov for ekstern finansiering, som kan peke mot en underliggende kapitalutfordring i næringen.

Etterspørselen etter støtte for å realisere flere løsdriftsfjøs er vedvarende høy. Samtidig er det et stort behov for investeringer i de andre jordbruksproduksjonene, som også trenger direkte tilskudd for å være bedriftsøkonomiske lønnsomme. Alt dette tilsier at det er nødvendig med et høyt og fortsatt økende nivå på ramma for IBU-tilskudd, og andre investeringsstøtteordninger for jordbruket. Utsiktene for det generelle kostnadsnivået i Norge og omverdenen drar i samme retning.

IBU-midlene må bidra til å utnytte landets totale arealressurser og sikre utnytting av ressursgrunnlaget på det enkelte bruk. Alle prosjekter må være i samsvar med gårdens spredeareal og grovfôrareal

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en økning i samlet ramme for IBU fra 2026 til 2027 på 88 mill. kroner, fra 1 412,5 mill. kroner til 1 500,5 mill. kroner.

13.2.1 Melk og storfe

Tabellen nedenfor fra Tine viser at det fremdeles er en stor andel av melkefjøs som har båsinnredning, og at denne andelen varierer en god del mellom fylkene eksempelvis Agder og Vestland vs. Vestfold. I Trøndelag er andelen som har bygd til løsdrift stor, men tallet på gjenværende bås fjøs i fylket er likevel høyt.

Fylke	Bås fjøs	Løsdrift	Ukjent	Total
Agder	130	119		249
Akershus	35	63		98
Buskerud	43	89		132
Finnmark	24	54		78
Innlandet	482	600		1,082
Møre og Romsdal	241	303		544
Nordland	154	252		406
Oslo	1		1	2
Rogaland	313	477		790
Telemark	20	44		64
Troms	70	65		135
Trøndelag	380	810		1,190
Vestfold	6	35		41
Vestland	486	417		903
Østfold	27	69		96
Total	2,412	3,397	1	5,810

Det er nødvendig at så mange som mulig av disse gårdsbrukene velger å fornye driftsapparatet og blir med videre som melkeprodusenter. Slik det er nå, er utviklingstakten fortsatt for lav til å få alle med over på løsdrift innen kravet om 100 prosent i slik oppstalling inntreffer i 2034.

Det er en betydelig utfordring at sjøl om de samla bevilgningene til investeringer i melkeproduksjon er nesten tredobla siden 2022, er antallet fjøs hvert år som har mottatt IBU-tilskudd ikke økt særlig i løpet av perioden. Hovedårsak til dette ser ut til å være den store kostnadsøkningen som er påløpt parallelt. Den har gjort det enkelte investeringsprosjekt vesentlig dyrere i løpet av perioden.

År	Hovedproduksjon	Innvilga prosjekt og løyving	
		Tal prosjekt	Løyving, mill. kr.
2022	Mjølkeproduksjon (ku)	260	333,9
2023	Mjølkeproduksjon (ku)	270	542,9
2024	Mjølkeproduksjon (ku)	271	700,7
2025	Mjølkeproduksjon (ku)	295	950,6

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener følgende føring må videreføres som hovedprioritering for IBU-midlene for 2027: Små og mellomstore bruk skal prioriteres ved tildeling av støtte. Innen melkeproduksjon er det særlig behov for å prioritere fornying av fjøs med inntil 30 kyr uten at det medfører krav til økt produksjonsvolum eller besetningsstørrelse.

Nasjonal tilskuddsramme, løsdrift storfe

IN har fastsatt følgende kriterium for å kunne trekke på den nasjonale løsdriftsramma:

«Søknader som belastes fylkesrammen skal i utgangspunktet behandles og besluttes etter dato innsendt. Det er ikke i henhold til intensjonen å beslutte nye saker foran eldre for å komme i posisjon for å kunne bruke av løsdriftsrammen i forhold til dato innsendt. For øvrig gjelder:

1. Må ha brukt minimum 85 prosent av egen fylkesramme fra oppdragsbrev. Minimum 50 prosent av tilsagnene må være hovedproduksjon melkeproduksjon
2. Bare investeringsprosjekter innen melkeproduksjon (m/påsett) prioriteres. Oppgradering av eldre løsdriftsfjøs omfattes ikke av ordningen. Det gjør heller ikke omlegging til løsdrift av ungdyravdeling der melkeavdelingen tidligere er lagt om til løsdrift.
3. Støtteutmåling skal skje på samme måte som for fylkesvise investeringsmidler til løsdriftsinvesteringer
4. Ikke noe kontor kan bruke over 50 prosent av løsdriftsrammen før 1. mai 2026
5. Fra 1. mai oppheves pkt.4.
6. Når flere kontor har kommet i posisjon til å benytte rammen, skal oppmeldte saker besluttes etter dato innsendt. Dette gjelder etter 1. mai.»

Det ble satt av 100 mill. kroner for 2026 i jordbruksoppgjøret for 2025. I tillegg blei det bevilget 100 mill. kroner i salderinga av statsbudsjettet for 2025, som er blitt overført til 2026. Den samla nasjonale rammen i 2026 er etter dette på 200 mill. kroner. Avsetningen var på 150 mill. kroner i 2025. (100 mill. kroner tilført ved jordbruksoppgjøret 2024 + 50 mill. kroner gjennom Revidert nasjonalbudsjett 2025).

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen på 200 mill. kroner til nasjonal ramme for løsdriftsinvesteringer opprettholdes for 2027, innenfor en totalramme for IBU på 1 500,5 mill. kroner. Dagens kriterier videreføres. Forhandlingsutvalget understreker forventningen om at felles søknadsfrister og årshjul utredes videre med sikte på å kunne implementeres i 2027.

13.2.2 Planteproduksjon

Det er et stort behov for bygging av lager og kjøleanlegg. Dette må til skal vi øke produksjonen og utvide sesongen i markedet. Et eksempel er behovet for potetlager og moderne lagringsteknologi i lys av overgang til prosenttoll som krever rask omstilling og oppgradering. Bedre lagerkapasitet vil være avgjørende for å kunne opprettholde kvalitet på lagringspotet i en lenger periode.

I tillegg til mer korn til mat, er norskproduserte karbohydrater og protein til dyrefôret viktig for å øke sjølforsyninga. Et viktig grep for å få til dette er økt produksjon av norsk korn av rett kvalitet og sort, og mer planteprotein.

Investeringsstakten for lager og tørker til korn på gårdsnivå bør økes. Det er viktig for å ta vare på avlinga i innhøstinga, og er et risikodempende tiltak. Spesielt i mathveteproduksjonen og i produksjon av økologisk korn er egen gårdstørke viktig.

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til følgende føring for IBU og at den videreføres for 2027: Støtte til investeringer i korn-, frukt-, grønt- og veksthusnæringen skal prioriteres.

13.2.3 Øvrige produksjoner

Behovet for fornying av husdyrrom og innredning gjelder ikke bare storfe, det øker for alle dyreslag. Gjennomføring av tiltak som oppfølging av den nylig vedtatte dyrevelferdsmeldingen forsterker dette behovet. Som en utdyping av føring om hensynet til dyrevelferd, og om klima- og energieffektive løsninger, vil jordbrukets forhandlingsutvalg peke på følgende:

- **Det skal prioriteres investeringsstøtte til fornying av husdyrrom for å imøtekomme offentlige krav og regelendringer for dyrevelferd, og til HMS-tiltak**
- **I svinholdet kan det gis støtte til bygningsmessige oppgraderinger ved omlegging til SPF-besetning**
- **For fjørfe er det særskilt behov for støtte til energitiltak, og utbygging av husdyrrom må sees i sammenheng med utfasing av fossil energi**
- **Føring om klima- og energieffektive løsninger må omfatte både husdyrrom og lager, tørker, ventilasjons- og kjøleanlegg for planteproduksjoner samt drivhus**
- **Kostnader til arrondering og grøfting som del av tilskuddsgrunnlaget til nyplanting av frukt og bær.**

13.2.4 Oppsummering av føringer for IBU

Maksimal støtteprosent og tak

Type investering	Fylke	
	<i>Finnmark og Troms, og Nordland</i>	<i>Landet ellers</i>
<i>Løsdrift storfe opp til 30 kyr</i>	Maks 65 % (50) Ikke tak	Maks 55 % (50) Tak 5 mill. kr
<i>Løsdrift storfe over 30 kyr</i>	Maks 65 % (50) Ikke tak	Maks 50 % Tak 5 mill. kr
<i>Svin</i>	Maks 65 % (40) Ikke tak	Maks 40 % Tak 3,5 mill. kr
<i>Øvrige</i>	Maks 40 % Ikke tak	Maks 40 % Tak 3,5 mill. kr

Tall i klammer er maks-satser før 1. juli 2025.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at forskriftsfesta maks-satser og beløpstak for IBU videreføres uendra for 2027.

Forskrift om midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket skal legges til grunn for forvaltninga av midlene. **Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at unytta midler ved årsskiftet skal inndras og fordeles ut igjen til samtlige fylker.**

Tabell 23 Oppsummering av føringer IBU

Nasjonale føringer for forvaltninga av IBU-midler i 2026:	Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende endringer i føringene for 2027:
Små og mellomstore bruk skal prioriteres ved tildeling av støtte. Innen melkeproduksjon er det særlig behov for å prioritere fornying av fjøs med inntil 30 kyr uten at det medfører krav til økt produksjonsvolum eller besetningsstørrelse.	<i>Tillegg:</i> Små og mellomstore bruk skal prioriteres ved tildeling av støtte.
Investeringsstøtte til nyetableringer av svineproduksjon i Troms og Finnmark videreføres.	Videreføres
Investeringsstøtte til seterfjøs og tilhørende infrastruktur til seterdrift skal prioriteres.	<i>Tillegg:</i> For foretak med stølsdrift kan det gis investeringsstøtte til begge driftsteder (jf. kap. 9.3.)
Hensyn til dyrevelferd skal prioriteres høyt. Dette gjelder for alle typer produksjoner og produksjonsformer.	<i>Tillegg:</i> (...) Det kan gis tilskudd til investering i tilbygg til eksisterende melkegeitfjøs for å muliggjøre oppføring av kje.
Investeringsstøtte til tørke og lager for bruk med økologisk kornproduksjon prioriteres.	Videreføres
Investeringer som følge av EUs økologiregelverk prioriteres.	Videreføres
Støtte til investeringer i korn-, frukt-, grønt- og veksthusnæringen skal prioriteres.	Videreføres
Det kan gis investeringsstøtte til bygging av gjødsellager med tekniske løsninger som reduserer utslipp til luft, samt tilsvarende anlegg til biorest og øvrig organisk gjødsel. Felleslager for gjødsel og biorest kan støttes	Videreføres
Prosjekt med energi- og klimaeffektive løsninger skal prioriteres.	Videreføres
I vurderingen av lønnsomhet i investeringsprosjektene må det tas hensyn til det samla næringsgrunnlaget og økonomien på bruket.	Videreføres <i>med tillegg:</i> I sårbare områder bør det utvises fleksibilitet knytta til totaløkonomi og å holde jordbruksareal i drift.
Støtte til investeringsprosjekt som gir økt matproduksjon skal prioriteres til produksjoner med markedspotensial.	Videreføres
Det kan bli gitt inntil 100 mill. kroner i risikolån, der tapsavsetningen skjer innenfor rammen av IBU-midlene.	Videreføres <i>m/tillegg:</i> Risikolån kan brukes til toppfinansiering innenfor både tradisjonelt landbruk og andre landsbruksbaserte næringer.
Strategiske føringer fra det regionale partnerskapet er avgrensa til prioritering mellom ulike produksjoner og mellom ulike områder i den enkelte regionen/fylket. Faglaga skal inngå i de regionale partnerskapene.	Videreføres.
Nasjonal pott til løsdriftsinvesteringer for storfe videreføres.	Videreføres på samme nivå som 2026 (200 mill. kr.)
<i>Ny (intern føring i IN i dag)</i>	Maksimalt tilskudd til investeringer i forbindelse med generasjonsskifte for personer under 35 år settes til 70 prosent av inntil 3 mill. kroner godkjent kostnadsoverslag.

Innovasjon Norge oppfordres til å utnytte handlingsrommet for tilskuddsutmåling. Det er særlig viktig i fylkene med den høyeste andelen båsfjøs for storfe.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer god fleksibilitet mellom ulike

investeringsrammer. Det gjelder for eksempel å kunne gi tilskudd til lager for biorest over Verdiskapingsprogram for fornybar energi og teknologi-utvikling, særlig i tilfeller med store biogassanlegg som krever utbygging av gårdbrukereide lager for biorest, og som vil kunne legge beslag på betydelige deler av IBU-ramma. Det samme gjelder for klima- og miljøvennlige investeringer i veksthus som i praksis har problemer med å nå opp i fylker med stor etterspørsel i forhold til IBU-rammene

13.3 Kontaktforum. Jordbrukets avtaleparter – Innovasjon Norge

Ved siste større revisjon av IBU-forskriften ble bestemmelsen om en egen partssammensatt klagenemnd tatt bort. I høringssvar til saken er det vist til at klagenemnda ga faglagas innsikt i enkeltsaker som ga konkrete illustrasjoner på, og dermed god bakgrunn for å drøfte problemstillinger knyttet til tilskuddsforvaltningen. Dette er vanskeliggjort etter at nemnda er lagt ned. Per i dag er det ikke andre forum eller arenaer knyttet til IN på nasjonalt nivå som gir faglagas samme mulighet eller innsikt. Siden jordbrukets faglag heller ikke har en fast plass i INs hovedstyre, slik tilfellet var for noe år siden, forsterkes dette behovet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det må legges til rette for slik fast kontakt mellom IN og faglagas.**

Landbruk er den største porteføljen i IN. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener IN bør ha systematisk kontakt med det organiserte landbruket, for å få signaler om viktige prioriteringer for næringa og drøfte problemstillinger ved tilskuddsforvaltninga basert på erfaringer fra den konkrete saksbehandlninga. Det vil styrke legitimiteten til de aktuelle tilskuddsordningene og til tilskuddsforvalter. **Det forskriftsfestes at det skal være et kontaktforum på nasjonalt nivå mellom jordbrukets avtaleparter og IN, ikke ulikt det regionale partnerskapet.**

13.4 Tilskudd til melkesetre

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at ordningen med investeringstilskudd til setre avvikles etter 2026, til fordel for et grunntilskudd per liter melk levert fra seter, jf. kap. 9.3 Stølsdrift.

13.5 Nasjonale tilretteleggingsmidler

Midlene skal være med å styrke verdiskapingen i landbruket gjennom tiltak som tilrettelegger for fellesskapsløsninger innen næringsutvikling og kompetanseheving av nasjonal nytteverdi. Det kan gis tilskudd til organisasjoner, forsknings- og utviklingsinstitusjoner, fylkeskommuner og kommuner.

Følgende prioriteringer var fastsatt for de Nasjonale tilretteleggingsmidlene for 2026 (søknadsrunde høst 2025):

- Prosjekter som følger opp mål og tiltak knyttet til Meld. St. 11 (2023–2024) om strategi for økt sjølforsyning av jordbruksvarer og innsatsområdene i rapporten «Grøntsektoren mot 2035».
- Prosjekter som fremmer rekruttering til landbruksutdanning, samt prosjekter som har som mål å bidra til rekruttering av lærebedrifter i forbindelse med innføring av lærlingeløp i landbruksfaget.

- Prosjekter som kan bidra til en positiv utvikling innen produksjon og omsetning av økologiske varer og til oppfølging av ny nasjonal strategi for økologisk jordbruk.
- Prosjekter som bidrar til utvikling av salgskanaler eller markedsmuligheter for lokalmat og -drikke, jf. «Oppskrift for mer lokalmat og lokal drikke».
- Prosjekter som har til formål å realisere nullvisjonen for dødsulykker i landbruket.

Landbruksdirektoratet fikk inn 43 søknader med et samlet behov på omtrent 62,1 mill. kroner. Trenden fra de foregående årene med større prosjekter fortsetter. Det ble innvilget prosjekter innenfor alle prioriterte tema, unntatt realisering av nullvisjonen for dødsulykker i landbruket. Dette er bekymringsfullt siden det nå er 2 år siden intensjonsavtalen ble signert.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at de prioriterte områdene for NT-midlene i 2027 skal gå til prosjekter som:

- **har til formål å realisere nullvisjonen for dødsulykker i landbruket.**
- **følger opp mål og tiltak knyttet til Meld. St. 11 (2023–2024) om strategi for økt selvforsyning av jordbruksvarer, og innsatsområdene i rapporten «Grøntsektoren mot 2035»**
- **kan bidra til en positiv utvikling innen produksjon og omsetning av økologiske varer og til oppfølging av ny nasjonal strategi for økologisk jordbruk.**
- **bidrar til utvikling av salgskanaler eller markedsmuligheter for lokalmat og -drikke, jf. «Oppskrift for mer lokalmat og lokal drikke».**

Dagens bevilgning for NT-midlene på 13 mill. kroner opprettholdes for 2027.

13.5.1 Trygg bonde - Nullvisjonen

Landbruket er en av næringene med høyest risiko for alvorlige arbeidsrelaterte ulykker og dødsfall. I perioden 2020-2024 omkom 21 personer i forbindelse med arbeid i jordbruket, og i 2025 omkom sju personer – det høyeste antallet dødsulykker i landbruket siden 2015.

Forebygging er viktig for å redusere antall alvorlige ulykker og dødsfall i jordbruket. Et kontinuerlig HMS-arbeid kan bidra til å forebygge ulykker, beskytte miljøet, og ivareta helsen til både bonden og arbeidere på gården.

I 2024 signerte Landbruks- og matdepartementet sammen med næringsorganisasjonene en nullvisjon for dødsulykker i landbruket og reindrifta, med mål om ingen dødsulykker og færre alvorlige skader. Til tross for prioritet over Nasjonale tilretteleggingsmidler i 2025 ble ingen HMS –prosjekt bevilget midler. Intensjonsavtalen gjelder foreløpig til april 2027, og krever mer fremdrift og koordinering.

Engasjementet for nullvisjonen er tydelig hos alle partene av intensjonsavtalen, men det er gjort få endringer i samarbeid, omfang, struktur og deltakelse rundt tiltakene. Dette kan begrense muligheten for et reelt taktskifte når det kommer til forebygging innen næringene, særlig fordi intensjonsavtalen ble etablert uten tilførsel av ekstra ressurser. Gode erfaringer fra tidligere kampanjer flere år tilbake viser effekten av koordinering og tydeligere felles initiativ. Til tross for tilgang på godt kunnskapsgrunnlag er det fortsatt utfordringer med å omsette kunnskapen til systematisk, felles forebyggende arbeid. For å lykkes med nullvisjonen er det behov for konkrete, samordnede tiltak på tvers av aktørene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ser på utviklingen av antall dødsfall som alvorlig og ber derfor om at nasjonale tilretteleggingsmidler må prioritere tiltak som styrker det forebyggende arbeidet og bidrar til å realisere nullvisjonen.

13.6 Regionale tilretteleggingsmidler

Midlene skal legge til rette for regional næringsutvikling, rekruttering og kompetanseheving med mål om å styrke verdiskapingen i landbruket. Det kan gis tilskudd til regionale tilretteleggingstiltak innen landbruksbasert næringsutvikling, herunder tiltak som bidrar til rekruttering og kompetanseheving hos næringsutøvere.

Fra 1. januar 2025 ble RK-midlene slått sammen med RT-midlene, dette har, ifølge Landbruksdirektoratet, bidratt til en forenkla forvaltning av midlene for fylkeskommunene. Ordningen har også fått tilført midler for å forsterke arbeidet regionalt med Matnasjonen Norge, herunder regjeringens ambisjon om økt omsetning av lokalmat. Dette innebærer at eventuell støtte til etablering og utvikling av regionale matfestivaler og omsetningskanaler er lagt til fylkeskommunenes ansvarsområde, og RT-midler kan brukes til dette.

I 2026 utgjør den samla tilskuddsrammen 64 mill. kroner, en økning på 3 mill. kroner fra 2024. Totalt ble det innvilget 57,64 mill. kroner til 281 prosjekter i 2025. Flere regioner opplever en økning i antall søknader sammenlignet med tidligere, samt bedre kvalitet på søknadene. Fylkeskommunene har en nøkkelrolle når det kommer til å støtte og utvikle kompetanse i landbruket. Politiske mål om økt norsk sjølforsyning og landbruk over hele landet fordrer gode desentrale opplæringstilbud. Ved å være både skoleeier og regional utviklingsaktør har de et ansvar for å tilrettelegge for nødvendig opplæring. Den nye opplæringsloven (gjeldende fra 2024) har som mål å tette gapet mellom utdanning og næringslivets behov. Midler til rekruttering og kompetanseheving er viktig for å tilby kurs og andre kompetansebyggende tiltak for næringsutøvere i landbruket regionalt, og for å styrke rekrutteringen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at dagens bevilgning for RT-midlene på 64 mill. kroner opprettholdes for 2027.

Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer følgende områder:

- **Etablering og utvikling av regionale matfestivaler**
- **Prosjekter med mål om å rekruttere til landbruksfaget**
- **Barrierer og/eller muligheter for økt bruk av beiteressurser i utmarka hvor landbruket står i konflikt med andre interesser/næringer, inkludert konfliktdempende tiltak mellom beitebrukere og friluftslivet.**
- **Utvikling og synliggjøring av jordbrukets historiske og framtidige betydning regionalt, samt bidrag til kulturarven, inkludert samspillet mellom stedegne ressurser, jordbruket og kystkulturen.**

Tildeling av RT-midlene skal skje i nært samarbeid med faglaga i jordbruket gjennom partnerskapet for landbruk i fylket.

Tildeling av RT-midlene skal skje i nært samarbeid med faglaga i jordbruket gjennom partnerskapet for landbruk i fylket.

13.7 Områderetta innsats

13.7.1 Bærekraftig matproduksjon og verdiskaping i nord

Tiltaket er omtalt i kapittel 7.4.1.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at områdetiltaket avsluttes i 2026, og at midler direkte til primærprodusentene og knyttet til produksjon prioriteres framover.

13.7.2 Fjellandbruket

Tiltaket er omtalt i kapittel 7.3.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til områdetiltak Fjellandbruket opprettholdes på 4 mill. kroner for 2027.

13.8 Rekruttering og kompetanse i landbruket

Gode og attraktive utdanningstilbud tilpasset mangfoldet i landbruket, er særdeles viktig for å sikre rekruttering til næringen. Det er avgjørende for å ha kvalifiserte bønder, fagarbeidere, rådgivere, og andre som virker i og rundt landbruket. Målet om et bærekraftig landbruk i hele landet og økt norsk sjølforsyning er avhengig av god, agronomisk kompetanse, og kunnskapsbasert driftsledelse tilpasset de ulike regionene.

Kompetansebygging kan skje både gjennom formelle utdanningsløp og ulike former for rådgivningstjenester, nettverk, kurs og mentorordninger. NIBIO-rapporten «*Landbrukets kompetansebehov og utdanninger*» viser at landbrukets verdikjede står overfor en situasjon der kompetansebehovet øker både i bredde og dybde, samtidig som det utdannes for få kandidater med grønn kompetanse på alle nivå i utdanningssystemet.

13.8.1 Agronomutdanning

I mars 2024 vedtok Kunnskapsdepartementet å fastsette to opplæringsmodeller i vg3 landbruk. Nye læreplaner har vært på høring og skal ferdigstilles til 1. juni og fra august 2026 skal det tilbys læreplasser til agronomelever i hele landet. Opprettelse av samarbeidsorgan for agronomutdanning og rekruttering av lærebedrifter er en nøkkel for å lykkes med den nye opplæringsmodellen. Det er bevilget midler til et prosjekt for å etablere samarbeidsorgan og rekruttere lærebedrifter. Erfaringer fra dette arbeidet vil avgjøre om det på et seinere tidspunkt er behov for å be om økt lærlingtilskuddet for å få et tilstrekkelig antall lærebedrifter over hele landet.

13.8.2 Nasjonal modell for voksenagronom og voksengartner

Voksenagronomutdanningen er en nasjonal modell for naturbruksutdanning. Dette inkluderer også voksengartner. Årlig er det ca. 400 deltagere fordelt på to kull som får opplæring gjennom voksenagronomen, inkludert voksengartner. Formålet med nasjonal modell for voksenagronom er å bidra til styrking av kompetansehevende tiltak i landbruket som sikrer faglig kvalitet og fleksibel tilrettelegging. Opplæringen er et attraktivt tilbud for voksne som skal ta over eget gårdsbruk eller på annen måte planlegger å gå inn i næringen.

Siden Kunnskapsdepartementet har vedtatt dobbelt opplæringsløp i vg3 landbruk, kan voksenagronommodellen bestå i sin nåværende form også i årene framover. I Jordbruksoppgjøret i 2025, ble det satt av 17 mill. kroner til nasjonal modell for voksenagronomen 2026, jf. Prop. 149S (2024-2025). Av disse er 0,3 mill. kroner satt av til drift av felles pedagogiske og digitale løsninger for hele landet.

Fra høsten 2026 vil det tilbys voksenagronomopplæring ved alle landets 20 fylkeskommunale naturbruksskoler, og gartneropplæring i tre av landets fylkeskommuner. Dette innebærer to nye tilbud som skal finansieres innenfor samme økonomiske ramme.

Direktoratet har for 2026 mottatt søknad om tilskudd fra 13 fylkeskommuner med et søknadsbeløp på til sammen 21,8 mill. kroner. Dette er en økning på om lag 3 mill. kroner sammenlignet med 2025. Beløpet har stått stille i 5 år, og det anbefales i år å øke med 1 mill. kroner, til totalt 18 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil øke bevilgningen med 1 mill. kroner, til 18 mill. kroner for gjennomføring av nasjonal modell for voksenagronom og voksengartner for 2027.

13.8.3 Regionale kompetansenettverk for lokalmat (KNL)

Se kap. 13.11.2.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at bevilgningen til KNL øker med 3 mill. kroner til 24 mill. kroner for 2027.

13.9 Forskning og utredning

Forskningsmidlene for jordbruk og matindustri (FFL/JA) finansierer forskning og innovasjon i hele verdikjeden fra primærledd til industri- og forbrukerledd. Det er to finansieringskilder:

- **Jordbruksavtalen:** Det settes årlig av midler over jordbruksavtalen, i 2025 var beløpet på 95,5 mill. kroner.
- **Forskningsavgift på landbruksprodukter:** Finansieres med forskningsavgift på 0,35 prosent på landbruksprodukter. For importert halvfabrikata og ferdigvarer er avgiften 0,25 prosent.

Styret for forskningsmidlene foreslår fire overordnede temaer. **Av disse ønsker Jordbrukets forhandlingsutvalg å prioritere økt forsyningssikkerhet, sortsutvikling på hvete og implementering av ny teknologi.** Jordbrukets forhandlingsutvalg vil også prioritere FoU-midler til klima og miljø. Bakgrunnen for dette er behovet for finansiering av forskningsprosjekter i et lengre perspektiv enn det klima- og miljøprogrammet legger til grunn.

- Økt forsyningssikkerhet og sjølforsyning

Det er behov for mer kunnskap knyttet til norsk matproduksjon sin rolle i en beredskapssammenheng, noe Totalberedskapsmeldingen også viser til. Forskning og kunnskapsutvikling som bidrar til økt sjølforsyning, bedre ressursutnyttelse og økt forsyningssikkerhet, er derfor særlig relevant.

I tillegg er det behov for forskning og utredning som støtter opp under målet om økt sjølforsyning av jordbruksmatvarer, gjennom bl.a. økt areal- og utmarksbruk, lokal og nasjonal beredskap, god agronomi og teknologiutvikling tilpasset strukturen i norsk jordbruk, styrking av de landbruksøkonomiske miljøene i Norge. Dette inkluderer forskning og utredning som legger til rette for økt og mer systematisk utnyttelse av norske grovfôrressurser, bedre grovførkvalitet og mer robust fôrgrunnlag i husdyrproduksjonen

- Sortsutvikling på hvete

Det er behov for forskning på sortsutvikling på hvetesorter som er tilpasset et norsk klima, robuste i møte med klimaendringene og som tåler lagring. Målet er å bidra til økt norsk sjølforsyning på korn og særlig hvete. Videre understreker styret for forskningsmidlene behovet for forskning langs hele verdikjeden for korn.

- Implementering av ny teknologi

Jordbruket har stort potensial for digitalisering og bruk av ny teknologi som kan gi nye effektiviseringsmuligheter og -fordeler i framtidens matproduksjon. Samtidig innebærer dette nye kostnader, innsatsvarer og kompetansebehov for produsentene. Det er behov for kunnskap om hvordan primærprodusentene kan ta i bruk ny teknologi og best mulig integrere den i sin drift. I tillegg er det behov for forskning og innovasjon innenfor teknologi og digitalisering som er tilpasset norske forhold herunder utredning av digitale metoder for objektiv måling av kjøttkvalitet i slakterilledet, som grunnlag for bedre avl, prissetting og verdiskaping.

- Klima og miljø

Landbrukets klimaarbeid finansieres blant annet over jordbruksavtalen, med Klima- og miljøprogrammet. For å styrke klimaarbeidet trengs det også forskningsprosjekt med lenger tidshorison enn denne ordningen finansierer. Dette gjelder forskning på dyrehelse, agronomiske tiltak, beite- og utmarksressurser og annen forskning som kan bidra til å redusere klimabelastningen per produsert enhet. Det inkluderer også prosjekter for reduserte lystgassutslipp fra jordbruksarealer. Jordbrukets forhandlingsutvalg peker på langsiktig forskning som et viktig grep for å styrke landbrukets klimaarbeid også utover avtaleperioden.

- **Jordbrukets forhandlingsutvalg opprettholder bevilgningen på 95,5 mill. kroner for 2027. Innenfor bevilgningen brukes minimum 12 mill. kroner til utredninger. Det øremerkes i tillegg 1,5 mill. kroner til opprinnelsesmerke for serveringsbransjen, jf. kap. 13.11.3.**
- **Det bør foretas utredninger av følgende tema:** Bekjempelse av hønsehirse; gjennomgang av utfordringer knyttet til spredning av hønsehirse og konsekvensene for kornproduksjonen og identifisere tiltak, jf
- Oppfølging etter NIBIOs rapport «*Kunnskapsstatus for god plante helse, effektivt plantevern og alternativer til kjemiske plantevernmidler*» (2026). Utrede konsekvenser av plantevernutfordringene i et 5 og 10 års perspektiv for potensialet for norsk matproduksjon jf. Kap.10.5.4
- Miljøtiltakene for å redusere avrenning av nitrogen til Oslofjorden må være kunnskapsbaserte og kostnadseffektive. Det trengs ny kunnskap for å erstatte OECD-tallene med norske tall og et riktig kunnskapsgrunnlag, og dokumentere effekten av iverksatte tiltak i jordbruket.
- Nasjonalt utviklings- og pilotprosjekt for å fremskaffe et bedre kunnskapsgrunnlag for videre utvikling av kvalitetstilskuddet for storfekjøtt (IMF)

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser videre til dialog mellom partene om forvaltning av midler til forskning og utvikling over jordbruksavtalen og avventer en redegjørelse om forvaltningen av midlene.

13.10 Stiftelsen Norsk Mat

13.10.1 Kvalitetssystem i landbruket, KSL

Stiftelsen Norsk Mat er en uavhengig stiftelse som skal bidra til kvalitet, mangfold og verdiskaping i norsk matproduksjon. Stiftelsen Norsk Mat forvalter merkeordninger og kvalitetssystemer som bidrar til å styrke omdømmet til norske matprodukter hos norske forbrukere.

Kravene til kvalitetssikring i norsk landbruk utvikler seg, og det er nødvendig å videreutvikle KSL for å møte forventninger og behov fra både næring og marked. Stiftelsen Norsk Mat har, gjennom en bredt sammensatt arbeidsgruppe, utarbeidet en plan for utvikling av KSL fram mot 2030. Anbefalingen er samlet i en egen rapport. Rapporten peker på behov for et styrket revisjonssystem med en tydeligere struktur for oppfølging av avvik. En styrking av KSL er viktig for å øke troverdigheten til KSL som et revisjonssystem, opprettholde tillit og sikre oppslutningen om et felles internkontrollsystem i landbruket.

13.10.2 Revisjoner

Ved eksterne KSL-revisjoner gjøres en uavhengig gjennomgang av gårdens driftsrutiner, hvilke lover og regler som gjelder for drifta, og hvorvidt man som bonde følger dem. Eksternrevisjoner skal sikre at næringa er transparent og følger opp de forpliktelsene storsamfunnet forventer. I tillegg til å dokumentere at produksjonen er i tråd med lover, forskrifter og varemottakerkrav, bidrar eksternrevisjonene til informasjon om og gjennomføring av nye lovkrav og varemottakerkrav. Eventuelle brudd på krav registreres som avvik med en lukkefrist. En gradering av sjekkpunkter etter alvorlighet avgjør hvorvidt et avvik kan lukkes av bonden selv eller om revisor lukker på bakgrunn av dokumentasjon. Oversittes lukkefristen har man ikke lenger statusen gyldig KSL. Det får økonomiske konsekvenser.

Tilgang til å se KSL-status hos bonden gir Mattilsynet og Arbeidstilsynet et grunnlag for et bedre risikobasert tilsyn i de tilfellene hvor det er nødvendig, og Mattilsynet har innsyn i siste rapport fra eksternrevisjon. KSL gjør sine vurderinger i tett samarbeid med næringa, noe som bidrar til at systemet stadig utvikler seg og blir mer brukervennlig for bonden.

13.10.3 Merking av ull

Norsk ull er en fornybar ressurs av høy kvalitet, produsert på beiteressurser som i liten grad kan brukes til annen matproduksjon. Det gjør ull til en særlig verdifull råvare i et sjølforsynings- og bærekraftperspektiv. I dag tas ikke denne verdien ut i markedet. Store deler av norsk ull omsettes til lave priser, eksporteres uforedlet eller kastes, til tross for at etterspørselen etter sporbare, naturlige tekstiler er i sterk vekst internasjonalt og i Norge. Problemet er ikke kvaliteten på råvaren, men manglende synliggjøring og logistikk.

Nyt Norge er en etablert og tillitsvekkende merkeordning som forbrukere kjenner og stoler på. I dag dekker ikke ordningen ull. Dette er et åpenbart mulighetsrom for bedre utnyttelse av norsk råvare. En utvidelse av Nyt Norge til å inkludere ull, vil gi norsk ull en tydelig markedsidentitet, utnytte betalingsviljen i markedet, og legge til rette for foredling og bruk av norsk ull i norsk industri.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber styret i SNM, innenfor den nye tildelingsrammen, vurdere hvordan man kan muliggjøre Nyt Norge-merking av ull.

13.10.4 Digital utvikling av Lokalmat.no

Lokalmat.no ble opprettet i 2015, og er et møtested lokalmatprodusenter og innkjøpere i det offentlige, dagligvarehandelen og andre HORECA-aktører. Prosjektet er i regi av SNM og har en styringsgruppe der også detaljhandelen er godt representert, noe som er strategisk viktig for å komme i posisjon til å oppnå markedsadgang for lokalmatprodusentene.

Utviklingsplanen for prosjektet har tre utviklingsområder:

1. Forenkla produkt- og produsentregistrering
2. Opplæring og veiledning i Lokalmat.no
3. Forbedra søk, filtrering, navigasjon, varslings og synlighet.

I 2026 prioriteres område 3, da styringsgruppen mener det gir størst og mest umiddelbar effekt for innkjøpere. De har pekt på konkrete utfordringer med dagens løsning, samtidig som det gir merverdi for produsentene gjennom økt synlighet og bedre eksponering av nye produkter.

Styringsgruppa ønsker å gå videre med de to øvrige utviklingsområdene for 2027, og ber om at det finansieres med en ekstra bevilgning i størrelsesorden 1 mill. kroner, i tillegg til å videreføre driftsmidler på 1,65 mill. kroner.

13.10.5 Opprinnelsesmerking innen servering

Opprinnelsesmerking av mat i storhusholdning og serveringsmarkedet er et viktig tiltak for å styrke forbrukernes mulighet til å ta informerte valg og øke etterspørselen etter norske råvarer, og er et av tiltakene foreslått i regjeringas *Oppskrift for lokalmat*. Jf.: «Notat om opprinnelsesmerking» innen servering til Landbruks- og matdepartementet, datert 24. juni 2025. I notatet peker Stiftelsen Norsk Mat (SNM) på sentrale utfordringer for en mulig merkeordning i serveringsbransjen, men også på hva som kan være realistiske løsninger. Dagens norske og internasjonale eksempler viser at flere mulige tilnærminger finnes, og disse kan danne et godt utgangspunkt for å utvikle en praktisk og gjennomførbar ordning.

Stiftelsen Norsk Mat legger til grunn at det for en prosess som leder fram til en mer synlig opprinnelsesmerking i bransjen vil være nødvendig å etablere et forprosjekt som kan utvikle et realistisk og praktisk gjennomførbart opplegg for opprinnelsesmerking i serveringsmarkedet. Arbeidet organiseres i en bred arbeidsgruppe med sentrale aktører, for å sikre medvirkning og forankring. Prosjektet bør bygge på tre innsiktsløp: kvalitativ og kvantitativ forbrukerinnsett samt en kvalitativ kartlegging i verdikjeden fra produsent til serveringssted. Dette vil gi et solid grunnlag for å vurdere hvilke modeller som er mest treffsikre og gjennomførbare.

Stiftelsen Norsk Mat kan koordinere prosessen og bidra faglig, men for å ivareta framdrift og praktisk prosjektstyring anbefales det å engasjere en innleid prosjektleder. Det anslås et totalbudsjett på ca. 1,5 mill. kroner, fordelt på 0,7 mill. til innsikt og analyser og 0,8 mill. til prosjektledelse og administrasjon. Stiftelsen Norsk Mat bidrar med betydelig egeninnsats i form av koordinering. Tidsramma settes til ett år, og sluttleveransen skal munne ut i en tydelig innføringsplan og klare kriterier for bruk, revisjon og kontroll, samt administrative og økonomiske konsekvenser.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at det øremerkes 1,5 mill. kroner over FoU-midlene til et prosjekt i regi av Stiftelsen Norsk Mat for å utvikle en realistisk og praktisk gjennomførbar opprinnelsesmerking i serveringsmarkedet, med sluttleveranse i løpet av 2027 i form av en tydelig innføringsplan med kriterier for bruk, revisjon og kontroll, samt administrative og økonomiske konsekvenser. Stiftelsen bes samarbeide med relevante aktører i verdikjeden i prosjektet. I tillegg mener forhandlingsutvalget at det må

gjennomføres forskriftsendring slik at serveringsstedet må kunne oppgi opprinnelse på forespørsel, slik det gjøres i Sverige.

13.10.6 Bevilgning og prioritering, Stiftelsen Norsk Mat

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til Stiftelsen Norsk Mat med 5 mill. kroner til 84 mill. kroner for 2027. Midlene prioriteres til å dekke generell prisøkning og økte kostnader ved ny revisjonsløsning, samt 1 mill. kroner til videre utvikling av lokalmat.no. Oppdraget med kunnskapsbasert informasjonsarbeid om økologisk produksjon konkurransenutsettes.

13.11 Utvikling av lokalmat

Lokalmat og -drikke er en viktig del av vår identitet. Produsentene viderefører håndverk og tradisjoner fra generasjoner tilbake, og bidrar til innovasjon og matmangfold. Det er positivt for forbruker, for reiselivet og for verdiskaping i distriktene. Lokalmatprodusentene bidrar til å styrke sjølforsyningen og skaper arbeidsplasser i lokalsamfunnet. Veksten i omsetning av lokalmat og -drikke er positiv. I 2025 ble det omsatt lokalmat og -drikke for 13,55 mrd. kroner, en økning fra 12,27 mrd. kroner i 2024. Denne veksten tyder på at det er vilje til innovasjon og ivaretagelse av viktige tradisjoner blant produsentene, og betalingsvilje blant forbrukere.

I januar 2025 la regjeringa fram «Oppskrift for økt omsetning av lokalmat og -drikke». Oppskriften tar utgangspunkt i Stortingets mål om en omsetning av lokalmat og -drikke på 25 mrd. kroner innen 2035. Dette krever oppfølging i form av konkrete tiltak og målretta bruk av økonomisk tilskudd og bevilgninger

Siste år er det overført et ansvar for kompetanseheving innen blant annet markedsføring og merkantile tjenester til Kompetansenettverkene for lokalmat. Terskelverdi for offentlige anskaffelser er økt til 500 000 kroner, og dermed også muligheten for lokale bedrifter til å delta i anbudsrunder. Dette er to gode og målretta tiltak for å styrke lokalmatens posisjon i markedet.

Dersom vi skal nå regjeringens ambisiøse målsetting, er det flere elementer som må på plass. Kunnskap og kompetanse blant produsentene må styrkes; særlig på markedsføring og merkantile tjenester, det må legges til rette for at nye produsenter kan etableres og at eksisterende produsenter kan vokse, økonomien må sikres for produsentene, og det må tilrettelegges for markedsmuligheter og -tilgang.

13.11.1 Utviklingsprogrammet for landbruksbasert vekst og verdiskaping

Formålet med utviklingsprogrammet er å skape økt vekst og verdiskaping innen lokalmat, reiseliv, reindriftsnæringa, Inn på tunet, innlandsfiske og andre bygdenæringer basert på landbrukets ressurser. Programmet skal stimulere til økt lønnsomhet og konkurranseevne gjennom bedriftsutvikling, samarbeid, kompetanse og omdømmeaktiviteter. Utviklingsprogrammet er et viktig tiltak for å utvikle både lokalmatprodusenter, reiselivsbedrifter og samarbeid mellom ulike produsenter.

Finansiering av regionale matfestivaler var tidligere ivare tatt gjennom midler fra programmet, fra 2025 er støtte til disse festivalene flyttet til fylkeskommunene. Blant annet av den grunn er tilskuddsrammen til programmet redusert noe de siste årene. For 2026 er bevilgningen trukket ned til 61 mill. kroner. Hovedårsaken til nedtrekket er at ved årsskiftet 24/25 var en betydelig del av rammen ikke benyttet og ble dermed inndratt, i tråd med den etablerte praksisen for LUF-fondet.

For 2025 er den disponible innvilgningsrammen brukt i sin helhet. IN påpeker i sin rapport at det er naturlig å se dette i sammenheng med at mobilisering tar tid og at bedriftene nå er mer fremoverlente og klare for vekst etter flere år med ettervirkninger av pandemi og dyrtid. Økningen i antall prosjekter har vært spesielt markant i Innlandet, som antagelig har sammenheng med Matfylket Innlandet-satsingen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å redusere bevilgningen til Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping med 3 mill. kroner til totalt 58 mill. kroner i 2027. Reduksjonen sees i sammenheng med økt bevilgning av midler til Kompetansenettverk for lokalmat.

13.11.2 Internasjonale Grüne Woche

Europas største landbruks- og matmesse Internationale Grüne Woche (IGW) arrangeres årlig i Berlin, med rundt 1500 utstillere fra 70 land, 300 000 besøkende og 5000 journalister. I 2024 ble det brukt ca. 20 mill. kroner på IGW, hvor ca. 15 mill. kroner av disse var fra Utviklingsprogrammet, og noe fra andre poster på LUF. Tilskudd til IGW-arbeidet i 2025 er ikke tallfestet i programmets siste årsrapport. I INs vurdering av «omdømmeporteføljen» og IGW, er alternativet med videreføring av norsk deltakelse på IGW, men uten regional deltakelse, fortsatt anslått til å koste i størrelsesorden 15 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg gjentar jordbrukets vurderinger og konklusjon fra i fjor hva gjelder støtte til IGW. Begrunnelsen for dette er basert på fjorårets evalueringsrapport av IGW «Behov for en ny meny. Evaluering av Norges deltakelse på IGW» (Oxford Research, 2025).

Evalueringen viste at lokalmatprodusentene er mest fornøyde med at de treffer folk, politikere og media fra egen region når de er i Berlin. Produsentene får idéer og inspirasjon på messen, men utfordringen er at dette i liten grad leder til utvikling av nye produkter. Rapporten fra Oxford Research, konkluderer med at IGW koster mer enn det smaker, og at en alternativ bruk av IGW-midlene sannsynligvis gir større nytteverdi for utviklinga av Norge som mat- og reiselivsnasjon.

På bakgrunn av evalueringen utført av Oxford Research, mente et samla jordbrukets forhandlingsutvalg i fjor at:

- Nettverksbygging kan foregå mer effektivt andre steder enn i Berlin, og at dette arbeidet bør legges innenlands.
- Omdømmebygging for Norge som matnasjon kan gjøres mer kostnadseffektivt på andre arenaer.
- IGW har liten betydning for lokalmatprodusentenes tilgang til nye markeder og verdiskaping.

I jordbruksoppgjøret 2025 ble partene enige om at IGW-satsingen skulle vurderes, med sikte på å foreslå tiltak for å redusere ressursbruken knyttet til Norges deltakelse. Rapporten er ikke levert.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at disse vurderingene er like gyldige fortsatt og krever at støtte til IGW tas ut av Utviklingsprogrammet.. I stedet legges det opp til at mer midler kan brukes på nasjonale og regionale arenaer i Norge der produsenter møter forbrukere og aktører i hele verdikjeden.

Satsingsområder for Utviklingsprogrammet:

Formidling og omdømme i Norge:

- Støtte konkrete tiltak over hele landet for å formidle viktigheten av lokal matproduksjon, og verdien av kunnskapen som bønder og matforedlere har.
- Utvikle «lokalmatveiviser». Rapporten «Kartlegging av kompetansebehov-tilbud for lokalmatprodusenter» (Oxford 2024) dokumenterer at det er vanskelig å finne fram til riktig hjelp. Et eksempel er piloten i Agder for å styrke arbeidet med rekruttering, investering og kompetansebygging,
- Støtte regionale team med lokalmatprodusenter på samme måte som i forberedelsene til IGW-deltakelse.
- Oppfølging av ny nasjonal strategi for Inn på tunet, ved å bidra til regionale og nasjonale omdømmeprosjekter for å styrke IPT som en kjent merkevare.

Kapital og kompetansetiltak

- Vekstfasen er krevende for mange bedrifter. Særlig har markedsadgang og økte kostnader vært en stor utfordring for mange etablerere. Det er fremdeles viktig å sikre gode prosjekter til vekstsatsinga, innenfor alle målgruppene i programmet.
- Produktutvikling, uttesting og markedsføringstiltak av kjekjøtt, *jf. kap. 9.1*
- Prosjekter som har til hensikt å undersøke og utnytte konkurransefortrinn til norske råvarer for økte markedsmuligheter innen det grasbaserte husdyrholdet.

Det offentlige som innkjøper

- Det er et stort potensial for å øke det offentliges rolle som innkjøper av produkter og tjenester fra landbruket generelt, og lokalmat og -drikke samt Inn på Tunet-tjenester spesielt. I sammenheng med målet om omsetning av lokalmat og -drikke for 25 mrd. kroner innen 2035 bør ulike tiltak for å styrke mindre lokale mat- og drikkeprodusenters evne til å bli leverandører til det offentlige prioriteres. En vurdering av effekter og resultater fra pilotprosjektet på lokalmat i offentlig sektor i Innlandet, kalt Matløftet, kan være et grunnlag for aktuelle tiltak i det videre.

Kommunikasjon mellom aktørene

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om en vurdering av hvordan det strategiske rådet for utviklingsprogrammet kan utvikles til en nasjonal ressursgruppe for lokalmat og –drikke som kan samle aktørene, sikre god kommunikasjonsflyt og framdrift.

13.11.3 Regionale kompetansenettverk for lokalmat (KNL)

Kompetansenettverk lokalmat (KNL) ble etablert i 2002 for å styrke verdiskapingen i norsk landbruk gjennom kompetanse innen matfag, mattrygghet og marked. Nettverket er organisert i fem regioner som gir matfaglig kunnskap til lokalmatprodusenter gjennom kurs, rådgivning og en besøksordning. Målgruppen for ordningen er små matbedrifter med inntil 10 ansatte.

Hovedmandatet er å utvikle og tilby kompetanse som setter produsentene i stand til å planlegge, foredle og omsette mat med kvalitet og mat som er trygg.

I jordbruksoppgjøret 2025 ble partene enige om å utvide mandatet til kompetansenettverkene for lokalmat, og nettverket fikk ansvar for markedstjenester til lokalmat- og drikkebedrifter. Det lå tidligere hos Stiftelsen Norsk Mat. Erfaringene så langt tyder på at det var riktig å flytte ansvaret og disse oppgavene til KNL.

For å bygge Matnasjonen Norge må det fortsatt fokuseres på regional matkultur og styrke utviklingen i de ulike landsdelene. Kompetansenettverk lokalmat bør være en naturlig bidragsyter i slike arenaer og prosesser. I sitt innspill til jordbruksforhandlingene i år er KNL tydelig på at det ikke bør velges ut én nasjonal matfestival som skal få tilførsler av midler. Jordbrukets forhandlingsutvalg deler disse vurderingene til KNL.

Forhandlingsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag foreslår å øke bevilgningen til Kompetansenettverk for lokalmat med 3 mill. kroner til totalt 24. mill. kroner i 2027. Økningen sees i sammenheng med reduksjon av ramme for Utviklingsprogrammet.

13.12 Støtte til Bondens Marked, Norsk Gardsost og REKO Norge

13.12.1 Bondens marked

Bondens marked ble etablert i Norge i 2003, og arrangerer i dag jevnlige markeder mer enn 20 steder i hele landet. Bondens marked er en viktig møteplass for bonde og forbruker, en sentral kanal for direktesalg og en avgjørende del av omdømmet og synligheten til lokalmat i Norge. I tillegg er det et nettverk for produsenter lokalt, og en viktig arena for kunnskapsbygging. I 2025 opplevde produsentene en vekst på 13 prosent.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til Bondens marked med 2 mill. kroner til totalt 4 mill. kroner i 2027.

13.12.2 Norsk Gardsost

Norsk Gardsost (NG) er en landsdekkende fagorganisasjon for norske handverksysterier og gardsmeierier. Ved kunnskapsformidling har NG løfta både kvaliteten og kunnskapen om norsk lokalforedla ost og andre melkeprodukt. Det har den siste tiden vært stor vekst i antall gardsysteri og i produksjon, og det er et sterkt økende behov for kompetanse.

Oxford Research sin evaluering av kompetansebehovet til lokalmatprodusentene, viste et behov for et kompetansetilbud som går mer i dybden enn dagens tilbud gjør. De siste 20 årene har norsk ost hatt en formidabel vekst, med medaljedryss til norske oster og ysterier under oste-VM. Skal det norske ystemiljøet vokse ytterligere, er det behov for et kompetanseløft. For å tilby denne kompetansen på en effektiv måte som raskt kan nå ut til flest mulig, foreslår jordbrukets forhandlingsutvalg å sette av midler til en ressurs for ystefaglig kompetansebygging i regi av Norsk Gardsost.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til Norsk Gardsost med 1 mill. kroner til totalt 2 mill. kroner i 2027. Innenfor bevilgningen skal det brukes ressurser til å formidle ystefaglig kompetanse til norske gards- og handverkssystemer.

13.12.3 REKO Norge

REKO-ringen er en salgskanal for lokalmat der kjøp og salg foregår på Facebook. Kundene forhåndsbestiller varer via ringens felles Facebook-gruppe, og varene leveres ut av produsenten på ringens annonserte utleveringssted, dato og klokkeslett. REKO står for REttferdig KOonsum og skal være salg av matvarer uten mellomledd, der produsenten selv står for produksjon og salg, og får 100 prosent av salgssummen.

Siden REKO-ringen kom til Norge i 2017, har salgskanalen etablert seg til å bli en viktig kanal for særlig mindre produsenter å omsette varene sine i. Det er en ettertraktet kanal for kunder som

ønsker å handle direkte fra bonden uten mellomledd, ofte med god tilgang på økologiske varer, produkter fra småskalaprodusenter eller råvarer man ikke får tak i hos dagligvarekjedene. REKO-ringen er i dag en viktig del av markedet for lokalmat, et lavterskeltilbud for lokalmatprodusenter i oppstartsfasen og en viktig mulighet for produsenter som ønsker å teste nye produkter i markedet, før en eventuell oppskalering. Flere produsenter som i dag distribuerer sine varer i dagligvare, startet i REKO.

For å utnytte potensialet i REKO som salgskanal, samt bidra til å nå målet om 25 mrd. kroner i omsetning av lokalmat og -drikke innen 2035, er det behov for bedre koordinering og markedsføring av REKO. I 2025 etablerte derfor produsentene i nettverket foreningen REKO Norge, med den hensikt å sørge for videreutvikling av REKO som salgskanal.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å bevilge 1 mill. kroner til REKO Norge i 2027 som en engangsbevilgning. Midlene brukes til å utvikle felles verktøy og system for kvalitetssikring for produsenter og arrangører. Arbeidet bør bygge på erfaring og kunnskap fra andre systemer med overføringsverdi til REKO Norges målgruppe og formål.

13.13 Skogbruk

Skogbruk er en viktig og tradisjonstung næring i Norge, og en viktig næring for mange jordbrukere og andre grunneiere. Aktive skogeiere hogger mest. Aktiv skogsdrift er viktig verdiskaping og et bidrag i klimaarbeidet. Skogen binder karbon. Skogplanting og andre tiltak for å øke skogproduksjonen er avgjørende for hvor mye biomasse en kan bruke i fremtiden. Uten økt produksjon, økt uttak og bruk av fornybart trevirke som kan erstatte fossile ressurser, vil det være svært utfordrende å begrense den globale oppvarmingen.

I «Klimamelding 2035» pekes det på at klimatiltak i skogen kan øke skogopptaket i en størrelsesorden som vil kunne gi store bidrag til framtidige klimamål, og til Parisavtalens balansområde i andre halvdel av dette århundre. Skogkulturaktiviteten har økt de siste årene, men er fortsatt på et for lavt nivå til å utløse potensialet som omtales i klimameldingen.

Ungskogpleie er det tiltaket som isolert sett gir størst klimanytte. Ungskogpleie har den effekten at det både øker karbonopptaket, gir en mer klimarobust skog og mer av de beste tømmerkvalitetene. Ungskogpleie er også en forutsetning for å bruke mer lukket hogst i årene framover. Siste tiår er det utført ungskogpleie på om lag 200 000–300 000 dekar årlig, mens det optimale i klimasammenheng ligger på rundt 400 000 dekar årlig pluss innhenting av etterslep. Klimarapporten 2035 slår fast at en økning i aktiviteten ikke vil skje i betydelig grad uten en eller annen form for tilskudd. Dette vil imidlertid være et billig klimatiltak; anslått til under 500 kr/tonn CO₂, men er ikke en del av landbrukets klimaregnskap.

Gode priser og høy aktivitet har medført at skogfondsbeholdningen har økt betydelig, 2,1 mrd. kroner eller 150 prosent fra 2015 til 2024. Det er en forventning at disse midlene benyttes til skogforyngelse, ungskogpleie, mm.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å redusere bevilgningen med 1,5 mill. kroner til totalt 277,5 mill. kroner for 2027. Fordelinga gjøres i eget møte hvor skogbruksorganisasjonene er invitert. Midlene bør bidra til økt skogskjøtsel og bedre infrastruktur.

13.14 Oppfølging av handlingsplanen mot villsvin

Miljødirektoratet og Mattilsynet la 14. november 2019 fram Nasjonal handlingsplan mot villsvin. Etter påvisningen av afrikansk svinepest i Fagerstad i Sverige i september 2023, har Mattilsynet og Miljødirektoratet revidert handlingsplanen. Målet er å utrydde villsvin i Norge. Høsten 2019 ble villsvinprosjektet «*Grunneierbasert tiltaksplan for kontroll av villsvin i Norge*» etablert. Prosjektet eies av Norges Bondelag, NORSKOG, Glommen Mjøsen Skog SA, Viken Skog SA og Utmarksforvaltningen AS. Prosjektområdet strekker seg fra Halden til Elverum i grensetraktene mot Sverige. Eierne av Villsvinprosjektet stiller seg bak det nye villsvinmålet fordi en lavest mulig villsvinstamme gjør det enklere å hindre at Afrikansk kommer til Norge og eventuelt stanse et smitteutbrudd.

Det er etablert 50 villsvinvald på et areal på 5,3 mill. da. og innbefatter ca. 6 000 grunneiere. Forekomst av villsvin begrenser seg i all hovedsak til kommunene Halden, Rakkestad, Aremark, og Marker. Villsvinprosjektet jobber konkret for å redusere villsvinbestanden i disse kommunene og samarbeider blant annet med kommunene, NJFF, Statsforvalteren og Mattilsynet.

Tilbakemeldinger fra villsvinjegerne i Halden og Aremark er at det observeres færre villsvin nå enn tidligere. Dette sammenfaller med overvåkingsdata på villsvin fra Norsk institutt for naturforskning. I Sverige derimot ser man nå en kraftig økning i villsvinbestanden. Det er viktig å fortsette arbeidet som villsvinprosjektet gjør slik at vi unngår at villsvin fra Sverige etablerer seg i nye områder og at bestanden øker.

Siden 2019 har det hvert år blitt satt av midler over jordbruksforhandlingene til oppfølging av handlingsplanen mot villsvin og til Villsvinprosjektet. Villsvin er en fremmed art, og bekjempelse av villsvin er et ansvar som ligger under Klima- og miljødepartementet. Med begrunnelse i dette bør kostnader knyttet til bekjempelse av villsvin deles 50/50 mellom KLD og LMD.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det tilskuddsramma på 2,5 mill. kroner til oppfølging av handlingsplanen mot villsvin i 2026 opprettholdes på samme nivå for 2027. I tillegg forutsettes 2,5 mill. finansiert over KLDs budsjett.

13.15 Konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift

Formålet med tilskudd til konfliktforebyggende tiltak er å redusere konflikter mellom reindrift og jordbruk. I Reindriftsavtalen for 2026/27, er Reindriftas utviklingsfonds-delen (RUF) av denne ordningen økt med 1 mill. kroner til 4 mill. kroner.

Jordbruket har et bredt arbeid for å redusere konfliktnivået som følger av et stadig økende antall rein på innmark. Faglaga har blant annet dialog med Sametinget. I den grad reindriftsutøvere og offentlig forvaltning er villige til å drøfte saken med oss, har vi kontakt med disse over hele det samiske reinbeiteområdet. Fra jordbrukets side er det meste aktuelle tiltaket for konfliktforebygging er inngjerding av jordbruksarealer og oppsetting av sperregjerder. Innvilgning av tilskudd forutsetter at begge parter (jordbruk/reindrift) i hver enkelt sak må være enige. Dette fordrer en felles forståelse av problemet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at de konfliktdempende midlene må nyttes til tiltak innenfor, eller i grensa for de områder reindriften har rettigheter i dag, ikke utenfor disse områdene.

Jordbruket bør kunne tildeles midler uten reindriften samtykke, forutsatt at gjerde settes opp i rettighetsgrensa for reindriften beiterett.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en 50/50 fordeling mellom RUF og LUF, og krever tilsvarende et beløp på 4 mill. kroner for 2027. Dette er en økning på 1 mill. kroner fra 2026. Det er et vilkår for denne økningen i bevilgningen at midlene over LUF brukes på tiltak som har varig effekt for jordbruket. Tiltak mot konflikter knyttet til by og rein, eller tilskudd til bruk av helikopter, må belastes RUF-midlene alene.

13.16 Kapitalsituasjonen i LUF

13.16.1 Inndraging av unyttta rammer ved årsskiftet 2025/2026

I tråd med føringer fra jordbruksoppgjøret 2023, er avtalepartene enige om å møtes innen 15. februar hvert år for å vurdere inndragning av unyttta rammer. Hovedregelen skal være inndragning av rammer, men med åpning for å vurdere hver av postene. For IBU-ordningen er det laget en egen løsning med omfordeling mellom fylkene ved årsskiftet.

Unyttta rammer fra ordninger med samfinansiering fra andre budsjettkapitler og tidsbegrensa ordninger/prosjekter som ikke er avsluttet, inndras ikke.

Inndragning av unyttta rammer vil gi lavere tilskuddsramme i påfølgende år, noe som igjen vil gjøre at mindre blir tildelt og en på sikt får mindre til utbetaling.

Etter dialog mellom partene i februar 2025, ble det enighet om å inndra ei tilskuddsramme på 53,873 mill. kroner, og ei overføring av 51,697 mill. kroner fra 2025-rammen til 2026 for ordningene *Presis, Infrastruktur planteforedling, Forskning og utvikling* og *Tilskudd til drenering av jordbruksjord*.

13.16.2 Hovedtall og utvikling for fondet

Bevilgningen til Landbrukets utviklingsfond var 2 995 mill. kroner i 2025. Det er om lag 605 mill. kroner mer enn det foregående året.

Fondsregnskapet for 2025 viser et positivt resultat på 373,776 mill. kroner og fondskapitalen øker med tilsvarende beløp. Dette er vesentlig bedre enn fjorårets prognose tilsa (188,5 mill. kroner). Fondets fondskapital per 31. desember 2025 er 1 536,470 mill. kroner. Det positive resultatet kommer blant annet av at bevilgningen til LUF ble økt i 2025.

Fondets ansvar er ved utgangen av 2025 3 683,293 mill. kroner. I tillegg kommer ansvar for rentestøtteordningen som per 31. desember 25 er beregna til 8,33 mill. kroner.

Rentestøtteforpliktelsene er sterkt redusert i 2025 siden en vesentlig del av dem blei innfridd gjennom bruk av ledige midler i fjorårets jordbruksoppgjør. Ved årsskiftet 2024/25 var dette ansvaret beregna til knapt 62 mill. kroner.

Fondets samla ansvar har økt med 374,995 mill. kroner i 2025, dette er en økning på 11 prosent. Det skyldes blant annet økningen i samla tilskuddsramme.

Prognosene for 2026 – 2030 tilsier at fondet vil ha mindre i bevilgning enn utbetalinger de neste fem åra, og dermed redusere fondskapitalen. Siden regnskapet for 2025 viser et ikke uvesentlig positivt avvik fra fjorårets prognose, ønsker Jordbrukets forhandlingsutvalg at situasjonen for fondet drøftes nærmere i løpet av forhandlingene før en tar endelig stilling til om neste års bevilgning til fondet skal settes lik eller forskjellig fra tilskuddsramma. Utgangspunktet må være at bevilgning og tilskuddsramme settes likt over tid.

13.17 Oppsummering av LUF

Tabellen nedenfor oppsummerer endringer i bevilgningene til LUF i 2027.

Tabell 24 Tilskuddsramme til Landbrukets utviklingsfond, mill. kroner.

	2026	2027	Endring 2026-2027
Bedriftsretta midler til investering og utvikling (IBU)	1412,5	1500,5	88,0
Tilskudd til seter med melkeproduksjon	6,0	0,0	-6,0
Nasjonale tilretteleggingsmidler	13,0	13,0	0,0
Det store norske grøntløftet	5,0	5,0	0,0
Regionale tilretteleggingsmidler	64,0	64,0	0,0
<i>Områderetta innsats</i>			
Bærekraftig matproduksjon i nord	20,0	0,0	-20,0
Fjellandbruket	4,0	4,0	0,0
<i>Rekruttering og kompetanse i landbruket</i>			
Pilotprosjekt viderutvikling av landbruksutdanning	3,0	3,0	0,0
Nasjonal modell for voksenagronom	17,0	18,0	1,0
Regionale kompetansenettverk for lokalmat	21,0	24,0	3,0
Forskning og utvikling	95,5	97,5	2,0
Stiftelsen Norsk mat	79,0	84,0	5,0
verdiskaping	61,0	58,0	-3,0
Bondens marked, Norsk Gardsost, REKO	3,0	7,0	4,0
Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling landbruket	228,0	221,5	-6,5
Skogbruk	279,0	277,5	-1,5
Oppfølging av handlingsplan mot villsvin	2,5	2,5	0,0
Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	3,0	4,0	1,0
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	230,0	247,0	17,0
Drenering	151,0	190,0	39,0
MetanHUB	15,5	5,0	-10,5
Klimasmart landbruk	24,0	33,0	9,0
Tilskudd til tiltak i beiteområder	41,0	50,0	9,0
Handlingsplan for plantevernmidler	15,0	15,0	0,0
Klima- og miljøprogram	34,0	36,0	2,0
Biogass	30,0	40,0	10,0
Støtte verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap	26,0	26,0	0,0
Landbrukets økoløft	2,0	4,0	2,0
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk	13,0	18,5	5,5
SUM tilskuddsramme	2898,0	3048,0	150,0

14 ANNET

14.1 Oversikt over arbeidsgrupper, evalueringer og utredninger

Nedenfor har vi satt opp en oversikt over forslag partssammensatte arbeidsgrupper, evaluerings- og utredningsoppdrag, oppdrag og prosjekter til forvaltningen.

Tabell 25 Oversikt over Partssammensatte arbeidsgrupper

Tema	Hva skal gjøres	Omtale i kravet	Frist
Sårbare områder	En partssammensatt arbeidsgruppe som skal se på forsterking av distriktsprofilen på virkemidlene for å sikre et levedyktig landbruk over hele landet. Grunnlaget for eventuelle endringer skal være svakere utvikling i området enn landet ellers.	Kap. 7.2	15. februar 2027
Klimarisiko i grøntproduksjonen	Vurdere klimarelaterte risikonivå og nødvendige risikoavlastningsordninger for grøntnæringa.	Kap 10.5.2	15. februar 2027

Tabell 26 Oversikt over evaluerings- og utredningsoppdrag

Tema	Hva skal gjøres	Omtale i kravet	Hvor?
Områdetiltaket Fjellandbruket	Evaluering. Har en oppnådd det en ønsket?	Kap. 7.2	I regi av område-tiltaket
Plantevern	Oppfølging; kartlegge situasjonen og påvirkning på matproduksjon og sjølforsyning i et 5 og 10 årsperspektiv.	Kap 10.5.4	FOU

Konsekvenser av gjødselbruksforskrift for potensialet for matproduksjon	Utrede og tallfeste konsekvensene av nytt gjødselbruksregelverk for potensialet for norsk produksjon av matkorn, hvete og proteinvekster.	Kap 13.9	FOU
Forprosjekt opprinnelsemerking i serveringsbransjen	1,5 mill	Kap 13.10	FOU
NLR får i oppdrag a) belyse økonomien ved gårdslagring av korn og (b) avklare hvorfor økologiske eggprodusenter med kornareal ikke driver dette økologisk			

Tabell 27 Oversikt over oppdrag til forvaltningen

Tema	Hva skal gjøres	Omtale i kravet
Korn - infrastruktur	Hvordan nødvendige investeringer i infrastruktur i kornbransjen kan finansieres og utformes der staten har en tydelig rolle for å sikre nødvendig framdrift og effektiv bruk av knappe ressurser.	Kap 10.2.6
Korn i distriktene - innfrakt	Innfrakttilskudd til produsent utredes nærmere, jfr forslag i kap 7.4.	kap 7.4
Kostnadsgrunnlag og behov for forbedret datafangst (BfJ)		

Tabell 28 Oversikt over prosjekter

Tema	Hva skal gjøres	Omtale i kravet	Hvor?
Trygg bonde - Nullvisjonen	Prosjekter som har til formål å realisere nullvisjonen for dødsulykker i landbruket	Kap 13.5.1	NT
Bærekraftprosjekt grønt	Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntproduksjon, prosjekt i regi av GH. Mill * 3 år.	Kap 10.1.10	KMP
Oppfølging nitrogenrapport	Erstatte OECD-tallene med norske tall og et riktig kunnskapsgrunnlag, og dokumentere effekten av iverksatte tiltak i jordbruket. Vurdere videre tiltak for økt nitrogeneffektivitet.	Kap 13.9	FOU
Geno: avl på bærekraftsegenskaper i NRF-avlenn.	Utviklingen av avlsverdiene skjer gjennom et treårig prosjekt.	Kap 9.12.2 og 12.3.14	KMP
Nasjonalt utviklings- og pilotprosjekt for å fremskaffe et bedre kunnskapsgrunnlag for videre utvikling av kvalitetstilskuddet	Inntil 3 mill øremerking.	Kap 9.4	FOU
Klimaregnskapsgruppa	Diverse utredninger		KMP
Sirkulering av karbon i midlertidige og langsiktige karbonlager i jordbruket			KMP
Identifisere muligheter og utfordringer knyttet til nye kvalitetskrav til bygg og havre, blant annet protein i bygg og lavere skallinnhold i havre, med sikte på å øke norskandelen i kraftfôret.			

15 Vedlegg 1. Fordeling av kravet på priser og tilskudd

År	2027	Justert pr.	29.04.2026	Ramme	4 200,0	Mill. kr
				Budsjett	3 775,0	Mill. kr

Tabell 1.1 Fordeling på priser og tilskudd

	Mill. kr
Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	3 775,0
- Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	0,0
= Nettoeffekt av tilskudd	3 775,0
+ Målpriser fra 1.7	232,9
= Sum målpriser og tilskudd	4 007,9
+ Omdisponering overførte midler fra 2025	94,1
= Sum til fordeling	4 102,0
+ Endret inntektsverdi jordbruksfradrag	98,0
= Sum	4 200,0

Tabell 1.2 Målpriser fra 01.07

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Poteter	93,8	7,51	0,35	32,8
Grønnsaker og frukt	2 774,2		5,0%	138,7
Norsk matkorn	185,9	5,37	0,33	61,3
Sum målprisendringer				232,9

Tabell 1.3 Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	1000 tonn	Målpris, Kr/kg	Endring, Kr/kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	185,9	5,37	0,33	61,3
Rug, matkorn	5,5	4,22	0,10	0,5
Bygg	573,9	4,08	0,10	57,4
Havre	237,7	4,04	0,07	16,6
Fôrhvete, fôrrug og rughvete	150,0		0,10	15,0
Erter til modning	9,5		0,10	1,0
Såkorn	61,3		0,14	8,3
Oljevekster	26,4	7,88	0,18	4,8
Sum korn og oljevekster	1 250,1		0,132	165,0

Tabell 1.4 Endring i råvarekostnader til kraftfôr og matkorn

	1000 tonn	Andel	Ref. pris kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Norsk korn til kraftfôr	997,5	60,7%		0,091	91,0
Kli m.m.	65,1				0,0
Prisnedskrivning norsk korn til kraftfôr				0,010	-10,0
Protein, soya m.m.	437,6	26,6%	4,900	0,153	0,0
Fett	43,2	2,6%			
Vitaminer og mineraler	99,3	6,0%			
Endret bevilgning frakt korn/kraftfôr					-24,8
Sum råvarekostnad kraftfôr	1 642,66			0,034	56,2
Prisendring matkorn				0,330	
Endret prisnedskrivning				-0,010	
Endret matkorntilskudd				-0,320	
Endret råvarekostnad matkorn				0,000	

År	2027	Krav	Ramme:	4200,0	Budsjett	3775,0
----	------	------	--------	--------	----------	--------

Tabell 1.5 Kap. 1150 og kap. 4150 Jordbruksavtalen, mill. kroner

Post		Budsjett 2026 ¹⁾	Endring	Budsjett 2027 ²⁾
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	39,200	-11,200	28,000
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	2 640,253	150,000	2 790,253
70.11	Markedstiltak grønt	44,900	3,750	48,650
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen	217,650	84,600	302,250
70.13	Tilskudd til avrensordningen potet	55,000	0,000	55,000
70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i>	317,550	88,350	405,900
71	Tilskudd ved produksjonssvikt, <i>overslagsbevilgning</i>	104,400	28,000	132,400
73.11	Pristilskudd ull	114,000	12,104	126,104
73.13	Pristilskudd melk	1 640,986	186,944	1 827,930
73.15	Pristilskudd kjøtt	1 872,232	402,154	2 274,386
73.16	Distriktstilskudd egg	6,799	1,216	8,015
73.17	Pristilskudd grønt	401,400	76,981	478,381
73.18	Frakttilskudd m.m.	580,700	55,800	636,500
73.19	Pristilskudd korn	1 985,186	88,788	2 073,974
73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	6 601,303	823,987	7 425,290
74.11	Driftstilskudd, melk og kjøtt	2 926,500	226,656	3 153,156
74.14	Tilskudd husdyr	5 033,945	348,365	5 382,310
74.16	Beitetilskudd	2 464,200	1 119,403	3 583,603
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	6 147,100	709,369	6 856,469
	Rekutteringstilskudd nye unge bønder		30,000	30,000
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	1 146,100	43,000	1 189,100
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	168,600	-2,600	166,000
74.21	Tilskudd til Markedshager	0,000	8,000	8,000
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	17 886,445	2 482,192	20 368,637
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	157,796	23,438	181,234
77.12	Tilskudd til frøavl	42,060	13,240	55,300
77.13	Tilskudd til rådgivning	151,000	16,000	167,000
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	75,235	14,600	89,835
77.17	Tilskudd til fellesanlegg for frukt	26,700	9,300	36,000
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	452,791	76,578	529,369
78.11	Tilskudd til avløsning	1 634,800	83,460	1 718,260
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	220,149	45,694	265,843
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen	44,700	0,000	44,700
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordningen	79,092	6,042	85,134
78.16	Tilskudd til tidlignpensjonsordningen	63,000	1,938	64,938
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	2 041,741	137,134	2 178,875
Sum kapittel 1150		30 083,683	3 775,042	33 858,725
Sum kapittel 4150		1,050	0,000	1,050

1) Saldert budsjett

2) Budsjett før flyttinger, kvantums- og konsekvensjusteringer

Tabell 1.6 Post 21 Spesielle driftsutgifter, mill. kroner

	Prognose		Endring
	Budsjett 2026	2027	
Evalueringer, utredninger, arbeidsgrupper (LMD)	2,00	2,00	
IT-utvikling Landbruksdirektoratet	31,20	21,00	0,00
IT-utvikling Mattilsynet	6,00	5,00	
Justert bevilgningsbehov			-11,2
Sum	39,20	28,00	-11,20

Tabell 1.7 Post 70.11 Markedstiltak i grøntsektoren, mill. kroner

	Prognose		Endring
	Budsjett 2026	2027	
Kollektiv dekning av omsetningsavgift	44,9	44,9	1,75
Opplysningsvirksomhet for honning			0,5
Helsetjeneste for bier			1,5
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	44,9	44,9	3,8

Tabell 1.8 Post 70.12 Tilskudd til råvareprisordningen, mill. kroner

	Prognose		Endring
	Budsjett 2026	2027	
PNS, prognose	217,7	290,0	0,0
Endret målpris potet			6,0
Utvidede produkter			0,0
Behov knyttet til produkter uten målpris			6,3
Justert bevilgningsbehov			72,4
Sum	217,7	290,0	84,6

Tabell 1.9 Post 70.13 Tilskudd til avrensordningen potet, mill. kroner

	Prognose		Endring
	Budsjett 2026	2027	
Potetsprit	23,5	23,5	-5,5
Potetstivelse	31,5	31,5	5,5
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	55,0	55,0	0,0

Tabell 1.10 Post 71 Tilskudd ved produksjonssvikt, mill. kroner

	Prognose		Endring
	Budsjett 2026	2027	
Tilskudd ved produksjonssvikt i planteprod.	101,4		0,0
Tilskudd ved svikt i honningprod.	3,0		0,0
Justert bevilgningsbehov			28,0
Sum	104,4		28,0
Herav inneværende år			18,2

Tabell 1.11 Post 73.11 Pristilskudd ull

	Mill. kg/stk	Sats, kr/kg/skinn	Endring, kr/kg/skinn	Ny sats kr/kg/skinn	Endring, mill. kr
Ull	2,400	44,96	5,00	49,96	12,0
Skinn	0,052	74,00	2,00	76,00	0,1
Sum					12,1

Tabell 1.12 Post 73.13 Pristilskudd melk

	Mill. l.	Sats, kr/l	Endring, kr/l	Ny sats kr/l	Endring, mill. kr	
Grunntilskudd geitemelk	19,1	3,56	0,00	3,56	0,000	
Grunntilskudd økomek	43,5	0,60	0,00	0,60	0,000	
Pristilskudd						
ku- og geitemelk	Sone A	213,2	0,32	0,02	0,34	4,3
	Sone B	322,5	0,60	0,02	0,62	6,5
	Sone C	234,0	0,93	0,09	1,02	21,1
	Sone D	505,1	1,24	0,18	1,42	90,9
	Sone E	119,8	1,32	0,23	1,55	27,6
	Sone F	47,1	1,46	0,23	1,69	10,8
	Sone G	49,3	2,22	0,23	2,45	11,3
	Sone H	2,6	2,78	0,23	3,01	0,6
	Sone I	13,3	3,11	0,23	3,34	3,1
	Sone J	10,3	3,20	0,23	3,43	2,4
Sum pristilskudd melk	1 517,2		0,12		178,444	
Tilskudd til melk levert fra setre	8,5	0,00	1,00	1,00	8,5	
Sum pristilskudd melk					186,944	

Tabell 1.13 Post 73.15 Pristilskudd kjøtt

	Antall 12 mnd	Sats, kr/slakt	Endring, kr/slakt	Ny sats kr/slakt	Endring, mill. kr	
Kvalitetstilskudd lammeslakt						
Kval. O+ og bedre			0	0	0,0	
Under 11 kg slaktevekt	13 472	0	0	0	0,0	
Fra 11 til 15 kg, kl. O+ og bedre	99 175	334	100	434	9,9	
Over 15 kg kl. O+ og bedre	750 409	714	225	939	168,8	
Ikke godkjent klassifisør, lam fra 11 til 15 kg	276	283	85	368	0,0	
Ikke godkjent klassifisør, over 15 kg	928	605	191	796	0,2	
Tillegg økologiske lam 11 kg eller mer	21 097	100	0	100	0,0	
Kjeslakt over 5,0 kg	17 950	650	70	720	1,3	
Kjeslakt over 9 kg	1 000	650	0	650	0,00	
Sum	882 210				180,216	
Grunntilskudd, kjøtt	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr	
Sau og lam	20,7	5,31	0,00	5,31	0,0	
Geit og kje	0,4	6,65	0,00	6,65	0,0	
Sum	21,1				0,0	
Kvalitetstilskudd storfekjøtt						
Klasse O og O+	0,57142857	26,4	9,20	1,75	10,95	46,2
Klasse R- og bedre		19,8	14,00	6,00	20,00	118,8
Sum		46,2			165,000	

Distriktstilskudd, kjøtt

Storfe, sau og geit	Sone 1	21,8	0,00	0,00	0,00	0,0
	Sone 2	55,4	5,25	0,25	5,50	13,9
	Sone 3	17,5	8,05	0,95	9,00	16,6
Storfe og Geit	Sone 4	6,6	17,05	1,95	19,00	12,9
Storfe og Geit	Sone 5	0,8	17,90	2,10	20,00	1,7
Sau	Sone 4	2,4	19,15	1,95	21,10	4,7
Sau	Sone 5	0,5	19,90	2,10	22,00	1,1
Gris	Sone 4	6,7	6,20	0,50	6,70	3,4
Gris	Sone 4 ²	0,6	7,95	0,75	8,70	0,5
Gris	Sone 5	0,01	7,95	0,75	8,70	0,0
Vestlandet og Agder ¹ Gris		9,5	1,10	0,25	1,35	2,4
Sum		121,8				56,938
Sum pristilskudd kjøtt						402,154

1) Agder, Vestland og Møre og Romsdal

2) Troms

Tabell 1.14 Post 73.16 Distriktstilskudd egg

	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Vestlandet	5,914	0,58	0,15	0,73	0,9
Nord-Norge	2,193	1,60	0,15	1,75	0,3
Sum distriktstilskudd egg					1,216

Tabell 1.15 Post 73.17 Pristilskudd grønt

	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr	
Epler, pærer og plommer, kirsebær	Sone 1	3,3	7,62	0,38	8,00	1,3
	Sone 2-4	4,0	9,20	0,46	9,66	1,8
	Sone 5	6,0	14,28	0,71	14,99	4,3
Plommer og kirsebær legges inn i moreller	Sone 1	0,4	8,00	2,44	10,44	0,9
	Sone 2-4	0,5	9,66	2,49	12,15	1,3
	Sone 5	0,5	14,99	2,76	17,76	1,2
Moreller	Sone 1	0,0	9,94	0,50	10,44	0,0
	Sone 2-4	0,4	11,57	0,58	12,15	0,2
	Sone 5	0,4	16,91	0,85	17,76	0,3
Pressfrukt		9,6	5,99	0,30	6,29	2,9
Bær	Sone 1-3	5,8	7,88	1,18	9,06	6,9
	Sone 4-5	3,2	12,72	1,91	14,63	6,1
	Sone 6-7	0,1	13,93	2,09	16,02	0,2
Ekstra til industribær	alle soner	1,1	8,00	1,20	9,20	1,3
Sum distriktstilskudd frukt og bær		34,2				28,827
Tomat	Kvantumsgrense 103 400 kg					
	Sone 1-3	1,3	5,68	0,28	5,96	0,4
	Sone 4-7	2,5	7,13	0,36	7,49	0,9
Slangeagurk	151 800 kg					
	Sone 1-3	3,1	4,16	0,21	4,37	0,6
	Sone 4-7	1,8	5,00	0,25	5,25	0,5
Salat	220 000 stk					
	Sone 1-3	4,5	1,56	0,08	1,64	0,4
	Sone 4-7	1,7	2,08	0,10	2,18	0,2
Sum tilskudd grønnsaker						2,883
Økologisk frukt, bær, grønnsaker, potet (kg)		3,7	1,00	2,50	3,50	9,3
Økologisk salat (stk)		0,5	0,50	1,25	1,75	0,6
Økologiske urter (potter)		4,1	0,34	-0,34	0,00	-1,4
Sum pristilskudd økologisk grønt						8,481
Tilskudd til industripotet		140,8		0,25		35,2
Potet og grønt i Nord-Norge		5,3	4,24	0,30	4,54	1,590
SUM		39,5				76,981

Tabell 1.16 Post73.18 Frakttilskudd m.m., mill. kroner

	Budsjett 2026	Endring,
Frakt korn	120,7	6,3
Frakt kraftfôr	209,3	18,5
Innfrakt slakt	240,0	30,0
Frakt egg	14,0	1,0
Sum	584,0	55,8

Tabell 1.17 Post 73.19 Pristilskudd korn

Prisnedskrivning	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Korn, norsk	1 260,2	1,371	0,010	1,381	12,6
Økologisk korn	21,9	2,981	0,280	3,261	6,1
Oljevekster, lupiner og bønner	27,6	3,668	0,170	3,838	4,7
Økologiske oljevekster, lupin, bønner	0,9	4,978	0,170	5,148	0,2
Fôrerter	5,2	2,435	0,170	2,605	0,9
Økologiske fôrerter	0,5	3,085	0,170	3,255	0,1
Sum norsk	1 316,2		0,019		24,532
- Herav 70 pst inneværende år	921,3				17,173
Tilskudd matkorn	200,8	0,820	0,320	1,140	64,256
- Herav 50 pst inneværende år	100,4				32,128
Sum prisnedskrivning- og matkorntilskudd					88,788
- Sum inneværende år					49,301

Tabell 1.18 Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og kjøtt

		Antall	Sats kr per bruk/dyr	Endring kr per dyr/bruk	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring, mill. kr
Kumelk AK-sone 2	Foretak	507	291 100	6 000	297 100	3,042
Kumelk AK-sone 1-3-4	Foretak	1 182	291 100	6 000	297 100	7,092
Kumelk AK-sone 5	Foretak	3 729	344 300	6 000	350 300	22,374
Kumelk AK-sone 6-7	Foretak	606	373 000	6 000	379 000	3,636
Geitemelk landet	Foretak	234	346 130	6 000	352 130	1,404
Ammekyr s. 1-4, 6-39 kyr	Dyr	28 383	7 132	2 500	9 632	70,958
40 og flere kyr	Foretak	328	285 280	100 000	385 280	32,800
Ammekyr s. 5-7, 6-39 kyr	Dyr	46 420	9 412	2 500	11 912	116,050
40 og flere kyr	Foretak	278	376 480	100 000	476 480	27,800
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-58,500
Sum driftstilskudd, melk og kjøtt						226,656

Tabell 1.19 Post 74.14 Tilskudd husdyr

	Fra	Til	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	1	14	81 117	8 933	300	9 233	24,335
	15	30	63 029	7 211	300	7 511	18,909
	31	50	41 782	5 684	0	5 684	0,000
	51 +		22 430	4 857		4 857	0,000
Sum			208 358				43,244
Melkekyr på små og mellomstore bruk med 6-50 melkekyr	1	23	90 944	3 590	1 800	5 390	65,209
	24	50	29 904	-2 949	-1 479	-4 428	54,275
Sum			120 848				119,484
Ammekyr	1	50	102 220	6 166	500	6 666	51,110
	51+		3 583	2 166	300	2 466	1,075
Sum			105 803				52,185
Øvrige storfe			532 901	1 647	200	1 847	106,580
Melkegeit og melkesau	1	125	24 013	1 719	180	1 899	4,322
	126+		7 971	695	0	695	0,000
Sum			31 984				4,322
Sau	1	75	596 648	2 105	150	2 255	89,497
	76	150	192 283	1 565	0	1 565	0,000
	151+		91 132	211	0	211	0,000
Sum			880 063				89,497
Ammegeit	Antall dyr under 20		6 310	2 585	-2 585		-16,311
	1	60	11 858	2 585	0	2 585	0,000
	61	120	347	1 938	0	1 938	0,000
	121+		33	267	0	267	0,000
Sum			12 238				-16,311
Avlsgris Sør-Norge 2)	1	35	15 255	633	0	633	0,000
Avlsgris Jæren	1	35	3 494	484	0	484	0,000
Avlsgris Nord-Norge	1	35	1 057	994	0	994	0,000
Sum			19 806				0,000
Slaktegris 2)	1	1400	985 441	24	0	24	0,000
Slaktegris Jæren	1	1400	204 559	20	0	20	0,000
Sum			1 190 000				0,000
Verpehøner Sør-Norge	1	1 000	560 071	14	3	17	1,680
Verpehøner Nord-Norge	1	1 000	22 435	28	3	31	0,067
Verpehøner, landet	1 001	7 500	2 746 302	14	3	17	8,239
Sum			3 328 808				9,986
Rugeegg Sør-Norge	1	167 000	11 996 900	0,07	0,00	0,07	0,000
Rugeegg Nord-Norge	1	167 000	0	0,15	0,00	0,15	0,000
Rugeegg, landet	167 001	833 000	37 283 442	0,07	0,00	0,07	0,000
Sum			49 280 343				0,000
Bifolk	1 +		53 440	1 079	0	1 079	0,000
Hjort over 1 år			4 601	1 224	100	1 324	0,460
Delsum tilskudd husdyr							409,448
Forts. Tabell 1.22 Post 74.14			Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Genbev.	Storfe		6 619	4 010	0	4 010	0,000
	Melkekyr		1 247	4 010	2 990	7 000	3,729
	Sau		17 915	310	0	310	0,000
	Geit		1 476	610	0	610	0,000
	Hest		865	1 200	0	1 200	0,000
	Sum		28 122				3,729
Bunnfradrag 35 pst. ¹⁾		35 %	36 539	6 000	-3 000	9 000	-38,366
Beløpsavgrensning				1 000 000	70 000	1 070 000	0,000
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-26,445
Sum produksjonstilskudd, husdyr							348,365

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst. tilskudd husdyr og 65 pst. arealtilskudd

2) Unntatt Jæren

Tabell 1.20 Post 74.16 Beitetilskudd

		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest	284 059	1 763	280	2 043	79,537
	Sau, lam, geit, kje	1 823 316	581	280	861	510,529
Beitetilskudd:	Storfe m.m.	626 984	1 001	280	1 281	175,556
	Småfe m.m.	2 095 443	131	90	221	188,590
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						21,300
Sum eksisterende beitetilskudd		4 829 802				975,511
Tilskudd til ku med kalv på beite		71 946	0	2 000	2 000	143,892
Sum beitetilskudd						1119,403

Tabell 1.21 Post 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd

	Antall dekar	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr	
Kulturlandskapstilskudd alt areal	9 059 201	300	0	300	0,000	
Bunnfradrag, 65 pst ¹⁾	36 539	6 000	-3 000	9 000	-71,251	
Arealtilskudd, grovfôr	5 855 117				116,157	
Innmarksbeitearealer	1 532 598				0,000	
Arealtilskudd, korn	2 955 230				634,068	
Arealtilskudd, potet	122 827				13,009	
Arealtilskudd, grønnsaker	74 900				11,822	
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal	39 442				11,664	
Kulturlandskapstilskudd korn > 3000 daa	7 908					
Kulturlandskapstilskudd økol. grønnngjødsling	3 777				0,000	
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-6,100
Sum, AK-tilskudd		9 059 201				709,369

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Arealtilskudd, grovfôr

	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	370 392	50	3	53	1,1
Sone 2	311 742	50	3	53	0,9
Sone 3	592 796	160	3	163	1,8
Sone 4	474 468	180	3	183	1,4
Sone 5 A	1 804 344	390	13	403	23,5
Sone 5 B Vestlandet	1 506 932	445	38	483	57,3
Sone 6	683 104	460	38	498	26,0
Sone 7	111 338	506	38	544	4,2
Sum grovfôr alle soner		5 855 117			116,2

Arealtilskudd, korn

	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	1-600 daa	1 047 892	309	474	172,9
	600-3000 daa	236 874	309	394	20,1
Sone 2 og 3	1-600 daa	908 395	442	647	186,2
	600-3000 daa	202 953	442	567	25,4
Sone 4	1-600 daa	383 653	552	787	90,2
	600-3000 daa	30 413	552	707	4,7
Sone 5 - 7	1-600 daa	137 495	572	807	32,3
	600-3000 daa	7 555	572	727	1,2
Arealtak 3000 daa		7 908	0	0	0,0
Tillegg for hvete		602 047	165	305	84,3
Tillegg for protein og belgvekster		120 002	265	405	16,8
Sum korn, alle soner		2 955 230			634,1
2 955 966					

Arealtilskudd, øvrige vekster

		Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Potet sone 1-4		102 014	733	0	733	0,0
Potet sone 5		16 530	733	787	1 520	13,0
Potet sone 6-7		4 283	1 520	0	1 520	0,0
Sum poteter, alle soner		122 827				13,0
Grønnsaker sone 1-4	1-50 daa	14 887	1 550	500	2 050	7,4
	51-300	28 691	1 550	0	1 550	0,0
	301-	27 741	1 200	0	1 200	0,0
Grønnsaker sone 5	1-50 daa	2 044	1 550	1 540	3 090	3,1
	51-300	986	1 550	1 040	2 590	1,0
	301-	0	1 200	1 050	2 250	0,0
Grønnsaker sone 6-7	1-50 daa	411	2 590	500	3 090	0,2
	51-300	140	2 590	0	2 590	0,0
	301-	0	2 250	0	2 250	0,0
Sum grønnsaker, alle soner		74 900				11,8
Frukt sone 1-4	1-25 daa	4 860	2 100	500	2 600	2,4
	26-74	3 765	2 100	0	2 100	0,0
	75-	1 798	1 840	0	1 840	0,0
Frukt sone 5-7	1-25 daa	9 431	2 880	500	3 380	4,7
	26-74	3 129	2 880	0	2 880	0,0
	75-	125	2 620	0	2 620	0,0
Sum frukt, alle soner		23 108				7,1
Bær sone 1-4	1-40 daa	5 259	2 200	500	2 700	2,6
	41-150 daa	4 130	2 200	0	2 200	0,0
	151-	2 153	1 940	0	1 940	0,0
Bær sone 5-7	1-40 daa	3 777	2 670	500	3 170	1,9
	41-150 daa	923	2 670	0	2 670	0,0
	151-	92	2 410	0	2 410	0,0
Sum bær, alle soner		16 334				4,5
						23,5

Tabell 1.22 Post 74.19 Tilskudd til regionale miljøprogram, mill. kroner

	Budsjett 2026	Prognose 2027	Endring, mill. kr
Fordelt på regionene	1 146,1	1 146,1	43,0
Landet			43,0

Tabell 1.23 Post 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

Arealtilskudd	Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Frukt og bær m.m.	3 210	1 955	0	1 955	0,0
Grønnsaker	3 113	1 955	0	1 955	0,0
Potet	837	885	0	885	0,0
Korn	75 757	675	0	675	0,0
Grovfôr	274 477	50	0	50	0,0
Økologisk areal 1. års karen	15 800	305	0	305	0,0
Grønngjødsling	3 777	515	0	515	0,0
Sum arealtilskudd økologisk areal	376 971				0,000
Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	6 939	4 350	0	4350	0,0
Ammekyr	4 623	3 250	0	3250	0,0
Andre storfe	16 379	730	0	730	0,0
Sau og melkesau	42 806	500	0	500	0,0
Melkegeit	762	353	0	353	0,0
Ammegeit	383	265	0	265	0,0
Avlsgris	249	517	0	517	0,0
Slaktegris	4 047	315	0	315	0,0
Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon					0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					-2,600
Sum tilskudd til økologisk jordbruk					-2,600

Tabell 1.24 Post 77.11 Tilskudd til dyreavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2026	Prognose 2027	Endring
Tilskudd til veterinære reiser	97,851	97,851	6,138
Tilskudd til semin	39,600	39,600	9,100
Vaksinering	2,100	0,000	2,100
Helsetjeneste for geit	1,400	1,400	1,200
Tilskudd til avlsorganisasjoner	16,845	16,845	7,000
Justert bevilgningsbehov			-2,100
Sum	157,796	155,696	23,438

Tabell 1.25 Post 77.12 Tilskudd til frøavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett 2026	Prognose 2027	Endring
Tilskudd til frøavl	26,56	18,20	10,00
Tilskudd til beredskapslagring av såkorn	15,50	15,50	11,60
Justert bevilgningsbehov			-8,36
Sum	42,06	33,70	13,24

Tabell 1.26 Post 77.13 Tilskudd til rådgivning. Mill. kroner

	Budsjett 2026	Prognose 2027	Endring
Tilskudd til rådgivning, NLR SA	122,0	122,0	11,00
Tilskudd til klimarådgivning, NGF	2,0	2,0	0,50
Tilskuddsordning for klimarådgivning	27,0	31,5	0,00
Justert bevilgningsbehov	0,0	0,0	4,5
Sum	151,0	155,5	16,0

Tabell 1.27 Post 77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak. Mill. kroner

	Budsjett	Prognose	Endring
	2026	2027	
Utvikling av plantemateriale, nordisk	2,600	2,600	0,0
Utvikling av plantemateriale, Sagaplant	11,375	11,375	0,0
Utvikling av plantemateriale, NMBU	1,500	1,500	0,0
Utvikling av plantemateriale, Graminor	40,160	40,160	4,6
Frukt- og bærprogrammet, Graminor	0,000	0,000	0,0
Kvalitetstiltak settepotetavl	19,600	19,600	10,0
Justert bevilgningsbehov			0,000
Sum	75,235	75,235	14,600

Tabell 1.28 Post 77.17 Tilskudd fellesanlegg frukt

	Volum siste 3 år, tonn	Sats 2026,		Ny sats kr/kg ¹⁾	Endring, mill.
		kr / kg	Endring, kr/kg		kr
Innfrysingstilskudd bær					8,0
Sum	11 710,0	2,28	0,11	2,39	1,3
Sum fruktlager og bærager					9,3

1) Satsen vil variere med gjennomsnittlig volum siste 3 år

Tabell 1.29 Post 78.11 Tilskudd til avløsning

	Antall bruk/dyr	Kr per bruk/dyr	Endring kr	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring mill. kr	Pst endring
			/bruk/dyr			
Tilskudd per foretak	6 087	139 100	8 346	147 446	50,802	6,0 %
Melkekyr	208 358	5 336	320	5 656		Maks per bruk
Ammekyr	105 800	1 473	88	1 561		
Andre storfe	532 897	889	53	942		6,0 %
Melkegeit og melkesau	31 984	1 229	74	1 303		Sats per dyr
Sau	879 921	612	37	649		
Ammegeit	12 238	793	48	841		
Avlsgris	36 691	1 759	106	1 865		
Slaktegris	1 464 510	60	4	64		
Verpehøner, -ender, -kalkuner, -gjess	4 338 113	15,45	0,93	16,38		
Rugeegg	97 420 973	0,090	0,005	0,095		
Hester	24 773	1 759	106	1 865		
Avlskaniner	702	439	26	465		
Gjess, ender, kalkuner, livkylling	4 569 051	5,38	0,32	5,70		
Slaktekylling	71 697 734	0,66	0,04	0,70		
Tillegg for økologisk slaktekylling	267 102	1,90	0,11	2,01		
Hjort	6 571	598	36	634		
Utslag av satsendringer	Prognose mill. kr	Endring satser pst.	Endring mill. kr	Utslag av tak mill. kr	Endring mill. kr	
	1 621,0	6,00 %	97,26	-50,8	46,458	
Justert bevilgningsbehov					-13,800	
Sum endring tilskudd til avløsning for ferie og fritid					83,460	

Tabell 1.30 Post 78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.

	Antall dager	Sats kr/dag	Endring kr/dag	Endring, mill. kr
Antall avløsningsdager, sykdom	167 397	2 700	162	
Gjennomsnittsberegning		1 080	65	10,8
Antall avløsningsdager, svangerskap/fødsel	35 199	3 050	183	
Gjennomsnittsberegning		945	57	2,0
Utvidelse av ordningen etc				3,0
Justert bevilgningsbehov				29,851
Sum				45,694

Tabell 1.31 Post 78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen

	Antall årsverk	Sats kr/å.v.	Endring kr/å.v.	Endring, mill. kr
Tilskudd per vikar	240	325 000	12 675	3,0
Utvidelse antall årsverk	0		0	0,0

	Budsjett 2026, mill kr.	Endring, mill kr	Endring, mill. kr
Tilskudd til avløserkurs	1,0	1,0	2,0
Avløsning i akutte krisesituasjoner			1,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum			6,042

Tabell 1.32 Post 78.16 Tilskudd til tidligpensjonsordningen

	Antall	Sats, kr/pers.	Endring kr/pers	Endring, mill. kr
Enbruker	445	105 200	5 260	2,341
Tobruker	71	168 320	8 416	0,598
Kravet til prosent				0,000
Justert bevilgningsbehov				-1,000
Sum	516			1,938

Tabell 1.33 Kap. 4150 Jordbruksavtalen, inntekter

		Ref.pris kr/kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Post 85, Prisutjevningbeløp kraftfôrråvarer	1000 tonn				
Sildemel	0		0	0,00	0,0
Soyamel	100	4,90	0,00	0,15	0,0
Andre fôrstoffer	20		0,20	0,00	0,0
Post 85	120,0				0,000
Sum kap. 4150					0,000